

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Dijital Politik Fanteziler

ITIR AKDOĞAN

İTİR AKDOĞAN Notre Dame De Sion'dan sonra Galatasaray Üniversitesi'nde iletişim lisansı, Hür Brüksel Üniversitesi'nde (ULB) uluslararası politika yüksek lisansı ve Helsinki Üniversitesi'nde sosyal bilimler doktorası yaptı. Uluslararası e-demokrasi danışmanı olan İtir Akdoğan, bir yandan akademik çalışmalarını Helsinki Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde sürdürürken, diğer yandan Habitat Kalkınma ve Yönetişim Derneği'nde program yöneticisidir.

İletişim Yayınları 2065 • Bugünün Kitapları 172

ISBN-13: 978-975-05-1649-8

© 2014 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2014, İstanbul

YAYINA HAZIRLAYAN Koray Löker

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Birhan Koçak

BASKI ve **CİLT** Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://ranney.org>

ITIR AKDOĞAN

Dijital Politik Fanteziler

iletisim

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
BİRİNCİ BÖLÜM	
Sunum	13
İKİNCİ BÖLÜM	
Kavramsal Tartışmalar	21
Yerel-küresel ilişkisi	21
Yerel	21
Küresel	23
Yerel-küresel etkileşimi	24
Küyerel	26
Yerelötesi	27
Yerelleşme	28
Siyaset ile politik olan	29
Belirsizleşme ve birey	30
Yeni toplumsal hareketler	31
Küresel kamusal alan	32
Yeni siyaset	34
Üçüncü Yol	36
Kozmopolit demokrasi	37
Yeni demokrasiler	39
Katılım	41
Yeni aktörler, yeni konular	47
Yerinden yöneticilik	47
Küresel kent	50

<i>Yeni yurttaşlık tanımları</i>	51
İletişim teknolojileri	52
<i>Yeni iletişim mantığı</i>	52
<i>Teknoloji mi toplum mu?</i>	53
<i>İletişim teknolojilerinin toplumsal ve siyasî etkileri</i>	55
Toplumsal değişim ve teknoloji	56
<i>Ağ toplumu</i>	56
e-Demokrasi.....	57
e-Katılım.....	60
Zamansız zaman.....	63
Mobil Ağ Toplumu.....	65
<i>Kurumsal siyaset ve iletişim teknolojileri</i>	66
e-Devlet.....	67
e-Yönetişim ve e-Katılım.....	71
Sosyal medya.....	74
<i>İletişim teknolojileri ve eylemcilik</i>	76
e-Eylemcilik.....	77
Yaratıcılık.....	78
Ekran mı sokak mı?.....	79
Mobil teknoloji ve gençler.....	80
Yerelötesi e-eylemcilik.....	81
<i>Kimlik ve iletişim teknolojileri</i>	82
Sanal kimlik.....	83
Çevrimiçi ve çevrimdışı kimlik aynı mı?.....	84
Yeni kimlik anlayışları.....	85
Ağ kimlik.....	87
e-Yurttaş.....	88
Fantezi	88
<i>Lacan kuramında fantezi</i>	88
<i>Politik olanda fantezi</i>	90
<i>Toplumsal değişim fantezileri</i>	93
Yerel-küresel ilişkisindeki fanteziler.....	94
Siyaset ve siyasî alanda fanteziler.....	97
<i>Bilgi ve iletişim teknolojileri fantezileri</i>	99

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Türkiye’de Durum Nedir?	101
(Yerel) Kurumsal siyaset.....	102
Eylemcilik.....	107
Kimlik.....	113

İletişim teknolojileri	117
<i>Bilgi iletişim teknolojileri ve bilgi toplumu politikası</i>	117
<i>Sayılarla bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı</i>	119
<i>İnternette sansür</i>	124

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İnceleme 1: Kurumsal Siyaset Değişiminde İletişim Teknolojileri Rolünün Algısı	127
---	-----

Kurumsal siyaset ve iletişim teknolojileri	128
<i>Verimlilik</i>	129
<i>Yeniden yapılanma</i>	133
<i>Demokrasi</i>	135
Yerel ve küreseli iletişim teknolojileriyle buluşturmak	136
<i>Erişim</i>	136
<i>Çevrimiçi ağlar ve ağ iletişimi (networking)</i>	138
<i>Küresel kent</i>	141
Siyaset ile politik olanın iletişim teknolojileriyle etkileşimi	146
<i>Yerel siyasete etki</i>	147
<i>(e-) Katılım</i>	149

İstanbul'da kurumsal siyaset fantezileri	157
<i>Fantezi 1: İletişim teknolojileri yerel kurumsal siyaseti daha verimli kılıyor</i>	157
<i>Fantezi 2: İletişim teknolojileri kentleri küreselleştiriyor</i>	161
<i>Fantezi 3: İletişim teknolojileri yerel siyaseti daha demokratik yapıyor</i>	167

BEŞİNCİ BÖLÜM

İnceleme 2: Eylemliliğin Değişiminde İletişim Teknolojileri Rolünün Algısı	171
---	-----

Eylemlilik ve iletişim teknolojileri	172
<i>Erişim</i>	173
<i>Etkileşim</i>	176
<i>Verimlilik</i>	178
<i>Statü</i>	183
Yerel ve küreseli iletişim teknolojileriyle buluşturmak	186
<i>İletişim</i>	187
<i>Çevrimiçi ağ iletişimi</i>	190
<i>Yerelle küreselin buluşma modelleri</i>	192
Yerel politik yaşamda eylemciler ve iletişim teknolojileri	197
<i>Yerel siyaset</i>	198

<i>Güçlendirme</i>	200
İstanbul'da eylemlilik fantezileri	204
<i>Fantezi 1: İletişim teknolojileri eylemciliğin sorunlarını çözüyor</i>	204
<i>Fantezi 2: İletişim teknolojileri yerel-küresel kolektivizmi yaratıyor</i>	209
<i>Fantezi 3: İletişim teknolojileri eylemcileri yerel politik yaşamda güçlendiriyor.</i>	213

ALTINCI BÖLÜM

İnceleme 3: Kimlik Değişiminde İletişim Teknolojilerinin Rolü Nasıl Algılanıyor?	217
Kimlik ve iletişim teknolojileri	218
<i>İletişim</i>	218
<i>Erişim</i>	221
<i>Kolaylaştırma</i>	222
<i>Sanal kimlikler</i>	224
Yerel ve küreseli iletişim teknolojileriyle buluşturmak	224
<i>Erişim</i>	225
<i>Çevrimiçi ağ iletişimi</i>	225
<i>Küresel hissetmek</i>	229
Siyaset ile politik olanda iletişim teknolojileriyle yeni kimlikler	232
<i>e-Belediye kullanan e-yurttaşlar</i>	233
<i>Talepkâr yurttaşlar: Yerel siyasetten artan/yeni beklentileri</i>	235
Yurttaşların sınırları: Varsayımsal yabancı belediye başkanı	239
<i>Bilinçli ve sahiplenilen yurttaşlar</i>	242
İstanbul'da kimlik fantezileri	245
<i>Fantezi 1: İletişim teknolojileri (sanal) kimlikler oluşturuyor.</i>	246
<i>Fantezi 2: İletişim teknolojileri insanlara küresel olduklarını hissettiriyor</i>	248
<i>Fantezi 3: İletişim teknolojileriyle yerel siyasete ilgi ve sahiplenme artıyor</i>	251

YEDİNCİ BÖLÜM

Sonuç	257
Algılarda zıtlıklar	258
Birden çok jouissance ve Ötekiler	261
Dijital-politik fanteziler	263

Önsöz

Çok sevdiğim (akademisyen) bir arkadaşım geçen gün “Manyak mısın ya, doktora dediğin bir gençlik günahıdır ve unutulur,” dedi. Evet, elindeki bu araştırma bir doktora tezinden uyarlandı ve ben bu günahı o kadar sevdim ki seninle paylaşmak için oturup bir de Türkçeye çevirerek satır satır tekrar yaşadım. İlk kez İstanbul Moda’da, 2005 yılında “Evreka!” diye mutfağa koşarak başladığım doktora maceram, 2012’de, arkadaşlarımin söylediğine göre Helsinki’nin o güne kadar gördüğü en eğlenceli karonkka (doktora partisi) ile son buldu. Bu bilimsel bir araştırma olduğu için nedir, neden ve nasıl yapıldı sorularının cevabını sunum kısmında bulabilirsin, o yüzden burada yazmıyorum. Burada söylemek istediğim, bu araştırma Gezi’den önce yapıldı, ancak bilimsel analizim için iyi, bizim için kötü olan haber, sonuçların Gezi’den sonra, hatta uyarlamayı da yaptıktan bir yıl sonra halen geçerliliğini koruması. Hep fantezi kurarız, o fanteziler hep yoksunlaşır, ve biz fantezi kurmaya devam ederiz ve bu kötü bir şey değil, aksine bizi ayakta tutar. Bu kitaptan aklında en azından bu kalsın.

Ne şanslıyım ki bu araştırmayı yaparken etrafımda benimle zamanlarını, enerjilerini, bilgilerini, düşüncelerini ve sevgilerini paylaşan harika insanlar vardı. Mutlaka unuttuklarım olacak ama izninle en önemlilerini anmadan ve tekrar tekrar teşekkür etmeden geçmeyeceğim. En başta Helsinki Üniversitesi'nden ne yazık ki aramızdan ayrılan eş-danışmanım Sinikka Sassi ve iletişim ve demokrasi alanının en önemli isimlerinden, Hür Brüksel Üniversitesi'nden (VUB) eş-danışmanım Nico Carpentier'e sonsuz teşekkür ederim. Helsinki Üniversitesi Medya ve İletişim Araştırmaları birimindeki herkese ve CIMO fonuna, desteklerinden ötürü teşekkür ederim. Doktora yapmaya İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde asistanken karar verdiğimde beni maddi ve manevi destekleyen sevgili Aydın Uğur, Okan Tanşu, Aslı Tunç, Sedat Örsel, Özge Aktaş ve üniversite yönetimine çok teşekkür ederim. Bu araştırma hakkında dünyada iletişim ve demokrasi alanının ileri gelen araştırmacıları ile tartışma ve onlardan yorum alma şansım oldu, özellikle Ronald Rice, Tobias Olsson, Don Norris, Graham Murdock ve Gavan Titley'e teşekkür ederim. Tezimi değerlendiren ve sözlü sınavı yapan kişiler konusunda da çok ayrıcalıklıydım. Alanın en önemli isimlerinden Bart Cammaerts ve Peter Dahlgren'den tam not aldığım için hem gururlu hem de müteşekkirim. Tezin Türkçe de basılmasına karar veren Ahmet Insel'e, editörüm Koray Löker'e ve İletişim Yayınları'na çok teşekkür ederim.

Finlandiya'da yaşadığım 6 yıl boyunca ailem olan Venla Stodolsky, Hanna Niinistö ve ailenin geri kalanına, ve iyilik meleşim Yonca Ermutlu'ya sonsuz teşekkür ederim. Karanlık kuzey günlerine renk katan Cassandra Korosu ve EC-REA 2007 yaz okulu tayfasına çok teşekkür ederim. Arkadaşlarım Sibel Yardımcı ve Başak Demir Saral'a veri toplamadaki yardımları için teşekkür ederim. 1998'den bu yana

iletişim ve demokrasi alanında deneyim kazanınam için fırsatlar yaratan sevgili Sezai Hazır'a hem tüm emekleri hem de bu araştırmaya sağladığı veri için çok teşekkür ederim. İyi günde kötü günde hep yanımda olan sevgili Deniz Akkan'a çok teşekkür ederim. Annem Perihan Akdoğan ve kardeşim Fatih Akdoğan, sızsiz zaten hiçbir şey yapamazdım, sağ olun, var olun.

Son olarak sevgili okur, bu araştırma ile yeni bilgiler ve yeni bakış açıları kazanmanı umuyor, iyi okumalar diliyorum.

Foça, 25 Ağustos 2014

Sunum

Bilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle de sosyal medyanın politik süreçlerdeki yaratıcı kullanımının artmasıyla politik tartışmalarda daha çok yer bulmaya başladı. Popüler tartışmaların ötesinde, neyle karşı karşıya olduğumuzu anlamak için internet, mobil teknoloji ve çeşitli uygulamaların toplumsal değişimdeki rollerinin algısıyla ilgili daha derin incelemeler de yapmamız gerekiyor.

Bu araştırmayı yaparken merak ettiğim, iletişim teknolojilerinin ve çeşitli uygulamaların insanlar için ne ifade ettiği, teknolojinin sosyal değişimdeki ya da daha dar çerçevede yerel politik yaşamın değişimindeki rolünü nasıl algıladıkları ve bu algıdan ne anlam çıktığı: *Farklı çevrelerden ve gruplardan İstanbullular yerel politik yaşamın değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algılıyor ve bundan ne anlam çıkıyor?* Bu kitap bu soruya yanıt arıyor. Bu soruyu yanıtlayabilmek için kimlere hangi sorular soruldu, yanıtlar hangi çerçevede ve nasıl incelendi, içerideki sayfalarda sizi ne bekliyor? Başlıyoruz.

İnternetin heyecanla karşılandığı ilk günlerde, insanlığın kusursuz bir topluma ulaşabilmesine etkisine dair pek çok

tartışma yapıldı. İletişim teknolojileri yaygınlaştıkça, yaratıcı araçlar ve kullanım alanları geliştikçe, iletişim ve politik yaşam ilişkisi üzerine çalışan bilim insanları da daha soğukkanlı bir yaklaşım takındılar. Politik yaşamda internetin rolünü incelemek üzere daha kapsayıcı yöntemler kullanılmaya başlandı:

“İnternet’in siyaset ve yurttaşlar için önemini; a) politika tartışmalarını eleştirel inceleyerek; b) kullanıcıların yeni iletişim teknolojilerinin olanaklarını nasıl anlayıp uyguladıklarını; c) ve internette ne olup bittiğini eleştirel ve yerleşik inceleyerek daha iyi aydınlatabiliriz” (Olsson ve Dahlgren: 2010:11).

Kullanıcıların, aynı zamanda üretici de (en azından üretim sürecine katkıda bulunan) oldukları varsayılan bir dönemde, bu alandaki incelemelerin, onların bakış açısından yapılmasının önemi de artıyor. O nedenle bu çalışma, iletişim teknolojileriyle gelen toplumsal değişimleri değil, *insanların kendi toplumlarındaki değişimde* iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algıladıklarını inceliyor.

Toplumsal değişim iddiaları birçok alana yayılmış durumda. Araştırmada bunlardan üçüne odaklanıyorum: yerel-küresel ilişkisi, siyaset ile politik olan ve iletişim teknolojileri. Bunları birlikte incelemek kavramsal açıdan iletişim teknolojilerinin rolünün algısıyla ilgili daha kapsayıcı bir inceleme yapmamı sağlıyor. Somut açıdan, İstanbul’da birbiriyle iç içe olan bu alanlarda değişimlere tanık oluyoruz. Toplumsal değişimi bu alanların etkileşim halinde olduğu üç boyutta somutlaştırıyorum: kurumsal siyaset, eylemlilik ve kimlik.

Yöntem olarak üç çerçeve kullanıyorum. İlk çerçeve, çeşitli kavramlar üzerine yapılan tartışmalar. Bu çerçeveye hem düşünebilmek ve anlayabilmek için rehber olacak çeşitli kavramlar öğreniyor hem de bunlarla ilgili farklı bakış

açılarının yer aldığı tartışmalar okuyorum. Kavramsal göz-lüğümüzü taktıktan sonra, ikinci çerçevede, somut olarak, sözü İstanbullulara bırakıyor ve onların algılarını inceliyo-rum. Son çerçevede ise bu algılarda hangi fantezilerin oldu-ğunu tartışıyorum.

Araştırmanın bu üçüncü çerçevesi için hem kuramsal hem de yöntem-bilimsel nedenlerim var. Toplumsal değişim ya da toplumsal değişim iddiaları kuramsal tartışmalarda daha iyi bir topluma ve sonucunda da daha iyi bir dünyaya dönüşme umudu sağlıyor. Bu *daha iyi geleceği* kuramlaştırmanın farklı yolları bulunuyor: İlk olarak 1516'da Sir Thomas More tara-fından kavramsallaştırılmış olan ütopya, mükemmel bir top-lum ve mükemmel bir dünya hayalinin ifadesi. Ütopya, Ba-tı toplumunun umutlarını kuramlaştırmanın bir yolu (Ku-mar 1987). Kumar (1991) ütopyanın toplumsal ve politik bir düşünce olarak anlaşılması gerektiğini ve Batı toplumlarını eleştirel olarak incelemek için kullanılabileceğini savunuyor. Öte yandan ütopya, değişime ve toplumun neye dönüşmesi istendiğine odaklanan daha iyi bir toplum hayali.

Toplumu ve toplumsal değişimi anlamak ve kavramsal-laştırmak için diğer bir çerçeve ise mit. Campbell (1991) 20. yüzyılda mit için dört işlev öneriyor. Bunlardan sosyolo-jik işlev, toplumsal düzeni anlama ve desteklemeye yarıyor (mistik, kozmolojik ve pedagojik işlevler için bkz. Campbell 1991). Barthes (1957) da Fransız burjuvazisinin miti hayat tarzlarını bildirmek için kullandığını söylüyor.

Ortaklaşa özellikle ilgili başka kuramsal gelenekler de var. Castoriadis (1987)'in imgesel (*imaginary*) kavramı kül-türlerin görüşlerini, Yunan ve Yahudi toplumlarının ve si-yasî sistemlerinin nasıl yaratıldığı üzerinden anlatıyor. Lac-lau ve Mouffe'un (1985) söylem teorisi, (politik) kimlik olu-şumu, toplumsal hareketlerin mantığı, toplumların yapılaş-tırılması gibi alanları eleştirel olarak inceliyor (söylem teori-

si ve politik inceleme için bkz. Howarth ve diğeri (2000). Castoriadis, Laclau ve Mouffe'un eleştirel çerçeveleri ya Lacan'dan esinleniyor ya da doğrudan Lacan'a atıfta bulunuyor. Bu nedenle Stavrakakis (2007) bu grubu Lacancı Sol Okul olarak tanımlıyor.

İnsanların toplumsal değişimle ilgili algılarını incelemek istediğimizde, bize daha derin bir inceleme yapabileceğimiz, algıları ve değişimin anlamını kavramsallaştırabileceğimiz kuramsal araçlar gerekiyor. Lacancı fantezi (Lacan 1964), bilinç dışı bir inceleme sağladığı için bu derin incelemeyi yapabilmemize yardım eden bir kavram. Lacan'ın daha genel ve çağdaş bir okumasıyla fantezi, değişimi farklı yollardan gözlemlemek ve anlamlandırabilmek için akışkanlık sağlıyor. Ayrıca Lacan, eleştirel incelemenin kuramsal geleneklerinin de esin kaynağı.

Lacancı Sol Okul kuramcılarının yaptığı gibi, bu kavramı, bireysel seviyeden toplumsal seviyeye çektiğimizde, insanların toplumsal değişimi nasıl algıladıkları ve bu algıların altında nelerin yattığını daha derin inceleyebilmek için gerekli araçlara ulaşıyoruz. Bütün fanteziler yoksunlaşıyor. Bu açıdan baktığımızda fantezi, çeşitli algılarla yaratılmış umutların ve senaryoların nasıl ve neden yoksunlaştığını görebileceğimiz araçlar sunuyor. Bu anlamda, fantezi, değişim algılarının eleştirel kavramsallaştırılmasını da sağlıyor.

Politik süreçlerin incelemesinde Lacancı fantezi gittikçe daha çok kullanılmaya başlansa da, sosyal bilimlerde hâlâ az kullanılan bir kavram. Bu araştırma, toplumsal değişim iddiaları ve fantezi arasında bir köprü kurmak, insanların değişimi neden ve nasıl algıladıkları gibi algıladıklarını eleştirel bir bakış açısıyla incelemek ve kalkınmakta olan bir ülkedeki toplumsal değişimde iletişim teknolojilerinin rolünü inceleyerek bu çerçeveyi genişletmek için genel olarak bu okulda bir yer açıyor.

Bu üçüncü çerçevenin ikinci nedeni seçtiğim yöntem-bilim. Topladığım verileri *gömülü teori* (*grounded theory*) (Strauss ve Corbin 1998) yöntembilimiyle inceledim. Bu döngüsel yöntem bilimi, araştırmacıların devamlı olarak soyuttan somuta, sonra tekrar soyuta yani kuramdan somut veriye ve tekrar kurama daimi akışını sağlıyor. Böylelikle, ilk başta kuramsal çerçevede bulunmayan ama veride gizlenmiş olan yeni kavramlar ortaya çıkabiliyor. Böylelikle de kuramsal çerçeveler geliştirilebiliyor.

Araştırmada elde ettiğim somut verileri incelerken, her boyutta fanteziler kurulduğunu gördüm. Fantezi, başlangıçta seçtiğim kavramsal çerçevede yer almıyordu, tekrar kuramsal seviyeye dönerek kavramsallaştırdım. Lacan'ın bu kavramı, toplumsal değişimin farklı bakış açılarıyla fanteziyi buluşturmama yardım etti. Fantezi kavramsallaştırdıktan sonra yine yöntem gereği, ek bir araştırma sorusuyla veriye dönüp ikinci ve daha derin bir inceleme yaptım. Bu ek soru, "Her boyuttaki bu algılarda ne fanteziler yatıyor?", her boyuttaki fantezileri ve yoksunluklarını daha ayrıntılı görmem ve incelemem için bana rehber oldu. Böylelikle de fantezi, araştırmanın merkez unsuru haline geldi.

Araştırma, değişimin kendinden ziyade, farklı çerçevelerin bu üç alanda ve üç boyutta iddia edilen değişimde iletişim teknolojilerinin rolünün nasıl algılandığı ve bundan ne anlam çıkarıldığı üzerine odaklanıyor. Bu amaçla incelemenin ilk aşamasında aşağıdaki üç soruya yanıt arıyorum:

- İstanbul'daki belediyeler yerel kurumsal siyasetin değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algılıyorlar?
- İstanbul'daki eylemciler eylemliliğin değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algılıyorlar?
- İstanbul'daki sade yurttaşlar kimlik değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algılıyorlar?

Bu sorulara yanıt bulabilmek için 2008-2010 tarihleri arasında İstanbul'da demografik, sosyal, ekonomik, kültürel, coğrafi, siyasî, faaliyet seviyesi (yerelden küresele), faaliyet türü (farklı eylemlilik türleri) ve bilgi-iletişim teknolojileri kullanımı açılarından farklı profillerden 57 kurumsal siyasetçi, eylemci ve sade yurttaş ile derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler ve odak grup tartışmaları yaptım. Kurumsal siyasetçiler kurumsal siyaset; eylemciler, eylemlilik, sade yurttaşlarsa kimlik boyutlarıyla ilgili birincil verileri sağladı.

Kurumsal politika alanında 11 politikacı/bürokrat ve 2 yerel yönetimler uzmanı toplam 9 kişi, eylemlilik alanında 16 ve hazırlık döneminde 4 olmak üzere toplam 20 eylemci, kimlik alanında da 14 ve hazırlık döneminde 2 odak grup görüşmesinde 12 olmak üzere toplam 26 sade yurttaş ile 2008, 2009 ve 2010 yıllarında görüştüm. Bu görüşmelerin 52'si (1 Brüksel, 51 İstanbul) yüz yüze, 1 tanesi e-posta ile ve 4 tanesi Skype üzerinden yapıldı. Helsinki Üniversitesi'nin veri gizliliği politikası gereği, kitapta okuyacağınız alıntılarda tüm görüşülenlerin adları değiştirildi. Alıntılardaki imza sisteminde önce kişinin değiştirilmiş adını, sonra yaşını, sonra cinsiyetini (k, e), son olarak da ait olduğu görüşülen grubunun kodunu göreceksiniz. Bu kodlar, kurumsal politika için "kp", eylemci için "e", sade yurttaş için "sy".

Gömülü teori, araştırmacılara, özgür ve yaratıcı yollarla, araştırmalarında yeni kavramlara ulaşma olanağı sağlıyor. Kurucuları Strauss ve Corbin (1998), bu özgürlük ve yaratıcılığın, kısıtlayıcı olabilecek bir tek kuramın seçilmesinden-se, birden çok kavramın bir araya getirildiği kuramsal bir çerçeveye sağlanabileceğini anlatıyor. Araştırmada birden çok kavram ve üç toplumsal değişim alanıyla oluşan kuramsal çerçevede yer almayan ve verilerden çıkan yeni kavram fan-tezi. Bu yeni kavram ile ek bir soru sorarak ikinci ve daha de-

rin incelemeyi yapıyorum. İki seviyeli incelemenin yanı sıra, verileri kuramsal ve veriye dayalı olarak da inceliyorum. Böylece hem verilerde bulduğum kavramları o alanlarda yapılan kuramsal tartışmalarla, hem de farklı gruplardan elde ettiğim verilerdeki kavramları birbirleriyle kıyaslıyorum. Bu sayede, İstanbulluların algılarındaki kavramları dünyada konuşulan kavramlarla kıyaslarken, farklı grupların aynı kavramları algılamalarındaki farklılıklar ortaya çıkıyor.

Araştırma, toplumsal değişimi anlamlandırmaya çalışan bu üç çerçeveye bakarken toplumsal yapılandırmacı (*social constructivist*) bir pozisyon benimsiyor. İnsanların algılarında iletişim teknolojilerinin rolüne vurgu yaparak değişimin anlamını yapılandırıyor (*construct*). Bu nitel araştırma, kurumsal siyaset, eylemlilik ve kimlik boyutlarında farklı insan gruplarının toplumsal değişimde iletişim teknolojilerinin rolü üzerine fikir, deneyim, varsayım ve görüşlerinin altını çiziyor.

Araştırma, bu anlamı iki seviyede yapılandırıyor: İlki, verinin incelendiği üst seviye. Bu seviyede insanların, iletişim teknolojilerinin toplumda farklı boyutları nasıl değiştirdiğini düşündüklerini, buna nasıl şahit olduklarını ve deneyimlediklerini anlıyoruz. İkinci seviyede, insanların bu algılardan yarattıkları fantezilere bakarak farklı insan gruplarının algılarıyla toplumsal değişimde iletişim teknolojilerinin rolünün anlamını daha derin yapılandırabiliyoruz. Araştırmada bir anlam yapılandırma (*construct*) çabasıdan ziyade eleştirel yapılandırmacı (*constructivist*) bir pozisyon benimsiyor, özcülükten (*essentialism*) uzak durmaya çalışıyorum. Bu nedenle araştırma, hakikat iddialarının imkânsız olduğunu ve tek bir mananın olamayacağını kabul ediyor. Araştırmadaki mana, yazarın çeşitli insanların ifadelerini yorumlamasına dayanıyor.

Kavramsal Tartışmalar

Yerel-küresel ilişkisi

Yerel

Bu alanda ilk değişim iddiası tanımlar üzerine. Yerelin geleneksel tanımı, toprağa dayalı olarak belirlenmiş, yüz yüze etkileşim olan, küçük yer (Gould 2008). Yereli küçük boyutlu yerlere bağlayan bu tanım, yerelin siber alana göçmesiyle beraber eksik kalıyor.

Sanal topluluklar ve yeri olmayan yerellerin oluşumundan sonra yerelin illa mekâna bağlı olması gerekmediği iddia ediliyor. Rheingold (1993) geliştirdiği sanal topluluk kavramını, “yeteri kadar insanın, yeteri kadar insani duygularla toplumu ilgilendiren konuları yeteri kadar uzun tartışmalarının sonucu, ağ ilişkilerinden doğan toplumsal bir araya gelme” olarak tarif ediyor.

Jones (1997: çevrimiçi) ise siber alandaki buluşmaların çevrimiçi topluluk sayılabilmeleri için daha çok kriter öneriyor: “Minimum etkileşim, iletişim kuranlar arasında çe-

şitlilik, ortak kamusal alan ve asgari sürdürülebilir üyelik". Bu yaklaşımlarda sanal topluluklar açısından mekâna pek önem verilmiyor. Bu yüzden de yerelin tanımı giderek zorlaşıyor.

Gould (2008:74) bu nedenle günümüz koşullarında yerel için yeni bir tanım öneriyor:

- Zorunlu olmaksızın belirli sınırlar içinde yüz yüze iletişim kuran topluluk
- Sınırlandırılmamış sanal topluluk
- Karşılıklı ortak duygular ve yüz yüze ya da bir dolaylı etkileşim
- Ortak amaçları olan bir topluluk olarak yerel
- Söylemsel bir topluluk olarak yerel
- Ortaklaşılın kültürel ve etnik faktörlerin belirlediği bir topluluk olarak yerel
- Bölgesel ya da küresel olmayan, kurgulanmış her şey

Yereli mekânsal boyuttan ayıran yazarlardan Appadurai (1995:204) de yerelin mekândan ziyade temelde ilişki ve bağlam üzerinden tanımlanması gerektiğini söylüyor. Bu tanımlarda yerel için net bir cevap bulunmuyor. Geleneksel mekânsal tanımda bile yerel, farklı kişilere farklı şeyler ifade edebiliyor. Bölgesel ve küreselin zıddı dendiğinde, yerel bazıları için mahalle iken bazıları için kent, bazıları için ülke demek olabiliyor.

Yerel, çevrimiçi topluluklarla internet üzerinden mekânsızlaşmış ya da küreselleşmiş de olabilir, tam tersi de. Schlehe (2004) internet üzerinden küresel iletişim mümkün olduğu için herkesin iletişimi kullanmadığını, aksine birçok yerelleşmenin olduğunu savunuyor. Siyasî yerelleşmeler tartışmasında bunu daha çok açmadan, öteki uca, küreselleşme tanımlarına da bakalım.

Küresel bağlar yüzyıllardır var. Bu bağlamda değişim iddiaları, ulus-devletlerin kontrolünde olmayan küresel sistem, karmaşık küresel ağlar, ekonomik hareketlerin sanallığı ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasını kapsıyor (Held ve Archibugi 1995; Giddens 1998). Oysa küreselleşme, yalnızca ekonomik hareketlerde birbirine bağımlılık değil, aynı zamanda zaman ve mekândaki değişimleri de içeriyor: “Birbirine uzak olaylar, ekonomik olsunlar ya da olmasınlar, bizi eskisinden çok daha doğrudan ve anında etkiliyor” (Giddens 1998:31). Küreselleşme, öncelikle ekonomik açıdan tanımlanıyor. Bu serbest ticaret ve ticaretin liberalleşmesi kadar küresel şirketlerce yönetilen ve yönlendirilen bir dünya piyasası anlamına da geliyor (King ve Kendall 2004:143).

Siyasî küreselleşme, küresel hareketlerin ve aktörlerin ulusal egemenlik için yarattığı sorunlarla ilgili (Held 1995, 2002; Keohane 2000; Mann 2002 vb). Giddens (1998) bu açıdan küreselleşmenin, ulus-devletin gücünün azalması, yerel kimlik ve yerelleşme için yeni olanaklar ve bazen ulus-devlet sınırlarını geçen yeni bölgelerin oluşumundan meydana gelen *üç kollu bir hareket* olduğunu anlatıyor. Ulus-devletin güçlü ülkelerde de zayıfladığı iddia ediliyor. Buna karşılık, Ladeur (2004) bu ülkelerin kendi içlerindeki karar alma gücünü kaybetmelerini, uluslararası örgütlerde ve uluslararası düzeyde katılımı telafi ettiklerini öne sürüyor. Held (2002) de ulusal ve küresel politikalar arasındaki ayırım belirsizleştikçe ulus-devletlerin kendi topraklarındaki siyasî güçlerinin zayıfladığını savunuyor.

Rosenau (2002) devletlerin küresel sahnede hâlâ en önemli aktörler arasında olduğunu savunuyor. Beck (2005) de küresel iş dünyasının devletlerden daha güçlü olmadığını ama ulusallığın dar görüşlü sınırlamalarını yıkabildiğini, es-

kiye kıyasla yeni olanın bu olduğunu söylüyor. King ve Kendall (2004)'a göre de uluslarüstü yönetim, ulusal toprakların bölünmesi, siyasi duyarsızlık ve bireysel yaşam alanları ve bireysellik de yine ulus-devletleri tehdit ediyor.

Pieterse (1995) küreselleşmenin farklı tanımlarının küreselleşmeyi çok-yönlü, açık-uçlu ve çoğul yaptığını söylüyor. King ve Kendall (2004) da yine küreselleşmenin farklı yerlerde farklı şekillerde farklı sonuçlarının olduğunu savunuyor. Therborn (1995) yeni küresel iletişim yolları ve küreselin birbirine bağımlılıkla küreselleşmenin gittikçe daha merkezileştiğini düşünüyor.

Küreselleşme kavramı, sınırların belirsizleşmesi ve ulus-devletin, ulusal kimliklerin yok olmasına odaklanıp, küreselleşme ve ulus-devletleri birbirinin alternatifi olarak konumluyor. Diğer yandan, ulusötesileşme (Smith 2001) kavramı, ulusötesi ağlara rağmen, karasal sınırların, ulus-devlet politikalarının ve ulusal kimliklerin önemini kabul edip ulusötesi hareketlerle ulus-devletin karşılıklı olarak birbirini oluşturması anlamına geliyor. Bu iki tarafın arasını da "süreçler ulusötesi, etkileri küresel" diyen Hofmeister ve Breitenstein (2008:480) bulmaya çalışıyor. Giddens (1998) da ulusların gücü ellerinde tutacağını ve ulusal hükümetlerin yok olmayacağını ancak ortaklarını farklı yerler ve ulusötesi örgütlerle çeşitlendireceklerini, böylelikle hükümetlerin daha geniş bir yelpazeye ulaşacaklarını söylüyor.

Yerel-küresel etkileşimi

Yerel ve küresel tanımlarının değiştiğine dair tartışmalar sürerken, birbirleriyle olan etkileşimleri de başka değişim tartışmalarını besliyor. Küreselleşme dünya pazarlarını küresel şirketlere açtıkça, Batı'nın, özellikle de Amerikan mal ve kültür ürünlerinin kültür ve yaşam tarzlarına etkileri

daha çok dikkat çekiyor. Kıyafetten teknolojiye, küresel ölçekte izlenen televizyon programlarından müzik endüstrisine, Amerikan ürünleri kültür emperyalizmi ve Amerikanlaşma tartışmalarını ateşliyor. Kültür emperyalizmi, bir kültürün diğer bir kültüre, yerel kültürün aleyhine baskın olmasını tarif ediyor. Tomlison (1991) kültür emperyalizminin tek tanımı olmadığını, dört çerçevede bakabileceğimizi anlatıyor: medya emperyalizmi, milliyet söylemi, küresel kapitalizm eleştirisi ve modernite eleştirisi (Oryantalizm ve sömürgecilik sonrası teori için bkz. Said 1978).

Amerikanlaşma, Moffett'in (1907) kültür ürünleri dahil, Amerikan mallarının diğer ülkelere etkisini anlatmak için önerdiği bir terim. Amerikan mallarının ithalat ve istilasıyla ilgili, özellikle küreselleşme karşıtı hareket içinde popüler olan bir diğer terim de Coca-Colalaşmak. Barber (1996) ulusların küresel olarak pazarlanan hızlı müzik, hızlı bilgisayarlar ve hızlı yemekle birbirine bağlandığı homojen bir dünya demek için *McWorld* terimini kullanıyor. Bu kavrama göre bu homojenlik, tüm dünyada tüketilen Amerikan kültür ürünleri ve imajlarıyla sağlanıyor.

Küreselin (ya da Batı/Amerika'nın) homojenleştirmesine tepki olarak, Barber, yerelin bu birbirine bağımlılık ve onu sağlayan her şeye karşı çıkacağını anlatmak için *Cihad* metaforunu kullanarak *Cihad* kurulacağını söylüyor. Barber bu iki eğilimin aynı ülkede aynı anda görülebileceğini ama *Cihad*'ın tepkilerine rağmen, *McWorld* homojenliğinin galip geleceğini savunuyor.

Diğer yandan Appadurai (1990:295) Amerikanlaşmanın tek olmadığını, küçük ulusların büyük devletler tarafından yok edilmekten korktuklarını, örneğin Koreliler için Japonlaşma ya da Kamboçlar için Vietnamlaşmanın Amerikanlaşmadan daha korkunç olabileceğini söylüyor.

Yerel-küresel arasındaki ilişkide etki-tepki ve homojenleşme görüşlerine bir karşı görüş geliyor: *Küyerelleşme* (*globalization*). Bu, Robertson'ın (1995) küreselin, yereli dışlamadığını ya da yok etmediğini ve yerelin küreselin içinde olduğunu anlatmak için geliştirdiği bir kavram. Robertson (1995: 40) küyerel terimini kullanmanın küreselden daha mantıklı olduğunu çünkü küreselleşmenin evrildiğini ve gittikçe içinde daha çok yerellik barındırdığını ya da yarattığını, bunun da dünyayı sıkıştırdığını söylüyor.

Rosenau (2004:26) yerelle küreselin sürekli etkileşim halinde olduğunu ve bu durumun da ülkelerin iç ve dış işlerinin sınırlarını belirsizleştirdiğini savunuyor. İyi ile kötünün, tutarlıyla tutarsızın, bütünleyici ile ayrıştırıcının aynı anda görüldüğü ve *oluşan devir* diye adlandırdığı bir dönemde yaşadığımızı öne sürüyor. Bu yeni devrin de yerel ile küresel arasındaki çatışma yüzünden kimlik krizi yarattığını savunuyor (Rosenau: 2004:60).

Homojenleşmeye karşı bir diğer eleştirel görüş ise melezleşme (hibridleşme). Pieterse (1995) *küresel karışımı* oluşturan yerel kategoriler, şekiller ve inançlar arasındaki farklara dikkat çekiyor. Örneğin, küresel kentler ve etnik karışım mahallelerinin küresel dünyanın hibrid alanlarını oluşturduğunu savunuyor.

Lie ve Servaes (2000) küreselleşmede kimliklerin yerelleşmesine neden olabilecek yerel tüketimler ve içsel süreçlerin olduğunu düşünüyor, bu açıdan küreselleşmeyi değişen kimliklerin yerel süreçleri olarak görüyorlar. Ayrıca, Sassen (2001) kentlerdeki küreselleşmenin bir kısmının kentin yerel eliti tarafından gerçekleştirildiğini, tamamen küreselin dayatması olmadığını savunuyor. Friedman (2004:78) melezleşmenin melez kozmopolitanlar oluştururken, zıt eğilim ola-

rak, yerlileşmenin de kökleşmiş etnisiteye vurgu yaptığını iddia ediyor (yerlileşme ve küreselleşme için bkz. Dirlik 2003).

Heterojenliği anlatmak için kullanılan bir diğer kavram da, ulusötesi toplum için zemin yaratan küyerel hareketler ve küresel düşünce imkânları sunan küresel akışların ulusötesi topografyalar ve kültürötesi alanlar yarattığı tezine dayanan *Yeni-Dünyalar* (Luke 1995:103).

Yerelötesi

Küresel ve ulusötesi farkına benzer şekilde, *yerelötesi* kavramı da yerelin öneminde ısrar ediyor. Yerelötesi, sınırları aşarak başka yerel(ler)e ulaşan yerel anlamına geliyor. Bu durumda yerel yine yerel kalmakla birlikte, dünyanın diğer bölgelerindeki yerellerle etkileşim içine giriyor. Yerelötesi, yerelle küresel etkileşiminde küyerelin aynadaki aksi gibi sunuluyor (Carpentier 2007:6). İki kavram, farklı iki yaklaşımdan besleniyor. Tepeden inme yaklaşım, vurguyu küyerele koyuyor ve etkileşimi küresel tarafından başlatıyor. Aşağıdan yukarı olan yerelötesi yaklaşımı ise tersini yaparak yerele odaklanıyor ve yerel-küresel etkileşiminde yereli başlangıç noktası olarak alıyor (Carpentier 2007).

Yerel-küresel etkileşiminde yerele ağırlık verilmesine bir diğer örnek de “köklü kozmopolitan” (della Porta & Tarrow 2005). İlk olarak Appiah (1996)’ın önerdiği bu kavramı della Porta ve Tarrow (2005) yerelde kök salmış ama küresel ağlar aracılığıyla küresel seviyede sorumluluk almış kişiler olarak tanımlıyor. Gould (2008) da bir yandan eğer yerel yararlanmak isterse, tepeden inmeceli homojenleştirmeye alternatif olarak, ağ modeli küreselleşmeyi öneriyor.

Yerelleşme

Yerel ve küresel arasındaki etkileşim farklı tartışmaları beslerken, politik hareketlerde yerelleşmeyi destekleyen görüşler de var. Dirlik (1999:335) demokratik uygulamalar için yer temelli etkinliklerin ve alanların, küreselleşmenin adil olmayan refah ve güç dağılımına karşı savaşılabileceğini savunuyor. Küreselleşmenin, demokratik yönetim şekillerinde günlük yaşama dair en basit kararları bile siyaset alanının dışında bıraktığını, bu nedenle de “ekonomik ve politik hayat üzerinde demokratik kontrolü sağlayacak mekânlar yaratılmasının her zamankinden daha önemli” olduğunu söylüyor (Dirlik, 2004:161). Mekânların, yeni küresel ya da ulusötesi hayal ürünlerinin tarihsizleştirilen kalkınmacılık ve yersiz uzam fetişizmiyle karşı karşıya konmasını reddediyor. Demokrasinin olabilmesi için mekânın ve yerelin önemini vurguluyor.

Dirlik, yer temelli siyasetin savunusunu yaparken, Lindell (2009) yerel siyasette değişim için politik hareketlerin küresel ağlardan çok yararlanabileceğini savunuyor. Appadurai (2002:45-46) da hem yerel-ulusal hem de ulusötesi ve küresel ortaklık ve ağların birçok nedenle demokrasiyi güçlendireceğini savunuyor:

“Daha güçlü kişi ve örgütlerle içsel eleştiriler ve tartışmalar, yatay paylaşma ve öğrenme ve dikey ortaklıklarla, karşılıklı sürdürülebilir bir süreç başlayabilir. Böylelikle yoksulları savunan stratejilerin yaratılabileceği bir ortam oluşur.”

Küresel yereli homojenleştiriyor mu yoksa yerel ve küresel etkileşim melezleşiyor mu tartışmalarına karşı duran iki kavram daha görüyoruz. Appadurai (1990) yerel-küresel etkileşimi ve karşılıklı etkilerine bir alternatif sunuyor. Ekonomik, politik ve teknolojik akışların kendi ayrı uzantılarını oluşturduklarını savunuyor. Bu uzantıların her birine akış-

ların kendi adlarını veriyor; *etnouzantılar* (insanların hareketi), *teknouzantılar* (teknoloji akışı) ve *maliuzantılar* (mali transferler), *medyauzantıları* ve *fikiruzantıları* da imajların hareketi. Appadurai, küresel akışların bu uzantıların ayrıştığı yerlerde ya da onların arasında oluştuğunu öne sürüyor.

Homojenleşme mi melezleşme mi tartışmalarının bir diğer karşı görüşü ise *ateş duvarı modeli*. Norris ve Inglehart (2009:310) bu kavramı küreselin yerel üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu anlatmak için kullanıyorlar. Düşük gelirli ülkelerdeki pazar, yoksulluk ve ahlak, bu yazarlara göre, yereli küreselden ayrı tutuyor ve böylece küreselin etkisi sınırlanıyor. İnsanların, küreselleşmeyle giderek daha çok ortak kültür ürünleri, moda, insanlar ve mekânlar hakkında bilgi ve fikir paylaştıklarını ama bunun kendi yerel kültür miraslarını kaybettikleri anlamına gelmediğini düşünüyorlar. Bu kavram, hem yerel-küresel ilişkisine yerelin engel oluşturduğu farklı bir yaklaşım sunuyor hem de yerelin küreselle ilişkisinde aslında değişime uğramadığı iddiasını savunuyor.

Siyaset ile politik olan

Siyaset geleneksel olarak devlet, meclisler ve siyasi partileri de kapsayan kurumsal dünyaya ait. Politik olan ise, politik hareketleri ve gücü daha geniş anlamda ele alıyor ve gücü, kurumsal siyaset alanlarının, özellikle de devletin ötesine taşıyor. Politik olan, sanat galerileri, futbol stadyumları, kılık kıyafet gibi alanları, çatışmaları, muhalif görüşleri de içine alan ve geleneksel siyaset alanlarının dışında kalan tüm toplumu kapsıyor (Mouffe 2005, 2009). Bu iki kavramın arasındaki ilişkiyle ilgili yapılan tartışmalara paralel olarak, çoğulcu, müzakereci ve katılımcı demokrasi modelleri üzerine de tartışılıyor. Bu modeller de yine ortaya yeni aktörlerin de çıkmasıyla politik gücün alanını genişletiyor.

Yeni toplumsal hareketler ve politik olan, yeni demokrasi tanımlarıyla beraber ulus-devlet ve kurumsal siyasetin karşısında güç sahnesine çıktı. Siyaset ile politik olanın etkileştiği bu yeni devrin anahtar kelimeleri ise belirsizleşme ve birey gibi duruyor. Belirsizleşen sınırlar, ayrımlar, alanlar ve seviyelerle birey siyaset ile politik olanın hem öznesi hem de nesnesi haline geliyor. Kamusal ve özel alanları belirsizleştiren yeni toplumsal hareketler, politik olana bireyin girmesi, kamusal alana yeni seviyelerin (yerel/küresel) katılması, yeni tür siyasetin ve yeni demokrasi tanımlarının hem sebebi hem de sonucu oluyor. Siyaset kuramcılarının tanımladığı yeni terimler kolektiften bireysele, netten belirsiz, gelekselden yeniye geçiş ve bunun sonucu olan toplumsal değişim iddialarını daha iyi anlamamıza yardımcı oluyor.

Büyük bir belirsizleşme kamusal ve özel alan ayrımı arasında olmuş gibi duruyor. Habermas (1996:360) kamusal alanı “bilgiyi ve bakış açılarını iletmenin ağı ve iletişim eylemindeki toplumsal alan” olarak tanımlıyor. Habermas (1996) böylece kamusal alanda iletişime vurgu yapıyor ve kamusal alanın sınırlı bir kapasitesi olduğunu söylüyor. Bunun yanında soyutlaşmayı engellemek için, kamusal alanda fiziksel toplaşmaların öneminin de altını çiziyor.

Habermasçı kamusal alan, kamusal alanı siyasî elitele homojenleştirerek politik olanı tekelleştirme iddialarıyla eleştiriliyor. Örneğin muhalefeti sınırlandırmakla (proletaryan kamusal alan önerileri için bkz. Negt ve Kluge 1993) ya da toplumsal cinsiyet körü olmakla (eleştirel feminist incelemesi için bkz. Fraser 1989) (Poster 1997) eleştiriliyor. Dahası, yüz yüze kamusal alanın artık yok olduğu ve demokrasi sorununun artık elektronik araçlarla iletilen yeni söylem şekillerini dikkate alması gerektiğini düşünenler var (Pos-

ter: 1997:220; Moeglin 1994). Poster (1997:219) bilgisayarla kurulan iletişimin kamusal ve özel alanları belirsizleştirdiğine şu soruyla dikkat çekiyor:

“Elektronik iletişimde sembollerin kullanılmasıyla sohbet etmek, yüz yüze buluşmak ve kamusal söylem çok karmaşık bir hal aldı. Eğer insanlar şahsen hiç görüşmeden iletişim halindeyse, eğer kamusal dediğin pikseller, ekranlar ve e-postalardan ibaretse, özel mektuplardan ne farkı var?”

Yeni toplumsal hareketler

Bilgisayarlı iletişimden önce de 1960’ların yeni toplumsal hareketlerinin kamusal ve özel alan ayrımını belirsizleştirdiği iddia ediliyordu. Bu hareketlerin, politik olanda değişim yarattığı savunuldu. Tüm dünyada 1960’ların sonundaki hareketlerin heyecanı yeni toplumsal hareketler denen döneme damgasını vurdu. Feminist ve çevreci hareketler, öğrenci hareketleri yeni olarak görüldü çünkü geleneksel sivil toplum örgütlenmelerinden farklı ve yeni bir gündemleri vardı.

Diani (1992:3) toplumsal hareketi şöyle tanımlıyor: “Ortaklaşa bir kimlik paylaşan, politik ve/veya kültürel bir sorunla ilgili sorumluluk almış bireylerin, grupların ya da örgütlerin arasındaki resmi olmayan etkileşim ağları”. Diani ve Bison (2004:281) resmi olmayan ağlar ve toplumsal hareketlerin ortaklaşa kimliğini daha güçlü kimlik bağları ve örgütlerin kendine özel ağlarından ayırıyor.

Geleneksel toplumsal hareketlerin daha çok kurumsal siyasetle ilgili oldukları iddia edilirken, yeni toplumsal hareketlerin daha çok kültür ve bireye odaklandığı ve bu yüzden de kamusal ve özel alanı belirsizleştirdiği savunuluyor (Touraine 1985; Melucci 1985; della Porta ve Diani 2006). Zaretsky (1995) bu iki alan arasındaki belirsizleşmenin po-

litik hayatın ön ve arka planının da belirsizleşmesine ve böylelikle kimlik politikalarının doğmasına neden olduğunu öne sürüyor. Melucci (1985:815) sivil toplum ve devlet arasındaki bu yeni alanı *aradaki kamusal alan* olarak tanımlıyor. Aradaki kamusal alanın işlevi Melucci'ye göre toplumun, bu hareketlerin sesini duymasını ve hareketler özerkliklerini kaybetmeden mesajların politik kararlara dönüşmesini sağlamak.

Diğer yandan, Touraine (1985:780) yeni toplumsal hareketlerin geleneksel siyasî kurumların dışında olmasını eleştiriyor. Bu eleştiriye göre, yeni toplumsal hareketler toplumsal hareketleri ve devleti birbirinden uzaklaştırır ve “bu durumda da toplumsal hareketler kolayca bölünebilir ve kendilerine kimlik arayışı içine girerler. Onlar kendilerine kimlik bulmakla meşgulken de devlet yanlısı ya da devlet karşıtı hareketler politik hayatı kontrol eder”.

Sivil toplum ve devlet arasındaki boşluğun, Melluci'ye (1985) göre bir başka riski daha var ki o da toplumda yükselen ihtiyaç ve eylem şekillerinin, var olan siyasî katılım kanallarına ve siyasî yapıların örgüt şekillerine uymaması. Yine de Melucci (1985:813) yeni toplumsal hareketlerin politik etkilerini, sembolik uzlaşmazlığını ve yenilikçiliklerini atlamamak gerektiğini düşünüyor. Bu tartışmalardan da yeni toplumsal hareketlerin, yeni toplumun ve yeni politik yaşamın bir bölümünü oluşturduğu savının kabul edildiğini anlıyoruz (Melucci 1985; Appadurai 2002; Della Porta ve Diani 2006).

Küresel kamusal alan

Kamusal alandaki değişime dair diğer bir tartışma da küresel kamusal alanın oluşumuyla ilgili. Artık eskimiş olan yeni toplumsal hareketler benliğe odaklanmış, özel ve ka-

musal alanların sınırını belirsizleştirmişti. 1990'lardan itibaren başlayan toplumsal hareketlerinse, küresel toplumsal adalete odaklandığı ve neoliberal küreselleşmeyle mücadele ettikleri iddia ediliyor.

Downey (2007) yoksulluk, çalışma koşulları, çevresel değişim gibi konularda radikal demokrasi talebini savunanların küresel toplumsal hareketler kurmak için hareketlendiğini söylüyor. Başlangıç noktası olarak 1999'da Seattle'da gerçekleşen Dünya Ticaret Örgütü toplantısına dönük, "Seattle Savaşı" olarak da adlandırılan protesto gösterileri kabul ediliyor. Neo-liberal küreselleşmeye bir alternatif için buluşan eylemciler, yeni toplumsal hareketlerden 30 yıl sonra, çevrimiçi, ağılı eylem devrini başlatmış oldu. Bu devrin kamusal alan tartışması ise: *Kamusal alan küreselleşti mi?*

Keane (2000:77) bu tartışmada kamusal alanı üçe bölmeyi öneriyor: Yerel/ulus-altı seviyedeki etkileşim için *mikro-kamusal alan*, daha çok insan arasında ve ulus-devlet seviyesinde etkileşim için *orta-kamusal alan* ve milyarlarca insan arasında, küresel seviyede etkileşim için *makro-kamusal alan*. Castells (2008) (iletişim teknolojileriyle güçlendirilmiş) küresel sivil toplumun küresel kamusal alanı oluşturduğunu savunuyor.

Bu önermenin bir boyutu da, iletişim teknolojilerinin bir yandan ulusötesi etkileşim ve işbirliğini ateşlerken diğer yandan eylemciler içinde bir elit yarattığı tartışması (della Porta ve Diani 2006). Mayo (2005) küresel, demokratik hesap verebilirliğin sorunlu olduğunu ve bu yüzden küresel toplumsal hareketlerin temsilindeki çeşitliliğin tehlikeye olduğunu söylüyor. Sparks (2000:91, 2005) da küresel elitlerin küresel medya ve interneti, küresel şirketler ve hükümetler lehine kullandıklarını savunuyor. Sparks, küresel eylemciler arasında bir etkileşimin olduğunu ama kamusal alanın hâlâ ulusal düzeyde olduğunu ve küresel bir ka-

musal alanın oluştuğuna dair bir işaretin bulunmadığını savunuyor.

Yeni siyaset

Diğer yandan kamusal alan - özel alan ayırımına geri dönersek, kamusal ve özel alanı ayıran çizginin belirsizleşmesi yeni siyaset eşitleri tartışmasını da açıyor. zgrleşmiş siyaset geleneği, hiyerarşiler ve bunların neden olabileceği eşit-sizliklerden kurtulmuş grup ve bireylere atıfta bulunuyor (Giddens 1991). Bu kategori, *adalet*, *eşitlik* ve *katılımı* ncelendirerek, baskılanmış/sömürülmüş grup ve bireyleri özgürleştirmeyi amaıyor (Giddens: 1991:212).

Giddens (1991) bu eski politika çeşitinin yerini, *Yaşam Politikaları*'nın aldığını ne sürüyor. Yaşam politikaları, yerel ve küresel arasındaki bağı vurguluyor ve dönüşümü eeriyor: "zgrleşmiş siyaset yaşam şanslarıyla ilgilidir, yaşam politikasıysa yaşam tarzı siyasetidir." Giddens (1991:214) yaşam politikası tanımında bireyin kendini geliştirmesinde küresel etkilerin var olduğunu ama buna karşılık bireyin oluşmasının da küresel stratejileri etkilediğini anlatıyor. Yani, yaşam politikası, bireyin yaşamı ile küresel sorunları karşılıklı olarak birbirine bağlıyor. Beck (1997:152)'e göre de, özel hayat, birinin hayatı, yaşam tarzı ve tercihleri siyasetin ta kendisine dönüşüyor: "Bireyselliğin tüm günahları farklı bir politik kimliğe yol açıyor: yaşam ve ölüm siyaseti."

Beck (1994, 1997) sanayi toplumunun başka bir kaynak tarafından değil de kendi prensipleri ile kendini dönüştürdüğünü gözlemlediğinde, bu durumu *düşünümsel modernleşme* (*reflexive modernization*) olarak adlandırıyor. Ancak bu kavramı Marx'ın, kapitalizmin kendini yok etmesi kavramından ayrı tutuyor. Beck, düşünümsel modernitenin kriz, devrim ya da sınıf atışması değil, zafer ve sanayi toplumu-

nun çevresinin daha da modernleşmesiyle geleceğini söylüyor. Beck (1994:2) düşününsel modernitenin hükümet ve meclis siyasetini baypas geçtiği için sosyalizmden de farklı olduğunu savunuyor.

Bu yeni kavram, Beck'in siyasetteki değişimi anlatmasına da yardım ediyor. Beck'e göre *alt-siyaset* ile *birey topluma geri döndü* (Beck 1997:94). Buna göre: Kurumların aynı kaldığı ama politik ve politik olmayanın yer değiştirdiği *siyasetin kategorik bir dönüşümü*. Beck siyaseti yanlış yerlerde, yanlış terimlerle, yanlış ofislerde, yanlış gazete sayfalarında aradığımızı, "sanayi kapitalizminin koruduğu bu karar alma alanlarının düşününsel modernitenin politik çatışma fırtınasına tutulduğunu" söylüyor. Beck (1994, 1997) alt-siyasetin siyasetten iki açıdan ayrıldığını anlatıyor: İlki, geleneksel olarak devlete ve siyasî partilere ayrılmış olan siyaseti mesleki kuruluşlardan yurttaş inisiyatiflerine kadar diğer toplumsal ve kolektif etmenlere açıyor, ikincisi de kolektif etmenlerin yanı sıra bireylerin de seslerini duyurmalarını sağlıyor.

Alt-siyaset kavramının başka yeni tanımlara da ilham verdiğini görüyoruz. Örneğin aktif ve pasif alt-siyaset. Bu iki kavram siyasetle doğrudan (aktif) ya da dolaylı (pasif) olarak bağlı olan hareketleri birbirinden ayırıyor (Holzer ve Sorensen 2001). Alt-eylemcilikse özel alanla toplumsal ağların nasıl bağlandığını vurguluyor. Bakardjieva (2010) alt-eylemcileri, daha sonradan eylemcilerin dikkatini çekebilecek ama başlangıçta küçük ölçekli, politik ya da etnik referanslı eylemler başlatan, daha ziyade genç bireyler olarak tanımlıyor.

Yeni politik hayatın öne çıkan özelliklerinden biri de, Türkiye'de de son dönemde gördüğümüz gibi yaratıcılık. Kimlik ve kültürel değerler arasındaki akışkanlık arttıkça, siyaset, insanların kendilerini ifade ettikleri ve performans sergiledikleri bir alan olmaya da başlıyor (Dahlgren 2009:31).

Örneğin Cammaerts (2007) geleneksel olarak özel şirketleri hedef alan gerilla tiyatrosu, gerilla iletişimi, reklam avcılığı, billboard kaçırılması, grafitti gibi kültür karıştırması (*culture jamming*) etkinliklerinin artık sivil toplum ve eylemciler tarafından devletleri de hedef alan bir *siyaset karıştırması* olarak da kullanıldığını anlatıyor.

Bu arada, insanların özel hayatları nasıl politikleştiyse, şeyler, doğal kaynaklar ve hayvanlar da nesneye dayalı politikalarla o kadar politikleşiyor (Latour ve Weibel 2005). *Nesneye dayalı demokrasi* siyasi söylemde unutulmuş şeylere odaklanıyor. Latour ve Weibel (2005:351) profesyonel siyasetin ötesinde, örneğin bir süpermarkette, bir laboratuvar da ya da bir nehirde politik olanı incelerken şunu savunuyorlar: “İnsanoğlunun tekrar bir politik hayvan olmasında hayvanların da siyasallaşmasının bir etkisi var.”

Üçüncü Yol

Bir başka belirsizleşme de geleneksel Sağ-Sol ayrımında karşımıza çıkıyor. 1990’ların sonunda İngiltere’de Tony Blair’in Yeni İşçileri ve Amerika Birleşik Devletleri’nde Bill Clinton’ın Yeni Demokratları *Üçüncü Yol*’u geliştirdi. Giddens’a (1998: 26) göre *Üçüncü Yol* “hem eski tarz sosyal demokrasiyi hem de neoliberalizmi aşma girişimi”. Giddens (1998:64-66) *Üçüncü Yol*’un, eşitlik, zayıfın korunması, özgürlük ve özerklik, sorumluluk olmadan hakların olmayaacağı, demokrasi olmadan otoritenin olmayacağı, kozmopolitan çoğulculuk ve felsefi muhafazakârlık değerleri dahilinde, küreselleşmeye, bilimsel ve teknolojik değişime ve doğayla olan ilişkimize yanıtlar bulduğunu savunuyor.

Buna karşılık, *Üçüncü Yol*’un refah ve güç eşitsizliklerinden kaynaklanan sorunları görmezden geldiği görüşü de (Faux 1999) dile getiriliyor. *Üçüncü Yol*’a eleştiriler, herke-

se sevimli görünmek isteyip tam da bu nedenle hiçbir yere ulaşamadığı (Hall 1998) ya da tam tersine fazla ileri gittiği yolunda. Örneğin, Mouffe (2009) Üçüncü Yol'un sağ ve solu bir araya getirmediğini, onun yerine daha çok sağ lehine çalışıp aşırı sağa yer açarak solu bitirdiğini, işçilerin de haklarını solcu partilerdense, sağcı partilerin daha iyi savundugunu düşünmeye başladıklarını ekliyor. Bu nedenle Mouffe, solun gerçek düşmanlarını görebilmek için sağ-sol ayrımına geri dönülmesinin daha iyi olacağını, hem bu ayrımın demokratik politik kimlik tanımlamalarını da koruyacağını savunuyor (Mouffe 2005b; *politik kimlik tanımlanması için bkz. Laclau 1994*).

Kozmopolit demokrasi

Diğer bir değişim iddiası da siyasetin yerel-küresel ikiliğinin ötesine geçmesiyle ilgili. Küyerelde siyaset olanakları üzerine çeşitli görüşler bulunuyor: "Küresel siyaset küresel iç siyasete dönüştü ve bu da ulusal siyasetin sınırlarını ve dayanaklarını elinden aldı" (Beck 2005:249). Oysa, iklim değişikliği gibi hâlâ küresel düzeyde politika bekleyen sorunlar da var. Bu kararlar küresel düzeyde alınabilir mi? Archibugi ve Held'in (1995:13) bu soruya olumlu yanıtı kozmopolitan demokrasi: "Yurttaşlar dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, kendi devletlerinin paralelinde ve kendi devletlerinden bağımsız olarak uluslararası sorunlarda seslerini duyurabilir, katkı sağlayabilir ve siyasî olarak temsil edilebilirler." Bu demokrasi modelinde, siyasî rejim çeşitliliği de göz önüne alınarak, küresel kuruluşlar, siyaseti hâkimiyet biçiminden hizmet biçimine dönüştürerek ülkeleri izleyip iç politikalarına etki ediyor (Archibugi ve Held 1995:15).

İnsanların karşılıklı bağıntılılıkları ve siyasî sorunların küresel yönünün, hükümetlerin kime hesap vermeleri ge-

rektiğini ya da ulusal politikaların nereden çıktığını/nereye uzandığını gittikçe daha az belirgin kıldığı iddia ediliyor. Archibugi ve Held, kozmopolitan demokrasinin, ulus-devletin genişlemiş bir çerçevesi olarak, bu meşruiyet sorununa çözüm olacağını iddia ediyorlar. Yurttaşları kurumsal olarak güçlendiren bu modelin uygulanmasında Birleşmiş Milletler sisteminin pratik olacağı farz ediliyor.

Bu modeldeki reformlar şöyle sıralanıyor: “Hükümetlerdense yurttaşların doğrudan temsili, uluslararası adalet divanının reformu dahil dünya hukukunun güçlendirilmesi, güvenlik konseyi ve daimi üyelerin veto hakkı başta olmak üzere dünya yönetici güçlerinin değiştirilmesi” (Archibugi 1995:135/123). Son olarak, kozmopolitan demokrasi, inanış, değer ve normlarda oy birliği aranıyor çünkü “bu, değerlerinin birbirine bağlandığı ve değer çatışmalarının siyasî diyalogla çözüleceği, yalnızca diyalogun kendinin şeklini koruyabilmek için bazı düzenlemelerin yapılacağı bir model” olarak sunuluyor (Held 1995:115).

Herkesin küresel demokrasiye bu yolla ulaşılabilmesine ikna olmaması bir yana, bunu *tehlikeli bir yanılısama* olarak görenler de var: “Eğer böyle bir proje gerçekleştirilse, bu sadece baskın bir gücün kendi dünya anlayışını tüm gezegene dayatacağı bir dünya egemenliği anlamına gelir ki kendi çıkarlarını insanlıkla tanımlayacak olan bu egemen bu sayede herhangi bir anlaşmazlığı kendi ‘rasyonel’ liderliği için gayrimeşru tehdit olarak sayar” (Mouffe 2005:107). Büyüyen Çin ve bölgesel örgütlenmeler Mouffe’a göre kozmopolitan demokrasiye daha demokratik bir alternatif sunabilecek çok kutuplu bir dünya hazırlıyor.

Kozmopolitan demokrasiye başka eleştiriler de geliyor. Saward (2000) küreselleşmenin dışında kalan halklar ve yerler göz önüne alınınca bu modelin de manasının kalmadığını öne sürüyor. Thompson (1998) da örneğin etnik ve/

veya azınlık grupların yerel ve topluluk temelli bir özerklik için mücadele verdiklerini ve bunun da siyasî ve felsefî açıdan küreselleşmeye bir meydan okuma olduğunu iddia ediyor. Bunun yanında Tan (2008) zaten var olan ulusal yapıların yerine yeni kurumlar oluşturmanın pratik olmadığını düşünüyor. Son olarak, Patomâki (2003) *küresel ve çoğulcu bir güvenlik topluluğu* olmadan kozmopolitan demokrasinin olamayacağını söylüyor.

Yeni demokrasiler

Akademisyenlerin toplumsal değişim tezlerini anlamlandırmaya çalıştığı tartışmalar farklı tanımlarla devam ediyor. Bu tanımlar, çoğulcu, müzakereci ve katılımcı demokrasi. Çoğulculuk (modern demokraside) ya müzakereci ve katılımcı demokrasiler için bir kaynak (Held 2006) ya da imkansız bir proje (Laclau ve Mouffe 1985; Mouffe 2005b) olarak görülüyor. Held (2006) için çoğulculuk yasama, yürütme, yargı ve bürokrasiyle yurttaşların ifade özgürlüğü ve çeşitli çıkar gruplarının örgütlenme hakları arasında bir denetleme ve denge sistemi demek. Held (2006:173) klasik çoğulculuğun, çıkar gruplarının çeşitliliği, siyasî süreçlerde oybirliği ve yurttaşlar arasında siyasî istikrara değer verirken, neo-çoğulculuğun şirketlerin gücü, eşitsizlikler ve katılım eksikliğini de içerdiğini anlatıyor.

İkinci çoğulcu demokrasi modeliyse kavgacı çoğulculuk. Mouffe (2005b) demokratik süreçlere kavgacı ve çatışan görüşlerin dahil edilmesinin bir tehdit değil tam tersine demokrasinin en önemli koşulu olduğunu savunuyor. Mouffe, politik kimliklerin net biçimde tanımlanmadığı demokrasi modellerinde (burada sağ-sol ayrımına atıfta bulunuyor) alternatif köktenci kimliklerin kolaylıkla kendine yer bulacağını ve esas bunun demokrasiyi tehdit edeceğini tartışıyor.

Kavgacı çoğulculukta, yurttaşlar illa ki oy birliğine varma ihtiyacı duymadan fikirlerinin çatışabileceği olanaklar buluyor. Mouffe'a (2009) göre, demokratik siyasetin amacı karşıt görüştekilerin birbirleriyle düşman olarak savaşıacağı değil, çatışan fikirlerin tartışılacağı bir çerçeve kurmak olmalı. Düşmanın muhalife dönüştüğü ve çeşitli çıkarların *denklik zincirine* ulaştığı bu modelin bir başka adı da *radikal demokrasi* (Mouffe 2005b).

Mouffe, aynı zamanda, bu "gerçek" radikal ya da çoğulcu demokrasinin imkânsız olduğunu da anlatıyor. Bu imânsızlık kamusal ve özel alan arasındaki çatışmadan kaynaklanıyor:

"İşte burada yurttaş olarak ödevim bitiyor ve birey olarak özgürlüğüm başlıyor diyemeyiz. Bu iki kimlik asla dinmeyecek daimi bir gerilimin içinde var olurlar. Bu, modern demokrasiyi niteleyen özgürlük ve eşitlik arasındaki gerilimdir. 'Gerçek' demokrasiye erişmek için bu ikisi arasında mükemmel uyumu yaratmaya çalışmak o demokrasiyi ancak yok eder. Bu nedenle radikal ya da çoğulcu demokrasi, demokrasinin imkânsızlığını tanır" (Mouffe 2005b:72).

Çoğulculuğun etkilerine gelirse, Held (2006) için bu modelin sonuçlarından biri müzakereci demokrasi. Bu demokrasi modelinin, temsili demokrasiden katılımcı demokrasiye geçişte, politik kararların çoğulcu bir yaklaşımla sağlamanın yapılmasına değer verdiği iddia ediliyor (Held 2006:253). Guttman ve Thompson (2004:2-7) müzakereci demokrasiyi, önemli olanın karşıt gruplar arasındaki farkı en aza indirmek olan (kamusal müzakere ve anlaşılabilir içerikle) erişilebilen ve (yurttaşların kararlar hakkında düzenli ve eleştirel geri beslemeleriyle) dinamik bir süreç olarak açıklıyor. Kararların sağlamanın yapılabilirdiği müzakereci demokrasiyi, kararların sağlama yapılmadan tebliğ edilen toplu demokrasiye tercih ediyorlar. Ancak müza-

kerede seçilmişlerin, yurttaşlarla sadece iletişim kurdukları, bu iki grup arasında etkileşime yer olmadığını da ekliyorlar.

Eleştirel kuram açısından bakıldığında müzakereci demokrasinin sorunu oybirliğinin altını çizmesi. Buna kıyasla kavgacı çoğulculukta esas olan tamamen kapsayıcı, akılcı bir oybirliğinin imkânsızlığı (Mouffe 2000, 2005, 2005b, 2009). Mouffe’a göre ancak kavgacı çoğulculuk, çatışma ve farklı politik kimlikler demokrasiyi sağlayabilir. Mouffe, çeşitliliğin insanlar arasında bölünme ve çatışmaya yer açacağını kabul ediyor; ama demokrasi için oybirliğinin imkânsız, gereksiz ve istenmeyen bir şey olduğunu da defalarca tekrar ediyor (Mouffe 2000, 2005, 2005b, ve Carpentier ve Cammaerts 2006). Müzakereci demokrasinin erişim ve etkiyle, yurttaşlara siyasî konular ve kararlar hakkında müzakere zemini sağladığı iddia ediliyor. Ancak karar alma süreçlerine anlamlı bir katılım hakkı vermiyor gibi duruyor.

Katılım

Katılım hakkındaki akademik tartışmalar, katılımın farklı tanımları ve kademeleri olduğunu ortaya koyuyor. Katılımcı demokrasi kavramını bu kademe ve tanımlara dair tartışmalarla anlamak mümkün.

“Yurttaş katılımı yurttaş iktidarı için kategorik bir terimdir. Bu, siyasî ve ekonomik süreçlerden dışlanmış yurttaşlara, gelecekte tekrar bu süreçlere dahil olabilmeleri için iktidarın tekrar dağıtılmasıdır. Bu, bilginin nasıl paylaşılacağı, hedeflerin nasıl konacağı ve politikaların nasıl yapılacağı, vergi kaynaklarının nelere ayrılacağı, programların nasıl yürütüleceği, ve sözleşme ve patronajın nasıl bölüneceğinin belirlenmesine, gücü olmayanların dahil olacağı bir stratejidir” (Arnstein 1969:1 çevrimiçi versiyon).

Yurttaş katılımının basamakları
(Arnstein 1969)

8. Yurttaş kontrolü	
7. Devredilmiş güç	Yurttaş gücü
6. Ortaklık	
5. Teskin etme	
4. İstişare	Tokenizm
3. Bilgilendirme	
2. Terapi	
1. Manipülasyon	Katılım olmaması

Arnstein'in (1969) eleştirel tablosu katılımın sekiz farklı basamağını gösteriyor. En alt iki basamak katılımdan ziyade yurttaşları "eğitmek" ve "tedavi etmek" amacıyla. Yurttaşlar ancak ikinci kademe basamaklarında biraz ses çıkarabilme ve duyulma olanağı kazanıyor. Ancak bu tokenizm, yani aslında güçleri olmadan sembolik olarak var olan katılımda kendilerini ifade edebilseler de karar verme güçleri bulunmuyor. Bu şemaya göre, anlamlı katılım ancak son üç basamakta, yurttaş kontrolü kademesinde gerçekleşebiliyor. Bu kademedeki yurttaşlar kendi çıkarlarını savunarak iktidar sahipleriyle ortaklık kurabiliyor ya da karar alabilmek için tam ya da çoğunluk gücüne sahip olabiliyorlar.

Yurttaş kontrolünün yanı sıra, Fung (2006b:24) katılımın siyasî yaşamda *meşruiyet, adalet ve kamusal faaliyetlerin verimliliğini* sağladığını da savunuyor. Fung'a (2003:515) göre derneklerin siyasî yaşama katılması demokrasiyi altı nedenle güçlendiriyor: *derneklerin esas değerleri, yurttaşlık erdemlerinin artması ve politik becerilerin öğretilmesi, iktida-*

ra direnç ve hükümetin denetlenmesi, temsil kalitesi ve eşitliğin iyileştirilmesi, müzakerenin kolaylaştırılması, ve yurttaşların ve grupların yönetişime doğrudan katılımı için olanaklar yaratılması.

Katılımın farklı tanımları ve şekilleri bulunuyor. Katılımın şekilleri demokrasinin tanımına dayanıyor. Pateman'ın (1970) *Katılım ve Demokratik Teori* kitabı tarihsel bir arka plan için rehber niteliğinde. Pateman, eğer demokrasi Atina demokrasisi çerçevesinde tanımlanacaksa katılımın, karar alma süreçlerine “tüm” yurttaşların doğrudan katkısı olduğunu hatırlatıyor. Eğer demokrasiyi Schumpeter'in anladığı gibi alırsak katılım, liderlerin yurttaşların oyu için yarıştığı bir siyasî yöntem oluyor ve seçimler yegane katılım şekline dönüşüyor.

Diğer kuramcılar, katılımın tanım, şekil ve işlevlerini katılımcı demokrasi çerçevesinde genişletiyorlar. Rousseau'nun *Toplumsal Sözleşme*'si yurttaşlar arasında politik eşitliği, karşılıklı bağımlılığı ve karar almada katılımı tarif ediyor. Rousseau'nun politik eşitlikten kastı hiçbir yurttaş ya da yurttaş grubunun bir diğerinin çıkarının aleyhine karar almaması ya da politika yapmaması. Bu nedenle de bireysel katılımı vurguluyor ve eğer grupların katılımı kaçınılmazsa, denge politikalarının oluşturulması gerektiğini söylüyor. Pateman (1970) Rousseau'ya göre katılımcı demokrasinin sürdürülebilir olduğunu çünkü katılımın yurttaşlar için bir öğrenme süreci sağladığını anlatıyor. Bir kere karar alma sürecine katılan yurttaşın katılmaya devam edeceğini, çünkü sürecin onu eğiteceğini öne sürüyor. Böylece katılım, temsilci seçmenin yanında eğitici bir işleve de kavuşuyor (Pateman 1970).

Katılım, iktidarın çıkarları söz konusu olduğunda karmaşık bir kavrama dönüşüyor. Bu yüzden de birçok tanımı bulunuyor. *Katılımsı* ile amacın katılım olmadığı, katılı-

yormuş hissi verilerek, birlikte karar almaktan çok ikna etmenin gerçekleştiği işleyişi tarif ediyor (Pateman 1970:69 içinde Verba 1961). *Kısmi katılım* eşit haklara sahip olmayan katılımcılar arasında alttakilerin, nihayetinde üsttekilerin alacakları kararları etkileyebildiği durumları anlatıyor (Pateman 1970:70). *Tam katılım* ile herkesin eşit hakkı olduğu ve beraber karar alındığı model kastediliyor (Pateman 1970:71). Sade yurttaşların oy verme ve temsilcilere mektup yazmanın yanında seslerini çıkarabildikleri ek yolların olduğu ve devlet stratejilerine etkileri olabilen katılım ise *geniş ve derin katılım* olarak adlandırılıyor (Fung ve Wright: 2003:27).

Çevrimiçi çerçevede iki katılım tanımı daha bulunuyor: *yönetilen e-katılım* ve *özerk e-katılım* (Coleman 2010). Yönetilen e-katılım, kurumsal siyaset tarafından çevrimiçi araçlarla başlatılan katılım anlamına geliyor. Özerk e-katılım ise, yeni şekillerde ve yeni araçlarda yer alan katılım anlamına geliyor.

Erişim ve etkileşim katılım söyleminde çok belirgin iki kavram. Hatta bazı uluslararası örgütler katılımla eşanlamlı bile kullanıyor (Carpentier 2011). Oysa erişim ve etkileşim katılımın vazgeçilmez iki zorunlu alanı olsa da, karar alma sürecine katılma söz konusu olduğunda katılım değil. Carpentier (2011:102) katılımın yetersiz ya da zayıf tanımlarından kaçınmak için kavramları birbirinden ayıran *Erişim Etkileşim Katılım EEK modelini* geliştiriyor. Bu adım adım modelde, önce erişim geliyor, ki ikinci olarak etkileşim olabilsin ve son olarak karara katılım sağlanabilsin.

Aynı durum sorumluluk alma için de geçerli gibi duruyor. Her ne kadar katılım için zorunlu olsa da, Dahlgren (2009:58) sorumluluk almanın ya yurttaş sorumluluğu adı altında yurttaş sorunlarını çözmeyi ya da siyasî sorumluluk adı altında kurumsal siyaseti etkilemeyi amaçladığını ama

bunun otomatik olarak katılım anlamına gelmediğini savunuyor. Bunun yanında alınan her sorumluluk siyasî ya da demokratik olmadığı için, sorumluluk almanın illa ki demokrasiyi güçlendiren bir şey olmadığı da tezleri arasında (Dahlgren 2009: 80).

Güçlü demokrasi (Barber 2003), katılımcı demokrasiyi güçlendirmek için geliştirilmiş bir kavram. Barber (2003:4) liberal demokrasiyi katılım, kamusal mal ve yurttaşlık erdemlerini artırmadığı için *zayıf* olarak adlandırıyor. *Güçlü* demokrasiyi ise bir katılımcı demokrasi modeli olarak sunuyor. Bu modelde, aktif yurttaşlar, her zaman her kademe de olmasalar bile yeteri sıklıkta ve özellikle de temel politikalar planlanır ve iktidar kullanılırken kendilerini doğrudan yönetiyor. Bu yönetim gündem belirleme, müzakere, yasa- ma ve politika uygulamada yurttaş katılımını kolaylaştıracak kurumlar aracılığıyla gerçekleşiyor (Barber 2003:151). Barber (2003:24) güçlü demokrasinin klasik demokrasiden ayrışması gerektiğinin ve hiçbir zaman dönüşüm ve yaratıcılığın siyaseti olmamış liberal (zayıf) demokrasiyi tamamlayıcı olduğunun altını çiziyor.

Fung ve Wright'ın (2003) *güçlendirilmiş katılımcı yönetim*'i, Mouffe'un kavgacı çoğulculuğuna benzer şekilde, gerçekçi müzakerede çatışmaları tanıyan ve oybirliği gerektirmeyen bir model. Fung ve Wright'a (2003:17) göre bu modelde aslanan katılımcıların tamamen desteklemedikleri ya da lehte bulmadıkları durumlarda bile ortak hareket etmek için nedenler bulmaları. Güçlendirilmiş katılımcı yönetim- de sade yurttaşlar bile kendilerini etkileyen belli konularda çözüm geliştirebiliyor.

Uygulamada bu “kamusal karar alan otoritenin güçlendirilmiş yerel birimlere dönüşmesi; bu birimlerin merkezî otoriteleri bilgilendirmek için birbirleriyle bağlantısını sağlayacak resmî sorumluluk, kaynak dağılımı ve iletişim bağları

kurulması; bu yerinden sorun çözmeyi destekleyecek ve yol gösterecek yeni devlet kurumlarının kullanılması” anlamına geliyor (Fung ve Wright 2003:15-16). Fung (2006) ayrıca yurttaş katılımının, kamu kurumlarının daha verimli çalışmasını sağlayacak yenilikçi, alternatif ve yaratıcı çözümler için de olanak sağladığını savunuyor.

Ancak uygulamada katılımın anlatıldığı kadar kolay ya da belgelerdeki kadar açık olmadığı görülüyor. Örneğin Birleşmiş Milletler (BM), Fung’un (2006) saydığı nedenler yüzünden, çok paydaşlılık prensibiyle katılımcı yönetişimi savunduğunu iddia eden bir örgüt. BM, 1990’larda küresel süreçlerine farklı paydaşları dahil etme kararı aldı. Örneğin, küresel zirvelerin hazırlık ve karar alma süreçlerine sivil toplum kuruluşlarını davet etti. Bu araştırma için en ilginç örnek, aynı zamanda en çok sivil toplum temsilcisinin de dahil olduğu zirve, Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi (WSIS)¹ oldu. Bu zirve, dünya çapında eylemciler için bilgi paylaşma, beyin fırtınası yapma, fon geliştirmenin yanında küresel ve ulusal resmi delegeler ve özel sektörle lobi yapma fırsatı sunuyordu. Ancak sivil toplumun katılımı sınırlıydı. Eylemcilere verilen yaka kartları tüm toplantılara giriş sağlamıyordu. “Gerçek” bilgi, gündem ve önceden hazırlanmış belge ve toplantılara açık olarak erişilemiyordu. Çoğu eylemci süreçte anlamlı bir şekilde katılamadı. Bazı eylemciler, resmî delegelerin yaka kartlarını ödünç almak gibi yollarla karar toplantılarına girebildiler.

Yeni tür siyaset ve eylemciler için küresel süreçlerde temsilde büyük bir adım olmuş olsa da WSIS, anlamlı, çok paydaşlı yönetişimde sınıfta kaldı (WSIS’de sivil toplumun katılımı için bkz. Cammaerts ve Carpentier 2006). Gençlik kozası, zirvenin en aktif kozalarından biri olsa da defalarca to-

1 Türkiye’den sivil toplum gençlik delegesiydim ve zirvenin gençlik kozasının aktif üyesiydim. Bundan sonrakiler bizzat deneyimlerime dayanıyor.

kenizmden şikâyet etti. Daha sonra zirveyi sosyal bilimler açısından masaya yatıran Cammerts (2009) de aynı sonuca vardı.

Yerel, ulusal ve küresel seviyede demokratik sorunlar içeren karar alma süreçleri (Cammaerts 2009) ve kurumsal siyasetin sermayenin çıkarı lehine toplumsal çıkarı daha az temsil etmesinin (Wayne ve diğerleri 2010), yurttaşların siyasete olan ilgi ve güvenini sarstığı iddia ediliyor. Ancak Dahlgren (2004) siyasetten bu kopuşun illa ki siyasî sorumsuzluk anlamına gelmediğini düşünüyor.

Yeni aktörler, yeni konular

Bundan sonraki siyaset, politik olan ve demokrasideki değişim iddiaları tartışmaları yeni aktörler, yeni yollar ve yeni konulara odaklanıyor. Ancak yeni aktörlerin ve yeni alanların oluşması geleneksel siyasetin yok olduğu anlamına gelmiyor. Yine de geleneksel siyaset kurumlarıyla ilgili bazı değişim görüşleri bulunuyor. Önceki bölümde tartıştığımız gibi, örneğin ulus-devletlerin artık bağlı oldukları küresel ağlar ve üyeliklerinden bağımsız hareket edemedikleri iddia ediliyor. Bu durum ya ulusal politikaların küresel ortaklarla birlikte yapıldığı ya da ulusal egemenliğin bu küresel ortaklara kaptırıldığı anlamına geliyor. Her şekilde, bu ulus-devletin iktidarına bir tehdit oluşturuyor. Bu sürecin yanı sıra, 1980'lerde dünyada yerinden yönetim eğilimi de başlıyor.

Yerinden yöneticilik

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yerinden yönetimi teşvik eden Dünya Bankası (1983) bu kavramı şöyle açıklıyor: “Merkezî bürokrasideki işlevlerin dağıtılması, yarı özerk ve kamusalımsı şirketlerin delegasyonu, yerel yöne-

timlere güç verilmesi ve işlevlerin sivil toplum kuruluşlarına devri.” Bardhan (2002:185) yerinden yönetimin, *daha duyarlı ve verimli hükümetler, toplumsal ve siyasî gerilimlerin dağılımı ve yerel kültürel ve siyasî özerklik vaat ettiğini savunuyor*. Sharpe (1988:365) bu eğilimi çoğu Batılı toplumun *devamlı kentleşmesi, daha çok kamu hizmetine ihtiyaç ve vergi artışlarının ulusal düzeydekine oranla yerel düzeyde daha kabul edilebilir olmasıyla açıklıyor*.

Ancak, yerinden yönetim, aynı zamanda ulus-devlet ötesine de geçebiliyor. Avrupa Birliği, uluslarüstü bir yapı olarak, aynı zamanda 1992 Avrupa Birliği antlaşmasıyla (Maastricht Antlaşması) yerindenlik prensibini de benimsedi. Bu antlaşmanın A maddesi “Avrupa Birliği, kararları, yurttaşlara mümkün olan en kısa mesafede almalıdır” diyor. Keating ve Salmon (2001), coğrafi konumu değiştirmenin, iktidarın konumunda değişiklik yapmayabileceğini düşündükleri için yerinden yönetim ve yerindenlik prensibi konusunda şüpheliler.

Yerinden yönetim ya da adem-i merkezîyetçilik, birçok ülkede çok olumlu karşılandığı rapor edilmesine ve uluslararası gündemde yer almasına rağmen sonuç o kadar da başarılı bulunmuyor. Dünya Bankası raporları sürecin başarısızlıkla uygulandığını yazıyor: “Bazı sorunlar yetersiz merkezî siyasî ve bürokratik destekten, bazıları da siyasî ve idari liderlerin kemikleşmiş merkezîyetçi tutum ve davranışlarından kaynaklanıyor” (Dünya Bankası 1983). Bu rapordan 15 yıl sonra, Dünya Bankası, hâlâ kurumlara özel tasarımların yerinden yönetim için çok önemli olduğunu yazıyor ve *yerinden yönetim politikaları için hesap verebilirlik, yönetişim, ve kapasite geliştirmenin önemini vurguluyor*. (Dünya Bankası 1998:vii).

Prud’Homme (1995) eğer gerektiği gibi planlanıp uygulanmazsa yerinden yönetimin kurumların istikrar ve verimi-

ni düşüreceğini yazıyor. Bardhan (2002:202) örneğin, kötü ve veya yanlış uygulanan yerinden yönetimin yerel iş dünyası elitinin yerel sosyal hizmetleri zedeleyeceğini savunuyor. Bu nedenle, paydaşların katılımını artırmak için yereldeki iktidarın yeniden yapılandırılma ihtiyacının altını çiziyor: “Yerinden yönetimin ardındaki mantık, yalnızca merkezî iktidarı zayıflatmak ya da yerel elitleri merkezî otoriteye tercih etmek demek değil. Mantık, yerelde daha çok kişinin ihtiyaçlarına cevap verebilen bir yönetim geliştirmek.”

Yazarlar ve örgütler kurumsal siyasette değişimle ilgili görüşler sunarken, Kriesi ve Wisler (1999:43) kurumsal değişimin yeni bir siyasî paradigma gerektirdiğini savunuyor:

“Bir değişimin olabilmesi için, kökten bir toplumsal öğrenme ve yeni birtakım kurumların oluşmasına neden olacak ciddi sosyal krizler gerekir. Bu öğrenme de insanların geçmiş tecrübeleriyle bağlantılıdır. Bir değişime neden olabilmesi için bu siyasî mirasla yeni bir siyasî paradigmanın bir araya gelmesi gerekir.”

Yerinden yönetimin yanı sıra, küresel örgütler, özellikle de BM, yerel yönetimlerin güçlendirilmesini teşvik ediyor (Pieterse 2000). BM Habitat Kent Zirvelerinde, çeşitli paydaşlar bir araya gelerek kentlere daha çok iktidar verilmesi için politikaların geliştirilmesini sağladı. Ulusaldan yerle bu iktidar akışı aynı zamanda küresele ve diğer yerellere de bağlanıyordu. Eurocities, Metropolis, Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler (UCLG) ve Cities Alliance² gibi bölgesel ve küresel kent örgütlerinin hedef ve amaçlarını çabukça bir taradığımızda hepsinin yerinden yönetim, çok paydaşlı kent yönetimi ve küresel ortaklık ve işbirliğini teşvik ettiğini hatta belki dayattığını görüyoruz. Dahası, kentle-

2 Sırasıyla, www.eurocities.eu; www.metropolis.org; www.cities-localgovernments.org; www.citiesalliance.org

rin yeni teknolojiler ve küreselleşmeyle inovasyonun en çok mümkün olduğu yerler olduğu farz ediliyor (Borja & Castells 1997; Graham & Marvin 1996; Gelecekçi E-kent için bkz. Mitchell 1998).

Küresel kent

Castells (2000) kentlerin, küresel ağlar ve işbirliğiyle siyasî iktidarlarının arttığını iddia ediyor. Rakiplerle işbirliği yerel kurumsal siyaset için yeni bir strateji olarak çıkıyor karşımıza (Clark 2003) ve bu da inovasyonu sağlıyor (Castells ve Hall 1994). Kentlerin, küresel şirketlerin merkez ofislerini kendilerine çekmek, küresel etkinliklere ev sahipliği yapmak ve daha çok küresel yatırımı çekmek için rekabet ettikleri söyleniyor (Clark 2003). Kenti küresel olarak *konumlandırmak*, kentte çevrimiçi ve çevrimdışı kısımları *birbine bağlamak*, kent ve kentliler arasında *elektronik bağlar* kurmak, küresel kent vizyonu dahilinde geniş kentsel politikalar olarak tarif ediliyor (Graham 1999).

İstanbul gibi stratejik bir coğrafi konumu olan eski kentler, dünyada yüzyıllardır ticaret ve siyaset alanında ilgi çekiyor (Keyder 2000). Bu anlamda, küresel kentin yeni bir şey olmadığını söyleyebiliriz. İddia edilen değişim, küresel kentin ekonomik ve teknolojik küreselleşmeden doğmuş olması (Sassen 2001) ve küresel ağda gelişmiş ve karmaşık teknoloji ve bilgi hizmetleri sunuyor olması (Castells 2000). Appadurai (2002:24) “daha müreffeh ‘dünya kentlerinin’ gittikçe küresel ekonomik ağlarda kent devlet gibi işlediklerini, gittikçe bölgesel ve ulusaldan bağımsız olduklarını, daha fakir kentlerin –ve onların içindeki fakir nüfusun– yer ve ses arayışları için yeni yollar aradığını” savunuyor.

Yeni yurttaşlık tanımları

Küresel kent tartışmalarına paralel olarak, yurttaşlıkla ilgili de yeni tanımlar ve yaklaşımlar ortaya çıkıyor. Bir yaklaşım, yurttaşların özdeşleşmek için artık yeni kaynaklarının olduğu bu nedenle de yurttaşlığın ulustan kopması ve yeni tanımların üretilmesi gerektiğini söylerken, karşıt yaklaşım, ulusun yurttaşlıktaki öneminde ısrar ediyor.

Preston (2001) küreselleşmenin ve ulus-devletin egemenliğinin azalmasıyla ulusal kimliğin cazibesinin de azaldığını savunuyor. Bunu destekleyen bir başka görüş de Isin'dan (2000) geliyor: Isin, küresel sistemde insanların mobil olmasının kendilerine işleri, tüketimleri ve çevrimiçi dünya gibi başka özdeşleşme kaynakları yarattığını, bunların da toprakla belirlenmediğini, daha küresel olduğunu söylüyor. Mesela, küresel şirketlerin çalışanlarının iş arkadaşlarının milliyetlerini bilmedikleri ya da ilgilenmedikleri iddia ediliyor (Castells ve Himanen 2002). Urry (2000) de küresel medyada yayınlanan görüntülerin ve imgelerin, insanların kendilerini dünya vatandaşı olarak hissetmelerini sağladığını düşünüyor.

Post-modernistler, bu durumda, yurttaşlığın, ulusal egemenliktense kimlik çeşitliliğini kabul etmesi gerektiğini savunuyorlar (Cessarini ve Fulbrook 1996; Turner ve Hamilton 1998; Gray 2002). Soysal (1994, 1996) *ulus-sonrası modelde*, yurttaşlığın ulus değil kişi temelli olması gerektiğini ve yurttaşlara katılım dahil hak ve ödevlerin, tarihsel ve kültürel bağlantı olmaksızın her ülkede verilmesi gerektiğini düşünüyor.

Diğer yandan yurttaşlık ulus-devlet bağı olmadan anlamsız bulunabiliyor (Oommen 1997). Kymlicka (2001) demokratik yurttaşlığın ancak ulusal bağlamda ve ulusal bağla gerçekleşebileceğini çünkü yurttaşlığın ancak anadilde bir anlamı olacağını savunuyor. Miller (2000) da küresel ve mo-

bil dünyada ulusal yurttaşlığın Rousseau'nun yurttaşlarının yüz yüze bir araya gelmelerinin yerini tutacağını söylüyor.³

İletişim teknolojileri

Toplumsal değişimin kavramsallaştırıldığı bir diğer alan ise bilgi ve iletişim teknolojileri (ICT). Araştırmada bu teknolojileri internet ve mobil iletişim teknolojileriyle sınırlıyoruz. O yüzden bu bölüm Guttenberg'e kadar uzanmıyor. Bununla beraber, her iletişim teknolojisinin kendi zamanı için yeni olduğunu ve her teknolojinin beraberinde birtakım avantajlar ve dezavantajlar getirdiğini de aklımızdan çıkarmıyoruz (Marvin 1988).

Yeni iletişim mantığı

İnterneti ondan önceki iletişim teknolojilerinden ayıran ve özel kılan şey paylaşma kavramı temelli, kendi merkezi olmayan etkileşimli ağ yapısı. Etkileşim, bu ağ yapısı ve paylaşma fikriyle gerçekleşiyor. Lasswell'in (1948) *mesajı ileten-mesaj-mesajı alan* şemasıyla anlatılan geleneksel tek yönlü iletişim de bu yeni ortamda zorlanmış oluyor. Bu şemada mesajı alan, mesajı gönderene ancak geri bildirim iletebiliyor. Merkezî bir kaynağın, tek bir yön ve tek bir bitiş noktasının olmayışı, tek yönlü iletişimi çok yönlü iletişime dönüştürüyor. Çok merkezli yapı, bilgi ve iletişimin tek bir kaynaktan dağıldığı tek yönlü iletişimin yerini alıyor. Ayrıca, çok merkezli iletişimde, geleneksel iletişim teorisinden farklı olarak mesajı alan, geri bildirimden farklı olarak me-

3 "Küresel yurttaşlık mümkün mü?" tartışmaları süredursun, World Service Authority, Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin 13(2) nolu "*Herkesin kendi ülkesi dahil herhangi bir ülkeden ayrılma ve kendi ülkesine dönme hakkı vardır*" maddesine dayanarak WSA dünya pasaportları veriyor. Bu dünya pasaportlarına verilen vizeler için bkz. www.worldservice.org

saj gönderen durumuna da geliyor. Çok merkezli iletişimde, etkileşim ve ağ mantığıyla, mesajı gönderen ve mesajı alan birbirlerinin rolünü oynayabiliyorlar; bu da bilgi ve iletişimin çok merkezli dağılmasını sağlıyor.

İletişim teknolojilerinin yazılım ve donanım katmanları sürekli geliyor. Merkezi olmayan, ağı, kablosuz ve mobil yapı ve ardında daha önceki iletişim teknolojilerinden çok farklı bir felsefenin bulunduğu yeni iletişim teknolojilerini dünya çapında kitleler kullandıkça, toplumsal değişimle ilgili tartışmalarda bu teknolojilere yer vermemek zorlaşıyor. Marvin (1988) yeni teknolojilerin, toplumsal ilişkileri nasıl değiştirdiği konusunun, toplumda bitmeyen bir endişe olduğunu savunuyor. Teknoloji ve toplum ilişkisi, üç yaklaşım etrafında dönen canlı bir tartışma konusu. Bu yaklaşımlar: teknolojik determinizm, toplumsal determinizm ve etkileşimcilik.

Teknoloji mi toplum mu?

Teknolojik determinizmin mantığı, bu akımın öncüsü olan Marshal McLuhan (1964) tarafından söylenen: “Biz araçlarımızı şekillendiririz, onlar da bizi.” McLuhan daha sonra medyanın dünyayı küresel köye dönüştüreceğini de yazdı. Bu akım teknolojinin toplumu değiştirdiğini savunuyor. Toplumsal değişimde teknolojinin rol oynadığını, toplumu teknolojinin şekillendirdiğini düşünüyor. Toffler (1980) üretim faktörleri bazında insanlık tarihini üç dalga ya ayırıyor. Toffler’in ayırımına göre, ilk dalga tarımsal faaliyetin damgasını vurduğu tarımsal dalga. İkincisi, sanayinin üretimi kolaylaştırdığı dönem olarak sanayi dalgası. Son olarak da bilgi ve bilgi teknolojilerinin belirleyici üretim faktörü olduğu dönem olan bilgi dalgası. Bu dönemin en önemli faktörünün teknoloji olduğu düşünülüyor. Kısaca bu yaklaşım toplumdaki değişimi teknolojiyle açıklıyor.

Karşı-yaklaşım olarak, toplumsal determinizm, tam tersine toplumun teknolojiyi değiştirdiğini savunuyor. Bu yaklaşıma göre “toplumsal, politik, ekonomik ve kültürel faktörler teknolojik değişimin en belirleyici faktörleri” (Winston 1998:341). Winston (1998), bilgi devrimine karşı çıkarak, teknolojide toplumsal alanın önceliğini vurguluyor. Toplumsal determinizm, teknolojinin, piyasaya göre şekillendiğini çünkü eğer insanlar kullanmazsa iletişim teknolojilerinin yok olacağını söylüyor. Toplumsal deterministlere göre, toplumsal değişim, teknolojiden değil, toplumsal elitler, siyasî ve ekonomik inisiyatiflerden kaynaklanıyor (Green 2001).

Diğer yandan etkileşimcilik, determinist yaklaşımları, toplumsal değişimde birbirlerini dışladıkları için hem güdük hem de güvenilirliği olmayan yaklaşımlar olarak görüyor. Bu üçüncü yaklaşım, iletişim teknolojileri ve toplumun iç içe girmiş olduğunu ve sürekli bir etkileşim içinde olduklarını savunuyor:

“... iletişim insan faaliyetinin en temel süreci. Toplumsal yapı, toplumsal uygulama ve birçok yeni iletişim teknolojilerinin etkileşimiyle değişime uğrayan iletişim süreci, kesinlikle derin bir toplumsal dönüşümü oluşturuyor” (Castells ve diğerleri 2007:246).

Determinist yaklaşımların zayıf ve gerçekçi olmadığını düşünen ve daha kapsayıcı alternatifler öneren başka yazarlar da var. Bunlar teknolojinin kendinde ya da yaptıklarındaki politik bileşen (Chadwick 2006) ve kablo, iletken ve civataların toplumsal gerçeklikte oynadığı rolün tanınması gibi duruşlar (Chadwick 2006:19 içinde Winner 1998:43). Baym (1995:141) da bilgisayarlı iletişimin dış faktörlerden bağımsız olmadığını, tersine bunun “*grubun geçici yapısı, bilgisayar sisteminin altyapısı, bilgisayarlı iletişimin kullanıl-*

ma nedeni, grubun ve üyelerinin özellikleri”nin etkileşimi olduğunu savunuyor.

İletişim teknolojilerinin toplumsal ve siyasî etkileri

İletişim teknolojilerinin uzun vadeli toplumsal ve siyasî etkileriyle ilgili okullar da yine üç adet (Miles ve diğerleri 1988:4): *dönüşümcüler, devamcılar, yapısalcılar*. Miles ve diğerleri bu üç okulu dört kritere göre sınıflandırıyor: *bilgi ve iletişim teknolojileri, yayılma, toplumsal değişim ve öngörü*. Bu sınıflandırmaya göre okullar şunları savunuyor:

Dönüşümcüler, iletişim teknolojilerinin kullanımıyla politik faaliyetlerin coşacağını öne sürüyor ve iletişim teknolojileriyle toplumsal değişimin kaçınılmaz olduğunu savunuyor. İletişim teknolojilerinin devrimsel olduğunu ve siyasî iktidar ile toplumsal sınıf temelini, tarım ve sanayi toplumları arasındaki değişim kadar kökten değiştireceğini savunuyorlar.

Devamcılar, toplumsal ve siyasî işlerde iletişim teknolojilerine bir rol yüklemiyor, yukarıdaki senaryoyu da ütöpik buluyor. İletişim teknolojilerinin devrimsel iddialarının abartılı olduğunu, değişimin iletişim teknolojilerinden değil toplumsal ve siyasî inisiyatiflerden geleceğini savunuyorlar.

Yapısalcılar ise insanlar iletişim teknolojilerini kullandığı ve toplumda değişim istediği sürece potansiyel olarak toplumsal ve siyasî bir değişimin olacağını düşünüyor. Ekonomik yapılar üzerinde iletişim teknolojilerinin devrimsel etkilerinin olduğunu, bunun da toplumsal hayatın birçok alanını yeniden şekillendireceğini söylüyorlar. Yapısalcılar, toplumsal değişim için örgütsel yapıda, tarz ve yeteneklerde, konular ve liderlikte değişime ihtiyaç olduğunu savunuyor.

Bu farklı yaklaşım ve okullar aynı zamanda acaba (yeni bir dönemde yaşadığımıza inananların savunduğu) “bilgi toplumu”nda mı yaşıyoruz, yoksa (eski tas eski hamama ina-

nanların savunduğu) sadece “toplumun bilgilendiği” sürece mi tanık oluyoruz tartışmasını da besliyor (Webster 2000).

Yukarıda üzerine yapılan akademik tartışmalara baktığımız yerel-küresel ilişkisi, siyaset ile politik olan ve iletişim teknolojileri bu kitapta incelediğimiz üç toplumsal değişim alanını oluşturuyor. İncelemede, bu kavramların daha açık bir okumasını ve İstanbul'daki farklı grupların algılarında yatan hem iyimser hem eleştirel yaklaşımları göreceğiz. On-
dan önce, bu üç toplumsal değişim alanının yer aldığı üç boyut olan kurumsal siyaset, eylemcilik ve kimliğin, birbirleriyle ve iletişim teknolojileriyle etkileşimi üzerine yapılan tartışmalara bakıyoruz.

Toplumsal değişim ve teknoloji

Ağ toplumu

Yerel-küresel ilişkisi, siyaset ile politik olan ve iletişim teknolojileri alanında iddia edilen toplumsal değişimler birbirinden bağımsız gerçekleşmiyor. Bu alanlar aynı zamanda etkileşim içinde de olabiliyor. Bu etkileşim, Manuel Castells'e (2000: 76) göre, daha sonradan toplumsal yapıyı şekillendirdiğini söylediği ağ yapısının temelini atıyor.

Castells *toplumsal evrim ve iletişim teknolojilerinin iç içe girmesini* kavramsallaştırıyor ve bu yeni toplumsal yapıyı *Ağ Toplumu* olarak adlandırıyor:

“Tarihsel bir eğilim olarak, bilgi çağındaki baskın işlevler ve süreçler gittikçe daha çok ağlar etrafında örgütleniyor. Ağlar, toplumlarımızın yeni toplumsal biçimini oluşturuyor. Ağ kurma mantığının yayılması üretim, deneyim, güç ve kültür süreçlerinin gerçekleşmesi ve çıktılarını ciddi anlamda değiştiriyor” (Castells 2000:500).

Ağ toplumu kavramına göre, tarihî ve coğrafi bağların olmadığı bilgisayarlı iletişim kültüründe güç ilişkilerini tekrar düzenleyecek *akışlar alanı* ve *ağlarda* yaşıyoruz. Ağ iletişimi (*networking*) daha önce de vardı ama Castells'in yeni olduğunu söylediği şey, yeni iletişim teknolojileri paradigmasının tüm toplumsal yapıya yayılması için elle tutulur fiziksel bir temel sağlaması.

Castells, ağı “birtakım birbirine bağlı düğümler” olarak tanımlıyor. Düğümse “bir eğrinin kendiyle keşistiği nokta”. Buradaki önemli olan, düğümlerin aynı ağda oldukça birbirlerine daha yakın ya da aynı mesafede olmaları. Ağlar, belirli birtakım değerler dahilinde yeni düğümlere açık. En önemli nokta, birinin bir ağın içinde ya da dışında olması, çünkü bu güç ilişkisini değiştiriyor:

“Ağlara dahil/hariç olmak ve ışık hızında işleyen bilgi teknolojileriyle var olan ağlar arasındaki ilişkilerin mimarisi, toplumlarımızdaki baskın süreçlerin ve işlevlerin ayarını yapıyor” (Castells: 2000:501).

e-Demokrasi

Çevrimiçi ağlarda güç ilişkilerinin değişimi, iletişim teknolojilerinin demokrasiyi çöştüracağını savunan ilgililerin görüşlerinde de yer alıyor. Örneğin, internet, politik müzakereyi patlatacak (Papacharissi 2002), siyasî hiyerarşiyi tehdit edecek (Rheingold 1993), yurttaşların örgütlenme ve gruplar halinde iletişim kurmalarını sağlayacak ya da katılıma izin verecek (Clift 1998) demokratik bir alan olarak görülüyor. İnternetin politik ağlarda yer almayan yurttaşları harekete geçireceği ve zaten politik bir sorumluluk almış olan yurttaşların kendilerini daha çok ifade etmelerini sağlayacağı farz ediliyor (Bimber 1999). Blumler ve Coleman

(2001) yurttaşların kendilerini çevrimiçi ifade edebilme ve fikir alışverişi olanakları sayesinde siyasetle daha çok ilgilendiklerini ve daha çok sorumluluk aldıklarını savunuyor.

Çevrimiçi söylemin kamusal alanı genişlettiği ama toplumsal sınırlar nedeniyle temsili demokrasi için yeterli olmadığı iddia ediliyor (Dahlberg 2001). Yeni teknolojilerin ticarileştiği ve tekelleştiği farz ediliyor (Barber 2000) ve demokrasiyi iyileştirecekse siber alanın *korunması ve çoğaltılması* gerektiği savunuluyor (Dahlberg 1998). Sassi (2000:91) bu yeni alanda yurttaş faaliyetlerinin *yapılara ve ağına yönetimine* bağlı olduğunu düşünüyor.

Çevrimiçi kamusal alan ve bilgisayarlı iletişim, toplumsal sermayeyle ilgili tartışmalar da doğuruyor. Putnam (2001) toplumsal sermayeyi “tüm ‘toplumsal ağların’ kolektif değerleri ve birbiri için bir şey yapmak (karşılıklılık normu) için bu ağlardan doğan heves” olarak tanımlıyor. Putnam (2001), ABD’de toplumsal sermayenin düşüşe geçtiğini çünkü insanların aile, arkadaş ve topluluklarının üyeleriyle bağlarını kaybettiklerini savunuyor. Bu süreç için de en çok iletişim teknolojilerini sorumlu tutuyor.

Coleman ve Götze (2001) buna katılmıyor. Onlara göre iletişim teknolojileri insanları birbirine bağlıyor ve çeşitli sorumluluklar veriyor. Resnick (2001) *sosyoteknik sermaye* kavramıyla insanların birlikte hareket etmelerinde sosyal ve teknik etkilere atıfta bulunuyor. Daha yakın zamandaysa, kitlelerin sosyal paylaşım sitelerini “ilişkilerden toplumsal sermayelerini azamileştirmek” için kullandıkları iddia ediliyor (Shih: 2009:44).

Ağlı bir örgütlenmede mekân ve zamanın yer değiştirilmesi Castells’e göre, güç ilişkilerini yeniden düzenliyor. Castells, bir ağdaki düğümlerin birbirlerine eşit ya da sıfır mesafede birbirlerine daha yakın olduklarını söylüyor. Böyle bir sistemde farklı ağları birbirine bağlayanlar için, farklı fişleri birbirine

bağlayan *adaptör* metaforunu kullanıyor. Adaptörlerin bağlantı yarattıkları için güçlerinin arttığını ve bu gücü ellerinde tuttuklarını söylüyor. Ağlara erişimin güç ilişkilerini belirlediğini düşünen Castells'in endişesi ise *kozmpolit* elit ve yerel insanlar arasındaki ağlara erişim konusundaki ayırım.

Ağ toplumunun diğer bir alt kavramı da *akışlar alanı*. Castells bunu akışlar aracılığıyla çalışan, zamanın paylaşıldığı toplumsal pratiklerin somut düzenlemeleri olarak tarif ediyor. Bunlar, toplumdaki güç ve işlevlerin baskın mekânsal görünüşleri gibi duruyor. Castells toplumun birçok akış etrafında oluştuğunu savunuyor. Bu akışlar, sermaye, bilgi, teknoloji, örgütsel etkileşim, görseller, sesler ve sembollerin akışları.

Castells bu mekânsız mantıkta yerelliklerin yok olmadığını, baskın önemlerini kaybederek küresel ağ yapısıyla bütünleştiklerini, bilgi ve iletişim teknolojilerinin siber alanda iletişimi mümkün kılarak akışlar alanına en önemli fiziksel desteği verdiğini iddia ediyor. Bunun yanında akışlar alanı mantığında mekân olmamasına rağmen küresel ağlar için *düğüm*ler ve *merkezler* bulunuyor. Castells'in örneği belirli bir coğrafya oluşturan narkotik ağlar. Bu örnekte baskın çıkar ve işlevler akış alanında örgütleniyor, "akışların gücü güçlerin akışının önüne geçiyor" (Castells: 2000:76).

Siber alanda farklı akışlar yurttaşlara farklı kaynaklar sağlayabiliyor. İletişim teknolojilerinin değerli olduğunu gören yurttaşların yeni türden faaliyetlere daha yatkın oldukları ve sorumluluk aldıkları iddia ediliyor (Lusoli ve Ward 2006). Yüz yüze iletişimde siyasetten konuşmayı tercih etmeyen yurttaşların, bilgisayarlı iletişimde siyaset konuştukları ve bunun da siber alandaki politik sohbet akışlarını çeşitlendirdiği savunuluyor (Stromer-Galley 2002). İnternet kullanımı ve sorumluluk almanın olumlu bir ilişkisi var gibi duruyor çünkü çevrimiçi harcanan zamanın yurttaş gönüllü-

lüğünü artırdığı savunuluyor (Shah ve diğerleri 2002:978). Çevrimiçi bilgi kaynaklarının yurttaşları hareketlendireceği ve topluluklar ya da örgütlerde daha güçlü bağlar kurmalarına yardım edeceği öne sürülüyor (Shah ve diğerleri 2002).

Aynı araştırma grubu ayrıca “(iletişim teknolojileriyle) bilgi toplama, politik ifade ve yurttaş katılımında, zaman içindeki değişimin (giderek) birbiriyle bağlantılı” olduğu ifade ediyor (Shah ve diğerleri 2005:551). 2000’lerin başında da, ABD’de internetin gençler üzerinde televizyon gibi geleneksel araçlardan daha etkili olduğu yorumları yapılıyordu (Rice 2002).

e-Katılım

İnternetin, yurttaşların yetkililerle daha eşit bir temelde iletişim kurma olanakları sağladığı için katılımı artırdığı iddia ediliyor (Coleman 2001). Coleman (2004) yurttaşların söyledikleri ciddiye alındığında ve karar alma sürecine katılabildiklerinde çevrimiçi istişarelere katılmaya hazır olduklarını söylüyor. Daha önceleri, çevrimiçi katılımın ve/veya yurttaşlar arası politik etkileşimin sadece halihazırda siyasetle ilgili ve aktif yurttaşların ilgisini çektiği düşünülüyordu. Politik içerik (mikro) bloglar aracılığıyla (ki siyasî akış için gittikçe ilginç bir mecraya dönüşüyor) yayıldıkça pasif yurttaşlar da birbirleriyle daha çok politik bilgi paylaşıyor (Kavanaugh ve diğerleri 2008).

İnternet, özellikle de bloglar, özel ve sivil alanların birbiri içine geçmesiyle daha önceden sesi duyulmayan, kenarda kalmış yurttaşların da seslerini duyurabildikleri bir mecraya dönüşüyor (Coleman 2005). Poster (2007) p2p dosya paylaşımı gibi teknolojiler arttıkça daha radikal demokratikleşme alanları açıldığını savunuyor. Mouffe, Carpentier ve Cammaerts (2006) ile yaptığı söyleşide bu görüşe katılmasa da

Hands (2007) internetin birçok işlevinin kavgacı çoğulculuğu da mümkün kıldığını iddia ediyor.

İnternetin, iyimserlere göre demokrasi için avantaj olan birçok özelliğini demokrasiye tehdit olarak görenler de karşımıza çıkıyor. Demokrasi ve iletişim teknolojileri tartışmasında kilit konulardan biri erişim. İnternete erişim Estonya, Finlandiya ve İspanya'da yasal haklar arasında (UN 2011).⁴ Uluslararası Telekomünikasyon Birliği verilerine göre 2013'de 2.7 milyar kişi, yani dünya nüfusunun %40'ı çevrimiçi (ITU 2013). Bu hâlâ çoğunluğun internete erişemediğini gösteriyor.

İnternete erişebilen imtiyazlılar içinse, yüksek hız ve çok büyük hacimdeki çevrimiçi iletişimin anlamlı ve amaçlı olmadığı düşünülüyor (London 1995). Çok miktarda resmi/ devlet bilgisine erişimin de yine bu bilgiyi anlamaya ve hazmetmeye hazır olmayan yurttaşlar için sorun olduğu söyleniyor (Bentivegna 2002). Ayrıca Resnick (1998) çevrimiçi erişimi mümkün olunca resmi bilginin daha saydam ya da diğer bilgilerin daha güvenilir olmadığını hatırlatıyor.

Bunun yanında, iletişim teknolojileriyle kolaylaştırılan düzenli istişare ve yurttaş katkılarının, sürekli anketlerin gerçek zamanlı ve anında referandumların temsili demokrasinin meşruiyetini tehdit ettiği düşünülüyor (Snellen 2001). Etkileşim için temsilcilere erişim demokratik görünüyor, ancak, Dahl (1989) sadece bilgili yurttaşların önemli konularda anlamlı sorular sorabileceğini öne sürüyor. Blog alanı daha önceden sesi duyulmayan, kenarda kalmış yurttaşların görüş ve amaçları hakkında kendilerini ifade edebilecekleri demokratik alanlar olarak sunuluyor (Coleman 2005). Örneğin bazı politik blogcuların anaakım medyaya gözcülük ettikleri görülüyor (Kahn ve Kellner 2007).

4 BM İnsan Hakları Konseyi (2011) kullanıcıların internet erişimini kesmenin yurttaşlık ve siyasi hakların ihlali olduğunu duyurdu.

Ancak blog alanı da kısıtlamalardan kurtulamıyor. Cammaerts (2008) blogların da sermaye ya da devlet kurallarıyla ya da caydırıcı/saldırgan blogcular tarafından kısıtlanabileceğini ifade ediyor. Bunların yanında blog alanının, aynı görüşten kişilerin etkileştiği *yankı odaları* ile politik görüş çeşitliliğini kaybettiği ve bölündüğü savunuluyor (Sunstein 2001, 2009).

Ütopikleri en çok hayal kırıklığına uğratan görüşse siber alanın çok geçmeden çevrimdışı alanı taklit etmeye başlamış olması ve çevrimiçi güç ilişkilerinin çevrimdışı ilişkilerden farkının kalmaması. Hill ve Huges (1998:182) bir çelişki olarak dijital uçurumun e-demokrasiyi tehdit ettiğini ancak bu uçurum kapandıkça ve daha çok insan çevrimiçi oldukça da internetin potansiyel demokratik yapısının değiştiğini anlatıyorlar: “Daha çok insan internete eriştikçe gerçek hayal nüfusu ve internet nüfusu arasındaki fark da azalacak. Kısaca, internetin biricikliği yok olacak.”

Siber alanın çevrimdışı mekân ve iletişimden farklı ya da daha demokratik, daha katılımcı olmadığı (Streck 1998) çünkü çevrimdışı siyasetin özelliklerinin çevrimiçine baskın çıktığı (Resnick 1998, Dahlberg ve Siapera 2007) da tezler arasında. Örneğin Weber ve diğerleri (2003) çevrimiçi katılımın çevrimdışı katılımdaki sosyo-ekonomik eşitsizlikleri bertaraf etmediğini savunuyor. Buna ek olarak Hill ve Huges (1998) yurttaşlar arası etkileşimin artmasının, aralarındaki işbirliğinin de artması anlamına gelmediğini öne sürüyorlar.

İletişim teknolojileri, teknik olarak iletişim kurmayı kolaylaştırıyor. Bu da e-demokrasinin ayrıştırıcı özelliklerinden biri haline geliyor. Ancak bu kavramlar, Batılı e-demokrasi söyleminde pek az yer buluyor (Padovani ve diğerleri 2007). Geniş olarak ekonomik, politik ve kültürel bağlamda ele alındığında iletişim teknolojilerinin demokraside özgürleştirici bir değişim için çok da umut vermediği düşünül-

luyor (Downey 2007). Bir görüşe göre de iletişim teknolojilerinin uygun politikalarla demokrasiyi iyileştirmek için kırılğan bir potansiyeli olabilir (Blumler ve Gurevitch 2001). Kaye ve Johnson (2002) da internette dolanmanın birçokları için eğlence olabileceğini, siyasî içerikli sitelere bağlananlarınsa daha belirli amaçları olduğunu savunuyor.

Zamansız zaman

Ağ toplumunun mekânsız yerlerinde zaman da *zamansız*. Castells, ağ toplumunda baskın bir toplumsal zaman şeklinin olduğunu savunuyor. İletişim teknolojileri, insan ve işlevlerin akış alanında farklı zaman dilimlerinde belirmelerine olanak tanıyor. İşler çalışma saatleri ve saat farklarından bağımsız olan siber alanda yapıldıkça, iş ve iş yerlerindeki geleneksel zaman sınırlamaları da anlamını kaybediyor. Örneğin ofis saatleri dışında yapılan bir banka havalesi *yaşam döngüsü ritmini* bozabiliyor. Hipermetin (bağlı metin) de yine geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasını belirsizleştirerek zamansızlığı besliyor.

Zaman, demokrasi tartışmalarında önemli bir sorun olarak görülüyor. En önemlisi, demokrasinin sorunları teknik işlerle kısıtlı gibi durmuyor. İletişim teknolojilerinin, bu teknik sorunların, örneğin zaman ve mekân kısıtlamalarının bir kısmını yok ettiği ama motivasyon ve katılım becerileri eksikliğini gideremeyeceği savunuluyor (Dahl 1989; Hacker ve Van Dijk 2000; Street 1997; Polat 2005).

Refah, güç kullanımı ve kültürel kodların yaratılmasının toplumların ve bireylerin teknoloji kapasitelerine bağlı olduğu ve bu kapasitenin en önemli parçasının da bilgi teknolojileri olduğu iddia ediliyor. Castells bilgi toplumunun kaçınılmaz olarak değerli ve daha az değerli insanlar ve yerler arasında bir ayırım yarattığını ve bu ayırım nedeniyle de

bilgi ve güç ağlarına erişimin eşit olmadığını savunuyor. Bu durumda örneğin işçilerin gittikçe bireyselleştiği ve küresel kapitalizmde haklarını savunacak örgütlerden yoksun kaldıkları iddia ediliyor. Furlong ve Cartmen (2007:52) da her ne kadar esneklik gençler için yeni olanaklar sağlasa da bilgi toplumundaki geçişlerin bireysel olduğunu savunuyorlar.

Castells bilgi kapitalizminden dışlanmış kişilerin oluşturduğu alanı *kara delik* metaforuyla açıklıyor. Kara deliklerin de birbirleriyle ağlar kurduklarını ama anaakım ağ toplumundan kopuk olduklarını anlatıyor:

“Sermaye, emek, bilgi ve pazar ağları, teknoloji aracılığıyla, dünyadaki değerli işlevleri, insanları ve yerleri birbirine bağlarken, aynı zamanda, küresel kapitalizm dinamiklerinin çıkar ve değerlerinden yoksun kalan topraklar ve insanları da ağlardan koparıyor. Bu durumda toplumsal dışlanmışlık ve ekonomik değersizlikle toplumların bazı katmanları, kentlerin bazı yerleri, bazı bölgeler, ve bazen tüm bir ülke benim ‘dördüncü dünya’ dediğim şeyi oluşturuyor” (Castells: 1998:336-337).

Cammaerts (2008)’e göre, daha önceki teknolojilerde de olduğu gibi, iletişim teknolojileri ve demokrasi arasındaki ikilem, içerdiği zıtlıklardan ibaret. İletişim teknolojileri hem demokratik hem anti-demokratik amaçlar için kullanılabilir (Ferdinand 2000). Örneğin, terörist gruplar ve aşırı sağın da iletişim teknolojilerini (Kahn ve Kellner 2007) demokratik sivil toplum örgütleriyle aynı şekilde ve eşit derecede, (Reilly 2006) konvansiyonel medyada mümkün olmayan teknik avantaj ve etkileşim için (Conway 2006) kullandığı savunuluyor. Bunun yanında internetin düşük maliyetinin demokrasinin en ucuz şeklini sunabileceği ama dijital uçurumun dezavantajlı tarafında kalanlar için bunun hiçbir anlamı olmadığı da iddia ediliyor (Anttiroiko 2003).

Castells 2007'de ağ toplumu kavramını, mobil/kablosuz teknoloji ve gençliği de ekleyerek *Mobil Ağ Toplumu* olarak güncelliyor. Mobil Ağ Toplumu'nda iletişim kuran genç bireyi merkeze koyuyor, çünkü "gelişmiş ülkelerde kablosuz iletişim teknolojisini gençler yaydı. Yeni iletişim kullanımlarını onlar icat etti, yarattı ve adapte etti" (Castells ve diğerleri 2007:245). Mobil Ağ Toplumu'nda ağlar ve etkileşim "her bireyin çıkarları, değerleri ve öncelikleri etrafındaki bir takım uygulamalardan oluşuyor" (Castells ve diğerleri 2007:250).

Toplumsal değişim açısından baktığımızda, mobil iletişimin insanları resmi iletişim kaynaklarından kurtararak güçlendirdiği teziyle karşılaşıyoruz. Buna göre hızlı karşıt-bilgi yayılması hükümetler ve medya şirketlerinin manipölasyonları üzerinde de sonuçlar doğurabilir:

"Bu içeriğin bireysel üretimi ve iletişimin toplumsal süreci. Böylelikle, bireysel etkileşim ağları kendilerini, bireysel projelere uygunluk temelinde, örgütlerden, kurumlardan, normlardan ve fiziksel kısıtlamalardan kurtarma eğilimine giriyorlar. Sonuç olarak da, bireysellik kültürü (bireysel projelerin ve çıkarın toplumsal normların ya da referans grupların öne geçmesi) fiziksel anlamda olağanüstü bir şekilde güçleniyor... zaman, mekân ve faaliyetlerin belirsizleşip, yeni bir seçilmiş zaman, mekân ve çok amaçlı iletişim dönüşmesi, toplumsal yapıları soyutlaştırıp merkezinde bireylerin olduğu etkileşim ağları kuruyor" (Castells ve diğerleri 2007:250).

Castells yeni toplumu kurumsal politika, eylemcilik ve kimliğe odaklanarak toplumsal ve siyasî boyutlarda inceliyor: "Siyasetin elektronik temelli medyanın diliyle çerçeve-

lenmesinin, politik süreçlerin, siyasî aktörlerin ve kurumların özellikleri, örgütlenmeleri ve amaçlarında çok önemli sonuçları var” (Castells 2000:507). Ağ toplumundaki politik eğilimlere gelince, Castells, yerel hükümetlerin tekrar kurulması, e-katılım ve siyasî partilerle bağı olmayan, örneğin insani yardım ya da insan hakları alanında (küresel) örgütlerin sembolik politikalarını potansiyel eğilimler olarak sayıyor (Castells 1997:350).⁵

Kurumsal siyaset ve iletişim teknolojileri

Hükümetler, parlamentolar, siyasî partiler gibi geleneksel kurumların iletişim teknolojilerini kullanmalarının, hükümet işleri ve seçimlerde daha şeffaf olunabilmesi (Meeks 1997), hesap verebilirlik ve nitelikli istişare (Coleman 2004) gibi bazı kurumsal değişimler için umut kaynağı olduğunu görüyoruz. İletişim teknolojilerinin kurumsal işlerde verimliliği de arttıracakı öne sürülüyor. Örneğin, parlamenterler, iletişim teknolojilerinin en çok yasama faaliyetlerinde önemli olduğunu çünkü daha verimli çalışmalarına yardımcı olduğunu söylüyorlar (EPRI 2005). Yerel yönetimlerin iletişim teknolojilerine merkezî yönetimlerden daha sıcak baktıkları çünkü bu stratejinin yerel siyaseti canlandıracağını (Tsagarousianou 1998:168) ve yönetimlerinde reform yapmalarına yardımcı olacağını düşündükleri söyleniyor (Musso et al 2000). Castells (2000b) kamu hizmetlerinde iletişim teknolojilerinin kullanılmasıyla kentlerin teknolojik inovasyonda kilit bir rol oynadıklarını iddia ediyor.

5 Castells üçlemesinin 2010 baskında güncellediği önsözünde geçen on yıldaki gelişmeleri önerdiği eğilimler açısından değerlendiriyor.

Birçok e-devlet (ve/veya e-belediye) uygulamasında vurgu elektronik hizmete yapılıyor. Oysa araştırmalar, hizmetlerden önce o hizmetlerin tasarlandığı arka planın, mutfakın yeniden tasarlanması gerektiği ama bunun yapılmadığını gösteriyor (Bekkers ve Homburg 2007). Hampton ve Gupta (2008) da e-devlet/e-belediye uygulamalarının sadece web sayfalarıyla sınırlı kalmaması gerektiğini düşünüyorlar. (Yerel) yönetimlerin kamusal alanda da düzenleme yapmaları gerektiğini, örneğin elektronik eşyaların kullanımı için daha çok priz yerleştirilmesi ve ekranların daha iyi kullanılabilmesi için gölgelikli düzlüklerin sağlanmasının önemini vurguluyorlar (kablosuz kent için ayrıca bkz. Mitchell 2005; van Audenhove 2009).

Bununla beraber, kurumsal siyasette iletişim teknolojilerinin kullanılması, kurumlarda değişim anlamına gelmiyor; çünkü bu kurumların iletişim teknolojilerini kendi demokrasi algılarına göre ya da zaten sahip oldukları özelliklere göre adapte ettikleri iddia ediliyor (belediyeler için bkz. Tsagarousianou 1998).

Siyasi partilerin de iletişim teknolojilerini faaliyet ve iletişimlerinde kökten bir değişimden ziyade zaten var olan amaçları doğrultusunda kullandıkları iddia ediliyor (Lusoli ve Ward 2004). İletişim teknolojilerinin, üyeleri farklı yerlerde bulunan daha küçük partilerde ya da zaten katılımcı bir yapısı olan partilerde daha kullanışlı olduğu savunuluyor (Lusoli ve Ward 2004). Bununla beraber gençlerin yeni siyasete dijital katılımlarının, gençlerin dikkatini çekebilmek için geleneksel siyaset üzerinde çevrimiçi iletişimi yeniden şekillendirme baskısı oluşturduğu da savunuluyor (Caldenda ve Meijer 2009).

Yerel yönetimlere gelince, yurttaşların e-belediye siteleri-

ni her zaman kullanmadıkları iddia ediliyor. Bu çekincenin nedenleri olarak da e-hizmetleri kullanmak için gerekli becerilerin olmaması ve motivasyon eksikliği (van Deursen et al 2006); e-hizmetlerin varlığından haberdar olmama (van Dijk ve diğerleri 2007), yaş ile eğitim farkları (Gauld ve diğerleri 2010) sayılıyor. Ayrıca özel sektörün sunduğu yüksek kaliteli hizmetler, yurttaşların kamu siteleri ve çevrimiçi kamu hizmetlerinden aynı kaliteyi beklemelerine neden oluyor. Chhabra ve Kumar (2009) küresel incelemeleriyle e-devlet/e-belediye modellerinin bu talebe yanıt veremediğini savunuyorlar. Yurttaşların çevrimiçi kamu hizmetlerini denediklerinde bile çevrimdışı hizmetlere döndükleri ve diğer yurttaşlara e-hizmetleri önermedikleri iddia ediliyor (Anthopoulos et al 2007).

İletişim teknolojileriyle kurumsal siyasette arzulanan değişimi somut bir şekilde gözlemlemenin yollarından biri e-devlet tanımının evrimini incelemek. Kurumsal siyasette iletişim teknolojileri kullanım kriterlerinin önceki yıllarda daha sade ve daha devlet merkezli olduğunu görüyoruz. Birleşmiş Milletler Kamu Ekonomisi ve Kamu Yönetimi Bölümü (UNDPEPA) ve Amerikan Kamu Yönetimi Topluluğu (ASPA) 2002’de e-devlet için beş aşama öneriyor:

**e-Devletin Beş Aşaması
(UNDPEPA & ASPA 2002:10)**

1. Oluşan	Devletin birkaç bağımsız resmi siteden oluşan bir web varlığı var. Bilgi sınırlı ve durgun.
2. Gelişmiş	İçerik ve bilgi çok düzenli güncelleniyor
3. İnteraktif	Kullanıcılar formları indirebiliyor, yetkililere mesaj gönderebiliyor, randevu alabiliyor ya da taleplerini iletebiliyor.
4. İşlemsel	Kullanıcılar hizmetler için ödeme yapabiliyor ya da çevrimiçi finansal işlem gerçekleştirebiliyor
5. Kusursuz	e-işlevler ve hizmetler, yönetim ve dairelerin sınırları arasında tamamen bütünleşmiş bulunuyor

İletişim teknolojilerinin kullanımı nitelik ve nicelik olarak arttıkça ve teknolojiler geliştikçe yeni ve gelişmiş deneyimler mümkün oluyor. Yetkililer de e-devleti daha dikkatli tanımlıyor ve bu uygulamalardan daha çok değişim beklemeye başlıyor. 2010 e-devlet anketinde, BM (2010) aşamaları aşağıdaki gibi güncelliyor:

**Çevrimiçi Hizmet Geliştirmenin Aşamaları
(UN 2010:95)**

1. Oluşan	Devlet web siteleri kamu politikaları, yönetim, kanunlar, düzenlemeler, ilgili belge ve devlet hizmetleri ile ilgili bilgi sağlar. Bakanlıklara, dairelere ve devletin diğer dallarına bağlantılar verir. Yurttaşlar merkezî devlette ve bakanlıklardaki yeni bilgiye kolay ulaşır ve arşiv bilgilerine verilen bağlantıları kolayca takip edebilir.
2. Gelişmiş	Devlet web siteleri yurttaşlar ve devlet arasında gelişmiş tek yönlü ya da başvuru ve hizmetler için form indirebilme gibi basit çift yönlü e-iletişim sağlar. Bu siteler sesli, görüntülü (video) ve çok dilli içerik sağlar. Bazı sınırlı e-hizmetlerle yurttaşlar evlerine postalanacak formlar ve kişisel bilgiler talep edebilir.
3. İşlemsel	Devlet web siteleri, devlet politikaları, programları, düzenlemeleri gibi konularda bilgi ve girdi istemek dahil yurttaşla çift yönlü iletişim sunar. Bilgi alışverişini başarıyla tamamlayabilmek için yurttaşın kimliğinin elektronik olarak tanınması gereklidir. Devlet sitelerinde finansal olmayan işlemler yapar (elektronik oy verme, form indirme/yükleme, vergi işlemlerini çevrimiçi yönetme, sertifika, ehliyet, ruhsat gibi belgelere başvurma). Aynı zamanda, güvenli bir ağda devlete para havalesi gibi finansal işlemler de yapar.
4. Bağlantılı	Devlet web siteleri devletin yurttaşlarıyla iletişim yollarını değiştirir. Web 2.0 ve diğer etkileşimli araçları kullanarak yurttaşlara düzenli olarak gelecekle ilgili bilgi ve fikirlerini sorar. E-hizmetler ve e-çözümler bakanlıklar ve diğer birimleri keserek pürüzsüz şekilde sunulur. Haber, bilgi ve veri devlet birimlerinde bütünleşmiş uygulamalarla iletilir. Devletler devlet merkezli bir yaklaşımdan, e-hizmetlerin yurttaşların hedeflendiği yurttaş merkezli bir yaklaşıma geçmiştir. Devletler yurttaşların devlet faaliyetlerine dahil olabilecekleri ve alınan kararlarda seslerini duyurabilecekleri, yurttaşları güçlendiren ortamlar yaratır.

Bu güncellenmiş ve daha ayrıntılı tanım, e-devlet politikalarında bariz şekilde beklentilerin arttığını ve netleştiğini gösteriyor. Yeni belge aynı zamanda kurumlarla ilgili yapısal değişiklikler de öneriyor. İşlemsel aşama buna bir örnek.

Önceki kopyada işlemsel aşamada sadece çevrimiçi ödeme yapılabilirken, yeni tanımda etkileşim de görüyoruz: “Devlet web siteleri, devlet politikaları, programları, düzenlemeleri gibi konularda bilgi ve girdi istemek dahil yurttaşla çift yönlü iletişim sunar.”

Önerilen diğer bir değişim de “devlet merkezli bir yaklaşımdan yurttaş merkezli bir yaklaşıma geçiş”. Bu e-devletin artık sadece yurttaşlara çevrimiçi bilgi ve hizmet sunması değil, aynı zamanda yaklaşımında bir değişim anlamına da geliyor.

Son olarak, e-devletin en yüksek aşaması yurttaş katılımını da içeriyor. Daha önce e-devletin ulaşabildiği en yüksek seviyede hizmetlerin bütünleşmesi söz konusuysa, yeni en yüksek aşamada e-devlet: “Devletler yurttaşların devlet faaliyetlerine dahil olabilecekleri ve alınan kararlarda seslerini duyurabilecekleri, yurttaşları güçlendiren ortamlar yaratır.”

Tanımlardaki bu değişimler kurumların çevrimiçi uygulamaların ve kullanımların sadece yönetimde verimlilik değil, aynı zamanda yöneten-yönetilen arasındaki ilişkinin iyileştirilmesi ve sonuçta demokrasiyle ilgili olduğunu gösteriyor. Kurumlar ve yurttaşlar arasındaki etkileşim ve katılım e-devlet uygulamalarının demokratik unsurları. Yani iletişim teknolojilerinin yalnızca yönetsel verimliliği kolaylaştırması değil, politik karar alma süreçlerine katılımı kolaylaştırarak yurttaşları güçlendirmesi de bekleniyor.

Ancak bu tür demokratik tanımları uluslararası belgelere dahil etmek gerçekte de e-devlet uygulamalarının böyle olduğunu göstermiyor. Birleşmiş Milletler (2010), Kiribati, Somali ve Tuvalu hariç bütün ülkelerden alınan e-devlet verilerinde 2010 yılında dünyada yalnızca 20 ülkenin üç ya da dördüncü aşamada olduğunu rapor ediyor. Rapor, telekomünikasyon yapısı ve insan sermayesinin kaliteli e-dev-

let için en önemli şeyler olduğu tezini işliyor. Bu nedenle, bu iki alanda yatırım yapabilen ülkelerde e-devletin daha ileri olduğu öne sürülüyor.

Buna bağlı olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yanında eğitim ve dijital uçurumun kapanmasına⁶ da yatırım yapmak zorundaki gelişmekte olan ülkelerde e-devletin daha az ileri olması (ama hızla gelişmesi) bekleniyor. Birleşmiş Milletler raporu, Etiyopya gibi, eğer iyi bir iletişim teknolojileri ve e-devlet stratejisi geliştirmez ve hızla yaygınlaşan mobil teknolojiden yararlanmazlarsa, geri kalmış ülkelerin en dezavantajlı ülkeler olduklarını bildiriyor (UN 2010).

Birleşmiş Milletler 2010 raporu, Latin Amerika, Asya ve Afrika'dan da devletlerin iletişim teknolojilerini daha iyi ve verimli bir devlet için kullandıklarını gösteren örnekler sunuyor. Yönetimlerin bilişirni daha ziyade yönetim verimliliği için kullandıkları söylenirken, Norris ve Coursey (2008) ABD'de yerel yönetimlerin iletişim teknolojileri kullanımında bu seviyede bile sorunların olduğunu ve yerel yönetimlerin e-devlet uygulamalarından beklenen kalitede işlev ve işlem sunmadığı savunuyorlar (ABD'de e-belediyeçilikle ilgili bkz. Norris ve Moon 2005).

e-Yönetişim ve e-Katılım

Chadwick ve May (2003) devlet web sayfalarındaki bilgi, işlem, etkileşim ve katılımın gelişiminin, yönetimlerin/devletlerin benimsedikleri e-yönetişim modeline bağlı olduğunu savunarak üç model sunuyorlar: *yönetimsel, istişareye dayalı ve katılımcı yönetim. Yönetimin/devletin rolü, temel aktörler ve çıkarlar, bilgi akışı, etkileşim için temel mekanizma-*

6 Dijital uçurum sadece yazılım ve donanıma erişim olmaması değil aynı zamanda maliyetlerle de ilgili. Geniş bant internet bağlantı ücreti, gelişmekte olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere kıyasla çok yüksek (ITU 2010 raporunda bu oran 190 dolara 28 dolardı).

lar, kullanım konuları ve tanımlayıcı mantık e-yönetişim modellerini belirliyor.

Chadwick ve May'in yönetsel e-yönetişim modeli, iletişim teknolojilerini daha iyi yönetim, daha iyi kamu hizmetleri ve devletle yurttaş arasında tek yönlü iletişim için kullanıyor. İstisnaya dayalı e-yönetişim modelinde e-oylama, yurttaşlardan e-katkı, e-meclis toplantıları gibi etkileşimler de yer alıyor. Katılımcı e-yönetişim modelindeyse, farklı yurttaş grupları arasında ve yurttaşlarla devlet arasında çok yönlü iletişim ve katılım için de iletişim teknolojilerinden yararlanılıyor. Burada da yine farklı e-yönetişim modelleri, iletişim teknolojilerinin e-devlet uygulamalarında yönetim ve hizmetin yanında etkileşim ve katılım uygulamaları ile demokratik bir unsurunun olduğunu öneriyor.

İletişim teknolojilerinin kurum-yurttaş ilişkilerini iyileştirdiği de tezler arasında. OECD 2001'de tüm üye devletlerin iletişim teknolojilerini daha iyi kamu hizmeti sunmalarına yardımcı olmasının yanında devlet-yurttaş etkileşimini de güçlendiren araçlar olarak gördüğünü açıkladı. Yurttaşların bilgiye gittikçe daha çok çevrimiçi erişimleri ve e-hizmetleri kullanmalarıyla e-devlet sayfalarının yurttaşlar ve devletler arasında etkileşimi artırdığı öne sürülüyor (Reddick 2005).

Avrupa Parlamenterleri Araştırma İnisiyatifi-EPRI (2005) iletişim teknolojilerinin yurttaşları vekilleriyle daha sık kişisel ve hızlı yanıt gibi daha yüksek beklentilerle iletişime geçmek için yüreklendirdiğini rapor ediyor. EPRI araştırmasında, yurttaş-vekil arasındaki iletişimin sadece gözle görülür şekilde sayısal olarak artmadığını, kişilerin profili olarak da değiştiğini, daha genç ve vekillerin kendi bölgelerinden olmayan yurttaşların da artık vekillerle iletişime geçtiğini bildiriyor. Vekiller, iletişim teknolojileri olmasaydı bu iletişimin böyle olmayacağını söylüyorlar. Bu nedenle de Avrupalı vekillere göre iletişim teknolojilerinin yurttaşların po-

litik bilinç ve katılımında olumlu bir etkisi bulunuyor (EP-RI 2005).

Oysa katılım, karşımıza dünyadaki e-devlet uygulamalarının en az gelişmiş kısmı olarak çıkıyor (UNPAN ve ASPA 2007; UN 2008; UN 2010). Önceki bölümde de gördüğümüz gibi katılımın birçok tanımı var. İletişim teknolojileri yeni kullanımlar ve araçlar sunmaya devam ettikçe çevrimiçi yurttaş katılımının tanımı da değişiyor. OECD'nin 2001 yılında tanımladığı yurttaş katılımının üç adımı *bilgi, istişare ve katılım* idi. Uluslararası Yurttaş Katılımı Derneği 2007'de beş adımlı bir süreç önerdi: *Bilgilendir, istişare et, dahil et, işbirliği yap, güçlendir*. Bu model yurttaşların devletin “sizin kararınızı uygulayacağız” vaadiyle güçleneceğini öneriyor. Siyaset kurumlarında iletişim teknolojileri kullanımının katılım için belirli bir alan açmış olduğu söylenirse de Sassi (2000:98) bunun kurumsal siyasete çok etkisi olmadığını savunuyor.

e-Devlet her ne kadar bilgiye daha iyi erişim ve daha çok etkileşim sunsa da e-katılıma çok yer veriyormuş gibi durmuyor. Chadwick ve May (2003) bunun dijital uçurumla bir ilgisi olmadığını, esas sorumlunun liberal demokrasilerdeki elitizm olduğunu savunuyorlar. Yeni teknolojiler potansiyel olarak katılımı artırabilecek olsa da yurttaşlar ve yetkililer arasında katılımcı etkileşim modelleri için “*var olan politikaların kökten değişimi gerekiyor*” (Chadwick ve May 2003:295; Chadwick 2006). İletişim teknolojilerinin katılım politikalarını değiştirmede fikrinin yanı sıra Gasco (2003) iletişim teknolojileri kullanımının başkaca bir kurumsal değişime de neden olmadığını savunuyor.

Eğer bir değişim varsa, Barber (2000)'a göre bu daha iyi bir demokrasiye doğru değil, daha çok devletlerin e-ticaretleşmesi yönünde gerçekleşiyor. Liberal-tüketici yaklaşımıyla gelen yönetsel değişimin tartışma, münazara ve iktidarı

tehdit etme gibi olanakları pas geçtiği (Dahlberg ve Siapera 2007) ve tam katılımdan uzaklaştığı (Scott 2006) savunuluyor. Birleşmiş Milletler, kurumsal siyasette iletişim teknolojileri kullanımının teoride ya da politikada öngörüldüğü gibi yurttaş katılımı ya da çevrimiçi karar alma süreçleri sunmadığını savunuyor ve şöyle bir hatırlatma yapıyor:

“Temelde, e-devletin odağı ‘e’ değil, e-devlet yurttaş merkezli ve katılımcı bir yönetim demek; insanların kendi geleceklerini ilgilendiren konularda söz sahibi olması ve yaşam şartlarının iyileşmesi demek” (UN 2010:6).

Sosyal medya

Bir yandan iletişim teknolojilerinin kurumlar ve yurttaşlar arasındaki etkileşimde nitelik ve nicelik olarak bir artış sağladığı izlenimi oluşsa da diğer yandan bunun tam tersini söyleyen görüşler de bulunuyor. Proudfoot (2002), örneğin, aşırı miktardaki e-posta trafiğinin bu iki grup arasındaki iletişimi engellediğini söylüyor. Siyaset kurumlarının web’de ve özellikle de sosyal medyadaki varlıkları bu uygulamaların etkileşimi artırdığını düşündürebiliyor. Dünyada “theyworkforyou.com” ya da “hearfromyourmp.com” gibi siteler yurttaşların milletvekillerinin yaptığı işleri, tutumlarını, oylarını, duruşlarını ve iletişim bilgilerini takip edebilmelerini sağlıyor. Meclislerin ve vekillerin Twitter hesapları ya da örneğin EUTube gibi Youtube’daki video kanalları yurttaşları düzenli olarak bilgilendiriyor.

Ancak sosyal medyada etkileşimin sorunları da var. Hansard Society (2009) tarafından yürütülen *Facebook’taki Vekiller* çalışması, İngiltere’de meclis üyelerinin sosyal medyayı tek yönlü iletişim için kullanmakta ısrar ettiklerini gösteriyor: “Birçok meclis üyesinin sosyal medyanın gücünü

gerçekten anladıklarını iddia edebilmeleri için gidecek daha çok yolları var.” Jackson ve Lilleker (2009) da yine İngiltere’deki siyasî partilerin Web 2.0 kullanımlarını inceleyerek bunun daha ziyade Web 1.5 olarak adlandırılabilirliğini çünkü hâlâ ilk nesil kapasitesini kullandıklarını savunuyorlar.⁷ Bunların yanında Birleşmiş Milletler (2010) de devlet web sayfalarının Web 2.0 kullanımının sivil toplum kuruluşlarının web sayfalarından (%23.4’e %54.1 oranıyla) geride kaldığını bildiriyor.

İletişim teknolojileri demokraside de bir artış vaat etmişti. Bazı devletlerin sunduğu çevrimiçi istişareler demokrasiyi besleyecekti (Coleman 2004). Bazı araştırmaların yürek lendirici sonuçları bu fikirleri destekledi. Örneğin Williamson ve Dekkers (2005) Avustralya’da yurttaşların %88’inin devletlerinin kararlarında en azından bir parça etkili olabileceklerini hissettiklerini yazıyor. Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda gibi ülkelerin e-istişare konularında profesyonel bir uzmanlık oluşturdıkları iddia ediliyor (Chadwick 2006:320).

Siyasî parti işlerine iletişim teknolojilerinin girmesinin de parti karar alma süreçlerine tabandan katkı sağlayabilmek için yeni olanaklar yarattığı söyleniyor (EPRI 2005). İletişim teknolojilerinin verimli kullanımının yurttaşları seçimlerde de mobilize edebildiği görüşü de tartışmalarda yer alıyor. ABD Başkanı Barack Obama’nın sosyal medya patlaması yapan 2008 seçim kampanyası istatistiklerine göre Youtube’da 14.5 milyon saat seyir, Facebook’ta 5 milyondan fazla beğeni, içinde Obama geçen 500 milyon blog gönderisiy-

7 İlk nesil Web, tek yönlü iletişim sağlayan ve statik bir sistemdi. İçerigin kullanıcılar tarafından oluşturulduğu Web 2.0 etkileşimi ön plana çıkardı. Bu, halen küresel olarak en yaygın kullanılan ve sosyal medyayı doğuran versiyon. Semantik web de denen üçüncü nesil (Web 3.0) web’deki verilerden bir anlam çıkarabilmemizi sağlıyor. Henüz kısıtlı kullanılan bu versiyon hakkında daha çok bilgi için bkz. Jacobs ve Walsh (2004).

le “2008 seçimlerinde Amerikan nüfusunun %65’e yakını oy kullandı. Bu 1908 seçimlerinden sonra en yüksek oran” (Qualman 2009:66).

Son olarak, Castells (2000:80) politik bilgi üretimi ve erişiminin iletişim teknolojileri sayesinde artmasıyla birlikte kurumsal siyasetin bir medya oyununa dönüşeceğini savunuyor. Liderliğin kişiselleşeceğini ve liderin gücünün medyada gösterilen imajına bağlı olacağını, bunun da siyaseti kurumsaldan yeni şekillere taşıyacağını iddia ediyor. Castells (2007) ayrıca kamusal alanın da kurumsal bir temelden yeni bir iletişim alanına dönüşeceğini savunuyor.

İletişim teknolojileri ve eylemcilik

Bilgisayarlı iletişim ve internet, bilginin kaynağıyla onu alan arasında etkileşim kurarak çift yönlü iletişimi başlattı. Castells (2000) bu etkileşimin güç sahibi ağların ve farklı ağları birbirine bağlayarak güçlenen *switcher*’ların/adaptörlerin toplumda yayılmasının önünü açtığını söylüyor. Çevrimiçi ağ toplumunda politik aktörlerin ve süreçlerin değişeceğini ve alternatif ve yeni siyasete yer açılacağını savunuyor.

Günümüzün alternatif çerçeveleri ve bunların örgütlenme, ağ kurma, harekete geçirme ve etkileşim amaçlarıyla iletişim teknolojileri kullanımı olmadan siyaset tartışmak gittikçe zorlaşıyor: “İnternet çağdaş toplumsal hareketlerin stratejilerinin tartışmasız bir parçası” (Chadwick: 2006:124). Kahn ve Kellner (2004:94) siyasetin ve politik olanın gittikçe daha çevrimiçi olacağını iddia ediyorlar: “Geleceğin siyasî mücadeleleri sokaklarda, fabrikalarda, meclislerde ve geçmişin diğer sahnelerinde olabilir ama siyaset çoktan televizyondan bilgisayardan ve iletişim teknolojilerinden yayınlanıyor ve bu gelecekte gittikçe artacak.” Bu ne-

denle de Gerodimos (2008) alternatif siyasetin (genç) yurttaşlara ulaşmak ve harekete geçirmek için iletişim teknolojilerini kullandığını savunuyor.

e-Eylemcilik

Eylemciler için bilgi yaymak ve bilinç artırmak için iletişim teknolojilerinden yararlanmak hiç yeni değil (McCaughey ve Ayers 2003). Bugün iletişim teknolojilerini ayıran şey, yeni e-katılım araçları sunmasıyla, yeni siyasette artan önemi (Dahlgren 2004). Bennett (2003) (iletişim teknolojileriyle) geniş siyaset ağları kurmanın kolaylaşmasıyla küresel eylem ağlarının eskisine oranla kolektif kimlik sorunlarını çok daha ustalıkla idare edebildiklerini söylüyor.

Norris ve Curtice (2006:4) Verba ve diğerlerinin 1978'de ve daha sonra 1995'te iletişim teknolojilerinin politik eylemlilik üzerindeki potansiyel etkisi hakkında kurduğu *çok boyutluluk ilkesini* benimsiyor. Bu ilkeye göre eylemciliğin dört boyutu bulunuyor: oy verme, kampanyaya yönelik eylem, amaca yönelik eylemcilik ve yurttaş eylemleri. Bu akademisyenler internetin etkisinin her boyutta farklı olacağını ve bu etkinin de internet eylemciliğinin etkileşime gireceği çevrimiçi nüfusun toplumsal profiline göre değişeceğini savunuyorlar.

Van de Donk ve diğerleri (2004:4) iletişim teknolojilerinin *birlik, merkezîyetçilik, resmîlik ve güçlü liderliktense, yeni siyasetin çeşitlilik, yerinden yönetimci, gayrîresmî ve yerel demokrasi* gibi değer ve ihtiyaçlarına yanıt verdiğini düşünüyorlar. Olsson (2008) da internetin yapısının kurumsal olmayan politik örgütlenmelerin ağ yapısına uygun olduğunu ve bunu desteklediğini söylüyor. Castells (1997) bunun birçok toplumsal sonuçları olacağını, bunlardan birinin de siyasî partilere bağlı olmayan (küresel) sivil toplum örgütleri

tarafından geliştirilecek sembolik siyaset olacağını savunuyor. Çevrimiçi medya ve sanal topluluklar üzerinde var olacak olan siyasetin daha merkezîyetçi olmayan ve katılımcı bir sistem olacağını düşünüyor. İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle, Castells (2007) kablosuz iletişimin toplumsal hareketlerin politik alanda daha güçlü olmalarına yardım edeceğini savunuyor.

Eylemciliğin, yeni toplumsal hareketlerden farklı olduğunu da hatırlayalım. Eylemciler de toplumda değişim amaçlasalar da, örgütlenme (klasik örgütlenmelere nazaran daha çok ağ temelli) ve bilinçlendirme (ekonomik eylemcilikten barış eylemciliğine, öğrenci eylemciliğinden medya eylemciliğine kadar geniş bir yelpazede) açısından yeni toplumsal hareketlerden daha yaratıcı ve yenilikçi yöntemler kullanıyorlar.

Yaratıcılık

Yaratıcı yöntemler arasında gerilla tiyatrosu (örn: sokaklarda Bush hükümetini ve politikalarını destekleyenlerle aşırı özdeşleşen *Bush'un Milyarderleri*), kimlik tashihi (örn: siyasî lider ya da şirketlerin yerine geçerek halk önünde bunları rezil eden *The Yes Men*) ve kültür karıştırması (örn: hiçbir şey almama günü düzenleyen ya da tüketim kültürünü eleştirmek için reklamları değiştirerek farklı mesajlar veren *Adbusters Media Foundation*) sayabiliriz. Bir diğer fark da örgütsüz bireylerin de daha önce alt-eylemcilik olarak tartıştığımız çerçevede eylem inisiyatifleri başlatabiliyor olması. Eylemcilik aniden, kendiliğinden, geçici ve çevrimdışı/çevrimiçi arasında geçişken olabiliyor.

McCaughey ve Ayers (2003) (sibereylemcilik olarak isimlendirdikleri) çevrimiçi eylemciliğin toplumsal değişimde sonuçları olacak yeni sorular ve şekilleri beraberinde getirdiğini söylüyorlar. Örgütlenme ve bilgi yaymada yardımcı

olmanın yanı sıra internetin eylemler için bir alan ya da eylemlerin doğrudan konusu olabileceğini savunuyorlar. Örneğin, internetin şirketleşmesi (Gurak ve Logie 2003), internetteki adaletsizliklerle mücadele eden bir eylem alanı. Indymedia.org gibi bağımsız medya örgütlerinin amacı anaakım medyaya alternatif sunmak. Medya eylemcileri, iletişim teknolojilerini, anaakım medyada temsil edilmeyenleri (Bennett 2005) ve anti-kapitalist muhalif hareketleri (Kahn ve Kellner 2007) temsil etmek için kullanıyor (Kidd 2003; toplumsal hareket medyası için bkz. Downing 2011; alternatif medya için bkz. Bailey ve diğerleri 2008).

İnternete özel olan bir eylem türü de hacktivizm. Hacktivistler, teknolojiyi kullanarak kamu ya da özel sektör sayfalarını politikalarını protesto etmek için *hack* ediyor (Vegh 2003). Hacktivizm mutlaka siber savaş ya da siber terörizm (veri silmek/bozmak) anlamına gelmiyor. Sanal oturma eylemleri, web sayfalarının görünümünün değiştirilmesi, istenmeyen e-posta yollama gibi eylemler de hacktivizm içinde kabul ediliyor.

Ekran mı sokak mı?

İletişim teknolojileri erişim ve haberleşmeyi kolaylaştır-
sa da teorik tartışmalar eylemcilerin her zaman çevrimiçi çalışmadıklarını gösteriyor. Eylemcilerin davalarını desteklemek için hâlâ sokakta insanlara ihtiyaçları var gibi görünüyor. Bennett'a (2005) göre çevrimiçi ve çevrimdışı arasındaki etkileşim için iletişim teknolojilerini kullanma kabiliyeti, eylemciliğin küresel boyuta ulaşmasını sağlıyor. Cammaerts (2007b:281) çevrimiçi ve çevrimdışı karışımının eylemciler arasında güven ve dayanışma yarattığını, toplumsal değişim için siyasetçi ve yurttaşların gönül ve akıllarının ancak dağılık gerçek hayatta kazanılabileceğini düşünüyor.

Kahn ve Kellner (2007) esas amacın yurttaşları iletişim teknolojileriyle harekete geçirmek olmadığını, bu hareketliliğin eylemcilerin kendi amaçlarına ulaşabilmek için kullanılması gerektiğini savunuyorlar. İnternetin hem geleneksel hem yeni siyasete alan sağladığını ve eylemcilerin yeni teknolojileri *radikal yapısal dönüşüm* için kullanabileceğini söylüyorlar.

Ancak Kavada (2005) bu yeni alanda siyasetin eski özelliklerinin devam ettiğini düşünüyor: Farklı/marjinal seslerin eşit olmayan temsili ve çevrimdışı güç ilişkilerinin internette yeniden üretiliyor olmasının, eylemcilerin bile siyasette yapısal bir değişiklik yapabilmek için bu ağ teknolojisinden yeteri kadar yararlanamadıklarını gösterdiğini savunuyor. Della Porta ve Tarrow (2005) da toplumsal hareketlerin sınırlı erişim ve beceri eksikliği gibi zorluklarla karşılaştıklarını ve iletişim teknolojilerini etkin kullanabilmek için, bu konuda kapasitesi olan ve kapasitesini kullanma gayretindeki kişi ve örgütlere ihtiyaç duyduklarını vurguluyor.

Mobil teknoloji ve gençler

Van de Donk ve diğerleri (2004) yenilikçiliği örgütlemenin ve yaymanın öneminin altını çiziyor. Gençler mobil teknolojileri ilk kullanan ve geliştirenler olarak görülüyor (Castells ve diğerleri 2007). Bir yanda gençlerin yoğun internet kullanımının, yurttaş davranışlarında değişim vaat ettiği (Shah ve diğerleri 2002:979-980) diğer yanda gençlerin daha az sorumluluk aldığı ve siyaset yerine eğlenceye meraklı oldukları savunuluyor (Coleman ve diğerleri 2008:181). Oysa gençlerin iletişim teknolojilerini (çevrimdışı) ulusötesi eylemler (Owen 2006)⁸ ya da alt-eylem-

8 Gençlerin medya ile toplumsal değişime nasıl katıldıklarını farklı ülkelerden örneklerle görmek için bkz. Tufte ve Enghel 2009.

cilik (Bakardjieva 2010) gibi alternatif politik çerçevelerde çok kullandığı görülüyor.

Eylem için iletişim teknolojileri kullanımının ilk örneklerden biri Zapatista'ların 1990'larda internetten yaptığı küresel çağrı. Bu örneğin önemi, sadece bir gecede küresel topluluğa ulaşılmış olması değil; farklı amaçlar için çalışan dünya çapında eylemcilerin küresel bir sivil toplum gündeminde buluşmasına ve etkileşime girmesine ön ayak olmuş olması (Chadwick 2006).

1990'ların sonlarından itibaren eylemciler iletişim teknolojilerini küresel olayları örgütlemek için kullandı. Örneğin savaş karşıtlarının küresel ağı, ABD'ye karşı savaş karşıtı gösterilerin düzenlenmesine yardımcı oldu. 15 Şubat 2003'te Amerikan ordusunun Irak'ı işgaline karşı düzenlenen gösterilerde, tüm dünyada 16 milyon eylemcinin bir araya geldiği söyleniyor (Della Porta ve Tarrow 2005). 2 Temmuz 2005'te rock yıldızları Bono ve Bob Geldof öncülüğündeki Live8 organizasyonunda, yaklaşık 3 milyar kişinin sesini yükselttiği iddia edildi (<http://www.live8live.com/>). Bu hareket, G8 ülkelerinin Afrika'daki aşırı yoksulluğu önlemek için önlem almalarını sağlamaya dönük bir çağrıydı.

Yerelötesi e-eylemcilik

Tüm dünyada eylemcilerin iletişim teknolojilerini kullanmaları arttıkça, yerel eylemciler küresel ölçeğe daha kolay ulaşabilir oldu. Sassi (2000) çevrimiçi kamusal alanın çevrimdışı kamusal alandan ayrıldığı noktanın tam da bu yerelin küresel kitleye ulaşabilme farkı olduğunu savunuyor. İletişim teknolojileri ayrıca ulusötesi ve melez hareketlerin örgütlenmesine (Chadwick 2006) ve farklı yerlerde eşzamanlı küresel etkinliklere de (della Porta ve Tarrow 2005) yardım ediyor.

Lipschutz (2005) iletişim teknolojilerinin yalnızca küresel bilgiye erişim sağlamadığını, dünya çapında eylemciler arasında etkileşim ve işbirliğini de kolaylaştırdığını söylüyor. Dünya çapındaki küreselleşme karşıtı hareket, p2p teknolojiyi kullanan örneklerden biri kabul ediliyor (Bauwens 2006). Küresel toplumsal hareketlerin e-posta listeleri de bütün dünyaya yayılmış üyelerin buluşma ve bilgi alışveriş noktaları olarak görülüyor (Kavada 2009).

Pieterse (1995) yerel ve küresel eylemcilik arasındaki bağların, yerliler ya da azınlıklar gibi yerellerin insan hakları konularında küresel ağların desteğini kazanmalarına yardımcı olduğunu düşünüyor. Diğer yandan Kymlicka (2001) bu bağlantı için gereken yabancı dilin, yerel demokrasi talebinin yalnız yabancı dil konuşabilen yerel elitin elinde kalacağı riskinin altını çiziyor. Bu nedenle ulusötesi eylemciliği etkileşim açısından faydalı olsa da, demokrasinin ancak ulusal sınırlar içinde olabileceğini savunuyor. Tarrow (2005) ise en etkili ulusötesi eylemcilerin, yerel ağlara bağlı olan *köklü kozmopolitanlar* olduğunu savunuyor.

Kimlik ve iletişim teknolojileri

Kimlik, farklı perspektiflerden yaklaşılacak disiplinlerarası bir kavram. 1980'lerde kimlik teorisini geliştiren Stryker ve Burke (2000:284) üç yaklaşım tarif ediyorlar: İlk yaklaşımda kimlik, insanların kültürü olarak alınıyor ve kimlikle etnisite arasında ayırım yapılmıyor. İkinci yaklaşım ortak özdeşleşme ya da toplumsal hareketlerin ortak kültürü için kolektivite ya da toplumsal kategoriye dayanan toplumsal kimlik teorisi. Üçüncü ve kendi yaklaşımları da *oldukça farklılaşmış çağdaş toplumlarda insanların oynadıkları birçok role bağladıkları anlamlardan oluşan benliğin parçaları* olarak çıkıyor karşımıza.

Styrker ve Burke'ün bu tasnifine göre, kimlik birbirini besleyen iki ayrı koldan oluşuyor: Birincisi *toplumsal yapıların benliğe etkisi ve benliğin yapısının bunun ardından toplumsal davranışlara etkisiyle ilgili dışsal etkenler kolu* ve ikincisi de *toplumsal davranışlara etkileri olan benlik süreçlerinin içsel dinamikleri*. Fung ise (2002:189) Foucault'cu kimlik incelemesindeyse *kimliğin toplumsal ve kültürel uygulamalarda yaygın olan çok eklemli güç ilişkileri içinde anlaşılması gerektiğini* söylüyor.

Turkle (1996:269) SecondLife⁹ çıkmadan 7 yıl önce şöyle söylüyor: “Bazıları siber alandaki hayatın önemsiz, bir kaçış yeri ya da anlamsız bir oyalanma olduğunu düşünmeye yelteniyor. Öyle değil. Oradaki deneyimlerimiz ciddi.” Livingstone (2008) (gençler arasında) kimlik, hayat tarzı ve toplumsal ilişki yönetiminin çevrimiçi içerik üretimi ve paylaşımıyla yapıldığını anlatıyor. Wood ve Smith (2005)'e göre kişisel ve toplumsal kimlik inşasında üç bölüm bulunuyor: *kim olduğumuzu düşündüğümüz, başkalarının bizi nasıl algılamasını istediğimiz ve bizi gerçekte nasıl algıladıkları*. Bilgisayarlı iletişim araştırmaları daha çok ikinciye odaklanıyor.

Araştırmaları kimlik ve iletişim teknolojileri alanına kaydıran ve “Bilgisayarlı iletişim benliğin düzenlenmesini nasıl etkiliyor?”, “Sanal topluluklar kişisel kimliğin mi toplumsal kimliğin mi etrafında mı daha çok yapılıyor gibi görünüyor?” (Foster: 1996: 21) ya da “Gizlilik için yalan söylemeye veya söylenmesine izin vermeye hazır mıyız?” (Woo: 2006:966) gibi sorular soran yazarlar da karşımıza çıkıyor.

Sanal kimlik

Siber alan ve sanal topluluklar kimlik oluşumu için önemli görünüyorlar çünkü hem daha yakın hem de kişisel olma-

9 Second Life® sakinleri tarafından kurulan bir sanal dünya, secondlife.com

yan bir ilişki söz konusu (Foster 1996). Zor soru kimliği kimin oluşturduğu. Bir iddia, bilgisayarlı iletişimdeki görünmezliğin insanlara kimlik inşasında daha çok kontrol verdiği (Wood & Smith 2005; Rheingold 1993), diğer bir yaklaşım da sosyal paylaşım sitelerinde kimlik gelişiminin hedef kitle tarafından çerçevelendiği (Boyd 2007).

Sosyal medyada iletişim yüz yüze olandan farklı ama bu fark yalnızca bilgisayarla ya da diğer iletişim teknolojileri aracılığıyla yapılıyor olmasından kaynaklanmıyor. Sosyal medyada, e-posta ve sohbet odalarından başka imkânlar da var. Boyd (2007:2) sosyal medya için dört özellik sayıyor: “İz bırakma, arayabilme, kopyalayabilme, görünmez hedef kitle”. Boyd’a göre bu özellikler sosyal medyayı ilginç bir araştırma malzemesine dönüştürüyor, çünkü bunlar, insanların hareketlerini, tepkilerini, iletişimlerini ve kimlik gelişimlerini değiştirebilecek çok güçlü özellikler.

Çevrimiçi ve çevrimdışı kimlik aynı mı?

İletişim teknolojileriyle çevrimiçi kimlik yaratmak, kişinin çevrimiçi ve çevrimdışı kimlikleri arasında farklara ve bu alanda tartışmalara kaynak oluyor. Jordan (1999:59) çevrimiçi kimlik için *avatar* terimini tercih ediyor. Bir avatarın, siber alanın kaynaklarını kullanan, kararlı bir çevrimiçi kişiliğin diğer avatarlar tarafından tanınması anlamına geldiğini işaret ediyor ve ekliyor: “Bir avatar çevrimiçi yazım tarzıyla, tekrar edilen bir isim ya da kendini tasvirle ya da birçok başka sanal olanakla kurulmuş olabilir. Birden fazla avatar yaratılabilir ve bu kimliklerle çevrimdışı hayat arasındaki ilişki karmaşık olabilir.” Jordan’a göre web alanı kimlik oluşumuyla ilgili üç fark yarattı: çevrimiçi ve çevrimdışı arasındaki bağın yol açtığı *kimlik geçişkenliği*, siber alanın merkezsiz yapısıyla sunduğu *anti-hiyerarşik* ortam ve siber alanın bir bilgi alanı olması.

Jordan (1999) ayrıca çevrimiçi ve çevrimdışı kimliklerin birbirinden farklı olduğunu, bu farkın sadece çevrimdışı önyargıların yok olması ya da yüksek sesli bir konuşmadaki baskınlığın olmaması değil, daha ziyade siber alanda fiziksel çevrimdışı kimliklerin olmaması olduğunu belirtiyor. Dolayısıyla da bir kişinin çevrimiçi ve çevrimdışında farklı kimlikleri olabileceğini öne sürüyor.

Kimlik çeşitlilikleri, çevrimiçi kimliklerin uydurma ya da sahte oldukları gibi bir algı yaratsa ve hatta bunun için “uydurukçu” (Boyd & Heer 2006) diye adlandırılırsalar da, Turkle (1996) çevrimiçi farklı kimlikleri olanların uydurukçu ya da sahte olduklarını düşünmüyor. O bu durumu çevrimiçi kimliklerin *çokluğu* ve *esnekliği* olarak açıklıyor. Bunun “rahatsızlık veren bölünme hissi, rahatlama, kendini keşfetme olanakları, hatta kendini dönüştürme” gibi çeşitli etkilerinin olabileceğini söylüyor (Turkle 1996 260).

Yeni kimlik anlayışları

Turkle (1996: 263) internetin popüler kimlik anlayışlarını değiştirebileceğini, çünkü insanların hikâyelerine farklı yollardan yaklaşabilmelerine olanak tanıdığını; bunu da insanların kendilerini “geçişken, oluşmakta olan, merkezî olmayan, çoklu, esnek ve hep bir süreç halinde” olarak düşünmeleri için yüreklendirdiğini söylüyor. Poster (1997) da internetin sadece bir iletişim aracı olmadığını, insanların mobil kimlikler yarattığı sosyal alanlar içerdiğini de savunuyor.

Ayrıca, Barker (1999) kültürün elektronik iletişiminin, küreselleşme ve mobil olmakla birlikte bölünmüş melez ve çokkimlikliliğin oluşmasına katkıda bulunduğunu söylüyor. İletişim teknolojileriyle mümkün olan bağlamların çeşitliliği ve etkileşim, ona göre, aynı kişinin farklı kimlikler arasında dolaşabilmesini sağlıyor.

Kennedy (2006) içinse çevrimiçi kimlikler çevrimdışı kimliklerin uzantıları. Bu yüzden de sanal hayatı anlayabilmek için çevrimiçi benliğin çevrimdışı hayat bağlamına bakmak gerekiyor. Bu açıdan bakıldığında insanların gerçek zamanlı ve zamansız iletişimlerdeki kimliklerinde de farklar görülüyor. İnsanların zamansız iletişimde, örneğin fotoğraf, e-posta gibi çevrimdışı hayatlarına doğrudan bağlanan bilgiler verdikleri web sayfalarında daha dürüst oldukları söyleniyor (Chandler: 1998).

Nakamura (2002) ise her ne kadar sanal toplulukların ve web'deki bilgisayarlı iletişimin alternatif kimlikler için yeni bir alan açtığı söylene de etnik ve ırkla ilgili kimliklerin çevrimdışı hayattakilerin tekrarı olduğunu savunuyor. McKenna ve Bargh (1998) da internetteki sanal grupların çevrimdışı sosyal grupların yapı ve ilkelerini kabul edip onlara itaat ettiklerini ve bu gruplardaki faaliyetlerin marjinal cinsel ya da ideolojik kimlikleri olan bireyler için çevrimdışı sonuçları olabileceğini savunuyorlar.

Warschauer (2000) da sanal toplulukların kimlik oluşumunda bir değişim yaratmadığını iddia ederek Turkle'in fikirlerini paylaşıyor: "İnternet tamamen yeni etnik dinamikler sunmuyor. Daha ziyade zaten var olanları büyütüyor. Yeni göç biçimleri ve ırklararası evlilikler ırksal kimlikleri daha öznel ve çokkimlikli hale getiriyor. İnternetin kolaylaştırdığı anonim ve çok kanallı iletişimin sunduğu olanaklar, bu öznel çokkimlikliliği derinleştiriyor (Turkle 1995)." Bu tespite ek olarak internetin *lingua franca* olarak İngilizceyi teşvik ederken, yerel/tepkisel kimliklere bu dilin egemenliğini tehdit etmek için olanaklar sağladığını da söylüyor.

Fung (2002:201) Foucault'cu bir perspektifle bilgi iletişim teknolojileri ve çevrimiçi faaliyetlerin, *normalleştirilmiş* azınlıklara kendi kimliklerini tekrar canlandırabilmeleri için güç ilişkilerine direnebilecekleri araçlar sağladığını sa-

vunuyor. Aynı zamanda, internetin ticarileşmesinin, bu küçük boyutlu direnişi engelleyebilme potansiyeline de dikkat çekiyor.

Jordan (1999) siber alana bireyler olarak girsek ve aracı tek başımıza olduğumuzda kullansak da siber alandaki kültürel ve politik ortamlarda başkalarıyla sosyalleştığımızı vurguluyor. Bu yüzden çevrimiçi zaman geçiren insanların, makineleri insanlara tercih eden sosyal kişiler olduğu görüşüne katılmıyor (Jordan 1999:96).

Ağ kırılık

İletişim teknolojilerinin *ağ kimlikleri* yaratabildiğini de görüyoruz. Örneğin Russell (2005) Zapatistalar tarafından grup kimliğinin ötesinde bir ağ kimliği oluşturulduğunu savunuyor. Kavada (2009) toplumsal hareketlerin bazı e-posta listelerinin, coğrafi dağılım nedeniyle bölünmüş olsa da, kolektif bir kimlik yaratmayı başardığını iddia ediyor. Wall (2007) ise buna karşı çıkarak bazı e-posta listelerinin, hareketlerin kendileri ifade etmeleri ve kolektif kimlik kurmaları için başarılı ortamlar oluşturamadığını söylüyor.

İletişim teknolojileri ve ağ toplumunun küresel kimlikler yarattığı da farz ediliyor. Castells (1997) kültürel ifadelerin çeşitli değerlerle e-iletişim ağlarıyla iletildiğini ve gittikçe yerel tarih ve coğrafyadan koptuğunu savunuyor. Refah ve güç ağlarından yararlananların kimlik-siz olma eğiliminde olduklarını çünkü bu elit için akış alanının mekânsız ve kozmopolit olduğunu söylüyor.

Oysa insanlar bir yerlerde yaşıyor ve kendi kültür ve tarihlerine bağlılar. O nedenle çevrimiçi küresel/kozmpolit ağlardan yararlanamayan kişiler yerel kimliklerine bağlanma eğiliminde oluyorlar (Castells: 1998: 338-339).

Rosenau (2004:26) daha önce de tartıştığımız gibi yerel ve

küresel etkileşiminin birbirlerini eşzamanlı olarak etkilediğini ve bu etkinin iç ve dış ilişkiler arasındaki farkı belirsizleştirdiğini söylüyor. Böylece yerel ve küresel arasındaki çatışma bir kimlik krizi yaratıyor.

e-Yurttaş

İletişim teknolojilerinden doğan başka kimlikler de var, örneğin e-yurttaş. Resmi bilgiye erişmek, çevrimiçi kamu hizmetlerinden yararlanmak, temsilciler/yöneticiler ve memurlarla iletişim için bilgi iletişim teknolojilerini kullanmak ve politik süreçlere çevrimiçi katılım, yurttaşları e-yurttaşla dönüştürüyor. Ancak bu dönüşüm sadece resmi (devlet) web siteleriyle yaşanmıyor. Kütüphane hizmetlerinden yararlanmak, tren bileti satın almak, cep telefonundan banka havalesi yapmak gibi diğer kamu ya da resmi çevrimiçi ya da mobil uygulamalar da yine e-yurttaş uygulamaları arasında. Ayrıca, e-yurttaşlar başta politik niyetlerle kurulmamış alanları da yine siyasî sohbet için kullanabiliyor. Popüler kültür siteleri, politik müzakere alanına dönüşebiliyor. Örneğin, Graham (2010) Big Brother sitesiyle ilgili incelemesinde, yollanan iletilerin dörtte birinin politik içerikli olduğunu gösteriyor.

Fantezi

Lacan kuramında fantezi

Jacques Lacan'ın fantezi kavramının ortaya atışı (1964), Fransa'da psikanalizi tekrar gündeme getirmesine denk gelir. Lacan bu psikanalitik kavramını özneye (birey) gönderme yaparak tanımladıysa da, fantezi giderek bireyden topluma ve de politik olana taşınarak, eleştirel kuramcılarının poli-

tik egemenlik kavramını açıklamakta kullandıkları bir araç haline geldi (Stavrakakis 2007).

Fantezinin merkezinde *kopma* (split), *eksik* (lack), *Öteki* (Other) ve *jouissance*¹⁰ bulunuyor. Basitçe anlatmaya çalışırsak, özne (birey) *jouissance* kaynağından *koparılıyor*. *Jouissance* böylece sonsuza kadar kaybolarak öznedeki asla yeri doldurulamayacak bir *eksik* yaratıyor. Özne durmaksızın *jouissance*'ı arıyor ancak bulması imkânsız çünkü *Öteki* onu sonsuza dek *çalmış* oluyor. Bu durum özne için dayanılmaz bir hal alıyor. Bu nedenle, bu durumla baş edebilmek için özne *jouissance* ile kavuştuğu senaryolar hayal ediyor. Lacan işte öznenin eksikle baş edebilmesine yarayan uyuşturucu niteliğindeki bu senaryolara fantezi diyor. Her fantezi mutlaka yoksunlaşıyor.

Fantezi, eksiğin doldurulması, tamlığa ve böylece de *jouissance*'a ulaşma vaadi. Fantezinin bir başka unsuru ise *arzu*. Arzu da sürekli *jouissance* ve tamlik istiyor, özneyi bunu aramaya itiyor. Ancak arzu, tamamlanmış *jouissance* ile buluşursa kendi varlığı yok oluyor. *Paradoks* şu ki bu arayışı canlı tutabilmek için özne ve *jouissance* arasında hep, hiç doldurulamayacak bir *mesafe* olması gerekiyor (Stravrakakis 1999). Žižek (1989) bu paradoksu, toplumsal seviyede, anti-Semitizm örneğiyle anlatıyor. Yahudilerden nefret eden ve fantezisi Yahudilerin olmadığı bir dünya olan anti-Semitlerin, paradoksal biçimde, anti-Semit olmaya devam edebilmek için Yahudilere ihtiyacı var. Yani arzu *jouissance*'a ulaştığında varlığı yok oluyor.

10 *Jouissance* için, Žižek'in (2005:229-230) *Looking Awry* kitabının Türkçe çevirisi *Yamuk Bakmak*'taki sözlükte çevirmen "yalnızca Türkçeye değil başka dillere de çevrilmesi son derece güç olan bir terimdir. *Jouissance* Lacan'ın Freud'un "haz ilkesinin" ötesine yerleştirdiği bir kavramdır. Freud'da haz bedensel/ruhsal bir gerilimin boşalmasından ibarettir. Dolayısıyla haz, bir tatmin ve rahatlama duygusuyla birlikte anılmalıdır. Oysa *jouissance* basit bir tatminin ötesinde, bir "dürtü tatmini"dir; dolayısıyla imkânsızdır" diye yazıyor.

Fantezileri kurmak için imgelele ihtiyacımız var. İmgesel, bize *jouissance*'a ulaştığımızı düşündürecek senaryoları, fantezileri kurmamıza yardım ediyor. Ancak fantezi *jouissance*'a ulaşmaya yetmiyor, çünkü her fantezi mutlaka *yoksun* bırakılıyor/yıkılıyor.

Kavramı geliştiren Lacan (1964), ancak Lacan'ı okumak fanteziyi uygulamak gibi bir şey. Lacan, derslerini dinleyicilerinin hiçbir zaman tam olarak anlayamayacağı bir şekilde tasarlamış. Deşifre edilmiş ya da videoları çevrimiçi bulunabilen dersleri, bu kasıtlı (Stavrakakis 1999:5 Lacan'ın bu açık niyetini alıntılıyor) karmaşıklığı adeta fanteziye bir örnek oluşturuyor. Lacan okumanın sorunu sadece anlatımının açık olmaması değil, Stavrakakis'in de (1999) belirttiği gibi kendine ait yayınının yokluğu. Dersleri hep etrafındaki-ler tarafından kaydedildi, çözüldü ve yayımlandı.

Bu nedenle absürd biçimde zor, tam olarak anlaşılması imkânsız ve zaten hiçbir şekilde orijinal olamayacak bir okuma yerine, bu bölümün devamında, doğrudan Lacan'la değil; fanteziyi öznenen topluma taşıyan ve politik olana bağlayan Lacancı yazarlarla devam edeceğiz. Zaten, bu çalışmada psikanaliz niyeti yok. Amaç bu kavramı daha çağdaş ve genel bir okumayla toplumsal boyutta eleştirel bir inceleme için kullanmak.

Politik olanda fantezi

Lacan psikanalizi, kesinliğe yer olmayan bir bilim olarak sunuyor. Turkle (1992) 1968 sonrası Paris öğrencilerinin (ve psikanalistlerin) o zaman politik hassasiyeti olmayan üniversite söylemine karşı bu duruşu desteklediklerini anlatıyor. Böylelikle, aslında daha en başından, Lacan politik olanın içinde yer alıyor. Daha sonra fantezi, politik ve demokrasi araştırmalarının eleştirel kuramcıları için çekici

bir kavram haline geliyor. Her fantezi mutlaka yoksunlaştığı için, bu yoksunlaşmayı yaratan nedenler eleştirel analizler için somut araçlar sağlıyor.

Stavrakakis (2007) bu kavramı kullanan eleştirel yazarlara *Lacancı Sol* adını veriyor ve farklı yollardan Lacan'a atıfta bulunan bu yazarları şöyle kategorize ediyor:

“Bu oluşan alanın merkez üssünde Lacan'a coşkulu bir destek veren Žižek bulunuyor. Onun yanında, kimilerine göre sağlıklı bir mesafede, Lacan'dan ilham almış Laclau ve Mouffe var. Çepere de, alanın içiyle dışı arasında denge sağlayan, eleştirel düşünürler Castoriadis ve Butler'ı yerleştirebiliriz” (Stavrakakis 2007:3-4).

Stavrakakis (1999:13), Lacan'ın *eleştirel politik analize yaptığı en önemli katkının, imkansız kimliğin yeri olarak* yarılmış özne olduğunu söylüyor. Stavrakakis (1999), *Lacan and the Political* başlıklı kitabında, fantezinin birçok öğesinin politik olana nasıl bağlandığını anlatıyor. Öznenin varlığındaki *ikincil konuma itme* ile başlıyor. Özne yalnızca *simgeyle* yani dille temsil edilebilir, o halde, Stavrakakis en başından beri özne olmada bir güç uygulaması olduğunu savunuyor (Stavrakakis 1999:20). Öznenin doldurulması imkânsız eksikliği, ona göre, kimliğin tamlığının imkânsız olduğu ama özdeşleşmenin olabileceği anlamına geliyor (Stavrakakis: 1999:29). Geleneksel çerçevelerin dışında yer alan yeni siyasetle ilgili olarak “Siyaset politik gerçeklikle özdeş-tir ve politik gerçeklik, tüm gerçeklikler gibi, önce, simgesel seviyede kurulur ve sonra fantezi ile desteklenir” (Stavrakakis1999:73).

Glynos ve Stavrakakis (2008:261-262) fantezinin politik analize nasıl yardımcı olduğunu anlatıyor. Özne ve politik olan arasındaki paralelliği anlatmak için fantezinin üç unsurunu vurguluyorlar: İmgesel, bedenin *jouissance*'ı, ve çalı-

nan *jouissance*. Kayıp *jouissance*'a ulaşmanın imgesel vaadinin, güncel sorunların yer almadığı daha iyi bir gelecek toplumla ilgili politik söylemde görüldüğünü söylüyorlar.

Ancak bu soyut fantazmik vaat yeterli gelmiyor çünkü beden *jouissance*'ı arzu ve motivasyonu sürdürüyor. Bu yüzden öznenin/toplulun bu tür bir *jouissance*'a da ihtiyacı var. Bu *jouissance* da örneğin milli düşmanın yenilmesi ya da milli takımın galibiyeti gibi durumlarda görülüyor. Ancak bu kısa süreli *jouissance* arzuyu tatmin etmeye yetmiyor ve bundan da tatminsizlik doğuyor. *Jouissance* bir kere kaybediliyor ve bir daha asla ona ulaşılamıyor. Bunun nedeni de *jouissance*'ın Öteki tarafından çalınmış olması.

Glynos ve Stravarakakis milliyetçi anlatımlardaki Öteki'yi anlatmak için de çalınmış *jouissance* ve Öteki'yi kullanıyorlar. *Dışarıdan gelip istihdamı çalan* (*jouissance*'ı çalan) göçmenler örneğini veriyorlar. Glynos ve Stavrakakis (2008:262) ulusal kimlik ve arzu yaratılmasında da yine fantezinin oynadığı rolün altını çiziyorlar:

“Bunu (ulusal kimlik ve arzu inşasını) toplumsal öznenin kısmi *jouissance*'ını birtakım ortak uygulamalarla yapılandırarak (kutlamalar, festivaller, tüketim alışkanlıkları vb.) ve kendini resmi ve gayriresmi kamu söylemindeki temsil seviyesinde (kutsayan bir anlatım ve travmatik bir senaryo olarak) tekrar tekrar üreterek yapıyor.”

Žižek (1989) Marx'ın “*bilmiyorlar ama yapıyorlar*” formülünü, yanılsamayı bilgiye değil gerçekliğe koyarak okuyor. Bu okumaya göre insanların bilmediği, gerçekliklerinin bir yanılsamayla yapılandırılmış olması. Böylece Žižek'in önerdiği yeni formül: “İşlerin gerçekte nasıl olduğunu çok iyi biliyorlar ama yine de onu sanki bilmiyorlarmış gibi yapıyorlar.” Žižek, bu bilinçaltı gözden kaçan yanılsamalara *ideolojik fantezi* diyor (Žižek 1989: 32-33) ve Laclau ile Mouffe'un

(1985) *toplum yoktur* dedikleri muhalif teorilerine bağlayarak, fantezinin, ideolojinin “kendi başarısızlığını önceden hesaba katma”sına yardımcı olduğunu savunuyor (Žižek 1989:126).

Žižek (1989, 1997:32) politik olanın analizinde Lacan/fantezi referansını açıklamak için ısrarla anti-Semitizm örneğini kullanıyor:

“Fantezi arzunun temelinde olan kördüğüm için mantıksal bir temel sunuyor: Mahrum kaldığımız *jouissance*’ı bizden çalan Öteki’ne yoğunlaşmış bir sahne kuruyor. Anti-Semit ideoloji fantezisinde, toplumsal düşmanlık, toplumsal *jouissance*’ı bizden çalan Yahudi gizli ajana atıfta bulunarak anlatılıyor.”

Che vuoi? Fantezinin bir diğer unsuru. Žižek bunu *bir şeyi istediğini söylediğinde gerçekte ne istiyorsun* diye çeviriyor, ki bu da (*jouissance*’ı bizden çalan) Ötekinin arzusu oluyor. Burada yine, Žižek (1989:114-115) *che vuoi?*’nin anti-Semitizm örneğinde, *Yahudi komplosu - Yahudilerin ne istediği üzerine fantezi*’de olduğu gibi politik olanda da görüldüğünü savunuyor.

Son olarak, Žižek (1999:92-93) fantezide *özne-duruşların çokluğunu* anlatıyor. Buna göre özne farklı özdeşleşmeler arasında akışkanlığında serbest; sadece ve otomatik olarak kendiyile özdeşleşmiyor. İkincisi, *fantezide her zaman imkânsız bir bakış var*. Bu yüzden, politik açıdan bakıldığında, fantezinin *hangi bakış için yaratıldığını* bilmek önemli.

Toplumsal değişim fantezileri

Toplumsal değişim iddiaları bulunan üç alana Lacancı açıdan tekrar baktığımızda, tartışmalardaki bazı kavramların yaratılmış ve kabul edilmiş fanteziler olduğunu görüyo-

ruz. Bu fanteziler hem eksikle baş etmeye yardımcı oluyorlar hem de “fantezi erişilemeyecek olan tamlığı ve toplumsal düşmanlığa uyumlu bir çözümü vaat ediyor” (Carpentier 2011b:119).

Yerel-küresel ilişkisi, siyaset ile politik olan ve iletişim teknolojilerinde iddia edilen değişimler, bu alanlarda fantezi kurma imkânı veren imgeseli sağlıyor. Yerel-küresel ilişkisinde baskın fantezi uyum: İki seviye arasındaki etkileşim uyumlu bir dünya yaratıyor. Siyaset ile politik olanın imgeseli ağırlıklı olarak politik güç fantezisi için işliyor. Bu kurumsal siyaset üzerinde güç ve politik olanın başka/yeni aktörlerle güç üzerine bir fantezi. Son olarak, iletişim teknolojileri alanının baskın fantezisi teknolojik güç. Bu fantezi gücün kimin (toplum mu teknoloji mi) elinde olduğuyla ilgili.

Her alan bu ana fantezileri yaratırken her fantezi ikincil seviyede diğer alanlarda da görülebiliyor. Fantezilere temel oluşturan farklı bakışlar göz önüne alınınca fantezilerin varyasyonları olduğunu da görüyoruz:

Toplumsal Değişim Fantezileri

<i>Değişim alanları</i>	<i>Yerel-küresel ilişkisi</i>	<i>Siyaset ile politik olan</i>	<i>İletişim teknolojileri</i>
Fantezi	Uyum Küreselleşme Yerelleşme	Politik güç Kurumsal güç Tam katılım	Teknolojik güç Teknolojik determinizm Toplumsal determinizm

Yerel-küresel ilişkisindeki fanteziler

Žižek (1999) fantezinin *dayanışmaya ve uyumsuz bir toplumda işbirliğine inandırdığını* söylüyor. Bu dayanışma ve işbirliği uyum fantezisinin içinde yer alıyor. Bu fantezinin

içinde iki varyasyon görüyoruz: Küreselleşme --daha iyi bir dünyaya onu genişleterek ulaşmak; yerelleşme-- topluluğunu koruyarak iyi bir dünyayı devam ettirmek. Küreselleşme, dünyanın tek bir uyumlu topluma evrileceği neo-liberal fikre dayanıyor. *Küresel köy* herkesin birbirine bağlı olduğu birleşmiş bir toplum. Küresel kent, küresel kamusal alan ve küresel yurttaş hep bu küreselleşme fantezisinin parçaları. Diğer yanda yerelleşme, romantik kırsal barış fantezisine dayanıyor. Örneğin Tönnies (1963) yakın insani bağlar ve topluluk kimliğiyle toplumdan ayrılmış bir topluluk fantezisi kuruyor (Carpentier 2011b).

Žižek (1999) fantezilerde bakışın önemini vurguluyor. Hatırlayalım, fantezilerin kimin bakışı olduğu temelinde yaratıldığına göre farklılıklar göstereceğini ve bu yüzden de bu kavramla politik süreçler inceleneceği zaman bu bilginin önemli olduğunu söylüyor. Yani bakışlardaki fantezilerde de varyasyonlar yaratıyor.

Küresel kent, uyum fantezisine bir örnek. Küresel kent, küresel bir dünyada uyuma ulaşma yolu olarak görülebilir çünkü bu yerelle küreselin, yerelde bir ağ kurarak uyumu sağlama senaryosu. Ancak küresel kentin bir başka varyasyonu da olabilir. Küresel kent, küreselleşmenin etkisine rağmen direnen bir topluluk yeri olabilir. Örneğin, *ateş duvarı* (Norris ve Inglehart 2009) bu yerelleşme fantezisinin bir parçası. Küresel kentin bir üçüncü varyasyonu da küreselleşmenin --yine uyuma ulaşmak için-- yerelle barışması olabilir. Küyerel/yerelötesi ilişkilerini bu fantezinin birer varyasyonları olarak görebiliriz.

Ancak alt-fanteziler birbirleri için yoksunluklar da yaratabilir. Örneğin yereldeki tehditler küresel kenti yoksunlaştırabilir. Küresel elit (yereldeki) iletişim teknolojileri yardımıyla bilgi, sermaye ve insan akışı açısından küresel kentten faydalanırken, refah içinde olmayan, bu akışlardan fayda-

lanmayan ve yerel kimliklerine bağı sade yurttaşlar dışlanabilir. Eğer bir kentte yaşayanlar o kentin en önemli unsurlarından biriye, o zaman bu unsuru dışarıda bırakmak (küresel) kenti yoksunlaştırır.

Küresel kamusal alan küreselleşme fantezisinin bir parçası olarak mükemmel bir etkileşim örneği. Bu, eylemciler ve daha geniş anlamda sivil toplumun küresel uyumu ve küresel dayanışmasıyla ilgili bir fantezi. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin mümkün kıldığı küresel iletişim ve ağı iletişim, küresel adalet ve küresel sorunlar için demokratik siyaset yapılabilecek bir küresel kamusal alan olabileceği fikrine, imgelele izin veriyor.

Ancak birçok farklı dijital uçurum, eylemciler arasında seçkincilik, küresel demokrasinin imkânsızlığı, eylemcilerin küresel örgütlenmesindeki imkânsızlık ve küresel süreçlerde küresel eylem örgütlerinin temsil krizi bu fanteziyi de yoksunlaştırıyor. Yerel eylemciliğin yerelötesi çevrimiçi ağları başka bir varyasyon olarak görülebilir. Yerel eylemcilerin yerelötesi çevrimiçi ağları da yine eylemcilerin yerel ve küreseli barıştırdığı ama mücadeleleri için yerelde kaldıkları başka bir varyasyon olarak görülebilir. *Kökleşmiş kozmopolit* (Appiah 1996; Tarrow 2005) burada yerelin bakışıyla uyum fantezisinin bir varyasyonunu oluşturuyor.

Küresel kimlik ve küresel yurttaş, küreselleşme fantezisinde bütünleşmiş özneye örnek teşkil ediyor. Küresel kimlik, yerel ve küreselin etkileşimiyle insanların yerel/ulusal kimliklerden kopuk olarak küresel kimlikler edineceklerini öneriyor. Yerel olarak bağlayıcı kimliklerden özgürleştikten sonra küresel kimlik küresel köyde uyumu sağlayacak. Güçlü yerel kimlikler, küresele ulaşmanın önündeki engeller ve yerel değerleri koruma direnciyse küresel kimliği yoksunlaştıran tehditler. Burada melez kimlikler bu fantezinin bir varyasyonu olarak alınabilir. Melez kimliklerde yerel ve kü-

resel, birbirine karışıp yeni kimlikler oluşturuyorlar. Bu yeni kimlikler de hem yerel hem de küreselle etkileşip aynı zamanda her iki seviyeyi de yeni temsillerle besliyorlar.

Siyaset ve siyasî alanda fanteziler

Siyaset ve siyasî alandaki değişim iddialarının imgeselleri, politik güç fantezisini yaratıyor. Carpentier (2011b:121) *politik-sonrası, toplumsal yapabilirlik ve evrensellik* fantezilerinin hep tam güce asla ulaşılammakla baş edebilmek için kurulan fanteziler olduğunu söylüyor. *Politik-sonrası fantezi, siyasî oybirliği için karar alma arzusunda* kurumsal siyasetin ayrıcalığını koruyor (bkz. Mouffe 2005). *Toplumsal yapabilirlik fantezisi* toplumsal olanı yapılandırabilme gücüyle ilgili, diğer bir deyişle, siyasetin toplumsal mühendisliğiyle ilgili. *Evrensellik fantezisi politik ve kültürel birliğe* dayanıyor. Bütün fantezilerdeki yoksunluklara rağmen, Carpentier (2011b:125) bu fantezilerin politika yapımında bir *kibire* neden olduğunu ve bu kibirin *alçakgönüllülük, dizginleme ve çeşitliliğe saygı* ile yüzleşmesi gerektiğini savunuyor. Siyaset ve siyasî alanda görülen iki ana fantezi kurumsal güç ve tam katılım.

Kurumsal güç fantezisi verimlilikle eşleşiyor. Kurumsal siyaset, verimliliği artırmak, böylelikle de yurttaşlar ve diğer kurumlar üzerinde güçlerini göstermek için iletişim teknolojilerinden faydalaniyor. Merkezî kurumsal siyaset bakış açısından bakıldığında bu fantezinin bir varyasyonu karşımıza merkezileşmek olarak çıkıyor. Merkezî hükümetler kurumsal siyasetin üzerinde verimli araçlarla güç sahibi oluyor. Yerel yönetimlerin perspektifinden, ikinci bir varyasyonsa kurumsal gücü yerel siyasete veren yerinden yönetimcilik. Bu iki varyasyon da aynı zamanda karşılıklı olarak birbirleri için yoksunluk nedenleri yaratıyorlar.

Politik olana baktığımızda, yeni toplumsal hareketlerin ve eylemcilerin fantezisi tam katılım. Politik faaliyet alanları ve aktörleri çeşitlendikçe, geleneksel kurumsal siyaset alanlarının dışında kendine yer buldukça, katılımcı demokrasi fantezisi kuruluyor. Bu fantezi, çeşitli politik kimliklerden ve aidiyetten eylemcilerin kurumsal karar vericilerle eşit şartlarda karar alma süreçlerine katılabildikleri bir katılımcı politik karar alma fikrine dayanıyor. Aktif yurttaş tam katılım fantezisinin bir varyasyonu.

Siyaset ile politik olanda iddia edilen değişimler, politik olanın çevrimiçi ve çevrimdışı alanda genişlemesi, aktif/sorumlu yurttaş fantezisini doğuruyor. Toplumsal sorunlarda bilinç yaratmak ve bu sorunlar hakkında müzakere etmek için kullanılan birçok (iletişim) aracı yurttaşların siyasette ve politik alanda daha aktif ve sorumlu oldukları fantezisi için imgesel sunuyor.

Yurttaşlar ise sadece bu imkân var diye daha aktif ya da sorumlu görünmüyor. Söylediklerinin dikkate alınacağını görüyorlarsa siyasete ilgi gösterip sorumluluk alıyorlar (Coleman 2004). Katılımcı demokrasi ve katılımcı yönetim yokluğu (Chadwick ve May 2003) yurttaşların verdikleri katkının karar alıcılar tarafından dikkate alındığını tecrübe etmelerini zorlaştırıyor. Eylemcilerin ve sıradan yurttaşların karar alma süreçlerine katılımlarının eksikliği (kurumsal) siyasetin hüküm sürdüğünü ve politik olanın zayıf kaldığını gösteriyor. Stavrakakis de (1999:82) “Eğer, Laclau’nun Lacancı özdeyişiyle (uyumlu bir bütün olarak) toplum yoksa, toplumun bu imkânsız varlığı, söylemin sembolik üretim ve fantazmik yatırımıyla ve politik olanın siyasete indirgenmesiyle her daim tekrar tekrar inşa ediliyor” diyor.

Politik olanı siyasete indirgemekse katılımcı demokrasi-nin yoksunluğu; çünkü bu karar alma süreçlerinin yalnızca kurumsal siyasetçilere açık olduğu ve yurttaşların bu süreç-

lere katılamayacağı anlamına geliyor. Fantezi ve fantezinin politik olanla bağlantısını inceleyen Stavrakakis (1999:140) Žižek'in daha önce (1989:148) "Gerçek demokrasi demok-rasisizlik için kullanılan başka bir kelimedir," diye formüle ettiğini "Gerçek ve saf demokrasi yoktur," şeklinde söylüyor.

Bilgi ve iletişim teknolojileri fantezileri

Yeni iletişim teknolojileri ve bu alanda iddia edilen değişimlerle, teknoloji de fanteziler kuruyor. Bu alandaki ana fantezi teknolojik güç fantezisi. Gücü kimin elinde tuttuğu, varyasyonların temelini oluşturuyor. Teknolojik determinizm, teknolojinin toplum üzerindeki gücüne bir örnek. Bu, teknolojinin toplumu ve toplumsal değişimi şekillendirdiği fikrine dayanıyor. Bu fantezi teknolojinin politik ve toplumsal gelecekte diğer toplumsal dinamiklerden bağımsız olarak yapısal değişimlere neden olacağını öngörüyor.

Kurumsal siyasetin e-devlet gibi uygulamalarla iletişim teknolojilerini kullanımı kurumsal siyaset ve nihayetinde toplum üzerinde teknolojik güce erişme çabası olarak görülebilir. Sanal topluluklar bu fantezinin bir varyasyonu olabilir. Çevrimiçi dünyada yepyeni bir kimlik oluşturmak, hayatımız ve kimliğimiz üzerine tam güç sahibi olmaya bir örnek. Siber alan yeni, farklı, sahte, birden çok kimlik (Boyd 2006; Turkle 1996; Jordan 1999) yaratma ve en başından itibaren bu kimlikler üzerinde tam güç sahibi olma olanaklarını sunuyor.

Ancak çevrimiçi kimlik oluşturmak başkalarından ya da hedef kitlemizden bağımsız gelişmiyor. Bu durumda güç aslında tam olarak çevrimiçi kimliğin yaratıcısının elinde olmadığı için bu fantezi de yine yoksunlaşıyor. Ayrıca, sanal kimliklerin, özellikle çevrimiçi bağlı olduğumuz kişilere

çevrimdışı da bağlı olduğumuz durumlarda, çevrimiçi kimliklerin çevrimdışı kimliklerin uzantısı olduğu savunuluyor.

Teknolojik güç fantezisinin karşıt varyasyonu ise toplumsal determinizm. Bu, tersine, toplumun teknoloji üzerinde gücü olması fikri. Bu fantezi toplumsal değişimde teknolojinin oynayabileceği bütün rolleri yadsıyıp, toplumsal kurumlar ve toplumsal ve siyasî elitin değişimdeki gücünü savunuyor.

Bu iki varyasyon da birbirlerini yoksunlaştırıyor çünkü toplumsal değişimde toplumu ve toplumda çok sağlam bir yeri olan teknolojiyi dışlamak mümkün değil. Etkileşimcilik, toplumsal değişimin, toplum ve teknolojinin etkileşimiyle geleceğini söyleyerek bu iki taraf arasında yer alıyor. Etkileşimcilik aynı zamanda tam gücü ellerinden aldığı için her iki fanteziyi de yoksunlaştırıyor.

Türkiye’de Durum Nedir?

Bu kitaba kaynaklık eden araştırmanın bilimsel sağlaması 3 yıla yayılan görüşmelerle gerçekleşti. Bu görüşmelerin en sonuncusu 2010’da, 12 Eylül Anayasa Referandumu’ndan önce yapıldı. Görüşmelerin yapıldığı 2008-2010 arasında AKP hükümetinin giderek dozunu arttırdığı otoriter söylemi ve Mayıs 2013’te başlayan Gezi olayı henüz gündemde değildi. Yine de, o dönem Economist Intelligence Unit’in (2010) Demokrasi Endeksi’nde Türkiye melez demokrasiler¹ sınıfına alınmıştı ve İstanbullular bugünden çok da farklı şeylerden konuşmuyordu.²

Genel olarak, yerel kurumsal siyasette belirli bir iyileşme olduğu ancak bunun kâğıt üzerinde kaldığı görülüyor. Yerinden yönetim (adem-i merkeziyetçilik) ve yerel demokrasi açısından uygulamada sorunlar devam ediyor. Eylemcilerin ve genel anlamda sivil toplumun küresele erişim ve kü-

- 1 Bu düzenli yayımlanan raporda demokrasiler tam demokrasi, kusurlu demokrasi, melez demokrasi ve otoriter rejimler olarak sınıflandırılıyor.
- 2 Bu bölümde yer yer verinin toplandığı zamandan sonraki zamanlara atıfta bulunulması okura daha güncel bir bağlam sunmak amaçlı, yoksa ana kavramlar ve perspektifler değişmediği için analize bir etkisi bulunmuyor.

reselle etkileşim sayesinde bir dönüşüm yaşadığını ama sesinin hâlâ cılız olduğunu görüyoruz. Farklı kimliklerin toplumda yavaş yavaş seslerini çıkarabildiğini ama etnik, dinsel, cinsel, alternatif kimlik ve yaşam tarzlarının hâlâ birçok baskı ve sorunla karşı karşıya olduğunu görüyoruz. Yerel-küresel etkileşimiyle yeni kimliklerin oluştuğunu ama aynı zamanda bunun (aslında halk için içi boşalmış bir kavram olan) milliyetçiliği beslediğini görüyoruz.

Demokrasi ve katılım eksikliğinin iletişim teknolojileri ve medya alanında da etkileri görülüyor. Bir yandan resmi söylem demokratikleşme üzerine akarken diğer yandan Türkiye basını tarihinin en baskıcı dönemini yaşıyor. Bilgi toplumu politikasında demokratikleşme önceliklendirilmiyor. Bunun yanında ciddi bir internet sansürü olduğunu da görüyoruz. İşte birazdan görüşlerini inceleyip yorumlayacağımız Istanbulcular kısaca böyle bir bağlamdan konuşuyor.

(Yerel) Kurumsal siyaset

“Organize bir organizasyonluk” (Turgut 2004:138).

“İstanbul’un kaderi merkezî hükümete bağlı” (Öncü 2011).

İlk alıntı Sırma R. Turgut’un *İstanbul’un Yönetimi* adlı kitabından. Turgut, İstanbul’daki kurumsal siyasetin seçilmiş ve atanmışlardan, farklı seviyelerden oluşan ve birbiri arasında koordinasyon olmayan çok başlı bir sistem, yani bir kaos oluşunu anlatıyor. Bu kaos yurttaşlar için hem bilgiye erişim hem de hizmetler açısından sorun yaratıyor. Çoğu yurttaş sorun yaşadığında hangi adrese gitmesi gerektiğini bilmiyor. İstanbul’un en önemli sorunlarından birinin ulaşım olduğunu düşünürsek, hizmet açısından, nerede ilçe belediyesi, nerede büyükşehir belediyesi, nerede karayollarının sını-

rı/yetkisi başlıyor her zaman çok açık değil. Bu durumda da en az 15 milyon nüfuslu bir kentte kaos doğuyor.

İkinci alıntı, Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Derneği'nin (IAMCR) 2011'de İstanbul'da toplanan yıllık küresel konferansında İstanbul'la ilgili panelde Öncü'nün sunumundan. Merkezî hükümet kültürü nedeniyle, yani yerinden yönetim olmaması nedeniyle İstanbul'la ilgili kararların merkezî hükümet tarafından alındığını, kentin kendi kaderini ne İstanbulluların ne de İstanbul'daki kurumsal siyasetin belirleyemediğini anlatıyor.

İletişim teknolojilerine gelince, yerel yönetimler için iletişim teknolojilerinin önemini Emrealp (2010) şöyle anlatıyor:

“Özellikle İstanbul gibi bir metropol bağlamında, bir yandan kentsel nitelikli hizmetler sunan merkezî yönetimin farklı kuruluşları ve kademeleri ile olan ilişkiler, diğer yandan da gerek Büyükşehir bünyesindeki farklı kademeler ve hizmet kuruluşları ve gerekse ilçe belediyelerinin kendi içlerindeki, kendi aralarındaki ve Büyükşehir ile olan matris yumağının oluşturduğu karmaşık yönetimler-arası ilişkiler ağının koordinasyonu konusunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin işlevi de aynı ölçüde önem taşıyor.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin belediyeler açısından neden önemli olduğunun giderek dallanıp-budaklanan gerekçeler listesi içinde, ayrıca, izleme ve denetim işlevi yer alıyor. Yürütülmekte olan hizmetlerin ve çalışmaların gözden geçirilmesi, gerçekleştirme durumunun izlenmesi, gerekli önlemlerin alınması, vb. konularındaki izleme ve denetimin yanı sıra, ‘demokratik yerel yönetim’in gereği olan şeffaflık ve halka hesap verme konusunda da bilgi ve iletişim teknolojilerinin önemli işlevinin vurgulanması gerekiyor.”

TÜSİAD, Türkiye Bilişim Vakfı ve uluslararası danışmanlık şirketi Deloitte'in (2007) hazırladığı e-belediye kıyaslama raporunda İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve bir ilçe belediyesi de yer alıyor. Raporda, Türkiye ve İstanbul'da yerel yönetimlerin iletişim teknolojilerini daha ziyade idari işlerini iyileştirmek için kullandıkları görülüyor. Raporda belediyelerin iletişim teknolojilerini kullanmadaki öncelikler listesinde, verimliliği artırmak %52 ile en başta yer alıyor. Katılımla ilgiliyse, belediyelerin %49'u dijital bilginin ve iletişim teknolojilerinin yurttaşların siyasete katılımını özendi-receğini düşünürken %4 buna katılmadığını söylüyor.

TÜSİAD, TBV ve Deloitte (2012) beş yıl sonra e-belediye-ye bu defa kullanıcı açısından yaklaşıyor ve "e-devlet/e-belediye müşteri memnuniyet araştırması" yürütüyor. Bu araştırmanın sonuçlarına göre yurttaşlar e-belediye hizmetlerini e-devlet hizmetlerinden daha az kullanıyor. Araştırmaya katılanların %56'sı e-devlet uygulamalarını güvenli bulurken, bu oran e-belediye için %49 seviyesinde. Kullanılan e-belediye hizmetleri içinde ulaşım %45 ile ilk sırayı alıyor.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), Türkiye'de ilk web sitesi açan belediye. İstanbullular İBB sitesini, valiliğin web sitesinden çok daha fazla kullanıyor. Dünya çapında internet trafiği istatistikleri yayınlayan Alexa'ya (www.alexa.com) göre 30 Temmuz 2013'te İBB'nin sitesi (www.ibb.gov.tr) Türkiye'de 306. en çok girilen site iken İstanbul Valiliği'nin sitesi (www.istanbul.gov.tr) 5859. İçişleri Bakanlığı sitesi (www.icisleri.gov.tr) 7008. sırada yer alıyordu. Alexa'nın Temmuz 2013 sonu istatistiklerine göre İstanbullular en çok Google'da "ibb trafik" araması sonucunda bu siteye bağlanıyor. Siteye Türkiye ve dünyadan toplam 4013 site bağlantı kuruyor. İBB'ye web sitesi dışında e-posta, kısa mesaj (SMS) ve mobil uygulamalarla da erişilebiliyor.

İstanbul belediyeleri için iletişim teknolojileri artık vazge-

çilmez durumda. Kullanımıysa daha ziyade hizmet odaklı. İletişim teknolojileri kullanımında demokratik unsurun öncelikli olmadığını görüyoruz:

“Gerek Büyükşehir ve gerekse ilçeler ölçeğinde Kent Bilgi Sistemleri ve benzeri sistemlerin kullanımında, özellikle mekânsal, fiziksel ve coğrafi esaslar ön plana çıkıyor. Bu bağlamda, ağırlıklı olarak grafik verilere dayalı imar planlaması ve harita-plan çizimleri, kadastro ve mülkiyet bilgileri, altyapı ağı, ulaşım planlaması, afet-kriz planları, vb. alanlarda, dünyadaki benzer uygulamalardan geri kalmayan bir kullanım yelpazesi göze çarpıyor.

Buna karşılık, özellikle grafik-dışı bilgilere dayalı olan veritabanlarının ve bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma ve çevre yönetiminin temel araçlarını sağlayan, kentsel yoksulluk-işsizlik, vb. ‘haritaları’nın fiziksel planlarla ve hizmetlerle bağlantılarını kuran, kentsel gelişme tercihlerini ve yönelimlerini ortaya koyan, karar alma sürecine katılımı özendiren ve kolaylaştıran veritabanları ve uygulamaların, aynı ölçüde etkileyici olduğunu öne sürmek, kolay değil” (Emrealp 2010).

İBB’nin sitesi BM *Dünya Belediyelerinde Dijital Yönetişim* raporunda da 31. sırada yer alıyor. En başarılı olduğu alanlar kullanılabilirlik ve içerik, en zayıf olduğu alansa katılım olarak tarif ediliyor (UNPAN & ASPA 2008). Velibeyoğlu ve Yiğitcanlar (2008) kamunun ve yerel yönetimlerin iletişim teknolojilerini kamu-özel sektör ortaklığı ve yurttaş katılımı için kullanması gerektiğini söyleyenler arasında yer alıyor.

Belediyelerin iletişim teknolojilerini kullanmada karşılaştıkları sorun ve kısıtlamalar hakkında Sadun Emrealp (2010) maliyet, uzmanlık ve diğer teknik kısıtlamaların artık geçerli olmadığını, sorunun daha çok “bilgi-iletişim sistemlerinin, bu belediyelerin yönetim yapısına ve işleyişine

yön verecek noktanın çok gerisinde kalmayı sürdürdüğü görülüyor,” tespitini yapıyor.

Bunun yanında e-demokrasi, e-yönetişim açısından da belediyelerin iletişim teknolojilerinden istendiği kadar yararlanmadıkları görülüyor:

“Yalnızca teknik-teknolojik açıdan bakıldığında, Akbil, OGS gibi uygulamalar, çeşitli ödüllerle tescillenmiş başarılı örnekler olarak gösterilirken, uygulamaların şeffaf olmaması, halkı bilgilendirmenin yetersiz kalması, kararların katılıma kapalı tutulması, vb. olumsuzluklar, bunları teknik uygulamalar olmaktan uzaklaştırıp siyasî yönleri ağır basan uygulamalara dönüştürebiliyor ve üzerlerinde eleştiri ve kuşku bulutlarının toplanmasına yol açabiliyor” (Emrealp 2010).

Erişim ve etkileşimin katılımdan ayrı olduğu tartışmasından devamla, her ne kadar katılımın öz şartları olsalar da, varlıkları karar alma sürecine katılım anlamına gelmiyor. İBB iletişim teknolojilerinden yararlanarak erişim ve etkileşim araçları sunmasına rağmen, sitesinin yurttaş katılımına açık olmadığı sonucuna varılıyor (Akdoğan 2011). Çevrimiçi ya da çevrimdışı katılımı ilgili Toksöz (2009), yerel yönetimlerde, demokratik yönetişimin temel ilkelerinden katılım ve hesap vermenin olmayışını, yurttaşların vergilerini yerel düzeyde vermiyor olmalarına ve yerel siyasete katılmalarına bağlıyor.

Yerel yönetim uzmanı Sadun Emrealp, belediyelerin bu konuda iletişim teknolojilerini başarıyla kullandıklarını anlatıyor:

“Belediyeler, dünyanın her köşesindeki farklı networklerin [ağların] varlığından ve çalışmalarından anında haberdar olabiliyor, ilgi duyduğu networklere elektronik ortam-

da katılabiliyor, web siteleri ve diğer araçlarla kendi haberlerini paylaşabiliyor, sürekli ve etkin bir iletişimle, network üyeliğini güçlendirebiliyor (veya en azından sıcak tutabiliyor) ve bu networkler ile olan ilişkisini, kendi yerelinde politik konumunu güçlendirmek/reklam amaçlı kullanabiliyor.”

Bununla beraber, uluslararası ağlarda aktif olan İstanbul’un kendi konumunu güçlendirmenin yanında ulusal çıkarlar için rol üstlendiğini de görüyoruz. Brüksel’de 2008 yılında açılan İstanbul Centre’ın müdürü Gümüştekin, yaptığım söyleşide İstanbul’un, AB’nin Bölgeler Komitesi’nde çok aktif olduğunu ve Türkiye’nin AB’ye giriş sürecinde kentin çok önemli bir rolü olduğunu anlatıyor ve merkezin amacını şöyle özetliyor: *“İstanbul’un dostlarını Türkiye’nin dostları olarak kazanmayı amaçlıyoruz”* (Gümüştekin 2008).

Eylemcilik

“Siyasal faaliyetler siyasal partiler için ayrılmıştır. Siyasal parti olarak örgütlenmemiş hiçbir kurum siyasal faaliyetlerde bulunamayacaktır. Öte yandan, siyasal partiler, sendikalar, dernekler ve meslek kuruluşlarına ayrılan alanlara müdahalede bulunmamalıdır. Her kurum kendi çerçevesi içinde fonksiyon görecektir” (Kenan Evren).

“Türkiye’de sivil toplumun gücü sınırlı ama önemli bir dönüşümden geçiyor” (CIVICUS - TÜSEV 2006: 14).

“Gösteri var evet ama Beyoğlu’nun eğlence yaşamının bir parçası halinde” (Soysal 2011).

İlk alıntı Kenan Evren’in 7 Kasım 1982 anayasa halkoylaması öncesinde yaptığı konuşmadan (Özbudun, 2007:118). Kavramsal tartışmalarla yan yana koyduğumuzda görülen o

ki Batı'da yeni toplumsal hareketlerle politik alan genişler, kamusal ve özel alanın sınırları belirsizleşirken ve siyasetle politik olan arasında etkileşim başlamışken, Türkiye'de tersi oluyor. Ordunun darbe sonrası hazırladığı anayasayla politik faaliyetler siyaset sınırları içinde kalıyor, politik olanın en önemli aktörlerinin siyasî faaliyetleri yasaklanıyor ve siyaset ile politik olan yine birbirine müdahalede bulunamaz hale geliyor. Sivil toplumun sonu anlamına gelen bu yasayla eylemcilik de uzun bir uykuya dalıyor.

İkinci alıntı, uluslararası sivil toplum inceleme raporlarıyla tanınan CIVICUS'un Türkiye'den Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV) ile 2006'da hazırladığı "Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüşüm Devri" başlıklı rapordan. Bu raporun başlığa da taşınan en önemli vurgusu dönüşüm. Yukarıdaki durumdan 24 yıl sonra sivil toplumun hâlâ gücünün kısıtlı olduğu ama bir dönüşüm dönemine girdiği söyleniyor. Yurttaşların politik hayata ilgisini arttırmak, yeni yöntemler bulmak, yerel-küresel arasında etkileşim ve ortaklıklar kurmak açısından olumlu bir hareketlenme görünse de yapı, etki, çevre ve değerler bakımından yaşanan sınırlamaların, sivil toplumun var olan gücünden daha fazla olduğu rapor ediliyor.

Son alıntı, yine IAMCR 2011 İstanbul konferansında Soysal'ın sunumundan. Soysal, İstanbul'da gösteri kültürünün gelişmekte olduğunu ama bunun kurumsal bir katılım çerçevesinde değil, Beyoğlu'nun eğlence hayatının bir parçası olarak gerçekleştiğini söylüyor. Eğlenceli pankartlarla Galatasaray Lisesi önünden Taksim'e yürümelere atıfta bulunan bu açıklama da yine son dönem İstanbul eylemlerinin bir Beyoğlu eğlencesinden ileri gidemediğini özetliyor. Her ne kadar 2013 yazı Beyoğlu ve diğer ilçeler ve diğer kentler ve hatta dünya kentlerine sıçramış ve böylece milyonları harekete geçirmişse de Ağustos 2013 başı itibariyle henüz bunun demokrasinin iyileşmesi yönünde siyasete etkisini gör-

müyoruz. Tersine, şimdilik, otoriter söylemin ve baskının artması yönünde bir etkisi olduğunu düşünebiliriz.

Türkiye’de internetin halk tarafından kullanılmaya ve İstanbul’un küresel etkinliklere ev sahipliğine başlaması aynı yıllara, 1990’ların ikinci yarısına rastlıyor. Bu iki sürecin başta İstanbul olmak üzere genel olarak eylemciliği ve sivil toplumu hareketlendirdiği söyleniyor. 1996 Birleşmiş Milletler Kent Zirvesi’ne ev sahipliğiyle sivil toplum kuruluşları küresel paydaşlarla tanıştı, etkileşime girdi ve iletişim teknolojileriyle bunu sürdürebildi.

1999 Marmara Depremi sonrasında ise halk, özellikle depremin merkez üssü olan Kocaeli ilçeleri yerel ya da merkezî hükümetten çok önce ve çok daha organize bir şekilde gelen uluslararası arama kurtarma ve insani yardım ekipleriyle tanıştı. İstanbullu sivil toplum kuruluşları da bu örgütlerle ortaklıklar kurarak daha yerelötesi bir yaklaşım benimsemeye başladılar (Keyman & İçduygu 2003) Deprem sonrası bilgi akışı için kurulan çevrimiçi iletişim ağı da yeni bir iletişim ve dayanışma kültürünü başlattı (Hoşgör 2001). 2002’deki Kopenhag deklarasyonu ile AB-Türkiye ilişkilerinin yeniden canlanmasıyla uyum sürecinde demokratikleşmenin odak olması da yine sivil eylemciliğin canlanmasına neden oldu (Aydemir Telli 2011).

Sivil toplumun susturulduğu dönemde dünyaya gelenler için hep apolitik denildi. Kazgan (2007) İstanbul gençliği üzerinde yaptığı araştırmada gençlerin %21,5’inin siyasi faaliyetlere katıldığını, katılanların %78,1’inin sokak gösterilerine, %40,5’inin imza kampanyalarına, %8,8’inin direnişlere katıldığını, %7,9’unun politik partilere üye olduğunu ve %2,8’inin konferans, seminer gibi etkinliklere gittiğini söylüyor. Genç katılımın düşük olmasının bir nedeninin ülkede ve kentte katılımcı karar alma mekanizmalarının olmaması olarak rapor ediliyor (UNDP 2008).

Ancak Lüküslü (2008, 2011) apolitik duruşun da bir politik duruş olduğunu ve 80 sonrası neslin siyasî düşüncelerinin, oluşturdıkları kolektif ve kişisel çevrimiçi içerik üzerinden tartışılması gerektiğini düşünüyor. Lüküslü ayrıca yeni gençlik hareketlerinin iletişim teknolojileriyle dönüştüğünü ve gençlerin geleneksel siyasetten şikâyetçi olduklarını savunuyor. Bunun yanında, Cumhuriyet tarihinde daha öne benzeri görülmemiş Gezi gösterilerinin ilk günlerinde yapılan bir ankette göstericilerin en büyük bölümünü, %39,6 ile 19-25 arasında, ikinci büyük bölümünü ise %24 ile 25-30 yaş aralığındaki yurttaşların oluşturduğunu görüyoruz (Ercan Bilgiç & Kafkaslı 2013). Konda (2013)'nın Gezi Parkı Araştırması'na katılanlara göre göstericilerin %77,9'u olaylardan çevrimiçi yollarla haberdar oldu (%69 sosyal medya, %8.9 internet haber siteleri).

Diğer yandan, örgütlü gençler siyasî hakları için çalışıyorlar. Birçoğu iletişim teknolojilerine çok hâkim ve amaçları için bu teknolojiyi kullanmayı biliyor. Örneğin Telli Aydemir ve Apak (2010) Yerel Gündem 21 Ulusal Gençlik Parlamentosu'nun "25 yaş kampanyası" için e-posta ve tarayıcıları çok iyi kullandığını söylüyor. Avrupa Birliği'nin gençlerin katılım için iletişim teknolojilerini kullanımlarını araştıran CIVICWEB projesinin sonuçlarına göre incelenen AB ülkelerinde katılımı iletişim teknolojileri için en çok kullananların Türkiye gençliği olduğu rapor ediliyor (Telli Aydemir 2008). Ancak sözü geçen araştırmada e-katılım, çevrimiçi siyasî içerikli tartışma, e-imza kampanyaları ve siyasî içerikli e-posta yönlendirmeye sınırlanıyor, politik karar alma süreçlerine katılım ölçütleri arasında yer almıyor. Aynı araştırmada gençlerin 2007 seçimlerinde internette siyasî bir söylem geliştirdikleri de belirtiliyor (Telli Aydemir 2008).

Bunun yanında, iletişim teknolojileriyle kurulan ve yeni bir dil oluşturan gençlik hareketleri de bulunuyor. Lüküs-

l  (2008) bu yeni oluşumların iletişim teknolojileriyle doğ-
muş yeni nesil kentlilerin yeni ve alternatif siyasetarayışla-
rını yansıttığını düşünüyor. Alternatif yolunsa halihazırdaki
siyaseti eleştirmek, herhangi bir siyasî  yeliği olmamak ve
mizahı araç olarak kullanmak olduğunu söylüyor.

2000'lerin başında ortaya çıkan bu yeni oluşumlardan
biri alternatif, kolektif ve etkileşimli Ekşi Sözlük. Yeni ve
resmî olmayan bir dille oluşturulan Ekşi Sözlük daha  n-
ceki yıllarda da acaba yeni bir söylem mi oluşuyor diyen
iletişim sosyologlarının dikkatini çekiyor (Uğur & Geyi-
si 2002).

Bu ve ilham kaynağı olduğu diğer evrimii kolektif ve
etkileşimli sözlükler, Zaytung gibi yine araç olarak mizahı
kullanan alternatif haber siteleri, Mouffe'un (2005) tanımla-
dığı politik olan için internette alan açıyor. Atikkan ve Tunç
(2011) bu sözlüklerin gençler arasında gittikçe daha pop -
ler ve daha politik olmalarını, gittikçe daha çok baskılanan
ve sansürlenen politik ortamda gençlerin gerçek adlarıyla
blog tutmaktan kaçınıyor olmalarıyla açıklıyor.

Diğer yandan, Saka'ya (2011:333) göre "Mikroblogging
sloganik bir şekilde de olsa siyasî ve toplumsal tepkileri ifa-
de etmede kayda değer bir araca dönüşüyor. Gençlerin daha
eski nesillerin istediği derinlikte olmasa da bir duruşları olu-
yor. Bu bakımdan bile bu araçlara olumlu bakılması gerek-
lidir". Aydemir Telli (2011b:385-386) derlediği *Katılımın e-
Hali* adlı kitapta, gençlerin sosyal medyada ( zellikle Twit-
ter ve Facebook'ta) sınırlı da olsa siyasî içerik ürettiğini s y-
l yor ve ekliyor:

"Gençlerin oluşturduğu gerçek anlamda siyasî içerik (ise)
ideolojik düzlemin daha aşırı uçlarında yer alıyor: Aşırı
dinci ya da solcu içerik Müslüman gençlik ya da protesto
sitesi Yüzde 52'de görülebilir."

Sosyal medya ve sosyal paylaşım siteleri yeni tür örgütlenmeler ve eylemlilik de sağlıyor. Bu teknolojiyle daha az resmî, geçici, spontane ağlar ya da platformlar, yeni bir dil ve yaklaşımla eski sorunlara çözüm arıyor. Anaakım medyada yer almayan, alternatif haber ve bilgiler de yine bu ağlar üzerinden paylaşıyor. Kürt mahkûmların cezaevlerinde başlattıkları açlık greviyle ilgili haberlerin anaakım medyada yeteri kadar yer almaması nedeniyle başlatılan ve sonra adı *Ötekilerin Postası*'na dönen ağ, *140journos* gibi yurttaş gazeteciliği ya da alternatif medya olarak adlandırılan bu ağlara (örgütsüz) sade yurttaşlar iletişim teknolojileri yardımıyla yazılı ve görsel içerik sağlayabiliyor.

Bu araçlar bireysel, örgütsüz eylemciler ya da tartışmalar da okuduğumuz alt-eylemciler de doğuruyor. Toprak ve diğerleri (2009) Facebook'un olumlu ve olumsuz görüş yayınlanabildiği için çok popüler olduğunu düşünüyor. 2010 yılında anayasa referandumu sırasında örgütsüz sade yurttaşların kişisel propaganda gönderileri, Gezi sırasında doruğa çıkan siyasî içerik üretimi ve paylaşımının habercisiydi. Gezi sırasında hızlı bilgi akışı sağlamak için Twitter da en az Facebook kadar kullanıldı. Görüş yaymak ya da paylaşmak için çevrimiçi araçlar yaygın bir şekilde kullanılsa da Şener (2011:259) müzakerelerin internette sınırlı kaldığını söylüyor: "Kampanyalara ilişkin karar alma ve harekete katılımı internette ziyade yüz yüze iletişim ve diyalog yoluyla ikna gibi yöntemler tercih edilmektedir."

Diğer bir çevrimiçi eylemcilik olarak tartışılan hacktivizm de yine Türkiye'de son birkaç yıldır yapılan bir eylemlilik türü. Özellikle kamu web sitelerinin korkulu rüyası olan RedHack, kırdığı web sitelerinde içeriği değiştirerek haksızlığa uğramış bazı toplumsal grupların intikamını alıyor (hacktivizm için bkz. Alternatif Bilişim Derneği 2013b)

Kimlik

Türkiye’de ya da İstanbul’da kimlik, kurumsal siyaset ve eylemcilikten daha derin, daha karmaşık ve daha sorunlu bir boyut. Bu boyutun iletişim teknolojileriyle olan etkileşimi de bir o kadar sınırlı ve belirsiz. Genel olarak bu boyutta Türkiye’de durum nedir sorusuna verilecek en önemli yanıt, kanımca, ülkede ve İstanbul’da çeşitli kimlikler var ancak yurttaşlar kimliklerini istedikleri ölçüde ve özgürce yaşamıyorlar.

Kentel (ve diğerleri 2009) İstanbul’un Türkiye’de alternatif kimliklerin en rahat yaşandığı kent olduğunu söylüyor. Ancak buna rağmen değil alternatif, etnik ve dinsel anaakım kimlikler bile ya saklanmak zorunda kalıyor ya da eğer açıkça yaşanmak isteniyorsa sonuçlarına katlanılmak zorunda kalınıyor. Bu sonuçlar, komşu olarak istenmeme (Esmer 2009), istihdam edilmeme - işten çıkarılma (Akdoğan 2013), haksız davalar açılması (Uluslararası Af Örgütü 2012) ve yargısız infaz (Heyns 2012) olabiliyor.

İstanbullular için en önemli kimlik aile kimliği. Birinin ebeveyni, kardeşi ya da çocuğu olmak hem duygusal hem de sorumluluk açısından önemli. Aile üyeleri iyi ve kötü günde birbirlerine karşı sorumlular. Aile içi dayanışma Türkiye refah sisteminin de bir özelliği olarak görülüyor: “Resmî sosyal politika söylemi hâlâ aileye merkezî refah kurumu olarak atıfta bulunuyor ve devlete aileye destek sağlayan bir rol biçiliyor çünkü aile bireyin sosyal korunması görevini yerine getiriyor” (Buğra ve Keyder 2005). Geleneksel olarak, aile her şeyden önce geliyor. Konda (2008) da *Biz kimiz? Hayat Tarzları* anketiyle, yurttaşlar için en önemli şeyin aile olduğu sonucuna varıyor.

Yerel-küresel etkileşimiyle ilgili daha önceki yıllarda bu etkileşimle küreselin yereli yuttuğu ve bunun yerel kültür

için bir tehdit oluşturduğu yorumları yapıyordu (Öncü 2000). Sonraki yıllarda, küyerelleşmeye atıf yapılmaya başlandı (Aytar ve Keskin 2003; Ardiç 2009; Sandıkçı ve Ömeraki 2007).

İstanbul'daki en görünür küreselleşme etkinliklerinden biri uluslararası festivaller. Her geçen yıl sayıları artan ve içerikleri zenginleşen festivaller yerelle küreseli buluşturuyor. Ancak, Yardımcı (2005) bu etkinliklerin içeriğinin özel sektör ve devlet gibi sponsorların tercihlerine göre belirlendiğini, bu nedenle de bu yerel-küresel buluşmaların sınırlı sayıda ve zaten küreselleşmiş kişiler için gerçekleştiğini, mali ve kültürel kısıtlamalar nedeniyle geniş halkın erişimine açık olmadığını düşünüyor.

Kültürel etkinliklerin yanı sıra İstanbul'daki genel küreselleşme süreci de özel sektörü kucaklarken halkı yok sayıyor gibi duruyor. Aksoy (2011) İstanbulluların gittikçe kentin küreselleşmesinden koptuklarını ve daha ziyade, örneğin kentsel dönüşümün seyircileri hatta belki de kurbanları haline geldiğini düşünüyor. Kentin kurumsal neo-liberal yenilenmesinin yoksulları evlerinden çıkararak birinci anlamda bu süreçten dışladıklarını söylüyor. Aksoy (2011) kentin dönüşümünün, yaşam tarzlarındaki ve tüketim alışkanlıklarındaki, yeni teknolojilerin kullanımındaki değişimin ve mekânsal değişimin hızlı ve dengesiz gerçekleştiğini düşünüyor.

Yerel-küresel etkileşiminden kaynaklanan yeni hibrid kimlikler denince yine kentin kültürel yaşamına dönüyoruz. İstanbul'daki yeni müzik alanları ve türleri kimliklerin melezleşmesi için güzel örnekler sunuyor. Aytar ve Keskin (2003) Brooklyn Funk Essentials ile Laço Tayfa'nın ya da Amsterdam Klezmer Band ile Galata Gypsy'nin beraber müzik yapmalarını küyerel ortaklıklar olarak inceliyor. Onlar için bunlar homojenleşme değil tam tersine küreselin yerel-

leşmesiyle küresele yeni ve farklı bir şeyin sunulduğu küyelleşme ve melezleşme süreçleri.

Yerel-küresel etkileşimiyle yeni melez kimlikler ortaya çıkarken aynı zamanda Aytar ve Keskin (2003:154) bu müziğin tüketildiği mekânların ayrıştırıcı olabildiğini ve “istenilmeyenler” adını verdikleri dezavantajlı grupları toplumdan dışlayabildiğini söylüyor. Unutmamak gerekir ki (küresel kimliklere sahip) entelektüeller bu tür müziği tüketmeye başlamadan önce bu müzik o *istenmeyenler* tarafından sokakta yapılıyordu (İstanbul’da müzik ve küreselleşmeyle ilgili ayrıca bkz. Stokes 2000).

Diğer yandan kentli yoksulların gittiği melez/küreyel mekanlar arasında simit sarayı, türkü bar (Ardıç 2009) ve internet kafeler yer alıyor. Değişen Ramazan tüketim kültüründe de yine yerel ile küreselin etkileşimini ve iletişim teknolojileri görüyoruz. Alkolsüz *mojito*, kafelerin duvarlarında Karagöz ve Hacivat’ın Che Guevera’yla yan yana fotoları, hurmalı *cheesecake*, Ramazan davulu iPhone uygulaması (Öğünç 2010) yerel kültürün küreselle ve iletişim teknolojileriyle dansına örnekler.

Yerel ve küreselin etkileşimiyle bazı yurttaşlar yeni kimlikler edinirken, aynı zamanda Türkiye’de milliyetçiliğin yükseldiği de söyleniyor. Ancak Özkırmılı (2008) milliyetçi partilerin oylarının istatistiklerini incelemenin bu tür sonuçlara varmak için yeterli olmadığını düşünüyor. Bu yöntemle o partilerin oylarının düşük olduğu ya da henüz o partiler kurulmadan önceki zamanlardaki milliyetçiliğin görülemeyeceğini söylüyor. Özkırmılı (2008) tarihteki birçok örneği inceleyerek Türkiye’nin her zaman milliyetçi bir ülke olduğunu savunuyor.

Oysa halkın milliyetçilikle ilgili net bir bilgisi yok gibi duruyor. Kentel ve diğerleri (2009) milliyetçiliğin halk için net bir tanımı ve anlamı olmadığını söylüyor. İstanbul’u da kap-

sayan ulusal ölçekli araştırmalarının sonucunda insanların milliyetçilik için farklı dil ve semboller kullandıkları anlaşıyor. Kentel ve diğerleri (2009) insanların milliyetçiliğe çok farklı anlamlar yüklediklerini o yüzden de milliyetçiliğin kapsamlı bir ideoloji olmaktan çıktığını söylüyor.

Yurttaşların iletişim teknolojileri ve internet kullanımı hızla artsa da hala kısıtlı. 2012 yılında kayıtlı 27.500 internet kafenin %10'u İstanbul'da bulunuyordu (TBD 2012). Çevrimiçi oyunlar ve sohbet bu kafelerdeki en popüler uygulamalar. İnternet kafeler gençler için yeni yaşam alanları ve yeni eğlenceler yaratılan mekânlardı (Cemgil 2003) ancak gittikçe cazibelerini ve müşterilerini kaybediyorlar (TBD 2012).

Cep telefonları ve internet kullanımı daha iyi iletişimden ziyade bir gösteriş aracı (Kocacık 2003) ya da orta sınıfın dönüşümünün sembolü (Ardıç 2009) olarak da görülebiliyor. Yurttaşlar iletişim teknolojilerinin yaşamlarını geliştirebileceğini düşünüyorlar (Konda 2008). Konda (2007) *Yeni Türkiye'yi Anlamak* araştırmasında yurttaşların iletişim teknolojileri kullanımı arttıkça siyaset hakkında daha gerçekçi ve serinkanlı olduklarını açıklıyor.

Özellikle Gezi sürecinde artan Twitter kullanımında en dikkat çeken unsurlardan biri Türkiye'deki kullanıcıların hashtag (#)lerinin dünya çapında TT (trending topic = en çok konuşulan konu) olması. Aynı görüşlerde olan yurttaşlar #ler üzerinden birbirinden bağımsız olarak politik olan topluluklar oluşturuyorlar. Ayrıca, Türkiye TT'lerine bakıldığında #ler üzerinden yurttaşların karşı karşıya geldiğini, bir tür # savaşları olduğunu da görüyoruz. Örneğin, oyuncu ve Oyuncular Sendikası Başkanı Memet Ali Alabora için aynı anda hem oyuncuyu eleştiren (#memetalialaborasilivriye) hem de oyuncuyu destekleyen (#memetalialaborayanındayız) tweetler görüyoruz.

Diğer yandan, çevrimiçi oyunların yabancı düşmanlığının körüklendiği alanlar olduğu söyleniyor. Binark ve Bayraktutan-Sütçü (2008) çevrimiçi oyunlarda kurulan Türk kabilelerin tüm Türkler adına yabancılarla gururla savaştıklarını anlatıyor. Toprak ve diğerleri (2009) de siber alanda özellikle de sosyal paylaşım sitelerinde etnisite temelli nefret söyleminin olduğunu yazıyorlar.

İletişim teknolojileri

“Ben qirivorum, sen de qir” (R.T. Erdoğan 2008).

İletişim teknolojileriyle ilgili en çarpıcı alıntı başbakanın erişime yasaklı olduğu sırada video paylaşım sitesi YouTube hakkında bir gazetecinin sorusuna cevap olarak söylediği “Ben giriyorum sen de gir” cümlesi. Bu cümleden hem kurumsal siyasetin üst seviyede iletişim araçlarını / sosyal medyayı kullandığını, hem yurttaşların kullanmasını yasakladığını, ama yine yasak olmasına rağmen yasak koyucunun kendi dahil bu sitelere erişildiğini ve bu alternatif erişimin teşvik edildiğini anlayabiliriz.

Bilgi iletişim teknolojileri ve bilgi toplumu politikası

Türkiye internetle 1993'te tanıştı. Bilgi toplumu politikası inisiyatifi için 10 yıl bekledi. Başbakanlık 27 Şubat 2003'te e-dönüşüm Türkiye projesi için bir genelge yayımladı. Koordineli ve merkezî bir politika için zamanın Devlet Planlama Teşkilatı (şimdinin Kalkınma Bakanlığı) bünyesinde bir Bilgi Toplumu Dairesi kuruldu (OECD 2008).

Dünyada bilgi toplumuyla ilgili politikaların belirlendiği Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi (WSIS)'nin ilk aşamasında Türkiye, resmî seviyede daha ziyade Avrupa Birliği'ni des-

tekleyen pasif bir katılımcıydı.³ Zirvenin ikinci aşamasında, Tunus 2005'te Ulaştırma Bakanı'nın görünümüyle bu profil biraz aktifleşti. Ancak Avrupa Birliği'nin bilgi toplumu stratejisini uyarlama fikri aynı kaldı. E-Dönüşüm Türkiye genelgesinde şu ifade yer aldı: "Aday ülkeler için başlatılmış eAvrupa+ Eylem Planı Türkiye'ye uyarlanacaktır" (OECD 2008).

Uçkan (2011:117-118) bilgi toplumuyla ilgili stratejiye eleştiri getiriyor:

"Türkiye Endüstri Devrimi'nin bittiğinin anlaşıldığı zamanlardan beri bilim ve teknoloji, bilişim, bilgi ekonomisi gibi konularda politika ve strateji geliştirmektedir. Bunların hepsi de 'devletli' olmuştur ama uygulanamamışlardır. 'Bir biçimde' yapılp edilenler de politikasız, stratejisiz ve dolayısıyla fizibilitesiz 'eylem planları' ile yapılmıştır."

Bilgi Toplumu Dairesi Başkanlığı, güncel olmayan ve eleştiriler alan Bilgi Toplumu Stratejisi'ni 2012 yılından itibaren katılımcı biçimde yenilemeye başladı. Sivil toplum paydaşlarının da davet edildiği istişareler eşliğinde gerçekleşen yenileme süreci halen devam ediyor.⁴

Türkiye'nin bu alanda dünyadaki konumu için Dünya Ekonomik Forumu (2013) Küresel Bilgi Teknolojisi Raporu'na bakıyoruz. 144 ülkenin değerlendirildiği rapora göre ağ hazırlıklılığı açısından, Türkiye bir önceki rapora oranla 7 sıra yükselerek 45. sırada yer alıyor. İletişim teknolojileri etkisine bakıldığında genel olarak 64, ekonomik etki açısından 68, sosyal etki açısından 63. sırada yer alıyor. Aynı rapora göre, internet ve telefon rekabeti ve mobil ağ kapsamı

3 Bu kitabın yazarının da dahil olduğu sivil toplum delegasyonunun ulusötesi etkinliği, tersine aktif katılım için çaba harcıyordu.

4 Bu süreç hakkında bilgilenmek ve katılmak için <http://www.bilgitoplumustratejisi.org/tr>

konularında Türkiye 1. sırada en iyi skoru alırken, en kötü skorunu 106. sırada bulunduğu e-katılım alanında alıyor.

Aynı raporda teknolojiye yapılan yatırımın eğitime ve adalete yapılmadığını da görüyoruz: Türkiye, 144 ülke arasında okullarda internet erişiminde 68, eğitim sistemi kalitesinde 82, matematik ve bilim eğitiminde 100, işletme okulları kalitesinde 97, yargı bağımsızlığında 98, fikrî haklar korumasında 86. sırada yer alıyor.

Sayılarla bilgi iletişim teknolojilerinin kullanımı

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2013 Küresel Bilgi Teknolojileri Raporu'na göre internet kullanımında Türkiye 144 ülke içinde 62. sırada. Bu sayının ayrıntılarına baktığımızda bireysel kullanımda 68, iş dünyasının kullanımında 48, devletin kullanımında ise 60. sırada olduğunu görüyoruz.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu BTK (2013) 2013 yılı ilk çeyreği itibarıyla çevirmeli internet dahil toplam abone sayısının 20,42 milyon olduğunu, bunun 20,3 milyonunun geniş bant abonesi olduğunu açıklıyor. Aynı raporda, .tr uzantılı alan adlarının %70,3'ünü com.tr, %3,6'sının ise gov.tr'nin oluşturduğu yazıyor. Buradan da yine interneti iş dünyasının kamudan çok daha fazla kullandığını görüyoruz. Evlerdeyse her bilgisayar internete bağlı değil. TÜİK'in 2012 verilerine göre evlerde kadınların %38,5'u bilgisayar kullanırken %37'si internete giriyor, erkeklerin %59'u bilgisayar kullanırken %58,1'i internete giriyor. Bu sayılar gösteriyor ki internet kullanımı hızla artsa da hala nüfusun çoğunluğu bu teknolojiyi kullanmıyor.

İletişim teknolojilerinin kullanımıyla ilgili istatistikler oldukça güncel olmalarına rağmen kentler seviyesinde sunulmuyor. Aşağıdaki sayılar Türkiye geneli için iletişim teknolojileri kullanımı hakkında bilgi veriyor. Bu sayılara bakar-

ken İstanbul'daki sayıların büyük olasılıkla Türkiye ortalamasının üstünde olacağını akılda tutmak gerekiyor.

Evlerden İletişim Teknolojilerine Erişim Oranları

Bilişim	Evlerde bulunma oranı %
Masaüstü bilgisayar	31,8
Taşınabilir bilgisayar (Laptop, tablet)	27,1
Cep telefonu	93,2

Kaynak: TÜİK (2012).

Yukarıda görüldüğü gibi Türkiye'de kullanımı en yüksek iletişim teknolojisi cep telefonu. BTK (2013) 2013'ün ilk çeyreği istatistiklerinde cep telefonu payını 9 yaş altı yurttaşları çıkararak hesaplıyor ve kullanım oranının %107,3 olduğunu bildiriyor.

Yaş Grubuna Göre Bilişim Kullanımı

Yaş grubu	Bilgisayar (%)	İnternet (%)
16-24	68,5	67,7
25-34	59,1	58,5
35-44	43,6	42,6
45-54	26,7	25,5
55-64	12,5	11,9
65-74	3,8	3,6

Kaynak: TÜİK (2012).

Yaşlara göre iletişim teknolojilerinin kullanımına baktığımızda da yine her bilgisayar kullanıcısının çevrimiçi olmadığını görüyoruz. Bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de en büyük kullanıcı grubu gençler. Her ne kadar TÜİK'in verilerine yansımamış olsa da gittikçe daha çok 16 yaş altı çocuk, en azından İstanbul'da, internete giriyor. *EU Kids Çevrimiçi* adlı Avrupa Birliği projesinin sonuçlarına (2013) göre⁵ Türkiye'de

5 *EU Kids Online*, <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20III/Classification/EUKOCountryFactsheet-Turkey.pdf>

9-16 yaş arası çocukların %45'i kısıtlanmış öğrenciler, %10'u genç ağ iletişimcileri, %23'ü makul kullanıcı, %11'i her yere bakınanlar, %6'sı sıkı oyuncular ve %8'i ise deneyimli ağ iletişimcileri olarak sınıflanıyor. Avrupa'da genel bir sınıflandırma yapıldığında ise Türkiye'deki çocukların internet kısıtlamalarıyla korunduğu görünüyor.

İnternete Bağlanma Yerleri

Bağlanma yeri	%
Ev	70
İş yeri	33,8
Arkadaş / akraba evi	17,8
İnternet kafe	16
Eğitim alınan yer	7,2
Kablosuz	5,8

Kaynak TBD (2012).

İnternet kullanıcılarının çoğu evlerinden ağa bağlanabiliyorlar. İnternet kafeler ise popülerliğini gittikçe kaybediyor. Türkiye Bilişim Derneği'nin (TBD) 2012 raporuna göre Türkiye'de 2012 yılında kayıtlı 27.500 internet kafenin %10'u İstanbul'da, ancak bir önceki yıl internet kafeden bağlananlar %18'in üzerindeyken 2012'de bu oran %16'ya düşüyor.

İnternet Kullanma Amaçları

Amaç	Türkiye
<i>Bilgiye erişim</i>	
Mal ve hizmet hakkında bilgilenme	61,3
Sağlıkla ilgili bilgi arama (2011)	54,1
Okul, üniversite, mesleki kurslar hakkında bilgilenme (2011)	36,1
İş arama, başvurma (2010)	10,2
Radyo dinleme/TV izleme	39,2
Çevrimiçi haber okuma	72,5
<i>İletişim</i>	
E-posta gönderme/alma	66,8
Çevrimiçi telefon konuşması	42,5
Sohbet, anlık ileti, blog yazısı, yorum	41,6

Etkileşim

Sosyal paylaşım siteleri (2011)	50,5
Toplumsal ve politik konularla ilgili görüş okuma, paylaşma (2011)	50,8
İçerik yükleme	33,7
Web sitesi/ blog oluşturma	5
Mal ve hizmet satışı	7,2
Diğer kişilerle oyun oynama	28,8

Eğlence

Oyun oynama, içerik (müzik, film, görüntü) indirme	49,1
Diğer kişilerle çevrimiçi oyun oynama	28,8
Hizmetlere erişim	
Seyahat ve konaklama hizmetleri	18,9
Çevrimiçi bankacılık	17,1
Çevrimiçi eğitim, kurs	5,4

Katılım

Toplumsal, siyasî konuda oylamaya katılma (2011)	10,8
--	------

Kaynak: TÜİK (2012).

Yurttaşlar interneti en çok bilgiye erişim için kullanıyorlar. İletişim ikinci sırada geliyor. Sosyal paylaşım sitelerinin kullanımıyla etkileşim üst sıralarda yer alıyor. Kullanıcıların yarıya yakını interneti eğlence için de kullanıyor. Bunun yanında hizmetlere erişim ve katılımın çok düşük olduğunu görüyoruz.

Türkiye internet kullanıcıları, Facebook'un sadık üyeleri. İnternet trafik ölçümleri yapan uluslararası *comscore.com* raporlarına göre⁶ Ağustos 2011'de Türkiye'deki 23 milyon internet kullanıcısı internette toplam 45.3 milyar dakika harcadı. Bunun içinde en büyük pay 13.1 milyar dakika, yani %28.8 ile Facebook'ta geçti. Yine uluslararası internet istatistikleri sitesi Internet World Stats'ın verilerine göre Aralık 2012'de⁷ Türkiye'de 32 milyondan fazla Facebook kullanıcısı vardı.

Hızlı ve kısa bilgi paylaşımı sağlayan mikroblog Twitter da yine son dönemde, özellikle Gezi gösterileri sırasın-

6 http://www.comscore.com/Insights/Press_Releases/2011/10/Turkey_Has_Third_Most_Engaged_Online_Audience_in_Europe

7 <http://www.internetworldstats.com/stats4.htm>

da, gittikçe daha popüler oldu. Uluslararası sosyal medya ölçümleri yapan socialbakers verilerine göre⁸ 11 Ağustos 2013 tarihi itibarıyla Türkiye’de en çok takip edilen hesap 4.665.110 kişi ile Cem Yılmaz’ın hesabı. İkinci ve üçüncü sırada ise kurumsal siyasetçiler yer alıyor. Sırasıyla 3.574.840 takipçi ile Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve 3.263.198 takipçi ile, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan. En popüler hesapları siyasetçiler olarak taradığımızda ise aynı kaynağa göre, ilk iki sırada yine Cumhurbaşkanı ve Başbakan bulunurken üçüncü sırayı 1,410,721 takipçi ile CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu alıyor.

Bu verilere göre, Türkiye’deki Twitter kullanıcılarının siyasetçileri sıkı takip ettiğini görüyoruz. Ancak bu hesaplara baktığımızda, 12 Ağustos 2013 itibarıyla, Abdullah Gül 2, Recep Tayyip Erdoğan ve Kemal Kılıçdaroğlu sıfır hesabı takip ediyor. Daha önceki tartışmalarda okuduğumuz gibi dünyadaki siyasetçilerle aynı şekilde, Türkiye’deki siyasetçilerin de sosyal medyayı ve Web 2.0’ı hâlâ tek yönlü iletişim için kullanıp bu teknolojinin sağladığı etkileşimli ortamdan yararlanmadığını, dolayısıyla yurttaşlarla etkileşim içine girmediklerini görüyoruz.

İnternet bağlantı ücretlerine gelince, aylık limitsiz paketler, servis sağlayıcıların kampanyalarına bağlı olarak, Ağustos 2013 itibarıyla 119 TL’ye kadar çıkıyor.⁹ Aynı tarihte net asgari maaşın 773 TL olduğu göz önüne alındığında geniş bant internet bağlantı ücretinin çok yüksek olduğunu görüyoruz. OECD’nin 2012 raporunda da Eylül 2011 itibarıyla Türkiye’deki geniş bant ücretlerinin örgütteki ülkeler arasındaki en yüksek dördüncü olduğu belirtiliyor. Web 2.0 nimetlerinden özgürce yararlanabilmek için limitsiz geniş bant gerekliliğini hatırlarsak yüksek ücretler kullanıcılara

8 <http://www.socialbakers.com/twitter/country/turkey/>

9 <http://www.ttnet.com.tr/bircysel/Internet/Sayfalar/Tum-Tarifeler.aspx>

kısıtlamalar getiriyor. Ancak yüksek bağlantı ücretleri, internetle ilgili tek kısıtlama değil.

İnternette sansür

İnternetle ilgili vahim bir kısıtlama 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Engelliweb sitesinin istatistiklerine göre 14 Temmuz 2013 itibarıyla Türkiye’de 31.623¹⁰ siteye erişim bu kanun uyarınca yasaklı. Alternatif Bilişim Derneği (2013) raporuna göre engelli sitelerin yanı sıra filtre uygulamasına eklenen web sitesi ve içeriği sayısını bilmekse imkânsız. Yine aynı rapora göre Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından bu yasanın temel insan hak ve özgürlüklerine aykırılığı tescil edildi.

Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı 2006’dan bu yana telekomünikasyon düzenlemelerinden sorumlu. 5651 sayılı kanun 23 Mayıs 2007’de yürürlüğe girdi. Bu kanunun amacı TİB’in sayfasında şöyle açıklanıyor:

“Bu kanunun amaç ve kapsamı; içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleyle ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.”

Kanun kapsamına giren suçlar: “İntihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanımını kolaylaştırma, sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, fuhuş, kumar oynanması için yer ve imkân sağlama ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkında kanunda yer alan suçlar.”

10 Bu sayı Temmuz 2010’da 6.000 idi.

Ancak siyasî içerikli ya da LGBTİ bireylere ait ve katalog suçların işlenmediği binlerce web sitesine yine bu kanunla erişim engelleniyor (Akdeniz 2010). Akdeniz, raporunda bu kanunun uygulamasının tarafsız olmadığını, azınlıklara yönelik nefret söylemi içeren ırkçı web sitelerinin otoriteler tarafından dikkate alınmadığını hatırlatıyor.

Bunun yanında internet kullanıcılarında, özellikle de gençlerde çözümler bitmiyor. DNS numaralarını değiştirerek yasaklı sitelere erişiyorlar (Saka 2011) ya da tünellerden geçip “arka kapıdan” sitelere girmeye devam ediyorlar (Uçkan 2011). Teknolojiyle ilgili yasaklar kuşkusuz internetten önce de yaşıyordu. Bu yasakların kurumsal siyasette kimlik çatışmasına yol açtığını da görüyoruz. Örneğin 1980’lerde anayasanın yayın tekeliyle ilgili 133. maddesi özel televizyon kurulmasına izin vermiyordu. Dönemin cumhurbaşkanı Turgut Özal gazetecilere Türkiye’de anayasal olarak özel televizyon kurulmasının yasak olduğunu ama yurtdışından yayının yasa dışı olmayacağını söyledikten bir süre sonra, oğlu, Türkiye’nin ilk özel televizyonu *Magic Box*’ı kurup Almanya’dan yayına başladı (Şahin ve Aksoy 1993).

Kullanıcılar, internet yasaklarını protesto etmek için yine bu teknolojiyi kullanıyor. Türkiye’nin ilk sanal sokak eylemi Şubat 2010’da yurttaşların (ya da netdaşların) Google haritasında kendilerini İstiklal caddesine etiketlemeleriyle gerçekleşti. Göstericiler daha sonra Haziran 2010’da bizzat aynı caddede toplandılar. Bu gösterilerden olumlu bir sonuç alınmadığı gibi filtreleme uygulamasına geçildi, TİB, içinde günlük kelimelerin de yer aldığı bir yasaklı kelimeler listesi yayımladı. Facebook üzerinden örgütlenerek, 31 kentte 600 bin kişi eş zamanlı olarak “İnternetime Dokunma” yürüyüşü yaptı. Bütün bu yasaklar ve kısıtlamalarla Türkiye yıllardır uluslararası internet özgürlüğü raporlarında kısmen özgür ülkeler arasında yer alıyor (Freedom House 2012).

Bu arada ilginç bir durum da yasaklanan web sitelerine alternatif erişimin yanında, sosyal medyayı lanetleyen otoritelerin aynı teknolojiyi kendilerinin de kullanması. Örneğin Gezi sürecinde başbakanın da dahil olduğu otoriteler sosyal medyayı “baş belası” olarak niteleseler de, muhaliflerin kullandığı araç ve yöntemleri kendi hedef kitlelerine içerik üretmek için kullanıyorlar. “Türkiye başbakanının yanında” adlı Facebook sayfasında 12 Ağustos 2013 itibarıyla 65 binden fazla, Recep Tayyip Erdoğan’ın Facebook sayfasında ise 2 milyondan fazla kişiye düzenli olarak AKP ve Recep Tayyip Erdoğan yanlısı içerik yayımlanıyor. Yukarıda söylendiği gibi milyonların takip ettiği Recep Tayyip Erdoğan Twitter hesabında da yine 12 Ağustos 2013’te 2.250 adet tweet atılmış olduğu görülüyor.

Son yıllarda internet sansürüyle ilgili yeni uygulamalar da görülüyor. Örneğin, sosyal medyada yaratılan içerik nedeniyle gözaltına alınma, tutuklanma ve yargılanmalara rastlanıyor. Piyanist Fazıl Say’ın Twitter’da Hayyam’dan dizeler paylaşması nedeniyle yargılanması örnek verilebilir (Sevim 2013). Gezi gösterileri sırasında Twitter ve Facebook paylaşımları nedeniyle çok sayıda kişinin gözaltına alınması da örnekler arasına katılabilir.

Son olarak, sosyal paylaşım sitelerinde, örneğin Facebook’ta, bazı kısıtlamalar görülüyor. Bazı kullanıcıların kurduğu grupların diğer kullanıcılar tarafından şikâyet edilmesi sonucu derinlemesine bir soruşturma yapmadan bu gruplar, ağ yöneticileri tarafından kapatılıyor. Özellikle Gezi sürecinde muhalif içerik üreten ve binlerce “beğeneni” bulunan birçok grubun ya da sayfanın kapatıldığına şahit oluyoruz.

İnceleme 1: Kurumsal Siyaset Değişiminde İletişim Teknolojileri Rolünün Algısı

İstanbullularla yaptığım görüşmelerin incelemesinde kurumsal siyaset, eylemcilik, kimlik boyutlarında iletişim teknolojileri, yerel-küresel ilişkisi ve siyaset ile politik olan alanlarındaki toplumsal değişimde iletişim teknolojilerinin rolü nasıl algılanıyor ve bu algılardan ne fanteziler çıkıyor soruları yanıtlanıyor. Bu soruların yanıtlarını kurumsal siyasetçiler, eylemciler ve sade yurttaşlarla yapılan görüşmelerde buluyoruz.

Teorik çerçevede tartıştığımız gibi kurumsal siyasetin iki seviyede değiştiği iddiaları var. İlk değişim iddiası, politik faaliyet alanının genişlemesine yönelik. Yeni toplumsal hareketler ve farklı demokrasi yaklaşımları güç alanını geleneksel kurumların ötesine taşıyor. Önceden devlet siyasetin tek gücüken, yeni aktörler ve yeni alanlar politikayı siyasetin ötesinde daha kapsayıcı bir kavram yaparak güç kazanmaya başlıyor. Oysa devlet yok olmuyor. Kurum hâlâ var ve gücünü koruyor.

İkinci değişim iddiası, devlet-yurttaş ilişkisi üzerine. Devletin yurttaşın erişimine ve yurttaşla etkileşime daha açık ol-

duğu iddia ediliyor. İletişim teknolojilerinin etkileşimli doğası birçok çevrimiçi devlet uygulamasıyla yöneten ve yönetilen arasında etkileşim vaat ediyor. Uyum, politik ve teknolojik güç fantezileri de bu değişim iddialarından bir anlam çıkarmaya çalışıyor.

Kurumsal siyaset ve iletişim teknolojileri

Kurumsal siyasetin e-devlet ve e-yönetişim gibi uygulamalarla iletişim teknolojilerini kullanmaya başlaması demokrasinin iyileşeceği umutlarını artırdı. Bu umut iletişim teknolojileriyle daha iyi iletişim ve kamu-yurttaş arasında daha iyi erişim ve etkileşim olacağı inancına dayanıyordu. Bu alandaki değişimi nitelemenin farklı yolları var. Castells (2000) iletişim teknolojileriyle devletin (ve yerel yönetimlerin) örgütlenmelerinin ve güç ilişkilerinin yeniden düzenleneceğini düşünüyor. Ayrıca kamu işleyişine iletişim teknolojilerinin entegre edilmesiyle şeffaflığın (Meeks 1997), istişarelerin (kalitesinin), hesap verebilirliğin (Coleman 2004) ve katılımın (Coleman 2001) artacağı savunuluyor.

Diğer yandan birçok e-devlet uygulaması kamunun iletişim teknolojileri kullanımının aslında sadece idari iyileşme ve daha iyi kamu hizmeti ile sınırlı kaldığını ve hatta bunun bile yeterli derecede olmadığını gösteriyor (Norris ve Coursey 2008; Norris ve Moon 2005). Daha önce de tartıştığımız gibi Chadwick ve May (2003) çevrimiçi araçları kullanma nedenlerine göre üç (yönetimsel, istişareli ve katılımcı) e-yönetişim modeli sunuyor. Bu modellerin içinde en yaygın olanının, kamunun daha iyi idari yönetim, daha iyi kamu hizmeti ve yurttaşları (ve medyayı¹) bilgilendirmek amaçlı tek yönlü iletişim kurdukları yönetimsel model olduğunu söylüyorlar.

1 Bu nedenle bu modelin iletişim teknolojilerini propaganda için kullandığı da söylenebilir.

Bunun yanında katılımcı e-yönetişim modelinin eksikliğinin dijital uçurumla ilgili olmadığını söyleyip, bunun asıl nedenini siyaset elitinin yurttaşları karar alma süreçlerine katmaya istekli olmamasına bağlıyorlar. İletişim teknolojilerinin interaktif ve katılımcı kullanımına vurgu Birleşmiş Milletler'in e-devlet raporları gibi uluslararası politika belgelerinde de yer alıyor. Dünyada iletişim teknolojileri kullanımı yaygınlaştıkça, e-devlet uygulamalarının başarı ölçütleri ve bu uygulamalardan beklentiler de değişiyor. Örneğin kamunun iletişim teknolojilerini idari yönetimde verimlilik ve daha iyi kamu hizmeti ve çevrimiçi işlemler için kullanması artık yeterli bulunmuyor. Yurttaş katılımını sağlayacak ve sonuçta demokrasiyi güçlendirecek bilişim araç ve kullanımlarının e-devlet uygulamalarına dahil edilmesi gerekiyor.

Verimlilik

Görüşmelerden çıkan fikirlerden biri belediye işlerinin artık daha verimli olduğu. Görüşülenler iletişim teknolojilerinin belediye işlerini birçok yönden daha verimli kıldığını anlatıyor. İletişim teknolojileri kullanımının belediyenin farklı birimleri arasında bilgi paylaşımını daha verimli hale getirdiği, ayrıca farklı kurumlar arasında bir yere kadar koordinasyona da yardımcı olduğu düşünülüyor. Örneğin, muhtarlıklardaki adres kaydı eskiden her yurttaş için elle dosyaya işlenirken, artık “mesela biz burada bir kişi geldiği zaman kayıt yapığımız zaman direkt Emniyet'e bağlanıyor Emniyet'te de onaylanıyor” (Sema, 59, k, kp). Bir diğer fikir de iletişim teknolojileriyle belediye işlerinde bürokrasinin azalması. Belediye yöneticileri de bu durumdan memnun çünkü “bilişim ile belediye çalışanlarından kaynaklanan hatalar en aza indi” (Basri, 41, e, kp).

Verimlilik fikri kamu hizmetlerine de uzanıyor. Görüşülen kişiler iletişim teknolojileriyle kamu hizmetlerinin iyileştiğini söylüyor. E-belediye uygulamalarıyla bu alana iletişim teknolojilerinin girmesinden sonra elektronik ve mobil hizmetlerle İstanbul'da yerel kamu hizmetlerinin iyileştiği düşünülüyor. İlk belediye web sitesi 1994'te açıldı: "Bu Türkiye'nin ilk kamu kurumu web sitelerinden biriydi. Türkiye'de daha çok yeniydi. Büyükşehirin web sitesi konsepti ve hizmetleriyle çok önemliydi" (Hasan, 43, e, kp).

İlçe belediyeleriye e-belediye eğilimlerini izlemeye 1998'de başladılar. Görüşülen kişilere göre bir web sitesinin esas işlevi bilgiye erişim sağlamak. Bunu kamu hizmetleri izliyor. Eskiye kıyasla, siyasetçiler önemli ve yararlı değişimin, yurttaşların artık bilgiye erişmek ya da hizmet almak için belediye binalarına gelmek zorunda kalmamaları olduğunu söylüyor: "Belediyeden bilgi ve hizmet almak için İstanbul'da bile olmalarına gerek yok. En büyük değişim bu" (Hasan, 43, e, kp). Görüşülen kişiler ayrıca e-belediye uygulamalarıyla artık daha önce erişemedikleri yurttaşlara da erişebildiklerini söylüyorlar. Zaman açısından da belediyeler iletişim teknolojileriyle daha verimli çalıştıklarını ifade ediyorlar: "Bilişim ile kamu hizmeti süresi kısaldı" (Basri, 41, e, kp).

Görüşülen kişiler, çevrimiçi ve mobil hizmetler içinde çevrimiçi ödemeler (vergi), çevrimiçi başvurular, çevrimiçi bilet alımı (ulaşım, kültürel etkinlikler), çevrimiçi trafik takibi gibi hizmetleri sayıyorlar. Görüşmelerde, bunların yanında ayrıca belediye binalarında internete erişim, gençler için teknoloji kursları, iletişim teknolojileri alanında yardım, çevrimiçi üniversiteye hazırlık kursu, ve gençler için internet kafelere alternatif olarak filtreli internet erişimli kamu alanları gibi hizmetler sunulduğunu da öğreniyoruz. Görüşülen kişiler ilçe belediyelerinin 2003'te kuru-

lan kent bilgi sistemi ile çevrimiçi kamu hizmeti sağladıklarını söylüyor.

İlçe belediyeleri iletişim teknolojilerini bilgiye erişim, çevrimiçi işlemler, ve yurttaşlarla e-iletişim kurmak ve yurttaşların şikâyetlerini çevrimiçi olarak iletebilmelerini sağlamak için kullandıklarını anlatıyorlar. Görüşülen kişiler en küçük yerel yönetim olan muhtarların iletişim teknolojilerini yurttaşlarla gayriresmi iletişim için de kullandıklarını söylüyor. Bir muhtar, mahalle sakinlerini bilgiye erişim ve iletişim için Facebook profiline eklediğini anlatıyor: “İngiltere’ye giden akademisyenler var onlara geldi (seçmen kartı) hemen yazdım Facebook’tan gelin oyunuzu kullanın diye” (Sema, 59, k, kp).

Görüşmelerde aynı zamanda iletişim teknolojilerinin yeni bazı verimsizlik şekilleri doğurduğunu da görüyoruz. Kurumsal siyaset çalışanlarının, özellikle de muhtarlıklar gibi küçük kurum çalışanlarının dijital uçurum sorunları olduğu, yani iletişim teknolojilerini etkin kullanmak için yeterli teknik altyapı, bilgi ya da beceriye sahip olmadıkları ya da bu konuyla ilgilenmedikleri anlaşıyor. Ayrıca, örneğin muhtarların iletişim teknolojileri kullanımları için gerekli mali desteği almadıkları söyleniyor.

Bir diğer sorun ise yerel iletişim teknolojileri istatistiği eksikliği. Görüşmelerde yurttaşların iletişim teknolojileri kullanımları ile ilgili istatistiğin olmadığından şikâyet ediliyor:

“Ne TÜİK ne üniversiteler yerel istatistik sağlamıyor. Genel sayılar var ama benim hangi hizmetlerimi çevrimiçiye aktarmam gerekiyor benden ne kadar elektronik ortamda hizmet talep eden kişi var bunu ölçmem gerekiyor ona göre altyapı çalışmamı kapasitemi oluşturmam gerekiyor” (Hamdi, 49, e, kp).

Siyasetçiler, belediye içi beceri ve iletişim teknolojileri kullanımı ölçümlerinin çalışanların iletişim teknolojilerin-

den daha iyi yararlanabilmeleri için ne tür eğitimlere ihtiyacı olduğunu görebilmeleri için yararlı olduğunu düşünüyorlar. Ancak bu ölçümler ek kaynak gerektiriyor:

“Kendi bünyemizde bu tür anket çalışmalarıyla sistemi desteklemeye çalışıyoruz ancak tabii bunlar birazcık belediyelerin tek başlarına yapabileceği kendi bütçeleriyle oluşturacağı işler değil neticede üniversiteler var TUIK var yani bu konuda onlar sağlıklı veriler üretmesi lazım” (Hamdi, 49, e, kp).

Görüşmelerde belirtilen bir başka nokta da iletişim teknolojilerinin her zaman düşük maliyetli olmaması. Görüşülen kişiler belediyelerin kullandığı teknolojinin altı ayda bir güncellenmesi gerektiğini ve bunun da belediye bütçesi için yüksek bir maliyeti olduğunu iddia ediyor. Teknolojinin ticarileşmesinin sonucu olarak eğer zamanında güncelleme yapılmazsa oyunun dışında kalınacağı düşünülüyor. Görüşmelerden yurttaşları e-belediyeye yöneltecek çabanın sarf edilmediğini de anlıyoruz. Örneğin belediyelerin sunduğu iletişim teknolojileri kurslarında yurttaşlara e-belediye kullanımıyla ilgili eğitim ve teknik yardım yapılmadığı anlaşıyor.

Verimsizlik yurttaş kaynaklı da olabiliyor. Görüşmelerdeki fikirlerden biri de yurttaşların çevrimiçi kamu hizmetlerinde sabırsız oldukları ya da bu uygulamalara güven duymadıkları yönünde. Kurumsal siyasetçiler de bu durumun bazı hizmetlerin tekrar edilmesine neden olduğunu söylüyor. Görüşülen kişilerden biri, çevrimiçi başvuru yaptıktan sonra belediyeye bizzat gelen yurttaşlar örneğini veriyor. Bunun nedenini de yurttaşların başvuru sonuçlarını beklemeye sabretmedikleri ya da bu çevrimiçi işleme güvenmeyip bizzat başvuru yerine ulaştı mı diye kontrol etmek istemelerine bağlıyor:

“Müraacat etse bile bizim insanımız ya aceleciliğinden ya sağlamlığından ya acaba kayda alındı mı diye tekrar aynı konuyla ilgili üşenmiyor buraya geliyor... evrak kayıt no ile bir çıktı gibi bir seçenek sunarsak belki o mükerrerlik ortadan kalkar” (Yasin, 49, e, kp).

Çevrimiçi işlemlere güven eksikliğinin yanı sıra görüşmelerde yurttaşların genel güvenlik kaygıları nedeniyle çevrimiçi ödeme yapmaya da sıcak bakmadıklarını anlatıyorlar:

“Web sayfamıza girdiği zaman orada da kredi kartıyla her türlü vergi ödemesini gerçekleştirebilir ama orada yine benzeri aynı sıkıntıyla karşılaşıyoruz ‘kartım kopyalanırsa?’ bizim o konuda sistemimiz çok güvenli sürekli test ediyoruz ancak daha henüz istediğimiz kadar yaygın olarak kullanılmıyor” (Hamdi, 49, e, kp).

Yeniden yapılanma

Yerel kurumsal siyasetçiler, iletişim teknolojilerinin belediyeleri yeniden örgütlediğini anlatıyor. Örneğin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, idari işlerinde iletişim teknolojileri kullanmaya 1983 yılında başlamış. Görüşmelere göre, o zamandan bu yana müdürlükler, daireler ve tüm örgüt yapısı değiştirilmiş. Bu değişimlerin bazıları doğrudan belediyenin iletişim teknolojileri stratejisine bağlanıyor.

Görüştüğüm bir yetkili süreci şöyle özetliyor:

“Bilgi işlem birimi 80’li yıllarda Bilgi İşlem Daire Başkanlığı olarak vardı. İki müdürlük bağlıydı. Biri Bilgi İşlem Müdürlüğü öteki Bilgi İşlem Koordinasyon Müdürlüğü. Ne iş yapardı? İşte coğrafi bilgi sistemi ile ilgili faaliyetler yürüttü. Biri normal bildiğimiz klasik bilgi işlem hizmetleri, yazılım donanım, networkle ilgili hizmetler, öbürü coğ-

rafi bilgi sistemi grafiğe dayalı hizmetleri yürütürdü. 2004 yılında yine bir daire başkanlığına bağlı olarak Bilgi İşlem Müdürlüğü devam etti. Koordinasyon Müdürlüğü'nün ismi Coğrafi Bilgi Sistemi Müdürlüğü olarak değişti. Yani asıl faaliyet konusunu isim olarak almış oldu. İşte 2006 yılında bu iki müdürlüğe bir müdürlük daha eklendi. Haberleşme ihtiyacının artması, elektronik sistemlerle ilgili ihtiyaçların artmasıyla birlikte bir müdürlük daha kuruldu. Bu müdürlüğün adı Elektronik Sistemler Müdürlüğü, yani üç müdürlük oldu. Daha sonra Bilgi İşlem Daire Başkanlığı'nın ismini de Bilgi Teknolojileri Daire Başkanlığı olarak değiştirdik. Dünyayla entegre bir yapı ortaya çıkmış oldu" (Hasan, 43, e, kp).

Görüşmelerde bir birimin adının değiştiğinde konseptin de değiştiğini öğreniyoruz: "Konsept biraz daha gelişmiş oldu. Önceden biraz daha sadece iç hizmetlerle ilgili bir daire başkanlığıyken isim değişikliğiyle konsept ve strateji değişikliğiyle biraz daha vatandaşa daha çevrimiçi hizmet verebilecek daha genç hizmet verebilecek bir yapı oluşmuş oldu" (Hasan, 43, e, kp). Görüştüğüm bu kişi iletişim teknolojileriyle idari işlerin kalitesinin arttığını da ekliyor: "Her zaman daha iyi hizmet kalitesi daha iyi bir yönetim yapısının ortaya çıkması açısından memnunuz" (Hasan, 43, e, kp).

Bir diğer fikirse iletişim teknolojilerinin yönetişimi kolaylaştırdığı. Görüşmelere göre, Büyükşehir Belediyesi iletişim teknolojilerini üç boyutlu yönetişimi yönetmek için kullanıyor. Bu boyutlar, belediyenin idaresi, belediyenin kurumları ile şirketleri arasında iletişim ve yurttaşlarla iletişim:

"Her bir kurumun kendi IT yöneticisi var, ISKİ, İETT, şirketlerin, belediyenin, hepsinin vatandaşa yönelik kendi uygulamaları var. Ama belediyenin bütün bu bilişim altyapısını yönettiği bir koordinasyon kurulu var. İşte bütün bili-

şim yöneticilerini topluyoruz onlara belediyenin stratejilerini anlatıyoruz, herkes bu stratejiye yönelik olarak kendi hizmetlerini sunuyor” (Hasan, 43, c, kp).

Demokrasi

Diğer yandan, görüşmelerde İstanbul'daki farklı yerel yönetimler arasında koordinasyona yönelik halihazırdaki ya da gelecek için planlanan uygulamalar hakkında bilgi bulunmuyor. Muhtarlar ve (Valiliğe bağlı) Emniyet arasındaki adres kayıt örneği haricinde daha geniş bir koordinasyon yok. İdari koordinasyon eksikliğinin yanı sıra farklı yerel yönetimlerin hizmetleri arasında da bir koordinasyon görülüyor. Kamu hizmetleri gittikçe çevrimiçi olarak da sunulsa da İstanbullular için tüm hizmetlerin bir araya geldiği tek bir adres yok.

İkinci olarak, kurumların iletişim teknolojilerini demokratik amaçlarla kullandıkları da görülüyor. Görüşülen kişilerin hiçbiri halihazırda ya da gelecekte planlanan yurttaşlara etkileşim² uygulamasına atıfta bulunmuyor.

Kurumsallaşmış siyasetin iletişim teknolojilerini daha iyi demokrasi için kullanmadığı anlaşıyor. Bu eksiklik iki seviyede görülüyor. İlki kentte seçilmiş ve atanmış otoritenin arasındaki koordinasyon eksikliği. Yerel yönetimlerin idaresine iletişim teknolojileri katılmış olması kurumlar arası ilişkiye demokratik bir dönüşüm sağlamıyor.

İkincisi, yöneten-yönetilen ilişkisi hâlâ çok kısıtlı. Teorik tartışmalarda da önerilen bir nokta İstanbul'da da görülüyor. İletişim teknolojileri kullanılmasının nedeni daha iyi kamu hizmeti sunmak ve idareyi geliştirmek. Web siteleri ve mobil uygulamalar gibi iletişim teknolojileri yurttaşlarla daha iyi iletişim ya da etkileşim için kullanılmıyor. En azından

2 Katılıma aşağıda ayrıca bakacağız.

bu alanlar önceliği oluşturmuyor çünkü Facebook kullanılan bir vaka haricinde (ki bu da kurumsal değil kişisel bir uygulama), görüşmelerde bu tür uygulamalar yer almıyor.

Yerel ve küreseli iletişim teknolojileriyle buluşturmak

Ağ yapısının önemi, ağın içindeki düğümlerin birbirine olan mesafelerinin çok daha kısa ve aynı olmaları (Castells 2000). Böylece, ağlara erişim içerideki düğümlere de daha kolay erişim sağlıyor. Bu mantık aynı zamanda iletişim teknolojilerinin siber alandaki ağ üyeliğini devam ettirmeyi kolaylaştırdığını öneriyor.

Aynı mantığa göre, çevrimiçi ağlar zaman ve yer kısıtlarını ortadan kaldıran avantajlar sunduğu için yerel-küresel etkileşimini de kolaylaştırıyor. İletişim teknolojilerinin çevrimiçi ağlarla farklı seviyelerde kolaylaştırdığı yerel-küresel etkileşimi, yerel yönetimlerin iletişim teknolojileri kullanımı, bilgi toplumu, kentlerin teknolojik yenilikçiliği (inovasyon), yerelde gücün artması ve buna karşılık ulus-devletin küreselleşme ile gücünün azalması fikirlerinin küresel kent (Sassen 2001) kavramını geliştirdiği iddia ediliyor.

Erişim

Görüşmelerdeki fikirlerden biri iletişim teknolojilerinin küresel bilgiye erişim sağlaması ya da var olan erişimi arttırması. Siyasetçiler, küresel haber ve küresel düzeyde anlamlı bilgiye erişim sayesinde iletişim teknolojilerinin kendilerini küreselle buluşturduğunu söylüyor: “İnternet çok önemli. Bilgiye, mesela şirketler hakkında bilgiye, anında ulaşıyoruz” (Nesrin, 40, k, kp). Siyasetçiler aynı zamanda yerel yönetimlerle ilgili küresel teknik bilgi ve küresel politik süreçlere de iletişim teknolojileri sayesinde eriştiklerini iddia ediyorlar.

Kurumsal siyaset temsilcileri kendi web sitelerini geliştirmek istediklerinde dünya kentleri web sitelerini incelediklerini anlatıyor. İletişim teknolojilerinin aynı zamanda diasporaya erişimi de kolaylaştırdığı söyleniyor. Belediye mensupları yurtdışına yapacakları ziyaretler öncesinde diaspora ağlarına erişerek o kentteki Türkiyelilerle iletişim kuruyorlar: “Geçen temmuz St. Petersburg ve Helsinki’ye gittik. Helsinki Türkleri tarafından kurulmuş bir vakfa internet üzerinden yazdık ve orada onlarla buluştuk” (Yasin, 49, e, kp). Görüşmelerde küresel web sitelerini alışveriş ve eğlence gibi kişisel ve özel amaçlarla da kullandıkları söyleniyor.

Görüşülen kişiler erişimin erişilmek anlamına geldiğini de anlatıyor. Bazı belediyeler yerelde başarılı uygulamalarla küresel görünürlük kazanıyorlar:

“6-13 yaş arası bütün çocuklarımızın ağız ve diş taramasını yapıyoruz... Bir başka uluslararası diş sağlığı kurumu, bilimsel sempozyumda Brezilya’da sundular, Berlin’de, onun dışında Avrupa’da birçok yerde bunun tanıtımını yaptık” (Hamdi, 49, e, kp).

Siyasetçiler web sitelerinin yereldeki yurttaşları dünya insanlarıyla buluşturmak için olanaklar sunduğunu da iddia ediyor: “Diyelim siz Helsinki’desiniz ve İstanbul’daki bir arkadaşınızın nikâhı var. Nikâh törenini web sitemizden izleyebilirsiniz” (Hamdi, 49, e, kp).

Erişilmek aynı zamanda kenti potansiyel turistlere pazarlama uygulamalarını da kapsıyor: “Web sitesi üzerinden yayın yaptığımız kameralarımız var. İstanbul’un çeşitli noktalarından baktığınız zaman yurtdışından biri bizim web sitesine girip Boğaz’ı seyredebiliyor” (Hasan, 43, e, kp).

İletişim teknolojileri özellikle ağ iletişimde (*networking*) “bilgiye erişim ve iletişim için vazgeçilmez” (Hayrettin, 37, e, kp), gibi görünse de kurumların iletişim teknolojilerini

sadece içsel iletişim için kullandıkları da oluyor: “Bireysel düzeyde sadece ben ve iş arkadaşlarım arasında kullanıyoruz” (İbrahim, e, kp).

Çevrimiçi ağlar ve ağ iletişimi (networking)

Görüşmeler iletişim teknolojilerinin, kurumlara çevrimiçi ağ kurmalarına ve ağ iletişimine dahil olmalarına yardım ettiğini öneriyor. Siyasetçiler iletişim teknolojilerinin küresel kent, belediye ve/veya ilgili diğer alan ve konularda ağlardan haberdar olmalarına ve bu ağlara girmelerine yardımcı olduğunu söylüyor. Görüşmelerdeki bir fikir iletişim teknolojilerinin belediyelerin kardeş kent, merkezî olmayan işbirliği ve kentler arası işbirliği gibi uluslararası ortaklıklarını sürdürebilmelerini kolaylaştırması. Bu iletişim, iletişim teknolojileriyle daha kolay görünüyor: “Artık hiç faks kullanmıyoruz. Uluslararası ağlarımızla tüm bilgi akışı ve iletişimi e-posta ya da faks yerine taranmış belgelerle yapıyoruz” (Hayrettin, 37, e, kp).

Bilgi akışı ve iletişim haricinde belediye çalışanları iletişim teknolojilerini çevrimiçi eğitim gibi farklı amaçlarla da kullanıyor: “Bazı uluslararası ağlar çevrimiçi eğitimler veriyor, ben de onlardan birine kayıtlıyım” (Hayrettin, 37, e, kp). Bunların yanı sıra iletişim teknolojilerinin kurumsal siyasetçilerin küresel tartışma ve süreçlere katılmalarına da yardım ettiği söyleniyor. Siyasetçiler, yerelden küresele birçok seviyede ağ kurmak ve ağ iletişimine katılmak için ağlarda aktif üye. “Büyükşehir Belediyesi UCLG’nin İstanbul’daki Ortadoğu-Batı Asya ofisinin kurucusu ve Medeniyetler İttifakı’nın da Barselona ile eşbaşkanı” (Hayrettin, 37, e, kp).

Görünen o ki bazı ağlar proje temelli diğerleriyse daha siyasî. Anlatılana göre Büyükşehir Belediyesi Avrupa’daki bazı proje temelli ağlarla daha çok ilgili. Belediyelerin diğer kent-

lerle, küresel kuruluşlar ve şirketlerle ortaklık ve işbirliği kurmak için küresel ağlara dahil olduğu iddia ediliyor. Küresel/yerelötesi ağlarda yer alma ve olası ortaklıklar siyasetçiler için aynı zamanda politika, katılım ve yerinden yönetim açılarından İstanbul'da yerel yönetişimin iyileşmesi anlamına da geliyor.

İstanbul'un yerelötesi ortaklıkları her zaman İstanbul'da yer almıyor. Büyükşehir Belediyesi'nin küresel yerinden yönetim ağında yer aldığını ve bu ağ aracılığıyla yurtdışına yardım yaptığını anlatıyor:

"Binyıl Kalkınma Hedefleri muhtemelen 2015 yılında gerçekleştirilemeyecek ama bu alanda kimin ne kadar katkısı olursa o kadar iyi. Yani en azından Milenyum Zirvesi'nde taraf olan devletlerin bir şeyler yapması gerekiyor. Bu düzeyde yerel yönetime çok ciddi bir sorumluluk var... bir örnek vereyim İstanbul Büyükşehir Belediyesi, TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı) ile birlikte ITO (İstanbul Ticaret Odası) ortaklığıyla Etiyopya'da su kuyuları açtı. Bu mesela tipik bir merkezî olmayan işbirliği örneği" (Hayrettin, 37, e, kp).

Öte yandan görüşmelerde bu alanda birçok sorun ve kısıtlama olduğu çıkıyor. Yabancı dil becerisi eksikliği yerel kurumsal siyasetçilerin küresel ağlara girmesine engel oluyor: "Yabancı dilim iyi olmadığı için yabancı belediyelerin sitelerini takip etme şansım yok" (Yasin, 49, e, kp). Dijital uçurum, küresel çevrimiçi ağlara dahil olmak için bir başka kısıt: "İstanbul'da 900'a yakın muhtarız, ama yalnızca 3 ya da 4 tanemiz interneti benim kadar seviyor ve kullanıyor" (Sema, 59, k, kp).

Görüşmelerdeki bir başka nokta ise kurumsal siyasetçilerin mevkidaşlarıyla iletişimlerini çevrimiçi sürdürmedikleri, bu kişilerle küresel süreçlerde bizzat görüştüklerine yö-

nelik. Siyasetçiler bu kişilerle yüz yüze görüşmede sağlanan iletişimi yeterli buluyor. Ayrıca her yerel siyasetçinin küresel ağlarla ilgilenmediğini de görüyoruz. Örneğin, küresel bir projenin İstanbul'daki bir yöneticisi, parçası olduğu projenin diğer dünya kenti üyeleriyle ağ kurmakla ilgilenmediğini, tek başına çalışmayı tercih ettiğini söylüyor.

İstanbul'daki yerel kurumsal siyasetin yasal kısıtlamaları da bulunuyor. Görüşülen kişiler yerel yönetimlerin küresel faaliyetinin merkezî hükümet tarafından düzenlendiğini anlatıyor. İstanbul'un küresel ağlarla ilgili nihai kararlarını Ankara veriyor: "İçişleri Bakanlığı'ndan onay süreçleri de var, belediyenin ben filan örgüt içerisinde yer alıyorum deme şansı yok" (Mahmut, 37, e, kp).

Belediyeler yereldeki işleri için uluslararası ve bölgesel kuruluşlarla farklı seviyelerde ortaklık kursalar da ağ iletişimlerinin ulusal seviyeyle kısıtlı olduğunu söylüyorlar. Kanan küresel ağlarda yer almayı kısıtlarken yerel ağların oluşumuna da kısıt getiriyor gibi duruyor. Örneğin, muhtarların yerel ağ kurmalarının merkezî hükümet tarafından engellendiği söyleniyor:

"Biz Muhtarlar Birliği istiyoruz ama hükümet razı olmuyor. Bizim birliğimiz olsa çok güzel olacak, birlik olduğu zaman biliyorsun bize dış geçiremeyecek, dış geçiremeyeceği için de kabul etmiyor, sümen altı ediliyor hazırlanan program" (Sema, 59, k, kp).

Son olarak, anlaşıyor ki kurumlar küresel ortaklık ya da ağ iletişimi için illa ki iletişim teknolojilerine ihtiyaç duymuyor. Belediyeler iletişim teknolojileri kullanmadan önce de, daha verimsiz olsa bile küresel ortaklıklar kuruyordu. Büyükşehir Belediyesi ilk kardeş kent anlaşmasını Rio de Janeiro ile 1964'te imzaladı.

Kurumsal siyasetçilerle görüşmeler İstanbul'un küresel bir kent olduğuna yönelik birçok fikir öneriyor. Siyasetçiler İstanbul'un küresel bir kent olduğunu çünkü küresel değerlerden etkilendiğini savunuyor. Kent sadece bu değerlerden etkilenmekle kalmıyor, görüşmelere göre, aynı zamanda küresel değer yaratmaya da çalışıyor: "Küreselleşme yolunda, küresel değer ürettiği zaman küresel kent diyebileceğiz" (Mahmut, 37, e, kp). Ekonomik bir bakışla kentin sermaye kapasitesi, yerel yönetimlerin bilişim şirketleri dahil olmak üzere birçok küresel şirketle ortaklıkları, (büyükşehir) belediyenin kendi şirketlerinin uluslararası faaliyetleri İstanbul'u küresel yapıyor.

Görüşmelerde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin şirketlerinin yurtdışında örneğin Balkanlar'da faaliyet gösterdiğini öğreniyoruz. Bazı siyasetçilere göre İstanbul'un dünyaca bilinen güzelliği, tarihî ve kültürel mirası da kentin küresel olmasının nedenleri arasında yer alıyor. Siyasetçiler için İstanbul'un küresel olmasının bir ölçütü de dünya insanların aşinalığı: "(Dünya insanları) Türkiye'yi tanımayabilirler ama İstanbul'u tanıyorlar. Bu da kentin küresel olduğunu gösterir" (Mahmut, 37, e, kp).

Yurttaşların ise küresel kentle ilgili kendi algıları var. Eylemciler, kentin kültürel etkinlikler açısından küreselleştğini düşünüyor. Festival ve diğer kültürel etkinliklerin hem sayıca arttığını hem de küresel içerikle geliştiğini düşündükleri kültürel etkinlikleri örnek veriyorlar. Görüşmelerde İstanbul'un kozmopolit kimliği kentin küresel olma nedenleri arasında sayılıyor. Küresel bilgi ve insan akışının da yine kenti küresel kıldığı söyleniyor.

Sade yurttaşlar, aradıkları her şeyi İstanbul'da bulduklarını, bu yüzden kentin küresel olduğunu düşünüyor. Tarih,

yer ve boyut da yine sade yurttaşlar açısından İstanbul'u küresel yapan özellikler. Diğer bir fikir internete erişim ve dijital olanakların kenti küresel kılması. Sade yurttaşlarla yapılan görüşmelerde küresel festivallerin yanı sıra uluslararası iş etkinlikleri de anılıyor: "Kişisel olarak da İstanbul'da yaşayan bir insan çok kolay bir şekilde dünyanın bir parçası olabiliyor" (Tahsin, 43, e, sy).

Bir diğer görüş de daha ziyade bir dilek gibi duruyor; İstanbul ve onun yerel yaşamının özellikleri dünyadaki herkese ait olmalı: "Hem yaşayanlar hem de yaşananlar bakımından sadece tek bir ülkeye ait olamayacak kadar değerli ve özel olduğunu düşünüyorum" (Gözde, 25, k, e).

Her üç grupla yapılan görüşmelerde aynı zamanda çeşitli sorun ve kısıtlamalar da görüyoruz. Eylemciler ve sade yurttaşlar yerel yönetimleri eleştiriyor. Eylemciler yerel politikalardan memnun olmadıklarını dile getiriyor. Onlara göre İstanbul "önce kentleşmeli" (Selim, 52, e, e). Küresel kenti zorlayan görüşler İstanbul'un altyapı, eğitim, kentleşme ve yaşam kalitesi açılarından küresel olmadığını öne sürüyor.

Örneğin görüşmelerde sıkça, toplu taşımanın İstanbullular için pek kötü çalıştığı, İngilizce işaret ya da bilgi olmadığı için yurtdışından gelenler açısından çok zorlayıcı olduğu söyleniyor. Eylemcilerle yapılan görüşmelerde toplumsal kalkınma, yoksulluk ve dengesiz küreselleşmeyle ilgili kaygılar görüyoruz: "Bir kitlenin bence önümüzdeki 100 yılda küreselleşme ihtimali yok. İstanbul'un beyaz Türk diye adlandırılan bir kesimi var ki bence kesinlikle küresel hat- ta fazla küresel yaşıyor. Bu ilişkiyi tehlikeli görüyorum... bir taraf gittikçe daha fazla uçuyor diğer taraf buna özeniyor fakat politik, aile baskısı ve ekonomik sebeplerle olduğu yerde sayıyor. Bunların arasında ciddi bir kriminalizm başlıyor" (Halim, 36, e, e). Bu uçurum aynı zamanda karşımıza bir küresel kent göstergesi olarak da çıkıyor: "Sanırım dünyada

da var bu (eşitsizlik), o açıdan, evet, küresel bir kent diyebiliriz” (Esra, 27, k, e).

Yerel yönetimlere yapılan bir diğer eleştiri de yerel yönetimlerin küresel bir anlayışa sahip olmaması: “Sultanahmet’te kalıntıların üzerine otel dikmek küreselleşmek mi bilmiyorum” (Ceylan, 60, k, e), demokratik bakış açısından da “Halka sanki fetva sunuyor gibiler” (Ferda, 42, k, e). Eylemcilere göre küresel kent, yerel yönetimlerin bir hayali.

Sade yurttaşlarla yapılan görüşmelerde de yerel yönetimlere eleştiri var. Yurttaşlar yerel yönetimlerin küresel kent politikalarının, küresel sermaye çekmeye dayalı olduğunu düşünüyor: “Hepsi yurtdışına (küresel sermaye) hedefli, yurttaş için hiçbir şey yok” (Karin, 33, k, sy). Buna bağlı bir diğer fikir de yerel yönetimlerin kendi gündemleri olması ve bu gündemi yurttaşlara dayatması:

“Bilmem kaç milyon hani yatırım yapılırken, bu sefer orada değiştirilen hayatlar var. Mesela hani küreselleştirilmeye çalışılıyor, o şeyin içerisine insanların biz bu şeyin içerisinde yer alacağız, kusura bakmayın siz de hani bu şekilde hayatınızı idame ettirmek zorundasınız diye bir dikte ettirme durumu var bence” (Meyda, 21, k, sy).

Yurttaşlar ayrıca İstanbul’da yeteri kadar kültür merkezi olmadığını, kültür merkezleri olmayan ve bunun yanında küresel tarzda eğlence ve dinlence olanakları olmayan bir kentin küresel olamayacağını düşünüyor. Sade yurttaşlar kentin halihazırdaki altyapısının küresel düzeyde olmadığını söylüyorlar. Eylemcilerle aynı küresel kent ayrımı kaygısını sade yurttaşlar da taşıyor, yerel yönetimleri kötü planlamalarıyla ilgili eleştiriyor, İstanbul’un Türkiye’nin en küresel kenti olduğunu ama iyi planlanmadığını söylüyorlar.

Bununla beraber var olan gelişmeyi de kabul ediyorlar, “Çok ilerledi ama hâlâ küresel değil” (Derin, 34, k, sy). Bazı

sade yurttaşlar ise ilçeler arasındaki ayrım nedeniyle İstanbul'un küreselden ziyade yerel ve küresel arasında sıkışmış olduğunu düşünüyor:

“İstanbul'un semtlere göre değişen küresel kısmının, semtlere göre değişen yerel kısmının olduğunu düşünüyorum. Mesela kültür başkenti oldu ya İstanbul, her şey o gecede gerçekleşti. Yani bu algı bana çok komik geliyor, tam manasıyla küresel olduğuna inanmıyorum. Arada kaldığını, arafta olduğunu düşünüyorum bu noktada” (Meyda, 21, k, sy).

Küresel kent karşıtı bir diğer fikir ise yerel kültür. Eylemciler yerel kültürde küresel doku olmadığını söylüyor. Bu fikre göre, “birçok uluslararası konferanslar oluyor, buluşma noktası olduğu için, vize sorunu, ulaşım sorunu olmadığı için falan ama bence kültürü küreselleşmiyor” (Bilge, 29, k, e). Eylemciler “kültürlerin birleştiği yer” söylemine de mesafeli duruyorlar çünkü pratikte İstanbul'da bunun yaşanmadığını söylüyorlar. İstanbulluların kendilerini çeşitliliğe kapatarak tam tersine gittikçe daha Türk ve daha milliyetçi oldukları düşünülüyor.

Eylemcilerle görüşmelerde dile getirilen bir diğer sorun da kentteki düşük toplumsal barış. Eylemciler, İstanbulluların kentli kimliklerinin olmadığını ve kentin kozmopolit kimliğini sürdüremediklerini düşünüyor. Sade yurttaşlarla görüşmelerde kentin demografisinden de şikâyet görülüyor: “Yanlış insanlar yaşıyor bu kentte” (Milo, 32, e, sy). Sade yurttaşlar aynı zamanda yerelliği de savunuyor:

“küreselliğin belki yerelliği öldürmesiyle oraya ulaşmak mümkün gibi algılanıyor çok şey gibi olacak ama Batı'nın o şeylerini alalım da hani yerelliğimizi de unutmayalım” (Meyda, 21, k, sy).

Eylemcilerle görüşmelerde küresel kent kavramına karşı eleştiriler de bulunuyor. Eleştirel görüşe göre İstanbul orijinallliğini kaybetme ve herhangi bir büyük (küresel) kente benzeme açısından küresel. Bir diğer eleştirel görüşe göre de:

“Belediye faaliyetlerinin %70 oranda ticarileştiğini biliyorum. Yani ihaleler açılıyor, küresel şirketlere de veriliyor yerel şirketlere de veriliyor ama artık belediye faaliyetleri, en temel belediye işi dediğiniz iş bile belediyenin kendi tarafından görülüyor, bu bağlamda müthiş küreselleştiklerini düşünüyorum” (Güneş, 50, k, e).

Bunun yanında bazı eylemciler küreselliği tarihle ilişkilendiriyor: “Tarihsel olarak (küresel) bir defa. Yani, İstanbul’un küreselliği burada internetin keşfiyle, AB’yle yakınlaşmayla değil” (Gökhan, 29, e, e). Sade yurttaşlardan gelen bir başka eleştirel fikir de yerel politikaların bağımsız olarak yerel siyasetçiler tarafından yapılmadığı iddiası: “Valla küresel diyebilir miyiz bilmiyorum ama bir yerlere bağlı olarak yapılıyor, o küresellik mi bilmiyorum” (Nesrin, 33, k, sy).

Yerel siyasetçiler de görüşmelerde küreselleşmeye, kurumlara ve yurttaşlara yönelik eleştiriler getiriyor. Genel olarak küreselleşme eleştirisi bunun adil ve eşit bir süreç olmaması üzerine: “Bir küreselleştiren, bir de küreselleştirilen var. Biz küreselleştirilen olmak istemiyoruz bir taraf efendi bir taraf köle değil” (Hamdi, 49, e, kp).

Siyasetçiler farklı siyasî kurumları da eleştiriyor. Görüşlerden biri İstanbul’u küresel kent yapmak için bütünleşmiş bir stratejinin olmaması. Odaklanmış politikalara ihtiyaç olduğu söyleniyor. Bunun yanında yerel siyasetin çevreye duyarsız ya da saygısız olduğu bunun da küresel kent olma bağlamında bir sorun olduğu düşünülüyor.

Siyasetçilerin yurttaşlara da eleştirisi var. Görüşmeler-

de Istanbulluların kentlilik duygusuna sahip olmadığı fikrini görüyoruz. Örneğin kentin kozmopolit geçmişi hatırlanıyor ve mahalle hayatında geçmişle bugün kıyaslanarak, insanların ayrıştığı ve kozmopolit dokuyu kayb ettikleri düşünülüyor.

Siyaset ile politik olanın iletişim teknolojileriyle etkileşimi

Ağ toplumu, iletişim teknolojilerinin toplumda ağ yapısına izin vermesi temeline dayanıyor. Castells, bu yapının güç ilişkilerinde değişime neden olduğunu savunuyor. Bir ağın içindeki düğümlerin ve/veya farklı ağların (çevrimiçi) etkileşimi (yerelden küresele) farklı seviyelerdeki farklı aktörlerin bilgi ve deneyim paylaşmasını sağlıyor. Bilgi ve deneyim akışının kurumsal siyaset dahil olmak üzere bu akışlardaki aktörler üzerinde bir etkisi olduğu iddia ediliyor.

Politik olanın ve çoğulcu, müzakereci ve katılımcı demokrasi modellerinin tartışmalara girmesi de yine geleneksel olarak gücü devlete bırakan siyaseti zorlamaya başlıyor. Yeni aktörler, yeni süreçler, yeni yaklaşımlar, yeni konular politik faaliyetler için yeni alanlar açıyor. Bu da yine kurumsallaşmış siyasetin gücünü zorluyor.

Bu genişlemiş alanda devlete (ve diğer geleneksel kurumlara) erişim ve devletle etkileşimin yurttaşlar için (siyasetle ilgili ya da ilgisiz) katılım olanakları yarattığı iddia ediliyor. Oysa erişim ve etkileşim her ne kadar sürecin parçaları olsa da katılımın kendi olmadığı söyleniyor (Carpentier 2011). Farklı tanımlara ve yaklaşımlara rağmen katılımın tek bir amacı var; siyasetin karar alma süreçlerinde anlamlı bir şekilde yer almak.

Siyasetçiler iletişim teknolojilerinin kolaylaştırdığı yerel-küresel ortaklıkların yerel politikaların oluşturulması açısından yerel siyasete doğrudan etkisi olduğunu söylüyor. Örneğin, Büyükşehir Belediyesi'nin toplu taşıma şirketinin Uluslararası Toplu Taşıma Derneği'nin süreçlerini ve yerel politikalarını aktif olarak takip ettiği anlatılıyor. Tarihî eser koruma biriminin kurulmasının da yine UNESCO'nun küresel bir projesinin inisiyatifi olduğu aktarılıyor.

Görüşmeler bazı yerel politikaların küresel ağlardan etkilendiğini bazılarının ise ilham alma seviyesinde olduğunu gösteriyor. Metrobüs fikrinin Seoul'dan ithal edilmesi buna bir örnek: "Metrobüs projesinin uygulanması bir yerel ağ *know-how* sonucunda verilmiş bir karar değil daha çok bürokrasinin farklı ulaşım alternatifleri arasında tercih yapmak isterken işte Kore'de ilk olarak bildiğim kadarıyla 2005'te konuşulmaya başlamıştı" (Mahmut, 37, e, kp). Siyasetçiler iletişim teknolojileriyle yerel ve küreselin kurumsal politika seviyesinde buluşması sonucu belediye hizmetlerinin kalitesinin arttığını ve belediye işlerinin daha iyi belgelendiğini söylüyorlar.

Siyasetçilerin bir diğer aktarımı yerel politika oluşturulması için yerel-küresel etkileşimindeki kısıtlamalara dair. Bu bağ ve etkisi akıllarına hiç gelmemiş olabiliyor: "Yerel yönetimler üzerinde bir etkisi var mı çok da üzerinde düşünmedim ama çok da olduğunu sanmıyorum" (Mahmut, 37, e, kp).

Bir fikir, yerel-küresel etkileşiminin hiçbir değişim getirmediği. Örneğin siyasetçiler AB fonlarının çok paydaşlılığı şart koştuğunu anlatıyorlar, ama bu fonlardan önceki faaliyetlerini tanımladıklarında öncesinde de çeşitli ortaklıkların kurulmuş olduğunu görüyoruz.

Bir diğerk görüş de merkezî siyasetin kısıtlamaları üzerine: Siyasetçiler, yerinden yönetimin olmamasının, değıl süreci küresel ağılara ya da ortaklıklara bağlamak, yerel politika oluşturmak için bile en büyük zorlayıcı faktör olduğunu söylüyorlar:

“Merkezi hükümetten bazı yetkilerin verilmesi finansal desantralizasyon, politik desantralizasyon bunlar için uluslararası yerel yönetim işbirlikleri de gerekiyor” (Hayrettin, 37, e, kp).

İstanbul’daki yönetimlerin etkileşim kapasitelerinin zayıf olduğu da savunuluyor. Tüm siyaset kurumlarını kapsayan bir yerel yönetişimin olmadığı söyleniyor:

“Çok iyi işliyor olabilir kurumunuz ancak enteraktif kapasitesi düşükse işbirliklerinden beklentisi düşük olur, bunun için kamu kurumlarının dışarıyla ilişkilerini yürüten birimlerinin iç yapılanmasının koordinasyonu çok önemli” (Hayrettin, 37, e, kp).

Merkezî siyasetin kısıtlamalarının yanı sıra demokratik yerel politika oluşturma eksikliği de görülüyor. Görüşmeler yerel kurumlar tarafından yapılabilecek küçük ölçekli yerel politikanın da seçim kampanyası sırasında önceden kararlaştırıldığını gösteriyor:

“Nihai olarak biz burada başkan yardımcısı olarak bulunuyoruz. Belediye başkanımız yapması gereken işleri belli bir proje kapsamında daha önceden, seçim döneminden önce sunup deklare ettiğinden dolayı, biz ancak onun projelerine yardımcı olmak noktasında çalışıyoruz” (Yasin, 49, e, kp).

Bir başka görüş de yerel-küresel bağının yerel politikaya bir etkisinin olmaması gerektiğini söylüyor. Uluslararası bir kuruluş istediğı için kurulan bir birim, bir ölçüde küreselin

yerele etkisi gibi görünebilir; ancak böyle bir birimin yöneticisi bu etkiyi inkâr ediyor:

“Direktif gibi algılanmaması gerekir çünkü fikir üreten mekanizmalar içerisinde Türkiye’nin de olması gerekir. Şu anda bilmiyorum ne kadar hangi merteye içinde katkı koyuyoruz ama prosedür gereği eğer ben bir yeri finansal olarak destekliyorsam orada hele de dünyadaki BM gibi, efendim NATO gibi, bunlarda bizim de söz hakkımızın olması (gerek)” (İbrahim, e, kp).

Görüşmelerde yerelliğin önemi de görülüyor: “Konu çok lokalizedir, çözüm tekniklerinin uluslararası kabul edilebilecek formülü şu an itibariyle yoktur” (İbrahim, e, kp).

(e-) Katılım

Siyasetçiler katılımı ile ilgili küresel süreçlerden haberdarlar. İstanbul’da 1996’da toplanan Birleşmiş Milletler Habitat Kent Zirvesi’nin yerel yönetimleri önceliklendirdiğini bildiklerini anlatıyorlar: “Yerel Gündem 21’in gerçekleştirilmesinde (yerel yönetimleri) en önemli, en hayati ortak olarak tanıdı” (Hayrettin, 37, e, kp). İstanbul yerel siyasetinde katılım olmamasının kanundan kaynaklandığını öne sürenler de var: “Şimdi biliyorsunuz bu mekanizma sonuçta kanun ve yönetmeliklerle tespit edilmiş” (Hasan, 43, e, kp). Sivil toplum, özel sektör ve akademi gibi diğer paydaşlara gelince de “onlarla istişare etmelisiniz ve belediye de ediyor” (Hasan, 43, e, kp).

Eylemcilere istişareleri sorduğumuzdaysa farklı bir tabloyla karşılaşılıyor: “Birçok şey bizlere sorulmadan, bizlerden habersiz, işte Haydarpaşa ile ilgili burada toplantılar yapıyor port projesiyle ilgili. İBB sayfasından haberi okuyorum, sivil toplum örgütleri davet edildi diyor, listeye bakı-

yorsunuz o kadar alakasız ki. Ben burada Kadıköy'deyim, bizi de biliyorlar biz kamu yararına çalışan dernek statüsündeyiz ve İstanbul protokolünde yer alan bir dernek burası. Yani bizi bilmemeleri ve davet etmemeleri gibi bir şey söz konusu değil ama davet edilmiyoruz işte. Süreçten haberdar değiliz" (Kaan, 30, e, e). Kurumlar ve paydaşlar arasında belirli seviyede istişareler yapılsa da siyasetçiler bunu web sayfalarında çevrimiçi yapamadıklarını çünkü "kanunen yazılı olmak zorunda" (Hasan, 43, e, e) olduğunu anlatıyor.

Görüşmelerde sorunun "Türkiye'de yerel yönetimlerin eksikliği kamu ve halk katılımının düşük olması" (Hayrettin, 37, e, kp) olduğunu görüyoruz. Bu durumun sadece yurttaşları sürecin dışında bırakmadığını, muhtarlar gibi daha küçük kurumların da karar alma süreçlerine katılamadığını anlatıyorlar:

"Hakkımız olduğu halde (toplantılara) sokmuyorlar. Çünkü olayı biz biliyoruz. Bir karar aldıkları zaman, madem ki açtınız kutuyu konuşayım, karar aldıkları zaman biz karşı çıkacağız, neyi yanlış yaptıklarını bildiğimiz için, onun için (toplantılara sokmuyorlar)" (Sema, 59, k, kp).

Daha dar bir çapta, görüşmelerde yurttaşların suçlandığını da görüyoruz. Bu görüşe göre eğer bazı politikalar başarısızsa bu katılım olmadığı için ve yerel yönetimler katılım araçları sunmasa da yurttaşlar ısrar etmeli ve yine de katılmalı: "Ama canım halk da en azından bildiği şeyi söylesin" (İbrahim, e, kp).

Siyasetçilerle görüşmelerde katılım olmaması büyük bir sorun olarak görülüyor ancak iletişim teknolojileriyle sanki yurttaşlar katılım sürecini başlatmaya (erişim ile) çalışıyor gibi duruyor. Eylemciler de, sade yurttaşlar da belediyelerle iletişimlerinde bilgi teknolojilerini kullandıklarını söylüyor. E-posta yollamak en popüler etkileşim ya da etkileşim

umma yolu. Görüşülen kişiler bazı belediye bürokratlarının son beş yıldır (2011 itibariyle) artık işlerinde teknoloji kullandıklarını söylüyor.

Bu uygulama, görüşmelere göre, eylemcilerin işini de kolaylaştırıyor: “Kamu da yavaş yavaş e-posta kullanmaya başlamış onu da görüyorum yani. Bu sevindirici bir gelişme, artık onlarca yazışma yapıp günlerce beklemiyorsunuz. Çok hızlı bir şeyler yürüyor artık” (Kaan, 30, e, e). Sade yurttaşlarla görüşmelerde anlık iletilerin de belediyelerle iletişimde bazı zamanlarda kullanıldığını anlıyoruz.

Yurttaşların belediyelerle iletişim kurmak gibi bir ilgileri ya da ihtiyaçları olmadığı durumlarda dolaylı olarak iletişim içine girdikleri de oluyor. Örneğin eylemcilerin e-grupları ya da e-posta listelerinde belediyelerin e-posta hesapları dahil olmuş olabiliyor. Öyle durumlarda eylemciler doğrudan e-iletişimde olmasalar da belediyelere bilgi akışı sağlayabiliyorlar.

Diğer yandan bu iletişim yolunun çok sınırlı olduğu da iddia ediliyor. Belediyelerle iletişimle ilgilenmemek bu kısıtın küçük bir parçası. Görüşmeler esas büyük sorunun atılan e-postalara cevap almak olduğunu öne sürüyor. İletişim teknolojileri kullanan yurttaşlar yerel yönetimlerle iletişimlerinde e-postayı tercih ettiklerinde belediye yetkililerinden çok seyrek cevap almaktan şikâyet ediyor.

Bu kopuk iletişim ya yurttaşların iletişim heveslerini kırıyor ya da sabit telefon gibi daha geleneksel iletişim araçlarına geçmelerine neden oluyor. Görüşmelerde belediyelerin eylemcilerden gelen e-postaları sade yurttaşlardan gelen e-postalardan daha düzenli olarak yanıtladıklarını gözlemliyoruz. Belediye bürokratları işlerinde e-posta kullansalar da eylemciler belediye başkanlarının hâlâ telefonu tercih ettiklerini söylüyor: “Başkanlar düzeyinde genelde cep ye da normal telefon, çünkü halen ben internet üzerinde çevrimi-

çi yazıştığım hiçbir belediye başkanı hatırlamıyorum” (Selim, 52, e, e).

Görüşmeler sırasında e-katılım denince yurttaşlar “Haydi İstanbul vapurunu seç!” kampanyasını hatırlıyor. Bu belki de yaşadıkları kent ve günlük hayatlarını etkileyen bir konuda ilk defa fikirleri sorulduğu için. 2006 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi, yeni vapurlar alması söz konusu olduğunda modeller eski romantik vapurlardan farklıydı. Bu yüzden birçok yurttaş bu alıma karşı çıktı ve “Vapurumu geri ver” ya da “Vapurumu istiyorum” gibi kampanyalar düzenledi. Belediye vapurların modelini halkın seçmesine karar verdi. Çeşitli modellerin fotoğrafları web sitesinde yayımlandı ve yurttaşların en sevdikleri modeli seçmeleri istendi. Sonunda belediye en beğenilen modeli aldığını açıkladı: “İstanbul vatandaşı genelde eskiyi andıran modeli seçti. Bizim çok istemiyor olmamıza rağmen vatandaşın seçtiği model alındı” (Hasan, 43, e, kp).

Bazı ilçe belediyeleri daha dar çapta logo yarışmaları ya da web sitelerinde “Sizce sokağımızdaki en büyük sorun nedir?” gibi e-istişareler açıyor. Görüşmelere göre bazı yurttaşlar özellikle yerel sorunlarda ya da günlük hayatlarını etkileyen bir sorun söz konusu olduğunda katılmak istediklerini söylüyor. Tarihi binaların uygunsuz ışıklandırılmasına alternatif önermek, örneğin, yurttaşlar için belediyeye yazmak için çok geçerli bir neden olabiliyor.

Görüşmelerde yurttaşların verdikleri örneklerle bakılırsa e-katılım daha ziyade şikâyetlerle sınırlı. Yine de yurttaşların daha çok park tahsis edilmesi, trafik ışıklarının frekanslarının değiştirilmesi ya da daha çok kültürel etkinlik gibi öneri ve taleplerde bulundukları da oluyor.

Görüşmelerin genelinden anlaşılan e-katılımın çok sınırlı olduğu. Belediye web sitelerinin e-katılım araçları sunmadığı da iddia ediliyor:

“Teknolojiler dünya tarihinde hiçbir zaman olmamış bir olanak sunuyor bizlere... krizlerden sonra falan çeşit çeşit toplantı yapma yöntemleri internet üzerinden çıktı... özel sektör bunun değerini anladı ve bunları kullanıyor. Şimdi aynı şeyin yerel yönetimlere halkın katılımının da sağlanması için kullanılması gerekir” (Ferda, 42, k, e).

İstanbul belediyelerinde e-katılım uygulamalarının çok zayıf olması katılımcı zihniyet ve yerel demokrasinin eksikliğine bağlıyor. Eylemciler, düzenlemeleri yapanların iletişim teknolojilerine yabancı olduklarını söylüyor. Bu fikre göre, düzenlemeleri yapanlar ve kanun koyucular bu teknoloji ve özelliklerine aşina değil. Bu yüzden iletişim teknolojileri kullanımını da zorlaştırıyorlar: “Düzenlemeleri yapanlar sosyal medyanın zihniyetini anlamıyorlar” (Tolga, 39, e, e). Eylemciler sınırlı buldukları e-katılımın başarısız olduğunu düşünüyor: “‘Sokağınızdaki en önemli sorun nedir, çöp mü? Otopark mı?’dan ileri gitmiyor” (Bilge, 29, k, e).

Bir diğer fikir de iletişim teknolojilerinin “-mış gibi yapmaya” yardımcı olması. Buna göre her katılımcı gibi görünen etkinlik aslında katılımcı olmayabilir: “(Çevrimiçi) anketler yeterli değil. Ben düşünmek ve anlamlı bir şekilde katılmaktan bahsediyorum” (Ferda, 42, k, e). Varsayımsal olarak sorduğumuzda e-katılım mümkün olsaydı yurttaşlar katılmak isteyeceklerini söylüyor.

Eski bir eylemci şöyle diyor: “Katılırdım çünkü bu tür şeylerde gidip belediyenin şeyine, bir kurumunu bulup zaman harcayıp orada bir şey de yapacak durumum olmadığı için bu benim için iyi bir olanak olurdu” (Selin, 53, k, e). Görüşmelerdeki fikirlerden biri e-katılımın şartının, konunun ilginç olması ya da yurttaşların yaşamlarının bir parçası olması. Yurttaşlar eğer mümkün olsaydı katılacaklarını,

çünkü o zaman yerel yönetimlerin az da olsa yurttaşlara kulak verdiği hissi doğacağını söylüyorlar.

Çevrimiçi katılımın gençler için de çok ilgi çekici olacağını ve bunun belediyelerin çıkarına olacağını savunuyorlar: “Karar alma süreçlerine gençlerin fikirlerini dahil etmeleri belediyeler için çok yararlı olur” (Hayri, 21, e, sy). Sade yurttaşlar yerel yönetimlerle etkileşim olmaması ya da etkileşimle bir neticeye varılamaması yüzünden demokrasiye olan inançlarını ve yurttaşların karar alma süreçlerine dahil olma umutlarını kaybettiklerini anlatıyor:

“Katılırdım geri dönüş vs olsaydı. Ama nasılsa okumuyorlardır diye yapmıyorsun. Genel kanı şey oluyor, ‘Ulan kim takacak ki zaten seni, konuşmaya değmez’ şeklinde oluyor” (Karin, 33, k, sy).

Yurttaşlar yerel politikalarla ilgili en son kendileri haberdar olduklarından ya da seslerinin hiç çıkamamasından şikâyet ediyorlar:

“O kadar ağlar geliştirmişken, tartışmalar yapmışken bakın bunların sonrasında böyle böyle olabilir diye, mesela hocalarımız, akademisyenler, öğrenciler o kadar çok tartışına platformları oluşturmuşken, işte hani eylemler yapılmışken neden hâlâ... O insanlar [Sulukuleliler] gittiler oraya [kentsel dönüşüm projesi dahilinde gösterilen yeni konutlara] yerleştirildiler yerlerine mesela. Karşı duramadık yani internette falan geliştirdiğimiz söylemlerin boşa çıkması gibi bir şey oldu” (Meyda, 21, k, sy).

Kimileri yerel demokrasiye çoktan boş verdiklerini söylerken kimileri de dijital uçurumdan etkilendikleri için çevrimiçi katılımı ya ilgilenmiyorlar ya da isteseler de gerekli teknik altyapı, bilgi ve beceriye sahip değiller.

e-Katılım sorunları sadece e-katılım eksikliğiyle sınırlı de-

ğil. Eylemciler e-katılımı eleştiren fikirler de sunuyor. Bunlardan bir tanesi e-katılımın her zaman istenmemesi. Bu e-katılım karşıtı fikre göre e-katılım belediyelerin demokratikmiş gibi yapmalarına yardım edecek bir uygulama. Belediyelerin, kararlarını ya da politikalarını demokratik yollarla almamalarına rağmen web sitelerinde yurttaş katılımı olmasının faaliyetleri demokratik gibi göstereceği düşünülüyor:

“Yani oraya bir tuşla eriştiğinizde demokratik haklarınıza falan kavuşmuyorsunuz ama ne yapıyorsunuz: Meşrulaştırıp demokratikmiş gibi gösteriyorsunuz, ona katkıda bulunuyorsunuz, o yardımı yapmazdım” (Güneş, 50, k, e).

Buna yakın bir başka fikir de gelecekte belediyeler e-katılım araçları sunsa da bunu gerçekten yurttaş katılımı için mi yoksa vitrinde hoş dursun diye mi yapılacağından emin olmak gerektiğini söylüyor.

Eylemcilerle görüşmelerdeki bir diğer eleştirel fikir de sanal iletişimle sınırlı hiçbir şeye güven duymamak: “Yurttaş katılımı kesinlikle sokakta, çevrimdışı ve somut olmalı” (Tolga, 39, e, e). Yine buna bağlı bir başka fikir de yurttaşların katılımını sağlayan teknolojinin aynı zamanda katılımı engelleyebileceği.

Sade yurttaşlarla görüşmelerde yurttaşların illa ki her konuda katılmalarına gerek olmadığı fikri de görülüyor: “Kanunlar var, kararlar var, vatandaşa her konuda da fikri sorulmaz” (Doruk, 14, e, sy). Sade yurttaşlar dijital uçurumdan da kaygılı. Eğer katılım (ileride) sadece çevrimiçi olacaksa o zaman iletişim teknolojilerine erişimi olmayan yurttaşlar dışlanmış olacak: “Bence tüm vatandaşları sürece dahil edebilmek için katılım hem çevrimdışı hem de çevrimiçi olmalı” (Hayri, 21, e, sy).

Son olarak, teoriyle kıyasladığımızda, iletişim teknolojilerinin bu alanda kurumsal siyaset tarafından kullanımı tu-

tarlı bir şekilde katılım kavramını da içeriyor. Diğer yandan, farklı gruplardan gelen veriyi kıyasladığımızda algılar arasında farklar olduğunu görüyoruz. Görüşülen farklı gruplar katılım kavramını farklı algılıyorlar.

Siyasetçiler için, yurttaşlara belediyelere e-posta atma hakkı verilmesi ve mahalledeki en önemli sorun hakkında çevrimiçi anket yapmak katılım anlamına gelebiliyor. Bu algı katılımın ilk iki basamağı/şartı olan erişim ve sınırlı da olsa etkileşimi içeriyor. Bundan anladığımız siyasetçilerin katılım algısı sürecin başlamasına odaklanıyor.

Diğer yandan eylemciler katılımı, karar alma sürecine anlamlı katılım olarak algılıyor, böyle görmeyen yerel yönetimleri eleştiriyor. Görüşülen eylemciler örneğin özel sektör gibi diğer paydaşların aynı teknolojiyi katılımcı karar alma için kullandıklarını söylüyor, bu nedenle de yerel yönetimlerin iletişim teknolojilerini kullanımından tatmin olmuyor.

Eylemcilere göre erişim ve etkileşim, katılım sürecinin mecburi basamakları, ancak sürece katılım diyebilmek için sonuçta yerel siyasette alınan kararlara anlamlı bir şekilde dahil olunabilmesi gerekiyor. Politik olanın bir parçası olan eylemciler bu yüzden memnuniyetsizliklerini dile getirip katılımı nasıl anladıklarını anlatıyor.

Buna karşılık sade yurttaşlar bu kavrama daha soğukkanlı yaklaşıyor ve yerel demokrasiden çoktan vazgeçmiş duruyorlar. Eğer gelecekte mümkün olursa (e-)katılacaklarını söyleseler de bugünkü haliyle içlerinden katılmak gelmediğini çünkü yazıp söyleyeceklerini yerel yönetimlerin dikkate almayacağını bildiklerini ifade ediyorlar. Sade yurttaşlar için katılım siyasetçilere ulaşmaya çalışmak için beyhude bir gayret.

İstanbul'da kurumsal siyaset fantezileri

Kurumsal politika uyum, politik güç ve teknolojik güç şeklinde üç toplumsal değişim alanında fantezi kuruyor. Siyasette ve yerel yönetim işlerinde iletişim teknolojileri kullanımı teknolojik güç fantezisini kurmak için imgesel sağlıyor. Örneğin e-devlet/e-belediye bu fantezinin bir fikri. Yerel ve küreselin etkileşim içinde olduğu ve bu ikisi arasındaki uyumu sağlayan politikaların yer aldığı küresel kent fikri uyum fantezisinin bir senaryosu. Uyum ve teknolojik güç fantezileri de yerel siyasette ve daha geniş anlamda yerel politik hayatta politik güç fantezisini doğuruyor.

Fantezi 1: İletişim teknolojileri yerel kurumsal siyaseti daha verimli kılıyor

Siyasetçilerin iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algıladıklarını incelediğimizde yerel siyasette verimlilik ve yeniden yapılanmayla ilgili fikirlere rastlıyoruz. Yerel kurumsal siyasette iletişim teknolojileri yardımıyla artan verimlilik ve yeniden yapılanma iletişim teknolojileriyle yerel siyasetin daha verimli olduğu fantezisini kuracak imgeseli sağlıyor. Görüşmelerde çeşitli kurumsal siyaset temsilcileri iletişim teknolojilerinin yerel siyasette verimi artırdığını söylüyor. Verim artışı arzusu farklı seviyelerde karşımıza çıkıyor. Kurumlardaki idari işlerin hem zaman açısından hem de farklı birimler arasında bilginin paylaşımı açısından verimi artırdığı iddia ediliyor. İstanbul belediyelerinin Türkiye'de e-belediye alanında öncü oldukları söyleniyor. 1994'te açılmasından bu yana Büyükşehir Belediyesi web sitesinin ülkede birçok kamu web sitesi için ilham kaynağı olduğu düşünülüyor.

Görünen o ki çevrimiçi kamu hizmetleri sadece yurttaşların işini kolaylaştırmakla kalmıyor, aynı zamanda belediye-

ler de daha önceden ulaşamadıkları yurttaşlara bu hizmetlerle ulaşabiliyorlar. Bu açıdan bakıldığında iletişim teknolojilerinin yurttaşlar ve yerel yönetimler arasındaki bağlantıyı arttırdığı söylenebilir. Bu fikir teknolojik güç fantezisine, o da daha sonra siyasî güç fantezisine bağlanıyor.

Görüşmeler, kamu hizmetlerinin web siteleri ve mobil teknolojinin dışına taşıdığını gösteriyor. Yurttaşların iletişim teknolojileri ve çevrimiçi kamu hizmetlerinin kullanımı ve verimin artması amaçlı birçok eğitim ve erişim alanları olduğunu görüyoruz. Ancak siyasetçilerin verim fikirlerinde yurttaşlarla etkileşim yer almıyor. Siyasetçilerin artan verim fikri teknolojik güç fantezisine işaret ediyor. Bu grup iletişim teknolojilerini yurttaşlar üzerinde daha çok güç uygulamak için kolaylaştırıcılar olarak görüyor. En küçük yerel siyasî kurum, yurttaşla en yakın olan muhtarlıklar, Facebook gibi popüler sosyal paylaşım sitelerini gayriresmi bir seviyede yurttaşlarla etkileşim ve onları bilgilendirme için kullanıyor. Görüştüğümüz muhtarın verdiği örnekte dili yine de emir kipinde: “Gel ve oy kullan.”

Bir diğer fikir kurumların yeniden yapılanması. Görüştüğümüz kişiler iletişim teknolojileri alanındaki ihtiyaçlar ve eğilimler doğrultusunda kurumlardaki yapının tekrar düzenlendiğini anlatıyor. İletişim teknolojileriyle ilgili bölümler ve müdürlükler, yaptıkları işleri ve isimlerini değiştiriyor. Görüşmelerde öğreniyoruz ki değişim sadece isim ve iş tanımıyla sınırlı kalmıyor; bir birimin adı değiştiğinde bu stratejinin ve işin içeriğinin de değişmesi anlamına geliyor. İletişim teknolojilerinin kullanımı geliştikçe belediyelerin iletişim teknolojilerini yurttaşlarla iletişim ve kamu hizmetleri için kullanmaya başladıkları söyleniyor.

Yeniden yapılanmanın belediye işlerinin kalitesine olumlu bir etkisi olduğu düşünülüyor. İletişim teknolojilerinin yerel siyaset kurumlarında yönetimi kolaylaştırdığı da dü-

şünüyor. Örneğin Büyükşehir Belediyesi'nin iletişim teknolojilerini üçlü yönetimde (belediyenin idaresi, belediyeler, kurumları ve şirketleriyle iletişim, yurttaşlarla iletişim) kullandığını öğreniyoruz. Bu durum iletişim teknolojileriyle yeni bir çalışma zihniyetine de işaret ediyor ve bu da yine kurumsal güç fantezisi için imgesel sağlıyor.

Ancak, iletişim teknolojilerinin kurumsal siyaseti daha verimli yaptığı fikri yine görüşmelerde dile getirilen sorun ve kısıtlamalarla yoksunlaşıyor. Dijital uçurum iletişim teknolojilerinin yaratabileceği değişim için bir kısıtlama. İletişim teknolojileri becerilerinin olmayışı eğitimlerle giderilebilecekken, ilgisizlik giderilmesi daha zor bir dijital uçurum boyutu olarak çıkıyor karşımıza. İletişim teknolojilerinin yüksek maliyeti ve mali destek azlığı verimi zorlayan başka unsurlar.

Siyasetçiler iletişim teknolojilerinin sanıldığı kadar düşük maliyetli olmadığını çünkü düzenli olarak güncelleme yapılması gerektiğini söylüyorlar. Bu özellikle mali destek almayan kurumlar için oldukça önemli bir kısıt olarak görülüyor. Çevrimiçi hizmetler ve e-belediyenin verimli olabileceği ancak kullanıcı eğilim ve tercihleriyle ilgili yerel istatistiklerin olmaması nedeniyle daha verimli bir e-belediye için uygun stratejilerin yapılamadığından şikâyet ediliyor.

Yerel yönetimlerin hizmet ve bilgi sunmaları için çok önemli olan veriye erişememeleri teknolojik güç fantezisini yoksunlaştırıyor. Kurumlar içindeki kısıtlamaların yanı sıra görüşmelerde yurttaşlardan kaynaklanan verimsizliklerle ilgili fikirler de görüyoruz. Yurttaşların güvenlikle ilgili endişeler nedeniyle bazı hizmetleri kullanırken tereddüt yaşadıklarını, örneğin kredi kartı bilgilerini paylaşmaya çekindikleri için çevrimiçi ödeme uygulamalarının çok popüler olmadığı söyleniyor.

Görüşmelerde siyasetçiler çevrimiçi başvuru gibi uygulama-

malarda yurttaşların sabırsız ya da şüpheli olduklarını da anlatıyor. Bu durumda yurttaşların belediyelerle olan işlemlerini tekrarladıkları anlatılıyor. Böylelikle belediyeler aynı işlem için iki kere çalışmış oluyorlar.

Yeniden yapılanmaya gelince, görüşmelerde İstanbul'daki farklı yerel kurumsal siyaset organlarının ilişkilerinin yeniden düzenlenmesiyle ilgili bilgi bulunmuyor. İstanbul'un yerel kurumsal siyaset alanındaki en büyük sorununun çok başlılık ve bu çok başların koordinasyon eksikliği olduğunu söylemiştik. Küçük bir adres kaydı örneği dışında görüştüğümüz hiç kimse halihazırda ya da gelecekte iletişim teknolojileriyle farklı kurumların koordinasyonuna yönelik bir bilgi vermiyor.

İletişim teknolojileri teknik olarak *one-stop shop* (her şeyin bir yerde toplandığı ve kolay erişildiği web sitesi) kamu hizmetini kolaylaştırabilir ancak yerel kurumsal siyasette iletişim teknolojileri bu tür bir amaçla kullanmak isteniyor gibi durmuyor. Verimlilik fikrinde yurttaşlarla etkileşimin, yeniden yapılanma fikrinde de farklı kurumların koordinasyonunun yer almaması yerel kurumsal siyasetin iletişim teknolojileri kullanımında demokratik unsurunun eksik olduğu anlamına geliyor. Bu nedenle de bu fikirler teknolojik güç fantezisine işaret ediyor.

Yerel yönetimleri özne olarak alırsak, *jouissance*'ın, yani teknolojik gücün, Öteki yani çeşitli dijital uçurum türleri (beceri, kültür, çekince) tarafından çalışıldığını ve asla yeri doldurulamayacak bir eksiklik yarattığını görüyoruz. Yerel yönetimler bu durumda bazı kısmi *jouissance* ya da imgeseller yaratan iletişim teknolojileri kullanımlarıyla söz geçiren güç fantezilerini kuruyorlar. Ancak yine kendilerinin kabul ettiği ya da yurttaşların saydığı nedenlerle bu fanteziler yoksunlaşıyor.

Fantezi 2: İletişim teknolojileri kentleri küreselleştiriyor

Bu alandaki ikinci fantezi iletişim teknolojilerinin kentleri küreselleştirmesi. Küresel kent uyum fantezisine bir örnek. Bu fikre göre kentler çevrimiçi olmak için iletişim teknolojilerini daha çok kullandıkça daha küresel olacaklar. İletişim teknolojileri bu fantezi için bazı nedenler yaratıyor olabilir. Örneğin bilgiye erişim ve dünya kentleri ve küresel kent örgütleriyle ve aynı zamanda küresel şirketler gibi olası küresel ortaklarla iletişimi kolaylaştırıyor.

Bu fantezi görüşmelerde de mevcut. Siyasetçiler yerelle küreselin buluşmasında erişim ve iletişim için iletişim teknolojilerinin vazgeçilemez olduğunu söylüyor; iletişim teknolojileriyle küresel *know-how* ve küresel politika süreçlerine erişebildiklerini anlatıyorlar. İletişim teknolojileriyle kişisel olarak da küreselle buluştuklarını küresel web sitelerinde yaptıkları çevrimiçi alışveriş ve eğlence gibi örneklerle dile getiriyorlar.

Bir yandan siyasetçilerin iletişim teknolojileriyle küresel erişimleri kolaylaşırken diğer yandan kendi erişilebilirlikleri de kolaylaşıyor. Görüşmelerde kurumların web sitelerindeki uygulamalarla kentin dışındaki kitleleri de hedef aldıklarını görüyoruz. Bu hedef kitle yurtdışında yaşayan İstanbullular, daha geniş anlamda diaspora ya da potansiyel turistler olabiliyor. Görüştüğümüz kişiler uluslararası araştırmacıların da kendilerine çevrimiçi eriştiklerini ve yerelde yapılan çalışmaların uluslararası konferanslarda tebliğler aracılığıyla küreselle buluştuğunu anlatıyorlar. Bu örnekler de yine küresel kent olmanın kısmi *jouissance*'ını ve imgeselini yaratıyor.

Görüşülen kişiler yerel ve küreseli buluşturmanın bir diğer yolunun da iletişim teknolojilerini çevrimiçi ağ iletişimi-

mi için kullanmak olduğunu düşünüyorlar. Siyasetçiler, kurumların iletişim teknolojileri yardımıyla çeşitli ağlara girdiklerini ve yine iletişim teknolojileri sayesinde iletişimlerini sürdürebildiklerini ya da aktif rol alabildiklerini, küresel ağlardaki tartışmalara katıldıklarını ve bazı ağların sunduğu çevrimiçi eğitimleri aldıklarını anlatıyor. Yani siyasetçiler iletişim teknolojilerinden yalnız bilgiye erişim ya da tartışmalara katılmak için değil, aynı zamanda e-öğitimlerle, yerel yönetimlerle ilgili yeni kavramlar, modeller ve uygulamalar öğrenmek için de faydalanıyorlar. Burada uyum fantezisi (yerel) siyasette yeni modeller öğrenen kurumsal siyasetin siyasî ve teknolojik güç fantezisini de besliyor.

Görüşmelerde görüyoruz ki kurumlar yerel-küresel buluşmasından yerel politikalar, katılım ve yerinden yönetimle yerel yönetimi nasıl iyileştirebileceklerini öğrenmeyi istiyorlar. Bu isteklerini gerçekleştirmeye yönelik uygulamalar ya da stratejilerse görüşmelerde mevcut değil. Yerinden yönetim burada yereldeki başka bir politik güç fantezisi.

Küresel örgütlerle ağ iletişimi ve ortaklıkların, kurumsal siyaseti yurtdışında etkinlikler yapması için hareketlendirdiği iddia ediliyor. Etiyopya'daki kalkınma yardımı Büyükşehir Belediyesi'nin yerelötesi etkinliklerine bir örnek. Bu yardımın gizli gündemiyse İstanbul'u Binyıl Kalkınma Hedefleri³'nin gerçekleştirilmesine katkıda bulunan bir kent yapmak ve bu yolla da küresel görünürlük ve takdir kazanmak gibi duruyor.

Kalkınma yardımları Büyükşehir Belediyesi'nin tek yerelötesi etkinliği değil. Görüşmelerde belediyenin birçok şirketinin Balkanlar'da faaliyetlerinin olduğunu öğreniyoruz. Bu faaliyetler görüşmelerde siyasî bir gündeme işaret etmiyor, yine de İstanbul'un adının sınır ötesinde görünürlük kazanmasına yardımcı oluyor. Görüyoruz ki yerel-küresel

3 Binyıl Kalkınma Hedefleri için bkz. <http://www.un.org/millenniumgoals/>

bağlantısı yalnız İstanbul'da değil sınır ötesinde de gerçekleşebiliyor. Bu da siyasetçilerin uyum fantezisine bağlı olarak politik güç fantezisi kurmalarına neden oluyor.

Küresel kent tartışmalarıyla ilgili olarak, görüşülen yerel kurumsal siyaset temsilcileri İstanbul'un küresel ya da küreselleşen bir kent olduğunu düşünüyorlar. Bunu da küresel değerlerin etkisi, sermaye kapasitesi, küresel ortaklıklar ve işbirliği, konum, tarih, kültürel miras, güzellik ve dünyanın Türkiye'den çok İstanbul'u tanıyor olduğu varsayımına dayandırıyorlar.

Eylemciler ve sade yurttaşlar da uluslararası festivallerin, uluslararası iş dünyası etkinliklerinin, küresel bilgi ve insan akışının, dijital olanakların, erişimin, kozmopolit kimliğin ve yine konum, tarih, kültürel miras ve özel yerel yaşamın kenti *"tek bir ülkeye ait olamayacak kadar değerli ve özel"* yaptığını düşünüyorlar. Bu fikirler İstanbul'da yerel ve küreselin buluştuğu uyum fantezisini besliyor.

Erişim, çevrimiçi ağ iletişimi ve küresel kent uyum fantezisini ayakta tutuyor. Oysa yerel sorunlar bu fanteziyi yoksunlaştırıyor. Her üç grup da uyum (aynı zamanda güç, çünkü küresel kent finansal ve ona bağlı olarak siyasi gücü de içeriyor) *jouissance*'ındaki *eksikliği* büyütecek fikirler ortaya atıyorlar. Yabancı dil becerileri ve dijital uçurum siyasetçilerin küreselle buluşmaları önündeki teknik engeller. Siyasetçiler yabancı dil konuşmadıkları için iletişim teknolojilerini küreselle buluşmak için kullanamadıklarını söylüyorlar. Bu durumda bilgi akışına erişimleri yerel, bazen de ulusal seviyeyle sınırlı kalıyor.

Dijital uçurum görüşmelerdeki bir diğer kısıtlama. Ancak bu sadece teknik bir sınırlama gibi durmuyor. Bu uçurumun önemli ölçüde kültürel olduğunu da görüyoruz. İlgisizlik de yine teknik olmayan bir dijital uçurum kısıtlaması. İletişim teknolojileri kullanmak için altyapı ve becerilere sa-

hip olmalarına rağmen küresele erişmeyle her zaman ilgilenmediklerini söyleyenler de var. Bazı durumlarda da siyasetçiler, küresel mevkidaşlarıyla görüştüklerini ama bunu yalnızca küresel etkinliklerde yüz yüze görüşme şeklinde yaptıklarını anlatıyor.

Görüşmelerde bu fanteziyi yoksunlaştıran bir sorun olarak İstanbul'daki kurumsal siyasetin merkezî siyaset ve ulusal mevzuattan olumsuz etkilendiği söylemini de görüyoruz. Siyasetçiler, belediyelerin, seçilmiş yerel yönetimin, hangi küresel ağa üye olmak istediği, hangi küresel kuruluşla ortaklık yapmak istediği ve hangi dünya kentiyle işbirliği yapmak istediğine kendilerinin karar verme gücü olmadığını söylüyor, İçişleri Bakanlığı'nın yerel yönetimlerin uluslararası etkinliklerini onaması gerektiğini hatırlatıyorlar.

Görüşülen kişiler belediyelerin yalnız siyasî olarak değil mali olarak da merkezî hükümete bağımlı olduğunu anlatıyor. Büyükşehir Belediyesi birçok şirketi olmasına rağmen merkezî hükümetten gelecek bütçeye bağlı. Merkezî hükümete mali ve siyasî bağımlılık küresel işlerin özgürce yapılamaması anlamına geliyor, ki bu da uyum fantezisini yoksunlaştırıyor.

Küresel ağları kısıtlayan merkezî hükümetin, bunun yanında muhtarların ulusal ve yerel ağlar oluşturmasını kısıtladığını da öğreniyoruz. Muhtarlar da seçimle iş başına geliyor ve yurttaşlara en yakın yerel yönetimler. Görüşmelere göre, tam da bu yüzden, merkezî hükümet muhtarların yerel ya da ulusal ağ kurma taleplerini dikkate almıyor. Bu durumda, teknik olarak iletişim teknolojileri ulusal-yerel ve yerel-küresel buluşmayı kolaylaştıracak olsa da bundan doğan uyum ve politik güç fantezisi, siyaset kültürü tarafından yoksunlaştırılmış oluyor.

Araştırmanın üç perspektifi küresel kenti zora sokacak başka fikirler de öneriyor. Eylemciler ve sade yurttaşlar ye-

rel yönetimlere eleştirel yaklaşıyor. Yurttaşlar, İstanbul'un kentleşme sorunları olduğunu ve kamu hizmetleri, eğitim ve altyapı açısından diğer küresel kentlerle aynı seviyede olmadığını düşünüyor. Eşit olmayan küreselleşme, yoksulluk ve sosyal kalkınma eksikliğinden endişe duyan yurttaşlar, yerel yönetimlerin küreselle ilgili doğru bir anlayışa sahip olmadıklarını ve küresel kentin yerel yönetimlerin bir yanılması olduğunu düşünüyor.

Bir görüşe göre İstanbul çok ilerledi ama henüz küresel değil. Bazı eylemciler kentte düzenlenen küresel etkinliklerin kente ve insanlarına küresel kültür getirmediğini, İstanbulluların küresel olmadıkları gibi gittikçe daha da milliyetçi olduklarını düşünüyor. Farklı etnik ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki düşük toplumsal barışın ve insanlar arasındaki ayrışmanın İstanbul'daki bir zamanların kozmopolit kimliğini yok ettiği söyleniyor.

Diğer yandan küresel kenti herkes arzulamıyor. Aynılık, yitirilmiş orijinallik ve kaybolmuş yerel kültür, görüşmelerde küresel kent karşıtı duruşların nedenleri olarak çıkıyor karşımıza. Siyasetçiler bu alanda kendilerini bütüncül stratejilerinin olmaması açısından eleştiriyor. Aynı zamanda yurttaşların da kent bilincine sahip olmadıklarından ve kozmopolit geçmişe sahip çıkmadıklarından şikâyet ediyorlar. Bazı siyasetçiler adil ve eşit bir süreç olmaması yüzünden genel olarak küreselleşmeye de eleştirel yaklaşıyor. Bu fikirler fantezide varyasyonlara yol açıyor.

Önceden küresel kent, uyum fantezisinde küreselleşmeyen sonradan gelen fikirler yerelleşmeye odaklanıyor, ki o da bu fantezinin bir varyasyonu. Kuramsal çerçevede tartıştığımız gibi yereli küreselleşmeden korumak uyum fantezisinin bir varyasyonu.

Küçük bir dijital olanaklar fikri haricinde, görüşmelerdeki fikirlerde iletişim teknolojileri yer almıyor. Üç bakış açısı

sı da kültürel miras ve konumu küresel kent için neden olarak sayıyor. Bu nedenler hiçbir şekilde iletişim teknolojileriyle ilgili değil. Fikirlerin içinde örneğin sanal müzelerden hiç bahsedilmiyor. Karşıt fikirlerde de iletişim teknolojileri göremiyoruz. İstanbul'un küresel kent olmamasının nedenleri arasında iletişim teknolojileriyle ilgili bir sorun ya da kısıtlamaya da atıf yok.

Üç bakış açısında da sorunlar yerel siyaset ve yerel kültüre yoğunlaşıyor: "İstediğin her şeyi bulmak" ve "güzellik" gibi kıstaslarınsa en azından kent çalışmaları literatüründe tanımlanan küresel kent kavramıyla hiç ilgisi bulunmuyor. Bu durumda yurttaşların (bazı siyasetçiler dahil) küresel kentin ne olduğu ile ilgili açık bir tanım ya da fikirlerinin olmadığını söyleyebiliriz.

İncelemenin açıkça gösterdiği bir başka nokta da, küresel kentle ilgili sosyal ayrımın farklı ilçeler ve farklı sosyo-ekonomik gruplar arasında sınırlı olmadığı, kurumlar, kurumların küresel kent politikaları ve yurttaşlar arasında da bulunduğu.

Bu alandaki incelemeden, İstanbul'da belirli bir seviyede bazı teknik kolaylaştırmalar sunuyor olsa da iletişim teknolojilerinin yerel kurumsal siyasette yerel ve küreseli buluşturmada çok önemli bir rolü olmadığını görüyoruz. Kısıtlı ağ iletişimi, kentin pazarlaması ve bazı çevrimiçi etkinliklere katılımın aslında sadece iletişim teknolojilerinin kenti küresel yaptığı fantezisini yarattığını görüyoruz. Yereldeki sorun ve kısıtlamalar ise bu fanteziyi yoksunlaştırıyor.

Buradaki ironi, merkezî hükümetin İstanbul'u Türkiye'nin dünyaya açılan penceresi olarak görmesi ve kenti küresel bir kent yapmak için bir stratejisinin olması. Görüşmelerde merkezî hükümetin bunu kendisinin yapmak istediğini, strateji ve kararlar için gücü yerel siyasete delege etmek istemediğini anlıyoruz.

Fantezi 3: İletişim teknolojileri yerel siyaseti daha demokratik yapıyor

Bu boyuttaki üçüncü fantezi iletişim teknolojilerinin yerel siyaseti demokratikleştirmesi. Bu daha geniş anlamdaki siyasî güç fantezisine bağlı bir fantezi. Büyükşehir Belediyesi'sinin biricik çevrimiçi katılım örneği (ve ilçe belediyelerinin çok sınırlı bir-iki örneği) bu fantezi için imgesel oluşturuyor. Ancak bu fantezi de görüşmeler boyunca yoksunlaşıyor.

Siyasetçiler hem açıkça yerel yönetimlerde katılım olmadığını söylüyor hem de bu durumun yalnız yurttaşları değil kurumları ve kendilerini de etkilediğini anlatıyor. Yerel yönetimlerin yerel katılıma değer veren küresel kent süreçlerini izledikleri iddia ediliyor ama aynı zamanda “Türkiye’de belediyeler o seviyede değil” deniyor.

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi, yerel siyasette katılımın merkezî kanunlarla tasarlandığı anlatılıyor. Görüşülen kişiler yerel karar alma süreçlerinin, bunu belediye meclisleriyle sınırlayan kanunlara bağlı olduğunu söylüyorlar. Siyasetçiler bazı kararlarda bazı paydaşlara danıştıklarını söylediler de eylemciler danışılan aktörlerin ilgisizliğine dayanarak bunun gösteriş olduğunu düşünüyorlar. Görüşmelerdeki fikirlere göre yurttaşlar karar alma süreçlerinin dışında kalıyor.

Yerel siyaset görüşmelerindeki fikirlerden biri, yurttaşların yine de bildiklerini söylemeleri gerektiği. Ancak bu fikri dile getirirken yurttaşların bunu nasıl yapabileceğiyle ilgili bir yol önerilmiyor. Katılım eksikliği en küçük kurumu da dışlıyor. Muhtarların da yerel karar alma mekanizmalarına katılamadıkları iddia ediliyor. Bu fikir de katılım sorununun politik olanla sınırlı olmadığı, siyasetin de demokratik sorunlarının olduğunu gösteriyor.

Bu durumda birbirinin içine geçmiş iki Öteki olduğunu söyleyebiliriz. Öteki (bu durumda merkezî hükümet) (çok

sınırlı) karar alma gücünü yerel yönetimlere vererek yurttaşlardan katılım *jouissance*'ını alıyor. İkinci Öteki olan yerel yönetimler de aynı *jouissance*'i en küçük yerel yönetimden (muhtarlardan) alıyor.

Bunun yanında görüşmeler iletişim teknolojilerinin bazı istisnalara yardımcı olduğunu da öneriyor. Görüşmeler eylemci ve sade yurttaşların belediyelerle çevrimiçi etkileşim halinde olmak istediklerini gösteriyor. Bunun için e-posta yollamayı tercih ediyorlar. Eylemciler, her ne kadar belediye başkanları hâlâ telefonu tercih etseler de belediye çalışanlarının iletişimde e-posta kullanmalarından memnun.

Bununla birlikte çevrimiçi iletişimin çok sınırlı olduğu da iddia ediliyor. Bu yalnızca yurttaşların ilgisizliğinden değil aynı zamanda belediye çalışanları ya da siyasetçilerin bu tür iletişimi sürdürememelerinden de kaynaklı. Görüşmelerde belediyelerin eylemcilerden gelen e-postaları daha ciddiye aldıklarını görüyoruz. Belediyelerin sivil toplumdan gelen mesajları düzenli olarak yanıtladıklarını bilmek, yerel demokrasi için potansiyel olarak iyi haber.

Diğer yandan sade yurttaşlar, e-postaları yanıtlanmadıkça yerel demokrasiye olan inançlarını kaybettiklerini söylüyor. Katılımla ilgili olarak "Haydi İstanbul vapurunu seç!" kampanyası eylemcilerin de yurttaşların da hafızalarında çok canlı. Tek anlamlı e-katılım örneğinin bu kadar canlı hatırlanıyor olması, fırsat verildiği zaman yurttaşların katılıma hazır olduklarının bir göstergesi.

Vapur seçme örneği, görüşmelerde katılım için bir önkoşul olarak görüldüğü üzere yurttaşların günlük hayatlarında çok somut bir konuyla ilgili bir karardı. Ancak yurttaşlar belediyelerin iletişim teknolojilerini katılımcı süreçler için kullanmadıklarını düşünüyor. Bunun yerel demokrasi eksikliğinden kaynaklandığını söylüyorlar. Bazı yurttaşların, özellikle de eylemcilerin, belediye web sitelerindeki anket-

ler ve istişareler hakkında şüpheleri var. Katılımcıymış gibi olan ama gerçekte yurttaşları karar alma süreçlerine tam katmayan çevrimiçi araçlara karşı eleştirel yaklaşıyorlar. Sade yurttaşlar yerel politikaları en son duyanlar olduklarını düşünüyor ve eğer kendi ilgi ve çıkarları dahilinde olursa katılacaklarını söylüyor. Sade yurttaşlarla yapılan görüşmelerdeki ikincil bir fikir ise “her şey yurttaşlara sorulamaz”.

Eylemcilerin görüşlerinde yerel yönetimleri demokratikmiş gibi gösterme kaygısı ve katılımın anlamlı olabilmesi için çevrimdışı olması gerektiği fikirlerine daha önce değinmiştik.

Yerel siyasete gelince, iletişim teknolojileriyle kolaylaştırılmış yerel-küresel ortaklığı ve ağ iletişiminin yerelde (toplu taşıma politikaları ya da küresel projelerin bir parçası olarak açılan bazı birimler gibi) bazı etkileri var gibi duruyor. Etki daha ziyade kamu hizmetlerinde ve genel olarak kent ekonomisinde ancak çok sınırlı görülüyor. Ya değişim görülüyor (AB fonundan önce de çok paydaşlı projeleri olan ilçe belediyesi örneği gibi) ya da bazı kurumlar yerel sorunların küresel çözümleri olamayacağı düşüncesiyle var olan kısıtlı değişimi de inkâr ediyor. Görüşülen kişiler burada yine merkezî siyasetin, yerel politikaların yerel yönetimlerce yapılmasını engellediğini, bunun sonucu olarak yerel süreçleri küresel süreçlere bağlamanın imkânsızlaştığını anlatıyor.

Etkileşim kapasitesi eksikliği ve yerel demokrasi eksikliği de yine küreselin yerel siyasete etkisini azaltan nedenler olarak sayılıyor. Farklı kurumsal siyaset kurumlarının farklı paydaşlarla etkileşim kapasitelerinin olmadığı söyleniyor. Daha önemlisi, yerel yönetimlerin yapabileceği sınırlı yerel politikaların seçimlerden önce adaylar tarafından kararlaştırılması. Aday seçildikten sonra, geriye kalan tüm ilgililere önceden alınmış kararların uygulanması düşüyor. Bu du-

rum da yine daha demokratik yerel siyaset fantezisini yoksunlaştırıyor.

Bu inceleme yerel kurumsal siyasetin en önemli sorununun merkezî siyaset, politik olanın en büyük sorunununsa katılım eksikliği olduğunu gösteriyor. Katılım eksikliğinin yanı sıra bir diğer sorun da kurumsal siyasetle yurttaşlar arasındaki kopukluk. Yerel yönetimlerin istişarelere davet ettiği sivil toplum kuruluşlarının konuyla ilgisizliği ve eylemcilerin yerel yönetimleri demokratikmiş gibi göstermemek için e-katılıma sıcak bakınamaları her iki grupta diğeri için güvensizlik ve şüphe olduğunu da gösteriyor.

Sade yurttaşlar ise politik hayatta neredeyse yok gibi. İncelemeden anladığımız kadarıyla iletişim teknolojilerinin bu sorunlarda değıştirici bir rolü var gibi algılanmıyor. Yerel bir kararla ilgili olan ve zamanında ümit vaat etmiş bir e-katılım örneğı (vapur tercihi), eğer bu teknik bir sorun olsaydı, iletişim teknolojilerinin katılım eksikliğini yok edebileceğini gösteriyor. Ancak İstanbul'da katılım eksikliği sadece teknik bir sorun gibi durmuyor. Daha öncekilerde de olduğu gibi, buradaki Öteki iletişim teknolojilerinin eksikliği doldurabilmesi için biraz fazla güçlü görünüyor.

İnceleme 2: Eylemliliğin Değişiminde İletişim Teknolojileri Rolünün Algısı

1960'ların sonunda doğan yeni toplumsal hareketler, topluma yeni aktörler sundu. Gündemleri ve eylem yöntemleriyle bu aktörler o zamanın sivil toplum kuruluşlarından bağımsız ve onlardan farklıydı.

O dönem, kültür ve bireye odaklanarak kamusal alanla özel hayat arasındaki ayrımı belirsizleştiren feministler, çevreciler ve öğrenci hareketleriyle anılıyor (Touraine 1985; Melucci 1985; della Porta ve Diani 2006). Bu belirsizleşmiş alana Melucci (1985:815) *ortak kamusal alan* adını veriyor. Eylemciler bu alanı, karar alma süreçlerine eklenmesini istedikleri konularda seslerini çıkarmak ama aynı zamanda da kurumsallaşmanın tüm şekillerinden bağımsız kalabilmek için kullanıyordu. Böylelikle de toplumsal ve politik hayatta yeni aktörler olarak anıldılar.

Ağ toplumunun bir boyutu olarak eylemcilik, toplumsal değişimin üç alanının (yerel-küresel ilişkisi, siyaset-politik olan ve iletişim teknolojileri) birbiriyle etkileştiği başka bir alan yaratıyor. Castells (2000) iletişim teknolojileri ve medya, siyasî faaliyetin ana alanı haline dönüştükçe uluslararası

sivil toplum kuruluşları aracılığıyla görüntü temelli *sembolik siyasetin* doğacağını öneriyor. Castells (2008) bunun yanında uluslararası sivil toplum kuruluşlarının yarattığı küresel kamusal alanın, yeni siyasî aktörleri kurumsal siyaset karşısında güçlendirerek güç ilişkilerini yeniden düzenleyeceğini de savunuyor.

Değişen yerel-küresel ilişkisi küresel ve yerelötesi eylemcilik için yeni alanlar açıyor. Alternatif siyasetle eylemcilerin güçlenmesi ve iddialara göre politik olanda katılımın artması da Castells'e göre yine ağ toplumunun bir sonucu. Castells (1997) kültürel ifadelerin çeşitli değerlere sahip e-iletişim ağlarında oluşmasıyla bu ifadelerin yerel tarih ve coğrafyadan koptuğunu, bunun politik aktörleri ve süreçleri değiştireceğini, sonuç olarak alternatif/yeni siyasetin doğacağını iddia ediyor.

Bu değişim ya da hüsnükuruntu da yine bu boyutta fanteziler kurmak için imgesel sağlıyor. Örneğin, küresel kamusal alan ya da yerel ve küreselin etkileşimiyle doğan küresel eylemlilik, uyumlu bir dünya toplumu için yaratılan bir uyum fantezisi.

Eylemlilik ve iletişim teknolojileri

Eylemcilerin politik mücadelelerinin gittikçe iletişim teknolojileriyle yayıldığı (Kahn ve Kellner 2004) ve internetin eylemlilik için bir gereklilik olduğu (Chadwick 2006) iddia ediliyor. Eylemcilerin iletişim teknolojileri kullanımında en önemli unsurlardan biri de erişim. Castells (1997) çevrimiçi medya ve sanal topluluklarla eylemcilere ve alternatif siyasete erişimin daha yerinden ve katılımcı bir politik sahne yarattığını söylüyor. Çevrimiçiyle alternatif bilgiye erişim ve bu bilginin yayılması da farklı/alternatif politik aktörlerin seslerini yükseltmelerine yardımcı oluyor (Bennett 2005).

Ayrıca bilgisayarlı iletişim ve bilgi teknolojilerinin etkileşimli yapısı çok merkezli iletişimle kullanıcılar arasında etkileşimi arttırıyor. Castells (1997) toplumda artan etkileşimin daha çok katılım için başka bir neden olduğunu savunuyor. Düşük maliyet, heryerdelik ve hız gibi teknik avantajların da eylemcilerin daha verimli çalışmasına yardım ettiği iddia ediliyor.

Erişim

Görüşmelerde dile getirilen ilk fikir iletişim teknolojilerinin bilgiye ve insanlara daha iyi erişim sağlaması. Yaşı ileri olan eylemciler eskiden bilgiye çok sınırlı erişime sahip olduklarını, kendi örgütleri dışındaki bilgiye geleneksel medyadan eriştiklerini anlatıyor: “*Yabancı radyo istasyonları bizim internetimizdi*” (Ceylan, 60, k, e). Eylemciler, anaakım bilgiye erişebildiklerini ama iletişim teknolojilerinin farkının, alternatif bilgiye erişim olanağı yaratması olduğunu söylüyorlar:

“Şimdi Facebook’ta başka hiçbir yerde yayınlanmayan videolar paylaşıyor, mesela adam öldüren polislerin videoları. (Anaakım) medya bunları yayınlamıyor, bunlar hep Facebook’ta” (A.koala, 29, e, e).

Bilgiye iletişim teknolojileriyle erişmenin daha derinlemesine araştırma yapmaya yardım ettiği de söyleniyor. Eylemciler bilgiye çevrimiçi erişimle örneğin çok uluslu şirketlerin, ortaklarının, kendilerinin ve müşterilerinin mesleki ahlak kurallarına eriştiklerini ve daha sonra bu bilgiyi yerelde işçilerin haklarını ihlal eden şirketler üzerinde baskı oluşturmak için kullanabildiklerini anlatıyor.

Çevrimiçi erişim eylemciler için aynı zamanda güncel bilgi anlamına da geliyor. Güncel bilgiye ne kadar ihtiyaçla-

rı varsa, arşiv bilgilerine de o kadar gerek duyduklarını söylüyorlar. Bu bilgiye erişim de yine iletişim teknolojileriyle kolaylaşıyor ve iyileşiyor. Eylemciler, iletişim teknolojilerinin küresel bilgiye erişime de yardımcı olduğunu, bu olanağı dünyayı daha iyi anlamak için kullandıklarını anlatıyor.

Görüşülen kişiler eylemcilerin fikir ve gündemlerini doğrudan ya da dolaylı olarak siber alanda paylaştıklarını söylüyor. Eylemciler yurttaşlara erişmek, onları örgütlemek ve ilgilerini artırmak için sosyal medyanın çeşitli tür ve uygulamalarını kullandıklarını söylüyor.

Bir başka fikir de sosyal paylaşım¹ sitelerinin, özellikle Türkçe sürümleri yayına girdikten sonra Facebook (ve artık Twitter'ın) kullanımında çok önemli bir artış olması: "Facebook hesabı olanlar artık e-postalarından önce Facebook'a bakıyorlar. Biz de o yüzden yoğun olarak kullanmaya çalışıyoruz" (Tarık, 36, e, e). Bu çevrimiçi ve mobil araçlarla eylemcilerin "zincir etkisi" ve özellikle de "paylaşma" ile insanlara erişmelerinin daha kolay olduğu iddia ediliyor. Eylemciler, iletişim teknolojilerinin toplumdaki tüm yaş gruplarına ulaşmak için en iyi araç olmadığını teslim ederken gençlere ulaşmak için kesinlikle en iyi araç olduğunu söylüyor.

Sosyal paylaşım sitelerinin ve diğer sosyal medya araçlarının eylemciler için önemli hizmetlerinden birinin de istatistik raporları olduğunu öğreniyoruz. Raporlar, eylemcilerin mücadeleleri için hedef kitle davranış ve etkinliklerini izlemeye yarıyor. Bu yüzden de görüşmelerde sosyal medyanın ve özellikle sosyal paylaşım sitelerinin web sitelerinden

1 İngilizcede "social networking site" olarak adlandırılan kavram Türkçede "sosyal paylaşım sitesi" olarak geçiyor. Oysa paylaşımı da kapsayan ve bu kitapta daha önce tartıştığımız ağ mantığı söz konusu. Ancak hangi araçlardan bahsedildiğinin daha net anlaşılması açısından halen kullanılan çeviriyi burada kullanıyorum. Önerim okuyucunun aklında bu kitapta kullanılan ağ mantığını tutmasıdır.

daha önemli olduğu savunuluyor. Görüşmelerde bu sosyal medya araçlarını kullanmak için belirli bir baskının olduğu da görülüyor:

“Hepsini anlamlı bulmamamıza rağmen yine de var olan tüm araçlarda görünür olmak için hepsini kullanıyoruz” (Tark, 36, c, e).

Kimi zaman eylemciler çevrimiçi araçları ve e-eylemciliği çok uygun bulmasalar da başkalarının farklı algıları olabileceği düşüncesiyle, diğer eylemcilere destek için bu araçları kullandıklarını anlatıyor:

“Her ne kadar ben kendi özelimde bunu pasifize edici ve çok anlamlı bir eylem biçimi olduğunu düşünmüyorsam da hep kafamda şey var başka bir yerde farklı algılanıyor, o sayısal çokluk belki olumlu sonuç verecektir gibi bir düşünce olduğu için o (e-)kampanyaları imzalıyorum ve yaygınlaştırmaya çalışıyorum” (Selin, 53, k, e).

Diğer yandan, iletişim teknolojilerine erişimin tüm farklı siyasî görüşlere ve politik sahnedeki tüm aktörlere açık olduğu söyleniyor. Eylemciler, bu nedenle, karşıt içerik yaratılmasının çok kolay olduğunu anlatıyor. Verilen örneklerden birinde yerel yönetimlerin bir politikasına karşı mücadele eden gruba karşı aynı yerel yönetim karşıt bir blog açıyor:

“Biz bir blog kurduk sonra belediye de kurdu karşı blog. Biz yorum yapıyorduk aralarda bize muhalif yorumlar da gelmeye başladı, mahallenin bizim tanıdığımız kişilerden değil ama bir yerlerden evet orası [Sulukule] yok olmalı falan filan diye gelmeye başladı” (Ferda, 42, k, e).

Bu fikre göre aynı zamanda iletişim teknolojileri itibarı tehdit edebilir ya da itibara zarar verebilir. Bazı eylemciler

internette kontrolü kaybettiklerini de belirtiyor. İnterneti kötüye kullanmak ve örgütlerin görüşlerini saptırmanın çok kolay olduğunu anlatıyorlar:

“Özellikle kurumsal manada insanların doktrin veya görüşleri varsa onların dejenere ve asimile edilmesi internette çok mümkün. Buna yakın ya da sizin düşüncelerinizin on tanesine doğru bir tanesine yanlışa yakın bir şeyde insanlar üzerinde bir etkileşimi kurulabilir. Bu noktada da yanlış yapan bir daha doğru noktaya geçmesi onun için zaman alabilir” (Gökhan, 27, e, e).

Etkileşim

Görüşmeler iletişim teknolojilerinin eylemcilerin birbirleriyle ve diğer aktörlerle etkileşimlerini iyileştirdiğini işaret ediyor. Eylemciler geçmişte etkileşim eksikliğinin etkinlik düzenlemeyi zorlaştırdığını söylüyor. Eskiden bilgi akışının çok sınırlı olduğunu çünkü aynı örgüt içindeki hiyerarşinin bilgiyi kendine sakladığını anlatıyorlar. Yaşı ileri/emekli bir eylemci, yöneticilerinin örgütün üyeleriyle bilgi paylaşmadığını anlatıyor: “Bize toplantıların sonuçları bildirilirdi yani toplantının varlığından çok haberdar olamazdık” (Ceylan, 60, k, e). Artan etkileşimin eylemcilerin bakış açılarını genişlettiği de iddia ediliyor: “Eskiden insanların (eylemcilerin) fikirleri ve tepkileri daha mutlaktı ve kendi dar bakış açılarından oluşuyordu” (Selim, 52, e, e).

Artan etkileşim eylemcilerin doğru ve yanlışlarını daha net görmelerine ve beraber tepki vermelerine yardımcı oluyor gibi duruyor. Bu fikre göre, eylemciler iletişim teknolojileriyle artık birbirlerine farklı seviyelerde farklı paydaşlar tanıtırabiliyor. Eylemciler artan etkileşim sayesinde eskisinden daha çok öğrendiklerini, araştırdıklarını ve sorgula-

dıklarını da söylüyor. Görüşmelerde kendi aralarında ve diğer paydaşlarla etkileşimlerinin çevrimiçi daha iyi olduğunu çünkü internetin tartışma için demokratik bir alan sağladığını anlatıyorlar: “Bu yüzden bunun farkında olan devlet seks ve kumar sitelerinden çok fikir paylaşım sitelerini yasaklıyor” (Tarık, 36, e, e).

İnternetin demokratik bir alan olduğu, bilgisayarlı iletişimin daha yumuşak olduğunu düşünenler tarafından da söyleniyor. Görülen o ki farklı siyasî görüşteki eylemcilerin ortak bir dava için bir araya geldikleri de oluyor, ancak bu farklar zaman zaman gerginliğe neden olabiliyor. Örneğin, kadın hakları birçok farklı profilden kadın eylemciyi buluşturan bir konu. Eylemciler özellikle siyasî farkların dış görünüşe yansıdığı ve bunun bazı eylemcileri kışkırtabildiği durumlarda yüz yüze etkileşimin oldukça zor olabildiğini söylüyorlar. O yüzden bu tip durumlarda, mücadelenin iyiliği için çevrimiçi etkileşimin daha yumuşak ve etkin gittiği denenmiş ve kabul görmüş: “Bilgi akışı internetten çevrimiçi yapılıyor, kimse kimseyi kırımlıyor çünkü birbirimizi görmüyoruz” (Feride, 36, k, e).

Ayrıca, örneğin Facebook’ta grup sayfalarının duvarlarının eylemciler, destekçiler/beğenenler arasında tartışma açmak için uygun alan olduğunu söylüyorlar. Kimi zaman tartışma açılması için kışkırtıcı yorumlar yaparak insanları teşvik ettiklerini anlatıyorlar. Eylemciler davalarını destekleyen kişilerle çevrimiçi tartışmaların ve çevrimiçi varlıklarının kendine güveni arttırdığını da söylüyor.

İletişim teknolojilerinin birleştirici bir özelliği olduğu da belirtiliyor. Örneğin e-posta gruplarının resmi olmayan örgütlenmeler için birleştirici olduğu söyleniyor. Eylemciler aynı zamanda yurttaşların çevrimiçi politik içeriklerinin de birbirleri arasında etkileşimi artırdığını düşünüyor: “Herkesin söyleyecek bir şeyi var ama... Bu yüzden Facebook çok

fazla kullanılıyor. İnsanlar sonunda kendilerini ifade edebiliyorlar” (A.koala,29, e, e).

Ancak çevrimiçi etkileşim için her zaman sosyal medya tercih edilmiyor. Etkin kullanıldığı takdirde eylemcilerin kendi web siteleri de bu etkileşim için yeterli olabiliyor:

“Web sitemizi çok aktif bir şekilde kullanıyoruz. Çok hızlı güncelleniyor, üyelerimiz bunun bilincinde, iç haberleşme diye bir kısım var, birazcık daha kendi içinde haberleşmeyi sağlıyor ama Facebook ve Twitter üzerinden çok bir şeyimiz yok” (Esra, 27, k, e)

Eleştirel bir fikirse iletişim teknolojilerinin, özellikle de sosyal paylaşım sitelerinin özel hayatı tehdit etmesi. Özel hayatla ilgili hassas olan eylemciler bu web sitelerini kullanmadıklarını söylüyor:

“Çok fazla çevreden çok fazla insan tanıyorum. Onları çevrimiçi buluşturmayı doğru bulmuyorum. Belki diğerleri tarafından görülmek istemeyecekler” (Feride, 36, k, e).

Verimlilik

Eylemcilerle görüşmelerde iletişim teknolojilerinin daha verimli çalışmaya olanak verdiği düşüncesi görülüyor. Yaşı daha ileri olan eylemciler eskiden birbirleri ve diğer paydaşlarla iletişimlerinin daha kısıtlı olduğunu söylüyor. Örneğin her eylemcinin evinde sabit telefon olmadığı zamanlarda telefon görüşmeleri için ortak noktalar ya da ofisler belirlenip yine belirli zaman dilimlerinde telefon konuşmaları yapıldığı, ofis saatleri haricindeki iletişim için insanların kuryelik yaptığı, acil olmayan durumlarda da posta ile mektup atıldığı anlatılıyor. Ofis içinde de belgelerin, çok vakit alan teksir makineleriyle çoğaltıldığı söyleniyor.

Eylemciler eskiden mektupla bir etkinlik düzenlemenin aylar aldığını anlatıyor, bugün iletişim teknolojilerinin bu zaman sorununu yok ettiğini iddia ediyorlar. İletişim teknolojileriyle bugün eylemcilerin ofis işlerinin de diğer paydaşlarla olan iletişimlerinin de daha verimli olduğunu düşünüyorlar. Bu fikir mobil olmayı da içeriyor. Görüşmelerde mobil olmaktan kasıt bilgi ve hizmetlerin eylemcilerin hedef kitlelerine her gün ve tüm gün iletebilmeleri. Eylemciler, iletişim teknolojileriyle farklı düzeylerde ve farklı kapasitelerdeki paydaşlarla iletişim trafiğini de daha iyi yönettiklerini söylüyorlar.

İletişim teknolojilerinin eskiye oranla mali avantajlarından da bahsediliyor: “Artık her toplantı için seyahat etmek zorunda değiliz. Web konferans gibi araçlar kullanıyoruz” (Selim, 52, e, e). Eskiden, sabit telefon kullanıldığı zamanlarda, istenilen kişilere her zaman ulaşamadığı, mektubun çok zaman aldığı ve bazen yollanan mektupların kaybolması gibi sorunların yaşandığı anlatılıyor. Bu verimsiz iletişimin de motivasyonu düşürdüğü savunuluyor: “Bir aktivisti en çok besleyen şey hedef grubuyla düzenli ve hızlı iletişim içinde olması. Artık internetle bu mümkün” (Selim, 52, e, e).

Eylemciler iletişim teknolojileri kullanımıyla kampanyaların sayısının arttığını da söylüyor. İstanbul’daki eylemciler artık eskisinden daha çok kampanya temelli çalışıyor gibi duruyor. Görüşmelerde iletişim teknolojileriyle çalışmanın iyi sonuçlar verdiğini gördükçe daha çok eylemcinin bu teknolojilerin önemini anladığı ve yararlanarak işlerini iyileştirmeye motive oldukları söyleniyor.

Eylemciler zaman ve yer esnekliğinin günümüz eylemliliği için çok önemli olduğunu düşünüyor. Mümkün olan en kısa zamanda mümkün olan en fazla kişiye ulaşmaları gerektiğini söylüyorlar. Onlar için, özellikle İstanbul gibi büyük ve kötü düzenlenmiş bir kentte iletişim teknolojileriyle

haberleşmek büyük bir avantaj, çünkü bilgi yayma ve tepki vermek için hızlı olmak zorundalar. Mali kısıtlamaları olan eylemciler için düşük maliyetli ya da maliyetsiz çevrimiçi araçların da yine daha verimli çalışmak için yardımcı olduğu söyleniyor.

İletişim teknolojileri kullanmanın sadece ofis harcamaları ve iletişim maliyetlerini düşürmediğini, aynı zamanda fon geliştirmek için kullanıldığını da görüyoruz. Eylemciler çevrimiçi fon geliştirme araçlarıyla hedef kitlelerini harekete geçirebildiklerini ve mücadeleleri için daha verimli mali kaynak yaratabildiklerini anlatıyor:

“Sadece destekçilerden 5 milyar (eski parayla) topladık. O grup [Moda’da inşaatı yasadışı olan otele karşı mücadele için Facebook üzerinde açılan grup] sayesinde oldu bu” (Kaan, 30, e, e).

Ayrıca web’de var olmanın, eylemcilerin görünürlüğünü arttırdığı da söyleniyor. Çevrimiçi araçları kullandıklarında toplumun ve hatta dünyanın yaptıklarını görebildiklerini iddia ediyorlar. Bu fikre göre sosyal medya anaakım medya için haber kaynağına dönüştükçe, anaakım medya eylemcilerin çalışmalarına daha düzenli olarak erişebiliyor ve bu araçları verimli kullanan eylemcilerle ilgili daha çok haber yapıyor.

Eylemciler geleneksel medyada görünmenin daha sonra bu tür medya için içerik üretme davetine dönüşebildiği vakalar da anlatıyor:

“Böyle bir *cause* yarattım bakalım ne olacak, kaç insan gelecek, yorumlar ne gelecek diye. Orada inanılmaz yorumlar gelmeye başladı. İstanbul’da böyle bir kitle varmış meğerse, İstanbul’da motosiklet kullanılmasını isteyen ve bunu yaymaya çalışan. Bunun üzerine Business Channel beni çağırdı, orada bir program yaptık beraber. Radyo sunucu-

su Geveze beni çağırıldı, 8 program yaptık. Oradan olay büyüdü Power FM'e gitti, iki yılda bir sürü programa gittim” (Halim, 36, e, e).

Eylemciler sosyal medyanın geleneksel medyadan daha eğlenceli bir alternatif olduğunu ve kullanıcı dostu uygulamalarla da işleri daha kolay yürüttüklerini düşünüyor; pasif yurttaşları daha hızlı harekete geçirmelerine, daha kolay bilinçlendirme ve daha kolay lobi yapmalarına yardımcı olduğunu anlatıyorlar.

Bununla beraber eylemciler, iletişim teknolojilerinin tam tersine verimsizlik yaratabileceği durumları da listeliyor. Örneğin çevrimiçi bilgi nin güvenilirliği sorununu ele alıyorlar: “Doğru bilgiye nasıl erişebileceğini bilen ve bunu kullanan kazanıyor, bilmeyen kaybediyor” (Selim, 52, e, e). Eylemciler ayrıca, uygulamaları anlamlı bir şekilde kullanabilmek için sosyal medyanın ek zaman, bütçe ve teknik beceri gerektirdiğini düşünüyor.

Bu verimsizlik fikrine göre hipermetin ve sosyal medyanın dikkati dağıttığı da söyleniyor:

“Mesela labourstat önemli bir sitedir ve her gün güncellenir yani bir sendikacının bilmemesi mesela utançtır, öyle bir şeydir ama mesela labourstat'den haberleri yoktu. Anlatabiliyor muyum? Hani Facebook ve Twitter biraz da moda olduğu için fazlasıyla bunun üzerinden (gidiyor)” (Esra, 27, k, e).

Eylemciler sanal desteğin etkinlik düzenlemek için bir sorun olduğundan şikâyetçi. Bu fikre göre örneğin Facebook'taki “event” uygulaması verimli bir araç gibi gözükse de gerçekte öyle değil:

“İnsanlar gelen etkinlik davetlerini kabul ediyorlar çünkü o etkinliğe gitme haberinin profillerinde yayımlanmasından

hoşlanıyorlar ya da bir mücadeleyi desteklemekten mutlu oluyorlar ama etkinliğe gelmiyorlar. Etkinliğinize geleceğini teyit eden 200 kişi olsa da, gerçekte 4 kişi geldiği olabiliyor” (Gözde, 25, k, e).

Bir başka verimsizlik nedeni olarak da dijital uçurum sayılıyor. Görüşmelerde eylemcilerin toplumdaki, dolayısıyla hedef kitlelerindeki dijital uçurumu unutmamaları gerektiği söyleniyor. Mesela Roman mahallesinde çalışan eylemciler örneğinde “çoğu okuma yazma bilmiyor, zaten çok yoksullar ve evde internetleri yok gibi. Yani mahallede bu [çevrimiçi] iletişimi izleyebilen bir kişi vardı, o yüzden mahalleyle iletişimi sağlamak için daha çok oraya.. zaten de gitmek gerekiyor” (Ferda, 42, k, e).

Görüşmelerde dijital uçurumun kültürel açıdan görüldüğü de söyleniyor: “Yaşamla alakaları çok farklı. Yani fotoğraf çekmek, bir hikâye biriktirmek, öyle şeyleri yok. Daha güncel yaşıyorlar” (Ferda, 42, k, e). Bunun yanında, eylemcilerin sanki herkesin çevrimiçi erişimi var gibi düşünebiliyor olmaları diğer bir sorun. Eylemcilerin genel eylem camiasında bilginin sadece iletişim teknolojileriyle paylaşıldığını söylüyor:

“Bu kadar geniş bir çevrem var hiç kimse telefonla ulaşip bunu söylememişti. Belki insanlar da internet var nasılsa deyip telefon etme gereğini duymuyor” (Güneş, 50, k, e).

Son olarak eylemciler birlikte çalışabilmek için güvene ihtiyaçları olduğunu ve bunu çevrimiçi kuramadıklarını anlatıyor:

“Hızla haber almak için çok iyi ama hızla strateji üretmek için yeterli değil çünkü salt oradan haberleşerek güveni sağlamak zor oluyor bırak güveni bir süre sonra cepheleşiyor çatışmalar ve insanlar enerjilerini orada tartışarak tüketebiliyorlar.” (Ferda, 42, k, e).

Burada siyasetçiler ve eylemcilerle yapılan görüşmeleri ampirik olarak kıyasladığımızda her iki grubun (iletişim teknolojileriyle) verimliliği farklı algıladığını görüyoruz. Bir önceki bölümde inceleyip tartıştığımız üzere siyasetçiler ile iletişim teknolojilerinin işlerindeki yönetsel verimliliği artırmaya odaklanıyor, idari işlerinin kalitesinin arttığına atıfta bulunuyor ve iletişim teknolojilerinin daha iyi kamu hizmeti sağlamaya yardımcı olduğunu söylüyorlar.

Diğer yandan eylemcilerle yapılan görüşmelerde açıkça bu ikinci grubun verimliliğin içine demokratik unsuru koyduğunu görüyoruz. Eylemcilerin aralarında ve diğer paydaşlarla daha iyi iletişim, eylemciler ve hedef grupları arasında etkileşim, sayıları artan kampanyalar, medya ile etkileşim, pasif yurttaşların harekete geçirilmesi ve bilinçlendirme, daha yüksek verimlilik fikrinin alt fikirleri olarak çıkıyor karşımıza. Bu kıyaslamaya göre siyasetçilerden farklı olarak eylemciler iletişim teknolojilerini daha iyi demokrasi için verimli araçlar olarak görüyor.

Statü

Eylemciler iletişim teknolojilerinin politik yaşamda ve kurumsallaşmış siyasete karşı statülerini iyileştirdiğini düşünüyor. Bir eylemcinin internetten önce ve sonraki dönemi kıyaslayan hikâyesi bu fikre bir örnek:

“1997’den sonra özellikle 98’de bu teknolojilerin gelişmesiyle birlikte bir kere uluslararası seviyede ne olup bittiğine kendiniz de erişebiliyorsunuz, artık kamuyla sınırlı kalmıyorsunuz. Kendiniz eriştikçe bu sefer siz kamuyu bak böyle böyle bir süreç, böyle böyle toplantılar var biz katılmak istiyoruz diye bir baskı oluşturmaya başlıyorsunuz. O baskı oluşturma sürecinde de kamuyla bir ortaklık geliştirme,

bir anlamıyla o sürece dahil olabilme imkânın oluyor. Çünkü kamu engellese bile bu bilgi paylaşımını engelleyemiyor, küresel düzeydeki bu politikalardan ve gelişmelerden haberdar olmanız sizde bir kapasiteyi de geliştiriyor, geliştirilen bu kapasiteyi bu sefer yerele yansıtmaya çalışıyorsunuz” (Selim, 52, e, e).

Görüşmelerde ortaya çıkan bir diğer görüş iletişim teknolojilerinin ilerici bir etkisinin olması: “Çevrimiçi insanlar değişimi daha çok istiyorlar” (Tolga, 39, e, e). Bununla aynı yönde “geleneksel yollar Türkiye’de değişim için işe yaramıyor” (Tolga, 39, e, e). Eylemciler çevrimiçi kampanyaların eylemliliği giderek güçlendirdiğini düşünüyor. İnternetin ağ yapısının bilgi paylaşımını artırdığı, bunun da eylemcilerin gücünü artırdığı iddia ediliyor.

Eleştirel bir fikirse iletişim teknolojileri kullanımının eylemleri sanallaştırması: “Facebook, Twitter bunu çok sanallaştıran şeyler, yapılmasın değil hani, karşı değilim. Ben hani gelenekselimdir yani anlayacaksınız da konuşurken, mutlaka yapılsın ama aslolanın yanı sıra yapılsın, onları hedef haline getirip mutlaka onun üzerinden gidilmesi bana çok tehlikeli geliyor” (Esra, 27, k, e). Bu görüşe göre sanal eylemlerin sonuçları pasif eylemlilik ve soyutlaşma:

“İnternet üzerinden yapılan bu tartışma ve muhalefet hareketlerinde bir o insanların gerçekliğine dokunamıyorsunuz. Siz sıcak evinizde çay içerek bilgisayarın karşısında oradaki açlıktan yoksulluktan haberdar olamazsınız” (Felda, 42, k, e).

Eylemciler, eylemlerde yalnız iletişim teknolojileri kullanılırsa bunun içerik, entelektüel bilgi ve tartışma olmayan içi boş *görsel siyaset* ya da *slogan siyaseti* yaratacağını düşünüyor:

“İnsanlar Facebook’ta gruplara arkadaşları katıldığı için ya da tanıdıkları sembolleri gördükleri için katılıyorlar ama içeriği bilmiyorlar. Okumuyorlar, kelimelerle değil sembollele ilgileniyorlar” (A.koala, 29, e, e).

Görsel ifade fikri bilgiye erişim açısından da ele alınıyor. Bu fikre göre insanlar bilgisayar ya da mobil aletlerin ekranlarından iletişim kurmayı tercih ediyor. Eylemciler insanların görmeye ve okumaya odaklandığını, duymaya kapandıklarını düşünüyorlar. Geçmişle kıyaslandığında iletişim teknolojilerinden önce eylemcilerin daha az görsel daha çok işitsel iletişimleri olduğu anlatılıyor:

“Hiç hani dumanla haberleşilen bir ortam değildi. Hani internet kadar şey olmasa da, telefonla iletişim kurulan bir ortamdı. Onun için çok sorun değildi. Basın açıklamaları her zaman vardı... Biz aslında daha çok sese açtık. Yani duymaya açtık. Kafamız öğrenmek üzere bir başkasını aramaya falan açtı, yani bu farkı çok hissediyorum” (Selin, 53, k, e).

Görüşmelerde akran baskısı ve sosyal paylaşım sitelerinde vitrine kimlik yerleştirmenin, insanların bazı eylemci grupları desteklemelerine neden olduğunu, ama eylemcilerin bunu içi boş gördüğünü anlıyoruz:

“İşte şuraya tıklayın diyor ama bu pasifleştiren bir şey. Oysa 15 kadının gidip Nijerya Konsolosluğu önünde gösteri yapması bence gerçek, daha etkili bir eylem” (Selin, 53, k, e).

Bir görüş de teknolojiyle iletişimin insani olmaması. Bu görüşe göre insani olmayan iletişim örneğinin gösterilere katılma hevesini kırıyor ya da genel olarak: “İnternet vasıtasıyla aldığım için o bi kere insani değil. Sadece bir mesaj, banna... Ben o mesajı o anki ruh halime göre alıyorum ya da al-

mıyorum. Oysa öbürü, yani şey işte... ‘Cumartesi günü bir gösteri var gelecek misin?’ dediğinde, o insani bir şey. Sen onun gözünden, onun senle o duyguyu paylaştığını, gideceğini falan anladığın için, senin üzerindeki etkisi çok daha farklı” (Selin, 53, k, e). Görüşmelere göre iletişim teknolojileri bireyselliği de körüklüyor. İletişim teknolojileriyle artan bireyselliğin de insanları toplum ve toplumsal sorunlardan uzak tuttuğu düşünülüyor.

Eylemciler yurttaşların yaşadıkları kent ve toplumdan yabancılaştığını düşünüyorlar: “Binlerce kişiyle kişisel içerik paylaşmak yabancılaştırıcı” (Selin, 53, k, e). Bu düşünceye göre sosyal medyanın bireysel kullanımı kolektif faaliyetten-se yurttaşların kendilerini göstermelerine yarıyor.

Yine bu görüşe göre bugün internet ve mobil teknolojiler kişilerin bilgiye diğerlerinden bağımsız ve kişisel olarak erişmelerini sağlıyor. Bu önceki dönemlerle şöyle kıyaslanıyor:

“Şu anda sayılar itibariyle 300-500 kişi olduğunda ‘a ne kadar çok,’ diyoruz ama o zaman çok daha fazla insan gelebiliyordu. Çünkü o gittiğimiz lokaller zaten insanların uğrak yeri idi, yani orada toplanıyordu insanlar, biraradaydı. Bir şey olduğu zaman, bir tepki göstermek gerektiği zaman, oradan çıkılıp bir eyleme gidildiği zaman, zaten bu üç-beş yerden toplanan kişiler, doğrudan kitlelerin, daha çok sayıda insanın sokağa çıkmasını sağlıyordu” (Selin, 53, k, e).

Yerel ve küreseli iletişim teknolojileriyle buluşturmak

Yerel-küresel ilişkisi ve iki seviyenin etkileşimi kavramlarının yeni tanımları ve iki seviyenin yeni buluşma yollarıyla değişiyor. Bu etkileşimde kim kazanıyor kim kaybediyor tartışması yerel ve küreselin buluşmasında çeşitli mo-

deller öneriyor. Bu iki seviyenin bulunduğu boyutlardan biri de eylemcilik. 1960'lardaki yeni toplumsal hareketler birereye odaklanırken, bugünün toplumsal hareketleri küresel olarak örgütleniyor ve küresel toplumsal adalet, demokrasi, ya da küresel ölçekte çevre gibi konular üzerine mücadele veriyor.

Zapatista hareketi küresel kamuoyunu davaları hakkında bilgilendirmek için iletişim teknolojilerini kullandığında aynı zamanda küresel bir eylem ağı kurmanın da önünü açtı. İnternetin ağ yapısı, dünya çapında eylemcilerin ağ iletişimini kolaylaştırdı (Olsson 2008). İddiaya göre iletişim teknolojileri farklı yerlerdeki eylemcilerin küresel, yerelötesi ve eşzamanlı etkinlikler düzenlemelerini kolaylaştırıyor (Chadwick 2006; della Porta ve Tarrow 2005). İletişim teknolojilerinin çevrimiçi ağlar ve iletişim sayesinde dünya eylemcilerinin etkileşimini artırdığı, yerel ve küreseli buluşturduğu da düşünülüyor (Lipschutz 2005).

İletişim

Geçmişte “öyle bir (yerel-küresel) ilişki yoktu” (Ceylan, 60, k, e). Eylemciler internet ve mobil teknolojiler devrinden önce bilgide ve küresel aktörlerle ilişkilerde hiyerarşi ve tekel olduğunu söylüyor. Eski bir eylemci, sendikanın yalnız Ankara'daki merkezindeki yöneticilerinin dünya sendikalarıyla görüşüğünü; İstanbul'daki üyelerin, uluslararası bir görüşme ya da etkinlikle ilgili, ancak olup bitikten sonra bilgilendirildiklerini anlatıyor: “Ortak etkinlikler yerel ağlara ulaşmazdı. Bize sadece sonuç iletilirdi” (Ceylan, 60, k, e). Eylemciler bu durumun çok değiştiğini savunuyor. Bugün, diğer görüşmelerin de teyit ettiği üzere, sendikaların İstanbul şubeleri küresel mevkidaşlarıyla kendileri iletişim kuruyor.

Geçmişte iletişim sınırının yanında bilgi tekeli olduğunu da görüyoruz: “96 Habitat Zirvesi’ne kadar dünyada ne oluyor ne bitiyor hiç haberimiz yoktu. Nasıl haberin olabilirdi? Ancak bir uluslararası toplantıya katılırsın da, oradan biriyile bağlantı kurarsın da, o da sana bir kitap veya çıktı gönderirse olabiliyordu. Buna erişmek de mümkün değildi, çünkü bütün yazışmalar kamu üzerinden yapılırdı. Uluslararası toplantılar, görüşmeler, zirvelere kamuyla çok yakın bir ilişkiniz varsa, ki genelde bu olmaz, özellikle sivil toplum eylemcileri için bu çok ciddi bir sıkıntıdır” (Selim, 52, e, e). Eylemcilerin küresel ağlara çevrimiçi dahil olmalarıyla bu durumun da yine çok değiştiği iddia ediliyor. Eylemciler iletişim teknolojileriyle küresel süreçler hakkında bilgiye kamu kuruluşlarından bağımsız olarak erişebilmeye başladıklarını ve bu durumun yerel ve küreselin birçok farklı şekilde buluşmasını kolaylaştırdığını anlatıyorlar.

İletişim teknolojileri küresel bilgiye erişim ve dünya çapında eylemcilerle daha iyi ve bağımsız iletişim için daha gelişmiş araçlar olarak görülüyor. Eylemciler daha kolay iletişim ve özgür/alternatif bilgiye erişimle iletişim teknolojilerinin daha önce erişilemeyen bazı ülkeler hakkındaki önyargıları kırdığını iddia ediyor. Bu önyargıların da zaten bu ülkeler hakkındaki saklı, engellenmiş ve resmi bilgiler yüzünden geliştirildiğini öne sürüyorlar.

İletişim teknolojileriyle bu ülkelerin eylemcileri hakkında bilgilendiklerini ve onlarla etkileşim kurduklarını anlatıyorlar:

“Örneğin İran’la belki siyasi rejim olarak baktığında Türkiye’yle ya da başka bir ülkeyle çok zıtlıklar var gibi gözüküyor ama oradaki eylemcilerle Türkiye’dekiler arasında ortaklıklar da olduğunu görüyorsun. Senin, bir kere duvarlarını yıkıyor, tabularını yıkıyor çünkü şu ana kadar, 97’ye kadar sadece ka-

mudan beslendiğin kültürle değerlendirme yapıyordun. Küba deyince aklına senin Őimdiye kadar basından ve kamudan beslendiğin haberlere sahip oluyorsun ya da en fazla bir arkadaşın oraya gitmiŐtir, o arkadaşın izlenimiyle bir değerlendirme yapabiliyorsun. Ama bu teknolojiyi kullandıkça başka kanallardan artık o ülkeleri, uygulamalarını, birtakım faaliyetleri, küresel çalışmaları ve o küresel çalışmaların sunmuŐ olduğu görüş ve önerilerle  ğrenme Őansını yakalıyorsun. Onu yakaladığın zaman da senin kafandaki değer ve tabular da değişiyor. Aslında duvarlar yıkılıyor, o zaman da küresel ortaklıklar gündeme geliyor” (Selim, 52, e, e).

Eylemciler iletişim teknolojileriyle düzenli küresel iletişim kurabildiklerini söylüyor. Elektronik iletişimin dünya çapında eylemcilerle günlük iletişim kurmalarına izin verdiğini öğreniyoruz. Bu fikre göre bu düzenli iletişim, ortaklık ya da ortak proje uygulaması gibi olanaklar da yaratıyor. Bunun yanında eylemciler e-posta gruplarındaki iletişimin küresel düzeyde görünürlük sağladığını da söylüyor. Bu gruplara e-posta atmanın onları küreselle buluşturduğunu düşünüyorlar: “Küresel konferanslarda e-grup aracılığıyla adımı bilen kişilere rastlıyorum” (Feride, 36, k, e).

Yerel eylemcilerin sokakta  evrimdiŐi eylem yapamadığı durumlarda iletişim teknolojilerini küresel dayanışma için kullandıklarını görüyoruz:

“Uluslararası Metal İŞçileri Federasyonu güzel bir Şey yaptı, bu ikisini (Brezilya ve Kanada) birleŐtirdi. Arada çok ciddi bir mesafe olsa da iki mücadele de aynı çok uluslu Őirkete karşı olduğu için Kanadalı ve Brezilyalı iŐçiler birlikte mücadele ediyorlar. Türkiye’de o Őirkette  rg tl l ğ m z olmadığı için somut olmasa da protesto mektuplarımızla destek olduğumuzu belirttik, kampanyayı sitemizde yazdık” (Esra, 27, k, e).

Bununla beraber aynı eylemciler mümkünse dünya çapında işçilerle çevrimdışı dayanışmaya da hazır olduklarını, örneğin Güney Kore'deki işçilerin mücadelesine desteklerini aktarıyor:

“Burada eylem düzenlenen şirketin üretimi yok ama satışı var. Eylem yapılan bir araba şirketi idi, biz mesela burada eylem yaptık, o firmanın işçilerinin yanında olduğumuzu gösterdik” (Esra, 27, k, e).

Pasif çevrimiçi küresel eylemler de görüşmelerde yerel ve küreseli buluşturan bir örnek olarak sayılıyor. Eylemciler çevrimiçi küresel imza kampanyalarının iyi sonuçları olabildiğini söylüyor ve ölüm cezası askıya alınan İranlı öğretmen örneğini veriyor.

Çevrimiçi ağ iletişimi

Görüşmeler iletişim teknolojilerinin aynı zamanda çevrimiçi ağları da kolaylaştırdığını öneriyor. Eylemciler iletişim teknolojilerinin ağ kurma ve ağ iletişimde çok önemli bir rolü olduğunu düşünüyor: “Eğer iletişim teknolojilerini kullanamazsan bu ağlardan yararlanamazsın ve toplumun yararlanmasına da yardım edemezsin” (Selim, 52, e, e). Eylemciler ağların varlıklarını internet üzerinde öğrendiklerini ve işlerine yarayacağını düşündüklerine de yine internet üzerinde dahil olduklarını, etkileşim kurduklarını ve katkıda bulunduklarını söylüyorlar. Eylemciler, iletişim teknolojilerinin sunduğu yer ve zaman özgürlüğünün küresel ağlara girmek ve aktif olmak için büyük önem taşıdığını düşünüyor.

Bir başka görüş de eylemcilerin çevrimiçi ağlar üzerinde küresel süreçleri daha kolay takip ettiği. Eylemciler ulusal ve Avrupa Birliği gibi bölgesel ağları da göz ardı etme-

den yerel ve küresel ağlara girdiklerini söylüyorlar. Görüşmelerde eylemcilerin bu ağlarda danışma kurulu üyeliği gibi aktif roller aldığını da, bilgi akışı takip ederek pasif roller edindiklerini de görebiliyoruz. Eylemciler kolay diye her ağa girmediklerini, var olan ağlar içinden seçim yaptıklarını da söylüyor.

Diğer yandan çevrimiçi küresel ağların tüm eylemciler için ilgi çekici olmadığını da görüyoruz. Örneğin milliyetçi eylemciler için küresel ağların ya da yerel ile küreseli buluşturmanın bir anlamı olmadığı söyleniyor: “Yunan milliyetçisiyle biz neyi konuşacağız?” (Gökhan, 27, e, e). Bununla beraber kendi küresel ağlarını kurmak onlar için daha ilginç duruyor: “Türk Federasyonu halinde bir yapılanma var. Bunların hepsiyle bağımız iletişimimiz var çünkü onların Türkiye’ye gelişlerinde bizim burada kendimizce yaptığımız şeylerde sürekli koordinasyonumuzu internetten sağlıyoruz.” (Gökhan, 27, e, e). Ayrıca görüştüğümüz bazı eylemciler, ağların talepkâr olduğunu düşünüyor. Bu görüşe göre ağlar eylemcileri çok fazla ağa katılmak durumunda bırakabiliyor ve hepsinde aktif olmak fazla vakit gerektiriyor.

Ayrıca eylemciler bu ağlarda yer almak için yabancı dil konuşmak gerektiğini anlatıyor. Yabancı dil becerilerinin olmaması eylemcilerin aynı zamanda en büyük şikâyetleri arasında yer alıyor. Yereldeki işlerini, başarı öykülerini ya da sorunlarını küresel ağlarda paylaşmak için çevirinin çok iş olduğunu ve çok zaman aldığını söylüyorlar: “Çok düzenli ve düzgün bilgi alabiliyorum ama ne yazık ki ben kendi coğrafyamda olanları aynı düzenlilikte networklere iletemiyorum. Zaman, çeviri gerekiyor. Onlar anadillerinde yazıyorlar, onlar için ekstra bir iş değil. Basın açıklaması yapıyor, zaten İngilizce. Onu bana forward ediyor ama benim burada oturup hep çeviri yapmam lazım, ama öyle bir zamanım yok. Türkiye’deki bütün uluslararası networklere üye-

lerin bu bölümü hep eksik, burada çok ciddi bir bariyerimiz var: dil” (Güneş, 50, k, e). Bazı eylemciler böyle durumlarda “MSN chat’teki yabancı kontaklarımdan yardım istiyorum” (Feride, 36, k, e) diye anlatıyorlar.

Bazı durumlardaysa çok önemli haber ya da gelişmeleri seçip üyeleriyle paylaşıyorlar, ki diğer yerellerdeki eylemciler bu bilgilerden kendi yerel işleri için yararlanabilsin:

“Yoksul öğrenci çalıştırınakla ilgili okullarınızda dikkatli olun, Türkiye’de başladıysa birçok yerde de başlayacaktır, belki de birçok yerde daha gelişmiş örnekleri vardır diye paylaştım” (Güneş, 50, k, e).

Görüşmelerde sayılan bir diğer sorun da çevrimiçi ağların ta kendisi. Zaman, yer ve maliyet kısıtlamalarına rağmen bu görüşe göre “eylemciler için yüz yüze küresel toplantılar çevrimiçi ağlardan çok daha önemli” (Tolga, 39, e, e). Bazı eylemcilerin örgütlerinin ya da siyasî görüşlerinin tanıtımını yaparak ağları kötüye kullanmaları da yine çevrimiçi ağlara karşı görüşün bir parçası.

Yerelle küreselin buluşma modelleri

Görüşmelerde eylemlilikte iletişim teknolojileriyle yerel ve küreselin birçok şekilde buluşabildiğini görüyoruz. Etkileşimin bir şeklinin kaynağın yerelde olup yerelin küresele ulaşması olduğunu görüyoruz. Eylemciler bu şekilde Alman Yeşiller gibi diğer ülkelerdeki meclis üyelerinin, Uluslararası Af Örgütü gibi küresel sivil toplum kuruluşlarının ya da UNICEF gibi uluslararası kurumların İstanbul’daki yerel işlerine destek vermelerini sağladıklarını anlatıyor.

Bazı durumlarda eylemciler küresel ortaklarını ya da bağlı oldukları küresel ağların üyelerini küresel şirketlerin yasadışı faaliyetleri için uyardıklarını/bilgilendirdiklerini söy-

l yorlar. Küresel konferanslara gidip yereldeki işlerini sunmak da yine yerel ile küreseli yerel kaynaklı olarak buluşturuyor. Eylemciler, İstanbul'daki yerel ağların eylemcileri bireysel/özel olarak da dünya ile buluşturabildiğini söylüyorlar: "Yerel açım sayesinde La Scala'dan ucuz bilet alabildim" (Halim, 36, e, e).

Görüşmelerde tam tersi y n  yani küresel kaynaklı etkileşimi de görüyoruz. Örneğin, Dünyanın En Etkili 500 M sl manını listesi İstanbul'dan bir İsl m  feministi de içeriyor "Kitabın hepsine bakmadım da ilk kısmında öyle bir ifade yazıyordu, yani kendi yaptıkları, yurtdışındaki tanınırlıkları ayrıca etkileri, ben gelişim b l m ndeyim, kadın değil" (Feride, 36, k, e). Eylemciler küresel geleneksel medyanın da kendilerine ulaştığını ve işlerini haber yaptığını anlatıyor: "(Kampanyamız) Türkiye'den daha çok Avrupa ve Amerika'da duyuldu. *New York Times*, *Le Monde*, Hollanda'nın 3. gazetesinde çıktı haberi" (Tarık, 36, e, e).

Ayrıca bu görünürlük sayesinde küresel aktörlerin projeleri için kendilerini aradığını da söylüyorlar:

"BBC'de verdiğimiz bir röportaj. İşte Amerika'dan birileri onu dinliyor, o sayede bizle temas kurdular. Biz Amerika'daki toplantıya gittik, şimdi de işte Hillary Clinton Washington'da kuracağı bir internet özgürlüğü müzesine dünyadan 6 kişi davet etti ve bir tanesi bizim bir arkadaşımız" (Tarık, 36, e, e).

Eylemciler bazen küresel örgütlerin daha uzaktaki ya da daha güçsüz yerellere ulaşabilmek için daha güçlü yerellerle çalıştıklarını da anlatıyor:

"BM  evre programının Türkiye manevi sponsorluğunu yapıyoruz. Türkiye'de 2008-2009 grubu kurduk. Hem bizim hem UNEP'in mesajlarını, basın bültenlerini insanlarla

paylaşıp 5 Haziran diye bir gün var, çok önemli ve şöyle iş-
ler yaptık demeye çalışıyoruz” (Kaan, 30, e, e).

İstanbul’dan eylemcilerin küresel ağlara girmesinin ba-
zı ağlara İstanbul’da etkinlik düzenlemek için ilham kayna-
ğı olduğunu ya da İstanbul eylemcileri küresel bir ağa girin-
ce o küresel hareketin yerel bir ağını kurma inisiyatifi aldı-
ğını da görüyoruz:

“Aslında 98 yılında ilk defa dünyada MAI diye bir anlaşma-
nın imzalanmak üzere olduğunu, internetle tanıştığım an-
da öğrendim. Türkiye’deki bir gazete haberinde, şu kadar-
cık *Cumhuriyet*’te çıkan bir haberde öğrendim. Hemen ar-
kasından arama motorunda girdiğimizde dünyada MAI’ye
karşı bir koalisyon olduğunu gördük. Biz de Türkiye’de bu
alandaki örgütlenmek istiyoruz ama ne MAI’yi tam olarak bi-
liyoruz, yanlış bir şey olduğunu yalnızca biliyoruz bir gaze-
te haberinden ama detayını bilmiyoruz. Hemen bizi koalis-
yona dahil ettiler. Türkiye’de oluşan grubun da uluslararası
sözcüsü ben oldum” (Güneş, 50, k, e).

Küresel eylemciler yerel eylemcilere e-posta ya da diğer
çevrimiçi iletişim araçlarıyla kişisel olarak da ulaşabiliyor:
“Arjantin’den biri beni Facebook’tan ekledi, grup ve içeri-
ğiyle ilgili bilgi istedi” (A.koala, 29, e, e). Küresel ağların ay-
rıca yerel eylemcileri İstanbul’daki etkinliklerle ilgili bilgi-
lendirdikleri de söyleniyor. Son olarak diasporanın da İstan-
bul’daki yerel eylemcilerin web sitelerini ve Facebook sayfa-
larını ziyaret ettiklerini öğreniyoruz.

Yerelle küreseli buluşturmanın bir üçüncü yolu da yere-
lin yerel ve küresel arasında köprü oluşturmaları olarak çıkı-
yor karşımıza:

“Ben bir ağa ilk kez 95’te bu küresel ağın [Youth for Habi-
tat] bir parçası olarak girdim. Şimdi bu bana neyi getirdi bi-

liyor musun, bu küresel ağda küresel düzeyde alınan kararların yerele taşınması yereldeki kararların da küresele taşınmasının ilk yolunu açtı. Ne değişti şimdi, Türkiye'nin bütün illerinde ortak değişimlerin (programlarının) yollarını açtı. Bitlis'teki bir çocuk gitti Fransa'ya eğitim aldı. Fransızlar da Bitlis'e geldi, ortak bir çalışma yaptı. Bu küresel ağ olmasaydı, biz küresel bir işbirliğini sağlayamazdık. O zaman ne Bitlis'teki bir çocuk Fransa'ya gidebilir ne de bir Fransız Bitlis'e gelebilirdi. Bu küresel ağlar hem bizim yerel çalışmalarımızı küresel boyuta taşıdı hem de küresel düzeyde alınan kararları Türkiye'ye taşıdı" (Selim, 52, c, e).

Yerel ve küresel, düzensiz adım-adım modeliyle de buluşabiliyor. Eylemciler yerel işlerini örneğin aynı amaç için çalışan bir oluşumu desteklemek için ulusal seviyeye buluşturabildiklerini anlatıyor. Aynı eylemciler daha sonra kendi yerel işlerini örneğin küresel bir konferansta küreselle buluştururken, o destekledikleri ulusal ağı da küreselle buluşturduklarını anlatıyor: "Yani doğrudan yerelden ulusala oradan da küresele gibi değil de izlediğim küresel süreçlerde bu konu önceliklerim arasında " (Bilge, 29, k, e).

Son olarak, yerelin yerelle küresel üzerinden buluştuğunu görüyoruz. Örneğin, işçi haklarıyla ilgili bir sorun olduğunda eylemciler önce küresel ağlarına başvurdıklarını, hakları hakkında bilgilendiklerini ve tekrar yerele dönüp sorunu çözdüklerini ya da küreselden yereldeki sorunun çözümünde baskı yapmak için destek vermelerini istediklerini anlatıyor. Eğer çok uluslu bir şirketle çalışan bir işveren yerelde işçilerin haklarını ihlal ediyorsa, sendika iletişim teknolojileriyle bu çok uluslu şirket hakkında araştırma yapıyor, o şirketin bulunduğu ülkedeki ilgili sendikayı arayıp şirket ve taahhütü hakkında bilgi alıyor ve İstanbul'daki yerel işverene baskı uyguluyor, "ve işte hemen Fransa'daki kardeş

örgütümüze ulaştım ve ne yapabileceğimizi sordum” (Esra, 27, k, e).

Diğer yandan yerel ve küreselin buluşmasının çok sınırlı ya da bazı zamanlarda noksan olduğunu da öğreniyoruz. Örneğin geleneksel solcu eylemcilerin hâlâ dünyaya kapalı oldukları iddia ediliyor. Buna göre küresel hareketlerden ya da Che Guevera gibi ikonlardan ilham alınsa da bunlar yalnız ideolojik ilhamlar ve küresel dayanışmaya dönüşmüyor: “Solcu örgütler dünyaya kapalıydı, hâlâ da uluslararası bağlantıları yok” (Selin, 53, k, e). Birçok sendikanın da yine küresel ağlardan kopuk olduğu söyleniyor: “Mesela Türkiye’de böyle bir [küresel] ağ yok, herhangi bir sıkıntı yaşadıklarında bize [Birleşik Metal] başvuruyorlar nasıl yapsak diye” (Esra, 27, k, e). Bazı eylemcilerin bireysel çabalarıyla az sayıda yerel-küresel etkileşimi örneği görüldüğü söyleniyor. Bazı durumlarda da tek yönlü bilgiye erişime dayalı bir yerel-küresel buluşması gözleniyor.

Yerelle küreselin buluşması eylemciler arasında birtakım kaygılara da neden olabiliyor. *Küresel* kelimesi bazılarını kızdırabiliyor. Bazıları için bu kelime neo-liberalizmi çağrıştırıyor ve bu yüzden de yerelle küreselin buluşması küresel şirketlerin yereli işgal etmesi ve yerel değerlerin yok olması olarak algılanabiliyor:

“Birtakım yerel motifleri ve değerleri koruma konusunda da, eğer politikalar geliştirmek konusunda, birtakım yenilikleri geliştirmek konusunda çabalarınız olmazsa... çünkü kaba bir ticari pompalama da var kültürel bir yozlaşma da pompalanıyor” (Selim, 52, e, e).

Bir başka kaygı ya da gözlem de iletişim teknolojilerinin yerel ve küreseli buluştururken aynı zamanda yereldekiler arasındaki iletişimi soğutması:

“Eskiden kahvede bilgilenme yapılırken şimdi toplu SMS atılıyor. İletişim teknolojileri bizi Güney Kore’deki, Brezilya’daki işçiyle yakınlaştırırken burada kendi üyelerimizden uzaklaştırıyor.” (Esra, 27, k, e)

Bu nedenle de bazı eylemciler için *küresel/küreselleşme* görüşmelerde olumsuz bir algıya sebep oluyor. Bu görüştekiler küresel-leşine kelimesi yerine uluslararası-laşma kelimesini kullanıyor. Bu daha insani ve kapsayıcı bir yaklaşım gibi algılanıyor. Bu görüşte olanlar iletişim teknolojileri ve böylece kolaylaştırılmış çevrimiçi ağların kesinlikle sürece katkısı olduğunu söylüyorlar.

Bunun yanında görüşmelerde çevrimiçi ağların yerelle küreseli buluşturmanın tek yolu olmadığının düşünüldüğünü de görüyoruz. Bazı durumlarda eylemciler zaten dünya yurttası gibi hissettikleri ve öyle yaşadıkları için ağlara girdiklerini yani mantığın ters çalıştığını söylüyorlar: “Ağlarla hiç ilgisi yok, bu benim kendi bakış açım” (Selin, 53, k, e).

Eylemcilere göre iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ağlardan bağımsız bir diğer yerel-küresel buluşması da yurtdışında yapılan eğitimler ve İstanbul’daki yabancı okullar. Uluslararası ve yabancı dilde yapılan eğitimin yerel ve küreseli buluşturmaya çok yardımcı olduğu düşünülüyor.

Yerel politik yaşamda eylemciler ve iletişim teknolojileri

Çoğulcu, müzakereci ve katılımcı demokrasi ve politik olan, daha önce de tartıştığımız gibi, gücü devlet ve meclis gibi kurumlara veren geleneksel kurumsal siyaseti zorluyor. Diğer yandan politik olan, daha önce duyulmayan farklı gruplara ses vererek ve politik faaliyette yeni şekillere yer açarak bu gücü toplumda genişletiyor (Mouffe 2005a, 2005b). İleti-

şim teknolojilerinin sorunlar hakkında bilinçlendirme, halkı ve karar alıcıları bilgilendirme ve farklı paydaşlar ve karar alıcılar arasındaki etkileşimi kolaylaştırdığı, bu alternatif yolların da eylemcileri yeni politik yaşamın inkâr edilemez aktörleri olarak güçlendirdiği iddia ediliyor (della Porta ve Diani 2006).

Siyasette bir diğer değişim de seviye açısından yaşanıyor. Yerel-küresel ilişkisinde iddia edilen değişimlerle gücün ulus-devletten ya yerel siyasete doğru ya da küresel aktörlere doğru uzaklaştığı savunuluyor (Castells 2000).

Yerel siyaset ile politik olanın keşfi

Bu alandaki fikirlerden ilki eylemcilerin iletişim teknolojileriyle yerel siyasetin önemini fark etmesi. Eylemciler küresel ağlarda etkileşim kurdukça, yerel siyasetin ve yerel politik olanın ne kadar önemli olduğunu gördüklerini anlatıyorlar:

“Bizde Ankara her şeyi çözer, o yüzden biz hep merkez politikaları tartışırdık. Yerel politikaları çok fazla tartışmazdık ama bu küresel ağlar içine girdikçe dünyadaki örnekleri gördükçe özellikle gelişmiş ülkelerdeki o gelişmişliğin insan boyutunu incelediğin zaman, bir kere küresel düşün ama yerel uygulama diye bir politikayı da göz önüne aldığında, yerel düzeyde birtakım politikalar geliştirebiliyorsun, bence en büyük değişim bu” (Selim, 52, e, e).

Eylemciler iletişim teknolojilerinin yüreklendirici olduğunu düşünüyorlar. Bu fikre göre çevrimiçi ağlarda yalnız bilgi değil aynı zamanda yerel sorunlara çözüm örnekleri bulabildiklerini de söylüyorlar. Bir eylemci, siyasî görüşleri kıyafetine yansıyan eylemciler, örneğin başörtülü eylemciler için kendi ülkelerinde bazı zorlukların olabileceğini anlatıyor:

“Kendi ülkemde duruşmalara giremezken yurtdışındaki toplantılarda söz alıp konuşabilmem bunun aslında çözülmesi gereken bir sorun olduğunu, ortada bir aksaklık varsa bu aksaklığın ortadan kaldırılması için mücadele etmek gerektiğini ortaya koyuyor” (Feride, 36, k, e).

Eylemcilerden gelen bir diğer yüreklendirme örneği de çevrimiçi ağlar aracılığıyla küresel ortaklarının neye tepki verebileceğini biliyor olmaları: “Bir şey olursa kimin bize destek vereceğini biliyoruz” (Esra, 27, k, e). Eylemciler çevrimiçi ağlarda kendileriyle aynı mücadeleyi veren başka eylemcilerin de olduğunu görmenin de yüreklendirici olduğunu düşünüyor.

Buna bağlı olarak, eylemciler iletişim teknolojileri kullanarak kendi küresel ağlarını kurmanın özgüvenlerini artırdığını söylüyor: “Kanada’da bile derneğim var. Yani kurumsal bir yapım var, bu senin büyüklüğünü gösteriyor tabii, bu noktada kendine bir özgüven sağlıyor yani” (Gökhan, 27, e, e). Bu özgüvenin yerel politik yaşamdaki işlerinde motivasyonlarını artırdığını da söylüyorlar.

Eylemcilerin yalnız kendi yerel siyasetlerini değil ülkedeki başka yerellerin siyasetlerini keşfettiklerini de görüyoruz. Eylemcilerin hikâyeleri iletişim teknolojilerinin dayanışmayı artırdığı yönünde: “Bilgi paylaşmak zorundaymışsın gibi hissediyorsun” (Tarık, 36, e, e). Daha net olarak, İstanbul’daki eylemciler iletişim teknolojilerini başka kentlerdeki eylemcilere gönüllü danışmanlık yapmak için kullanıyorlar:

“Bazı şeylerde sözlü ya da yazılı şeylerde destek sağlayabiliyorum çünkü fiziken her dakika Kayseri’ye, Nevşehir’e, Rize’ye gitmek gibi bir şansım yok ama onların düzenlediği... Bu ağlar aracılığıyla destek beklendiğini öğreniyor ve desteğimi de böyle veriyorum. Dolayısıyla beni (diğer) yerelde olup bitene de bağlıyor tabii ki bu ağlar” (Kaan, 30, e, e).

Eylemciler iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ağların yerel politik yaşamda kendilerini ister istemez daha aktif yaptığını anlatıyorlar. Bu araçlarla mesajları daha hızlı yanıtladıklarını, olaylara daha hızlı tepki verdiklerini, gelişmeler hakkında eylemcileri ve yurttaşları uyardıklarını ve mücadeleleri aleyhine bir durum olduğunda müdahale ettiklerini söylüyorlar. Eylemciler, yurttaşlardaki ilgi artıkça kendilerinin de daha çok sorumluluk hissettiklerini söylüyorlar.

Diğer yandan, eylemcilerin başka deneyimleri iletişim teknolojilerinin yerel politik hayata dahil olmaları için her zaman bir fark yaratmadığını düşünmelerine de neden oluyor: “İletişim teknolojilerinden önce de zaten aktiftim” (Selin, 53, k, e).

Güçlendirme

İletişim teknolojilerinin Türkiye’de sivil toplumu hareketlendirdiği ve güçlendirdiği düşünülüyor:

“Türkiye’deki sivil toplumun birdenbire gelişmesinin en büyük nedeni özellikle bu iletişim teknolojileri aracılığıyla küresel bilgi havuzundan yararlanıyor olmasıyla başladı aslında” (Selim, 52, e, e).

Görüşmelerde iletişim teknolojilerinin kapasite arttırdığı fikrini görüyoruz. Eylemciler küresel bilgiyi yerel siyasete taşıyabildiklerini söylüyor. Küresel bilgiyi yerel siyaseti etkilemek için kullandıklarını, küreselden çevrimiçi aldıkları bilgi sayesinde yerelde tepki verebildiklerini iddia ediyorlar. Örneğin su politikası konusunda su eylemcileri küresel ağları aracılığıyla Avrupa Birliği’nin su politikasını öğrendiklerini ve bu bilgiyi kullandıklarını anlatıyor:

“Türkiye’de AB iyi zannediliyor, bütün bu bilgiler bu toplumda ve yerel politikayla ilişkilendirmek adına o kadar önemli ki”² (Güneş, 50, k, e).

Eylemciler, Türkiye otoritelerine baskı yapsınlar diye küresel siyasî figürlerden destek istemek için iletişim teknolojilerini kullandıklarını söylüyor:

“Hem iç hem dış bağlantılar çok önemli bizim için. Örneğin Hollanda’da bulunan hukukçu-gazetecilerle yazışmalarımız sonrasında Hollanda Parlamentosu parlamenterlerinden biri, Dışişleri Bakanı’na Türkiye’deki Terörle Mücadele Kanunu mağduru çocuklar ile ilgili sorular yöneltmişti.” (Gözde, 25, k, e).

İletişim teknolojileri, eylemcilerin özel ilgi alanları dışındaki alanlarda da bilgilenmelerini sağlıyor. Çarpık kentleşmeyle ilgili bir eylemci genel çevre sorun ve politikalarını çevrimiçi takip ettiğini, bu genel bilginin alanla ilgili anlayışını zenginleştirdiğini söylüyor.

Eylemcilerin hikâyeleri güçlendiklerine işaret ediyor. İletişim teknolojileri yardımıyla resmî bilgi akışından bağımsız eriştikleri bilgi ve çevrimiçi ağların kendilerini güçlendirdiğini düşünen eylemcilerden biri bu sayede nasıl kurumsal siyasetin bir ortağı haline geldiklerini anlatıyor:

“Bilgiyi etkin kullanmanın çok önemli olduğunu gördüm kamuda. Bu bizi çok ciddi bir güç yaptı çünkü dünyada olup bitenlerden haberdarsınız ve onu gidip kamuyla paylaşıyorsunuz. Neler olduğunu, başka ülkelerde işlerin nasıl yürüdüğünü yerele anlatıyorsunuz. Dünyadan haberdar olmanız sizi bir kere beş adım önde gösteriyor, sizi daha de-

2 Görüşülen eylemci Avrupa Birliği’nin suyun ticarileşmesiyle ilgili düzenlemelerini İtalyan bir eylemcinin küresel bir ağda paylaştığı bir basın bildirisinden öğrenmiş.

ğerli kılıyor çünkü konuya hâkimsiniz. Türkiye’de hükümetlerin yürüttüğü çalışmaların büyük çoğunluğu da aslında küresel sözleşmelerdir ama eskiden biz bu küresel sözleşmelerin ne olduğunu bile bilmiyorduk. Türkiye’nin hangi kararların altına imza attığını bilmiyorduk. Şimdi yürüttüğümüz çalışmalar bu küresel bilgi havuzundan yararlandığımız için bu tarihte şunun altına imza atmışsınız bunun gereklerini yerine getirin, bu yapın demek aslında onların karşısında sizi bir adım öne taşıyor. Bilgiye hâkim olduğunuzu görmeleri de ortak çalışmaları beraberinde getiriyor. Yerele gittiğin zaman, yerelde de elinizde doğru kanıtlanmış bilgilerle gittiğiniz zaman da sizi daha güvenilir kılıyor. Güvenilir kıldıkça da onların bu sürece dahil olmasının yolunu açıyor, sizi bir güç yapıyor” (Selim, 52, e, e).

Eylemciler küresel ağlara girdiklerinde rollerinin değiştiğini ve bunun da yine güçlerini arttırdığını anlatıyorlar:

“Eskiden sadece bir tek rolün varken şimdi birçok ağda daha aktif roller üstleniyorsun, politik öneriler götürebiliyorsun, o politikalardan yararlanabiliyorsun yani ciddi bir güç haline geliyorsun” (Selim, 52, e, e).

Yerel yönetimlerde yurttaşların karar alma süreçlerine katılımını sağlamak için çalışan bir eylemci, bu çalışmalarının iletişim teknolojileri ve teknoloji destekli ağlarla yayıldığını ve yerel yönetimler yasasının değişim sürecini etkilediğini şöyle anlatıyor:

“Bu bir proje olarak başladı ancak daha sonra bunun sürdürülebilirliğinin sağlanması için yasaya girmesi gerekiyordu. Biz bunu belediye kanununa öneri olarak getirdik. Belediye kanununda değişiklik yapılarak, 76. maddeyle bütün kentlerin artık kent konseyleri kurma zorunluluğu geldi. Başka bir de, eskiden stratejik planlamalar belediyelerin, kamu-

nun inisiyatifine bırakılmıştı, bunda da değişiklik yapılarak stratejik planlamaların katılımcı yöntemle yapılma zorunluluğu getirildi. Yani artık stratejik planlama bir şirket ve iki bürokratla yapılması gereken bir şey değil. O kentteki odak grup görüşmelerinin yapılması, kadınlarla gençlerle, sivil toplumla, ilgili kamu birimleriyle yapılarak bir stratejik planlamanın hazırlanması gerekiyor. Uyulmadığı takdirde de mesela merkezî bütçeden otomatik olarak kesiliyor. İkincisi, personel alımını sınırlandırıyor, bir sonraki bütçede müeyyideler getiriyor” (Selim, 52, e, e).

Aynı eylemciden, iletişim teknolojilerinin kendilerini küresel süreçlerde güçlendirdiğini de öğreniyoruz. Yerelde yaptıklarının küresele katkıda bulunmalarını sağladığını anlatıyor:

“Biz küresel politikalara da katkı koyduk. Mesela yerel gençlik meclisleri Türkiye’nin bir modelidir ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Raporu’na bir paragraf olarak kondu, somut bir örnek” (Selim, 52, e, e).

Ancak eylemcilerin yerel politik hayatta güçlenmelerinin karşısında çok önemli bir engel olduğunu görüyoruz: “Sivil toplumu ne dünyadan ne de yerel siyasetten ayırmak imkânsız,” (Gözde, 25, k, e) diye düşünen eylemcilerin yerel siyasete aktif olarak dahil olmalarını engelleyen kısıtlama katılım yokluğu:

“Valla bu şekliyle çok da yerel siyasete bağlayamıyor. Olması gereken, ideali, madem artık bu olanaklar var... Atıyorum, bir kanun çıktığında bütün bu sivil grupları katılımcı yapsalar, sorsalar, onay alsalar... Yani onun dışında gevezelik oluyor. O zaman bağlanabilirsin politikaya. Şimdi ne yapıyorsun? Duyuyorsun, ama bir süre sonra zaten duyup duyup birşey yapamamak ... Duymayayım diyorsun yani.

Bir sürü nitelikli, eğitimli insan var bu politikalarla ilgilenen, kafa yoran ancak bunlar politikaya etki edebilir hale geldiklerinde bu ağların bir işe yaradığını söyleyebiliriz” (Ferda, 42, k, e).

İstanbul’da eylemlilik fantezileri

Eylemlilik, üç toplumsal değişim alanında üç ana fanteziyi gördüğümüz bir başka boyut. Eylemlere iletişim teknolojileri entegre edilmesi teknolojik güç fantezisi için imgesel yaratıyor. Çevrimiçi eylemler bu fantezinin bir fikri. Küresel kamusal alan fikri ve bu alanda yerelle küreselin bir uyum halinde çalışıyor olma fikri de uyum fantezisinin bir senaryosu. Bu fantezide yerel eylemciler küreselle buluşuyor ve küresel eylemci topluluk “biz” oluyor. İletişim teknolojilerinin kolaylaştırıcılığıyla bir araya gelen bu uyumlu topluluk, eylemcileri yapabilir ve hatta güçlü kılıyor. “Biz”in eylemcilere yerelde ve küreselde güç veriyor olması da siyasî güç fantezisini yaratıyor. Bunun sonucunda da siyasî güç fantezisi eylemcilerin politik hayatta güçlendiklerini ve karar alıcıların, eylemcilerin seslerini ciddiye aldığını söylüyor.

Fantezi 1: İletişim teknolojileri eylemciliğin sorunlarını çözüyor

Eylemlerde iletişim teknolojileri kullanımı ve bu kullanımın getirdiği çeşitli avantajlar, iletişim teknolojilerinin eylemciliğe dair sorunları giderdiği fantezisi için imgesel oluşturuyor. Eylemciliğin iletişim teknolojileriyle yerel politik hayatta güç kazandığı fantezisini, bugünün iletişim teknolojileri kullanılan eylemciliğiyle dünün teknolojisiz eylemciliği kıyaslamasında ortaya çıkan gelişmelerin imgeseli besliyor.

Demokratik açıdan bakıldığında, iletişim teknolojileri öncesi dönem için söylenen en büyük kısıtlama, bilgi akışının devlet tekelinde olması. Eskiden, siyaset kurumlarının bilgiyi ellerinde tuttukları ve sivil toplumla paylaşmadıklarını öğreniyoruz. Bu durum eylemcileri hareket edebilmele-ri için gerekli bilgiden mahrum bırakıyormuş. Ancak bu demokratik sorun sadece siyaset seviyesinde görülüyormuş. Merkezî hükümet kültürü, sendikalar gibi geleneksel eylemcilik şekillerine de yansıyor. Görüşmelerden öğrendiğimize göre bu örgütlerin içindeki hiyerarşi Ankara'da yönetimde olmayan üyelerin bilgiye erişimini engelliyormuş. Yerel örgütlerin üyeleri, örneğin İstanbul'dakiler, bilgiye ve iletişim bilgilerine erişimde dezavantajlılar.

Anlatılanlara göre bilgi akışında devlet tekeli ve eylemci örgütlerdeki hiyerarşi, iletişim teknolojileriyle yok olmuş. Bugün, iletişim teknolojilerinin, eylemcilerin istedikleri bilgiye bir kamu/kurumsal siyaset kaynağına bağımlı kalmadan kendi başlarına erişmelerini mümkün kıldığına inanılıyor. Bu gelişme eylemciler arasında, ihtiyaçları olan bilgi akışına iletişim teknolojileri sayesinde erişimle teknolojik güç fantezisi kurmalarını sağlıyor.

Eylemciler, sendikaların İstanbul örgütlerinin de iletişim teknolojileriyle kendi bilgi erişimlerini sağladıklarını teyit ediyor, bu teknolojilerin teknik ve pratik kolaylıklar sağladığını anlatıyor. Ancak İstanbul'daki eylemciler için bu teknik kolaylıkmiş gibi görünen şey aslında daha çok anlam ifade ediyor. Örneğin onlar için bilgiye daha iyi erişim yalnız bilgiye daha pratik yollardan erişmek değil aynı zamanda alternatif bilgiye erişmek anlamına da geliyor. Bu, geleneksel yollarla erişilemeyen ve dağıtılamayan bilgiye ihtiyacı olan eylemcilerle görüşmelerde çok önemli bir nokta. Bu fikir de yine bilgiye erişimde bir güce sahip olduklarını düşünen eylemciler arasında teknolojik ve politik güç fantezisini yaratıyor.

Görülen ikinci iyileşme, artan etkileşim. İletişim teknolojilerinin nicel olarak etkileşimi arttırdığı söyleniyor ancak görüşmelerde gördüğümüz o ki, nitelik olarak da (kimin kiminle etkileşime girdiği) olumlu bir değişim söz konusu. Eylemciler, yurttaşlarla aralarında ve yurttaşların kendi aralarında etkileşimlerinin, özellikle sosyal paylaşım sitelerindeki siyasî içerikli gönderiler ve yorumlar üzerinden arttığını söylüyor. Daha düne kadar yurttaşların hangi partiye oy attıklarını söylemekten kaçındıkları bir kültürde, kamuya açık olarak siyasî görüşlerini ifade etmeleri, sadece nicel anlamda etkileşim artışı değil, çevrimiçi kamuya açık siyasî müzakere başlangıcının da habercisi diyebiliriz.

Bundan başka, eylemciler iletişim teknolojileriyle artan etkileşimin, çok paydaşlı ortaklıkların önünü açtığını da düşünüyor. Bu askerî darbelerle sivil toplumun yok edildiği, demokratik olmayan bir siyasî kültürde önemli bir değişim. Eylemcilerin kendi aralarında ve yerel siyaset kurumlarıyla kurdukları ortaklıklar yerel demokraside bir iyileşmeye işaret ediyor. Bu iyileşme de güç fantezisinin kurulmasına neden oluyor. Burada teknolojik güç fantezisinin siyasî güç fantezisini doğurduğunu görüyoruz.

Eylemcilerle görüşmelerde yüksek verimlilik (siyasetçilerden farklı olarak) hem yönetsel hem de demokratik unsurları içeriyor. Verimliliğe atıfta bulunurken iletişim teknolojilerinin işlerini nasıl daha verimli kıldığını anlatıyorlar, ancak bunun yanında iletişim teknolojileriyle daha çok yurttaşla, özellikle de genç nüfusa ulaşabildiklerini ve onları harekete geçirebildiklerini de anlatıyorlar. Nüfusun çoğunluğunun 30 yaş altı yurttaşlardan oluştuğu bir kentte, bu sadece ofisten daha çabuk ve daha ucuz iletişim anlamına gelmiyor. Gençlere ulaşmak, kentin en büyük grubunda farkındalık yaratmak anlamına da geliyor.

İnsanlara çevrimiçi ulaşmak, bir eylemcinin söylediği gi-

bi, örgütsüz ve siyasetle ilgili olmayan insanlara ulaşmayı da kolaylaştırıyor. Bu nedenle eylemciler iletişim teknolojilerini sadece pratik açıdan kolaylaştırıcı değil, yerel siyasî kültürü geliştiren bir güç olarak da çok önemli buluyorlar. Bu da eylemcilerin güç fantezisi kurmaları için bir başka neden olarak çıkıyor karşımıza.

Ancak iletişim teknolojilerinin, eylemciliğin, sivil toplumun ve daha geniş olarak demokrasinin sorunlarını çözdüğü fikriyle kurulan teknolojik ve politik güç fantezileri, İstanbul'da toplum ve politik olandaki Lacancı eksiği devam ettiren kısıtlama ve sorunlarla ilgili görüşlerle yoksunlaşıyor. Eylemciler pasif çevrimiçi eylemciliğin ve soyutlaşmanın işlerine zarar verdiğini/vereceğini düşünüyorlar. İletişim teknolojilerinin bireyseldiliği beslediğini bunun da eylemcilik için gerekli olan kolektivitizmi zora soktuğunu düşünüyorlar.

Eylemciler iletişim teknolojilerini tek kullananların kendileri olmadığının farkında. Hasımlarının da aynı teknolojik olanaklardan faydalanıp mücadeleleri hakkında karşıt söylemler yaratabileceklerini biliyorlar. Söylendiğine göre iletişim teknolojileri her zaman o kadar verimli de olmuyor. Çevrimiçi araçları ve sosyal medyayı kullansalar da eylemciler bu araçların her zaman verimliliği arttırmadığını çünkü verimli kullanım için beceri ve kaynak gerektiğini söylüyorlar. Eylemciler, çevrimiçi içeriğe ve destekçilerinin çevrimiçi faaliyetlerine güvenmekte zorluklar yaşadıklarını söylüyor. Görüşmelerde eylemcilik için güvenin çok önemli olduğu ve bilgisayarlı iletişimde bu güveni kurmanın çok zor olduğu anlatılıyor.

Bunun yanında, eylemciler internette kontrolü kaybetmenin kolay olduğunu da düşünüyor. Bu fikir ilk bakışta eylemcilik için sorun gibi görünse de, demokratik bakış açısından bu durumun olumlu sonuçları da olabilir. Bu görüşteki

ana fikir iletişim teknolojilerinin her tür siyasî görüşün kullanımına açık olması, bu yüzden bazı siyasî görüşteki eylemcilerin imajının diğer görüşlerdeki eylemciler ya da bireyler tarafından bozulabilecek olması. Ancak bu imaj, bu görüşün de mantığı dahilinde, baştan anti-demokratik olabilir. Çevrimiçi ortamda bozulan itibar ya da imaj, demokrasi karşıtı çalışan bir eylemci gruba ait olabilir. Bu açıdan bakıldığında, olumsuz gibi görünen değişim aynı anda demokrasi adına olumlu da olabilir.

Burada, bir eylemcinin, bir belediyenin blog açıp karşı söylem geliştirdiği benzer bir deneyimi hatırlamamız önemli. Bu ikincisi farklı bir durum. Bu örneği “belki aynı zamanda olumlu da olur,” diye yorumlayamayız çünkü bu örnekte kurumsal siyaset, yerel yönetim, iletişim teknolojilerini eylemcilerin faaliyetlerini sabote ederek, yurttaşların belirli bir konuda fikirlerini manipüle etmek için kullanıyor. Sonuçta, çevrimiçi ortamda hâkimiyeti kaybetmek duruma ve aktörlere göre olumlu ya da olumsuz olabilir ama her şekilde teknolojik güç fantezisini yoksunlaştırıyor.

Olumsuz değişime dair bir başka fikir de görsel iletişimle kolektivizmin azalması. Bu fikre göre insanlar gittikçe bilgiye ekranlarda görsel olarak erişiyor ve yavaş yavaş duymamaya başlıyor. Bu durumun, eylemcileri bir araya getiren, bilgi akışının yer aldığı, tartışmaların yapıldığı, stratejilerin planlandığı kafe gelenegini yok ettiği söyleniyor. Bu kolektifliğin yerini çevrimiçi bireylerin aldığı düşünülüyor. Bu nedenle de sokak gösterilerinde eskisi kadar çok insanın toplanmadığı iddia ediliyor. Dolayısıyla iletişim teknolojilerinin eylemciliği güçlendirmedigi, tersine zarar verdiği düşünülüyor.

Bu fikirler daha kalabalık ve çeşitlenmiş bir çevrimiçi nüfusa işaret etmekle birlikte, pasif eylemciliğin demokrasiyi tehdit ettiği düşünülüyor. Siyasî gündemin çok sık değiştiği ve toplumsal hafızanın çok zayıf olduğu bir kentte (ve ül-

kede) pasif eylemcilik nedeniyle olayların takip edilmemesinin, hiçbir sonuca ulaşamamasına neden olabileceği öne sürülüyor. Bazı İstanbul eylemcileri aynı zamanda dijital uçurum ve gizlilik gibi daha genel iletişim teknolojileri sorunlarında da endişeli.

Eylemcilerle yaptığımız görüşmelerde dijital uçurum eylemcilerin kendileri için olmasa da hedef kitleleri için bir sorun olarak algılanıyor. Bu yüzden de çevrimiçi eylemcilik, tüm eylemciler için uygun bir şekil değil. İletişim teknolojileri eylemcilere faaliyetlerinde yardımcı olabiliyor ama bazı durumlarda zarar da verebiliyor. Bu yüzden eylemciler iletişim teknolojilerinin gerektiğinde tamamlayıcı olması gerektiğini ve e-eylemciliğin çevrimdışı eylemlerin yerine geçmesi gerektiğini düşünüyor.

Bu görüş Lacancı kuramdaki paradoksla örtüşüyor. Eylemciler iletişim teknolojilerinin eylemciliğin sorun ve kısıtlamalarını aşmasına yardım etmesini ve iyileştirmesini arzuluyor, ancak çevrimiçi olduğunda, eylem pasifleşiyor ve bu da politik faaliyet, sorumluluk alma ve demokrasiyi zedeleyebiliyor. Eylemciliğin iletişim teknolojileri kullanımı bu durumda bir paradoks yaratıyor.

Fantezi 2: İletişim teknolojileri yerel-küresel kolektivizmi yaratıyor

Küresel ağlara çevrimiçi erişim, o alanlarda çevrimiçi etkileşim ve yerelle küreselin çeşitli yollarla buluşması, uyum ve dayanışma fantezisi yaratıyor. Eylemcilik alanındaki ikinci fantezi iletişim teknolojilerinin yerel-küresel kolektivizme yardımcı olması. Bu fantezi eylemciler arasındaki küyere/yereleşme etkileşim imgeselini kullanıyor.

Görüşmelerde eylemcilerin iletişim teknolojilerini ağ iletişimi ve yerelle küreseli buluşturmak için kullandıklarını

görüyoruz. İletişim teknolojileri ya da bilgisayar destekli ağlar yardımıyla bu buluşma için farklı modeller mevcut. Yerel, küreselle özellikle küresel ortaklardan, örgütlerden, ağlardan ve diğer ülkelerin milletvekilleri gibi daha geleneksel aktörlerin desteğine ihtiyaç duyduklarında iletişime geçiyor. Bu destek yereldeki bir sorunu çözmek için gerekli belirli bir bilgi ya da tavsiye olabiliyor. Eylemciler ayrıca küresel örgüt ve bireylerden yerelde ya da yerel için yanlarında durmalarını da isteyebiliyor. Amaca bağlı olarak, küresel aktörler çokuluslu şirketlerin ya da Türkiye'deki kamu yetkililerinin üzerinde baskı oluşturmak için de kullanılabilir.

Küreselden yerele doğru olan bağlantı ise daha ziyade yereldekini takdir etmek için oluyor. Eylemcileri En Etkili 500 Müslüman listesine eklemek ya da İnternet Özgürlüğü Müzesi projesine dahil etmek gibi örnekleri bu alanda görüyoruz.

Bunun yanında, Türkiye'nin jeopolitik konumu, neo-liberal Müslüman AKP hükümeti, değişen dış politikası (son yıllarda Arap Baharı, Suriye krizi ve son olarak da Gezi Parkı hareketi nedeniyle)³ dünya basınının ilgisini daha çok çekiyor. Eylemciler kampanyalarını, işlerini ve fikirlerini yayımlayan birçok küresel ve Avrupalı anaakım ya da geleneksel medya şirketinin adını sayıyor. Bununla birlikte, küresel, projelerinde yerel eylemcilerin desteğine ihtiyacı olduğunda da yerelle etkileşime giriyor. Böyle durumlarda yereldeki güçlü eylemcilere, daha güçsüz olanlara ulaşma amacıyla ulaşıyorlar.

Üçüncü model yerel ve küresel arasında köprü oluşturmak. Bu modelin yalnız bilgi ve deneyimle her iki tarafı/seviyeyi beslemediğini, aynı zamanda köprü görevi gören ey-

3 Gezi Parkı Mayıs 2013'te, bu kitabın çevirisinin sonuna doğru başladı. O nedenle verinin içinde Gezi Parkı eylemcileri bulunmuyor ancak araştırmanın bilimsel olması ve orijinalinin henüz Mart 2012'de basılmış olması nedeniyle veri ve inceleme bugünkü durumda da geçerliğini koruyor.

lemcileri güçlendirdiğini de görüyoruz. Castells'in deyimiyle, bu eylemciler farklı seviyelerde farklı ağlar arasında adaptör oluyorlar. Castells'e göre adaptörler farklı ağları besliyorlar ve bu da en çok kendilerini besliyor.

Görünen o ki küresel bilgi ve yerel deneyim iyi bir birleşim ve bu birleşim yerel ve küreseli birbirine bağladığında güçlendirici duruyor. Görüşmelerde iki seviyeyi bağlamanın düzensiz adım-adım modelle gerçekleştiğini de görüyoruz. Bu, yerel bir faaliyet ve konuyla ilgili bir ulusal ağ arasında bağlantı kurmak, daha sonra bağlantılı bir küresel süreçte ulusal ağa atıfta bulunmak şeklinde gerçekleşebiliyor. Ancak bu adım-adım bağlantı dağınık, anlık ve düzensiz olarak ve daha ziyade bu bağlantıyı kuran eylemcilerin bireysel ilgi ve inisiyatiflerine dayanıyor. Bu alanda, yerel ve küreseli başarıyla birbirine bağlamaktan fayda sağlayan elit eylemciler Lacan'ın *kısmi jouissance*'ına denk düşüyor. *Jouissance* kısmi zira Öteki tarafından çalındı. Bu uyum fantezisinin Ötekisi yine yerel sorunlar ve kısıtlar.

İletişim teknolojileriyle yerel ve küresel arasında uyum ve dayanışma fantezisi de böylece yoksunlaşıyor. Yoksunluk yereldeki sorunlardan kaynaklanıyor. Eylemciler iletişim teknolojileriyle yerel ve küreseli buluşturmanın kendileri için birçok avantajı olduğunu savunuyor. Bu buluşmadan yararlanabilmek içinse iletişim teknolojilerinden fazlası gerekiyor. İstanbullu eylemciler yabancı dil becerilerinin olmadığını söylüyor. Bu, görüşmelerde defalarca şikâyet, başarısızlık ya da iyileştirilmesi gereken bir gerçek olarak karşımıza çıkıyor. İletişim teknolojilerine sahip olduklarında bile eğer yabancı dil konuşamıyorlarsa, bilgiye ve küresel ağlara çevrimiçi erişemiyorlar. Kısıtlı yabancı dil konuşan eylemcilerin bir kısmı küresel ağlardan haberdar ve yine de bu ağlara katıldıklarını söylüyor. Ancak bu eylemciler söz konusu ağlarda pasif olduklarını, en fazla bilgi akışını takip etmeye

çalışabildiklerini, etkileşim ve içerik katkısı sunmak gibi etkinliklerde bulunamadıklarını anlatıyor.

Bir seviyeye kadar çeviri yapabilecek olan eylemcilerse küresel ağlarda her bilgiyi paylaşamadıklarını, seçici olmak zorunda kaldıklarını çünkü sınırlı yabancı dil bilgisiyle çevirinin çok zaman aldığını anlatıyor. Bu durumda yalnız çok iyi derecede yabancı dil konuşan elit eylemcilerin küresel ağlardan yararlanabildiği, yerel ve küresel arasında bağlantı kurabildikleri, çevrimiçi ve çevrimdışı olarak küresel süreçlere katılabildiklerini söylemek mümkün.

Gerekli becerilere sahip olmayan eylemcilerin uyum fantezileri böylece bu seviyede yoksunlaşıyor. Yerelle küresel buluşmasının kısıtları arasında vakit eksikliği de görülüyor. Küresel ağ iletişiminin vakit gerektirdiği iddia ediliyor. Eylemciler süreçleri takip etmek ve küresel ağlardan yararlanabilmek için, bu ağlarda etkileşim ve katılım sağlamak için ciddi vakit ayırmak zorunda olduklarını anlatıyor. Bu durumda küçük, enformel ya da bireysel, alt-eylemcilerin, pratik olarak (ofis alanı gibi) ve mali olarak (maaş gibi) gönüllü ya da çalışanları olabilen örgütlere kıyasla dezavantajlı olduğunu söyleyebiliriz.

Görüşmeler ayrıca gerekli beceri ve kaynaklar mevcut olduğunda da yerelle küresel buluşmasının her zaman ve herkes için istenen bir şey olmadığına işaret ediyor. İncelemede bunun farklı nedenlerini görüyoruz. Yapılan eylemlerin içeriğine ya da doğasına bağlı olarak değil ortaklık, küyerel/yerelötesi etkileşimin bile uygun olmadığı durumlar olabiliyor. Ancak bu durum, incelemede de gördüğümüz gibi, bu eylemcileri dünyadan koparmıyor. İletişim teknolojilerinden yararlanarak dünyanın farklı yerlerine dağılmış kendi üyelerinden küresel bir ağ kurabiliyorlar.

İkincisi, ideolojik olarak, eylemcilerin hepsi küreseli her zaman olumlu bir kavram olarak görmüyor. Bu kavram ye-

rel ve küreselin buluşmasını, yereli işgal eden küresel şirketler olarak gören bazı eylemcileri kızdırıyor. Belirtmek gerekiyor ki bu eylemciler küresel dayanışmaya ya da yerelle küreselin etkileşimine karşı değil. Ancak farklı bir terminolojiyi, uluslararasılaşmayı tercih ediyorlar çünkü bu terimin küresel sermayenin baskınlığını ifade etmediğini düşünüyorlar.

Son olarak, yerel-küresel bağlantısı istense bile bunun eylemcilik için yüz yüze yapılmasının çevrimiçi ağ iletişiminin daha yararlı olduğu düşünülüyor. İletişim teknolojileriyle yerelle küreseli buluşturmanın, bu boyuttaki incelemesi birçok yerel eylemcinin oyunun dışında kalmasına neden olan sorun ve kısıtlarla dolu olduğunu gösteriyor. Eğer iletişim teknolojileriyle yerel ve küreseli buluşturmak eylemciler açısından bir avantajsa o zaman İstanbul'daki birçok eylemcinin bu avantajdan yararlanamadığını görüyoruz. Bu durumda iletişim teknolojilerinin yerel ve küresel kolektivizmi yarattığı fantezisi de yoksunlaşmış oluyor.

Fantezi 3: İletişim teknolojileri eylemcileri yerel politik yaşamda güçlendiriyor

Bu boyuttaki son fantezi iletişim teknolojilerinin eylemcileri yerel politik yaşamda güçlendirmesi. Eylemcilerin kendilerini daha güçlü hissetmelerini sağlayan çeşitli nedenler bu politik güç fantezisinin kurulması için imgesel oluşturuyor. Eylemciler iletişim teknolojileri sayesinde yerel siyaseti keşfettiklerini söylüyor. Eylemcilerin hikâyeleri eskiden Ankara'nın yönetimi nedeniyle siyasetin yalnız ulusal siyaset anlamına geldiğini gösteriyor. Eylemciler iletişim teknolojileri ve bilgisayar destekli küresel ağlarla yerel siyasetin önemini öğrendiklerini anlatıyorlar.

Kronolojik olarak bu süreç Birleşmiş Milletler Kent Zirvesi Habitat II'nin 1996'da İstanbul'da toplanmasına rastlıyor.

Istanbulu eylemciler dünya eylemcileriyle tanıştıklarını ve iletişim teknolojileri sayesinde onlarla ağlar kurduklarını ve/veya var olan ağlara girebildiklerini anlatıyor. Yerel yönetişimin güçlendirilmesi olan zirvenin gündemi ve kente gelen dünya eylemcilerinin yerel politik yaşam üzerine ve yerelde yaptıkları işler, Istanbulu eylemciler için yerel üzerine düşünmek ve yerelde harekete geçmek için ilham kaynağı olmuş. Eylemciler iletişim teknolojilerinin yerel siyaseti keşfetmelerini sağlamasını böyle açıklıyor.

Eylemciler aynı zamanda yereldeki sorunlara çözümleri de yine küresel benzerleriyle çevrimiçi etkileşimler sayesinde keşfettiklerini söylüyor. Küresel süreçlerle ilgili bilgiye çevrimiçi eriştikçe bu süreçlerin etkinliklerine katılıyorlar. Eylemciler katıldıkları bu süreçlerin daha demokratik olan yapılarının ya da küresel ağlarla çevrimiçi etkileşimlerinden gördükleri potansiyel desteğin yereldeki mücadeleleri için yüreklendirici olduğunu düşünüyorlar.

Eylemcilerin iletişim teknolojileri sayesinde bilgiye bağımsız olarak erişerek Türkiye hükümetinin küresel süreçlerdeki taahhütlerini de keşfettiklerini görüyoruz. Böylelikle eylemciler yereldeki haklarını öğreniyor, faaliyetleri için yasal temel bulmuş oluyor ve merkezî hükümete de belirli bir baskı yapabiliyorlar. Eylemciler için yerel siyasetin keşfi, çözümler (için motivasyon) ve haklar, yerel politik yaşamda güçlerinin arttığına inandıran politik güç fantezisi kurmak için yeterli oluyor.

Yerel eylemciler küresel ağlara girdikçe alanlarında uzmanlaştıklarını söylüyorlar. Küresel bilgi ve deneyim bazı eylemcilerin çok paydaşlı ortaklıklar kurmalarının yolunu açıyor. Yerel (belediyeler gibi) ve ulusal (bakanlık gibi) siyaset kurumlarıyla ortaklıkların eylemcileri güçlendirdiği iddia ediliyor. Yerel yönetişim ve kapasite geliştirme için çalışan önde gelen bir dernek bu süreç için bir örnek. Bu örgüt

daha sonra yerel yönetimler kanununun gözden geçirilmesi ve yerel siyasetin daha katılımcı olması için yapılan çalışmada yer aldığını anlatıyor. Kanundaki değişikliklerle yerel siyasetin daha katılımcı olmasını sağlamanın yanında bu değişiklik sürecinin de katılımcı bir şekilde yürüdüğü söyleniyor.

Öte yandan, bu yasal değişikliğe rağmen en azından İstanbul'da yerel siyasetin hâlâ katılımcı olmadığını da dinledik. Katılımcı siyaset fantezisi yazılı kurallarla, bu kuralların yereldeki uygulamaları arasındaki zıtlıklar ile yoksunlaşıyor.

Eylemciler uluslararası örgütleri de keşfediyor. Avrupa Birliği'yle ilgili alternatif bilgiye erişim sayesinde bazı AB düzenlemelerinin Türkiye'den daha iyi olmadığını öğrendiklerini anlatan eylemciler, yasal Avrupa Birliği'ni keşfettiklerini ve yereldeki çalışmalarını ona göre sürdürdüklerini belirtiyor.

Bu keşiflerin yanı sıra eylemciler küresel aktörleri baskı ya da hak ihlalleri durumunda Türkiye yetkilileri üzerinde baskı kurmak için kullandıklarında da kendilerini güçlü hissettiklerini söylüyor. Bu politik güç fantezisi iletişim teknolojilerinin yerelde özgüveni ve eylemciler arasında dayanışmayı artırdığı imgeselinden geliyor.

Son olarak, eylemciler iletişim teknolojileri ve bilgisayar destekli çevrimiçi ağların küresel politik yaşama katkı vermelerini sağlayacak araçlar sunduğunu iddia ediyor. Yereldeki bilgi ve deneyimlerinin küresel süreçlerde gelecek stratejileri ve önerileri için ilham kaynağı olduğunu söylüyorlar. Tüm bu keşifler ve eylemcilerin güçlendirme fikirlerinin, onları yerel siyasette daha aktif olmaya motive ettiği düşünülüyor, bu da politik güç fantezisini canlı tutuyor.

Ancak bu fanteziyi de yerel politik gelenek yoksunlaştırıyor. İletişim teknolojileri eylemcilerin faaliyetlerini, aralarındaki etkileşimi ve ilişkilerini iyileştirse de, rollerini değişt-

tirmiyor: eylemci. Hâlâ yerel kurumsal siyasetin ortağı degiller. Bunun nedeni ise yerel kurumsal siyasete katılamıyor olmaları. Görüşmelerdeki bu fikre göre eğer üyeler (eylemciler) yerel siyasete katılamıyorsa çevrimiçi ağılar *sohbetten ileri gidemiyor*.

Katılımdan devam edersek, eylemciler iletişim teknolojilerinin katılımcı gibi görünmek için birçok yanıltıcı araç sunduğunu düşünüyor. Eylemcilerle irtibata geçmek için kullanılan birçok çevrimiçi araç ilk bakışta katılımcı gibi görünse de eylemciler yerel siyasette anlamlı katılım istiyorlar. Bunların yanı sıra iletişim teknolojilerinin bireysellelik ve pasiflikle eylemcileri yerel politik hayattan kopardığı da düşünülüyor. Eylemciler iletişim teknolojilerinin insanları toplumdan ve toplumsal sorunlardan kopardığı ve kendi bireysel yaşamlarına ittiğini söylüyor. Son olarak, daha dar bir ölçüde savunulan, iletişim teknolojilerinin zaten siyasetle ilgili olan kişiler üzerinde bir etkisinin olmaması.

Burada yine, yerel siyasetin keşfi, daha aktif olmak için araçlar ve umut vaat eden bir-iki örnek *kısmi jouissance* rolünü oynayabilir. Ancak, eğer politik olanın yaratıcısı ve kurumsal siyasetin dışındaki aktörler olan eylemciler yerel siyasetin karar alma süreçlerine katılamıyorsa *eksiklik* giderilmemiş demektir. Katılım *jouissance*'ı hala imkânsız. Bu yüzden de iletişim teknolojilerinin eylemcileri güçlendirdiği fikri bir fantezi olarak kalıyor.

İnceleme 3: Kimlik Değişiminde İletişim Teknolojilerinin Rolü Nasıl Algılanıyor?

Teorik tartışmalarda kamusal ve özel alan ayrımının imüçlaklaşmasıyla kimliğin politik yaşamın bir kategorisi haline geldiğı iddialarını görüyoruz. Politik, özel alana yayıldıkça kaçınılmaz olarak kimlik de bir sorun olarak ortaya çıkmaya başlayıp *kimlik siyasetinin* önünü açıyor (Zaretsky 1995). Bu nedenle de toplumsal değişim tartışmalarında kimlik de konuşuluyor. Örneğın bilgisayar destekli iletişim ve bilgi iletişim teknolojileriyle artan toplumsal değişim tartışmalarında sanal ve çevrimiçi kimlik gibi yeni kimlikler önemli konu başlıkları olarak yerini alıyor (Turkle 1996; Jordan 1999; Boyd 2007).

Rosenau (2004) yerel ve küresel arasındaki etkileşimin iç ve dış faaliyetler arasındaki sınırı belirsizleştirdiğini, bunun da kimlik krizine yol açtığını düşünüyor. Kimlik aynı zamanda ağ toplumunda farklı toplumsal değişim alanlarının kesiştiğı bir boyut olarak karşımıza çıkıyor. Castells (1997) küresel ağların içinde ya da dışında olunmasına bağılı olarak ağ toplumunda küresel/kozmopolit ve yerel kimliklerin oluştuğunu savunuyor.

Kurumsal siyasetin e-devlet uygulamalarıyla ve genel olarak politik aktörlerin iletişim teknolojileri kullanmasının yurttaşların da siyasete ve politik olana ilgilerinin artmasını sağladığı iddia ediliyor (Coleman 2001, 2004). Bu alanlardaki çeşitli değişimler de yine uyum, politik ve teknolojik güç fantezileri kurmak için imgeseller üretiyor.

Kimlik ve iletişim teknolojileri

Turkle (1996) internetin kimlik algısını değiştirebileceğini söylüyor. İnternette insanların kimliğe farklı/yeni bakış açılarıyla yaklaşacaklarını ve böylece birçok kimlik yaratabileceklerini düşünüyor. İletişim teknolojilerinin birçok uygulama avantajı yeni kimlikler yaratılmasına yardımcı olabiliyor. Livingstone (2008) iletişim teknolojileriyle kolaylaştırılmış iletişim ve erişimin kimlik oluşumu, kimlik yönetimi, yaşam tarzı ve toplumsal ilişkilerde çok önemli bir rol oynadığını savunuyor. Sanal topluluklar ve sosyal paylaşım siteleri gibi diğer çevrimiçi etkileşim alanları ya da topluluk iletişim teknolojileri (yeni/sanal) kimlik geliştirmenin yeni yolları için araçlar sunuyor.

İletişim teknolojilerinin kimlik oluşturma sürecine katılması hem çevrimiçi ve çevrimdışı benlik arasında olabilecek farklar hem de çevrimiçi ve çevrimdışı melez kimlikler hakkında tartışmalar açıyor (Jordan 1999; Boyd 2007).

İletişim

Sade yurttaşlarla yapılan görüşmeler bilgi iletişim teknolojileriyle kimlik oluşturma bir yolunun iletişim olduğunu gösteriyor. Sade yurttaşlar bu teknolojiler aracılığıyla kurulan iletişimde kendilerini daha rahat ve özgür hissettiklerini, bu sayede de bazı kimlikler yarattıklarını anlatıyor: “Bu

kimliğini [liberal] internet üzerinden özellikle geliştirdiğimi söyleyebilirim hatta” (Meyda, 21, k, sy). Görüşülenlerden bazıları, kimliklerle ilgili günlük etkileşimlerinde iletişim teknolojileri kullandıklarını da aktarıyor. Bir yurttaş p2p çevrimiçi dosya paylaşım teknolojisiyle içerik iletişiminin hobiye bağlı bir kimlik yaratmaya ya da var olan bir kimliği beslemeye yardım ettiğini anlatıyor.

Sade yurttaşlar aynı kimliklere sahip diğer yurttaşlarla iletişim kurmayı sevdiklerini söylüyor. Kendileriyle aynı kimliği taşıyan kişilerle iletişim teknolojileriyle kurdukları iletişimin farklı yollarını anlatıyorlar: Örneğin chat/sohbet (gerçek zamanlı ileti – IM) ile iletişim kuruyorlar, sosyal paylaşım sitelerinde içerik ama daha çok fotoğraf paylaşıyorlar. E-postayı telefon görüşmelerinden daha pratik bulan da var, çok nadiren kullandığını anlatan da var.

Bazı durumlarda aynı kimliği taşıdıkları kişilerle iletişimi sosyal paylaşım sitelerinde başlatsalar da sonradan başka araçlara geçtiklerini anlatıyorlar: “Facebook’a gece girersem oradan yazışıyoruz ama telefona dönüyoruz yazmaya üşendiğimiz için” (Karin, 33, k, sy). Sade yurttaşlar ayrıca e-grupların, kendileriyle aynı kimliği taşıyan diğer yurttaşlarla tanışabildikleri ve bu kimliği geliştirmek için iletişim kurabildikleri alanlar olduğunu anlatıyor.

Sade yurttaşlar kimlikleriyle ilgili iletişim açısından çevrimiçi konuşmalarının yıllar içinde arttığını, örneğin Facebook gruplarının kimlikler üzerine çevrimiçi konuşma için alan sağladığını söylüyorlar. Bazı kimliklerin daha çok konuşmak demek olduğu ya da daha çok konuşma gerektirdiğini ve o kimliklerle ilgili iletişim için iletişim teknolojileri kullanıldığını öğreniyoruz: “Gerekli gereksiz lafı uzatan, irtibatı artıran, yani bir lafı bir kere iletişim kurulduğunda söyleyebileceken, 3-4 parçaya bölüp... Bir mesajda söylemesi gerekeni söyleyip geri kalanında araya başka şeyleri karıştıran falan

olunca belki onlarla daha çok e-posta üzerinden ve daha çok yazışıyoruzdur” (Derin, 32, k, sy). Yurttaşlar diğer aynı kimliktekilerle iletişimde mobil teknolojiyi de (hem konuşma hem kısa mesaj – SMS) kullandıklarını söylüyorlar.

Diğer bir görüş de iletişimin bazı kimlikleri canlandırması. Kız arkadaş kimliğiyle ilgili olarak, görüştüğüm kişilerden biri erkek arkadaşıyla istediği sıklıkta görüşmese de iletişim teknolojileri sayesinde yine de bağlantıda kaldıklarını anlatıyor: “(İletişim teknolojileri) bayağı bir yardımcı oluyor, çünkü devamlı görüşmesem de internet ya da cep telefonu falan daha rahat görüşebiliyorum” (Tansu, 22, k, sy).

Diğer yandan bazı yurttaşlar kimlikleri ve iletişim teknolojileri arasında neden-sonuç ilişkisi açısından kafalarının karışık olduğunu ifade ediyor: “Akdenizli olduğum için mi bu insanlarla bu kadar çabuk kaynaşabildim, yoksa iletişim teknolojileri sayesinde mi daha çok, dolayısıyla daha çok Akdenizli oldum, belki de net bir cevabı olmayabilir ama kesinlikle bir etkisi olduğu bence net” (Derin, 32, k, sy). Bununla beraber aile ve etnik kimlik gibi bazı kimlikler de var ki, bu kimliklerle ilgili iletişimde yurttaşlar yüz yüze hatta sadece yüz yüze iletişimi tercih ettiklerini söylüyor: “Bu konuya (din/etnik kimlik, yardımcı) olmuyor, pek bir araştırma yapmam bununla ilgili” (Milo, 30, e, sy).

Yurttaşlar ayrıca açık olarak başkalarıyla konuşmadıkları ulusal ve dinî kimlikler de sayıyor. Bazı yurttaşlar kimlik listesine “ben”i de ekliyor. Bu kişiler bu kimlikle ilgili de başkalarıyla konuşmadıklarını söylüyor. Ayrıca amatör müzisyen gibi hobi bağlantılı kimliklerle ilgili çevrimiçi konuşmanın riskli olduğu düşünülüyor. Yurttaşlar kendi özgün faaliyetlerini internette paylaşmaktan kaçınıyor: “Copyright’tan dolayı bütün şarkıları internete yüklemek pek mantıklı değil” (Hayri, 21,e, sy).

Erişim

Yurttaşlarla yapılan görüşmelerde bir diğer görüş yine diğer alanlarda da görüldüğü gibi iletişim teknolojilerinin bilgi ve içeriğe daha iyi erişim sağladığı. Yurttaşlar güncel bilgiye hızlı erişimin farklı kimlikler yaratmalarını sağladığını söylüyor:

“Evet bunu çok ciddi manada geliştirdiğini söyleyebilirim. Çünkü araştırıyorum, mesela bu noktada ne var, insanlar neler yapıyorlar, hani nasıl bir duruşları var, nasıl bir bakışları var, bunlar ne istiyorlar diye” (Meyda, 21, k, sy).

İletişim teknolojilerinin kimlikleri besleyen konular hakkında araştırma yapmaya yaradığını görüyoruz. Yurttaşlar kimlik oluşturmak ve geliştirmek ve “*bir şeyleri netleştirmek*” için gerekli olduğunu düşündükleri bilgiye erişebildikleri kamu web siteleri dahil çok çeşitli  evrimi i kaynak  rneği veriyor. İletişim teknolojileri sayesinde arşivlere de erişebildiklerini söylüyorlar.

Haberlere ve indirilebilir içeriğe erişebilmek açısından iletişim teknolojilerinin hobiye bağlı kimlikler için çok önemli olduğu iddia ediliyor. *Müzik aşığı* kimliği için bir yurttaş söyle söylüyor: “Zaten eğer internet olmasaydı, bu konuda birçok müziği dinleyememiş olacaktım” (Murat, 25, e, sy). Bölgesel/coğrafi/yerel kimliklere gelince o yer(el) ile ilgili haber ve dedikodulara erişimin ilgili kimliği beslediği söyleniyor: “Yani memleketimden mesela haber almak, benim orayla olan bağlarımı güçlendiriyor. Yani sadece ailemden değil Adana Dedikodu sayfasından haber almak benim Adanalı damarımı besliyor” (Derin, 32, k, sy).

Sade yurttaşlar zaman içinde kimliklerinin değiştiğini söylüyor. Bu değişimin daha çok bir kimliğin daha da gelişmesi ya da daha önce daha zayıf olan bir kimlikle ilgili bi-

linçlerinin artması şeklinde gerçekleştiğini anlatıyorlar. Bazı durumlarda yurttaşlar daha çok bilgiye erişmek ya da kimliklerini yaşayabilmek için iletişim teknolojileri kullandıkça bu kimliklerinin ön plana çıktığını ya da güçlendiğini anlıyor: “Daha baskınlaşan bir kimlik oldu [Türkçe konuşan kimliği]” (Feryal, 27, k, sy).

Bunun tam tersi örneklerle de rastlıyoruz. Bazı yurttaşlar da aynı nedenlerle kullandıkları iletişim teknolojilerinin eskiden daha katı olan bazı kimlikleri yumuşattığını düşünüyor: “Geldiğim ortamın farklı olması, daha sonrasında gelişme de ılımlılık haline dönüştü, muhakkak ki çevrenin etkisi olduğu gibi internetin de çok etkisi var” (Meyda, 21, k, sy).

Yurttaşlar iletişim teknolojilerinin farklı kimlikler arasındaki çatışmaları fark etmelerini sağladığını da öne sürüyor. Bilgiye ve aynı kimlikten başka kişilere erişimle bazı çatışmalar hakkında düşünmeye başladıklarını söylüyor, internete evden erişmenin bu değişimde önemli bir rolü olduğunu düşünüyorlar: “[Müzik koleksiyoncusu kimliği] daha da arttı evde internet olmasından dolayı” (Murat, 25, e, sy).

Kolaylaştırma

Sade yurttaşlarla görüşmeler iletişim teknolojilerinin kimlik oluşumunu kolaylaştırdığı başka yolların da olduğunu gösteriyor. Örneğin çevrimiçi çalışma olanaklarının bazı kimliklerin sürdürülebilmesini sağladığı söyleniyor. Çevrimiçi işler ve ödevlerin evden çevrimiçi yapılabilmesi bazı kimliklerin yaşanabilmesini kolaylaştırıyor:

“İş telefonunu eve yönlendiriyorum, evi arıyorlar, anlamıyorlar Işıl bağırana kadar tabii. Cep numaramı veriyorum hani şarlamasınlar diye, oradan da ulaşıyorlar bana” (Karin, 33, k, sy).

Yurttaşlar iletişim teknolojilerinin kimliklerini değerlendirme nedenlerini hatırlattığını ve bu durumun da kimliklerini geliştirdiğini düşünüyor: “Ne yapmam gerek, ne yapmamam gerek bunları çevrimiçi görebiliyorum” (Hayri, 21, e, sy). Yurttaşlar bazı hobiyeye bağlı ya da mesleki kimliklerin özellikle internet üzerinde geliştiğini söylüyor. Son olarak, mesleki bir kimliği iletişim teknolojileriyle geliştirmenin, hedef kitlelerinden daha çok saygı gördüğü iddia ediliyor:

“Teknolojiden yararlanmak bir kere öğrencinin gözünde sizi direkt (yüceltiyor)... dersinize daha fazla ilgi duymalarına sebep oluyor, çok önemli benim için” (Feryal, 27, k, sy).

Görüşmelerde bir yandan da iletişim teknolojilerinin her tür kimliğin oluşturulmasına yardımcı olmadığını görüyoruz: “(İletişim teknolojilerinin etkisi) kesinlikle olmuyor çünkü o teknolojileri kullanmıyorum [evlat olma kimliği için]” (Karin, 33, k, sy). Etnik ve aile kimlikleriyle iletişim teknolojilerinin hiçbir ilgisi olmadığı da söyleniyor. İletişim teknolojilerini kullanmayan, dijital uçurumdaki yurttaşlar daha ziyade ulusal, yerel ya da dinî kimliklerinden bahsediyor ve bu kimliklerinin oluşum ya da gelişiminde iletişim teknolojilerini kullanmadıklarını teyit ediyorlar.

Bazı kimlikler zaman içinde değişse de, bazı yurttaşlar bu süreçte iletişim teknolojilerinin hiçbir rolü olmadığını düşünüyor. Bazı durumlarda değişen bir kimlikle ilgili olarak iletişim teknolojilerinin çevrimiçi harcanan zaman açısından belki de dolaylı bir rolü olabileceği söyleniyor:

“[‘Çingene’ kimliğine] bir katkısı yani mutlaka olmuş olabilir benim gözden kaçırdığım. Çünkü çok fazla vakit harcıyorum dediğim gibi, bilgisayarın başında, internetin başında” (Murat, 25, e, sy).

Sanal kimlikler

Teorik bir kıyaslama yaptığımızda sade yurttaşlarla görüşmelerde *sanal kimliğin* ifade edilmediğini görüyoruz. Görüşmelerde yurttaşlardan akıllarına gelen ilk üç kimliklerini saymaları istendi. Sanal kimlik hiçbir görüşmede ilk üç kimlik arasına girmedi. Hiçbir sade yurttaş sanal kimlik oluşturmak geliştirmek ya da oluşturmayı düşünmekle ilgili bir şey söylemedi.

Görüşmeler çevrimiçi ve çevrimdışı benlik arasında olası farklarla ilgili herhangi bir deneyim de içermiyor. Örneğin herhangi bir kimlikle ilgili olarak onu çevrimiçi ve çevrimdışı yaşarken oluşan bir fark ya da kıyaslamadan bahsedilmiyor. Yurttaşlar melez kimliklerden de söz etmiyor. Çevrimiçi ve çevrimdışı benliği melezleştirmekle ilgili deneyime rastlamıyoruz.

Yerel ve küreseli iletişim teknolojileriyle buluşturmak

Rosenau (2004)'nın yerel-küresel etkileşimiyle iç ve dış ilişkilerin birbirine girdiği ve buradan kimlik krizi doğduğu önerisine karşılık, Castells (1997, 1998) iletişim teknolojileri ve ağ toplumunun küresel kimlikler yarattığı iddiasını savunuyor. İletişim teknolojileriyle küresel ağlar üzerinde küresel güç ve refah ağlarına girmenin, insanları yerelden kopardığını ve küreselleştirdiğini savunuyor. Bu teze göre akışların alanı bir yere ait olmayı siliyor ve üyelerini kozmopolitleştiriyor.

Urry (2000) küresel medyanın küresel görüntüler yaymasıyla insanların kürenin yurttaşları gibi hissettiklerini söylüyor. *Köklü kozmopolitler* (Appiah 1996; Tarrow 2005) ve *ateş duvarı* (Norris ve Inglehart 2009) gibi kavramlar ise yerel-küresel etkileşiminde yerel kimliklerin var olmaya de-

vam edeceğini savunuyor. Küresele ve küresel çevrimiçi ağlara erişim küresel hissettirebilen araçlar sunabiliyor.

Erişim

Yurttaşlar küresel bilgiye çevrimiçi erişimin çevrimdışı alternatiflerden daha kolay olduğunu düşünüyor, iletişim teknolojilerinin dünyadan haberlere ve medyaya daha özgür erişim sağladığını söylüyorlar. Küresel web siteleri ve yazılımları kullanmaktaki en büyük amaçlarının e-posta, VoIP (internet üzerinden telefon) ve gerçek zamanlı mesajlaşma gibi araçlarla iletişim olduğunu söylüyorlar.

Aynı zamanda çevrimiçi oyun oynamak ve müzik, film, spor görüntüleri indirmek gibi eğlence amaçlı olarak da küresel web sitelerini kullandıklarını öğreniyoruz. Alışveriş de yine küresel web sitelerini kullanmak için bir neden olarak çıkıyor karşımıza. Küresel web sitelerinde almak istedikleri ürünlerin İstanbul'daki fiyatlarıyla kıyaslama yaptıklarını anlatıyorlar: "Teknolojiye meraklı olduğum için eBay'de fiyatlar nedir falan filan çok sık bakıyorum" (Milo, 30, e, sy). Bazı durumlarda, küresel web sitelerinde küresel iş piyasasına/iş ilanlarına erişebildiklerini de görüyoruz.

Çevrimiçi ağ iletişimi

Görüşmelerde iletişim teknolojileri sayesinde bilgiye erişim ve daha iyi iletişim ile sade yurttaşların farklı seviyelerdeki ağlara girdiğini görüyoruz. Yurttaşlar ulusal ve küreselle buluşmak için en çok olanağı sosyal paylaşım sitelerinin, özellikle de Facebook'un sağladığını düşünüyor: "Sanırım en popüler Facebook" (Tahsin, 43, e, sy).

Görüşmelerde küresel ağların dünyadaki insanların fikirlerini anlamak için yurttaşlara yeni bakış açıları sunduğu

düşüncesi var. Yurttaşlar ikametlerini değiştiren kişiler için çevrimiçi ağların çok elverişli olduğunu söylüyorlar. Yerelle küreseli ya da yerelle diğer yerelleri buluşturmak için iletişim teknolojileri kullanmaya örnek olarak bir yurttaş çevrimiçi ağlarla daha önce yaşadığı kentteki sosyal hayata katıldığını anlatıyor:

“şimdi daha önce bir süre yaşadığım için Belçika, özellikle de Brüksel’le ilgili birkaç yere üyeyim... İkincisi işim gereği Danimarka’nın bazı gruplarına üyeyim, oradan düzenli haber geliyor, oranın yerel politikasını takip ediyorum... Gündelik hayatımı birebir etkiliyor” (Derin, 32, k, sy).

Yurttaşlar bazı ağların da küreselle buluşmak için kendilerini heveslendirdiğini anlatıyor: “Mesela sürekli yurtdışına giden insanlar resim falan koyuyor, ben niye gidemedim diye daha da çok gaza geliyorum” (Tansu, 22, k, sy). Görüşmelerde yurttaşların yerelle küreseli farklı şekillerde buluşturdıklarını görüyoruz. Örneğin bağlı oldukları küresel bir ağdan çevrimiçi aldıkları bilgi üzerine, Dünya Günü gibi küresel bir hareketin yerel uzantısına katılabiliyorlar. Diğer bir yol da yereli yerelle küresel üzerinden buluşturmaktır. Bu küresel bir ağın başka bir ülkedeki yerel ofisini ziyaret edip sonra bu ofisi o ağın İstanbul ofisiyle buluşturmaktır şeklinde gerçekteşebiliyor.

Diğer yandan görüşmelerde yurttaşların ağ kurmaları ya da ağlara girmeleri için iletişim teknolojilerine her zaman ihtiyaçları olmadığını da görüyoruz. Sade yurttaşların ağlarının iletişim teknolojileri olmadan da erişilebilir olduğunu öğreniyoruz. Mezunlar dernekleri, öğrenci kulüpleri, arkadaş-eş-dost ve aile ağlarının daha ziyade yüz yüze iletişim ve bizzat katılınan toplantılarla bir araya geldiğini ve erişimin daha ziyade yüz yüze olduğunu dinliyoruz. Yurttaşlar sabit telefon gibi eski iletişim teknolojilerinin bu ağları sür-

dürmek için yeterli olduğunu söylüyorlar. Geleneksel medyadan da bazı ağların etkinlikleri, işleri ve iletişim bilgilerine erişilebildiğini anlatıyorlar.

Ayrıca bazı yurttaşlar, çevrimiçi ağlara gerek duymadan, yurtdışında yaşayan akrabaları aracılığıyla da dünyaya bağlandıklarını söylüyor. Yurtdışında ailesi olan yurttaşlar akrabaları sayesinde diğer ülkelerdeki, özellikle de Batı Avrupa'daki, toplumsal ve politik yaşam, farklı yaşam tarzları ve demokrasi modelleri hakkında bilgilendiklerini anlatıyor: “Onlar buraya geliyor ya da telefonla konuşuyoruz. Avrupa'da tabii yaşam daha farklı, insanlar Alevî olduğunu söyleyebiliyor. Alevîliğini daha rahat yaşayabiliyor” (Ahmet, 43, e, sy). Bunun yanında bazı yurttaşlar yurtdışındaki akrabalarıyla sosyal paylaşım siteleri ya da internet telefonu üzerinden görüştüklerini de söylüyor.

Diğer bir görüş, yerelden küresele bağlanmak için çevrimiçi ağlardan yararlanmanın çok kolay olmaması. Yurttaşlar çevrimiçi ağların zaman ve enerji aldığını söylüyor. İletişim teknolojilerine ve kullanma becerilerine, yabancı dile, küreselle buluşmak için isteğe de sahip olsa bazı yurttaşlar için bu zaman ve enerji gerektiriyor:

“Seçerek en fazla iki-üç yerle ilgilenebiliyorsun, imkânım olduğu halde enerjim ve zamanım sınırlı olduğu için çok fazla yerle ilgilenemiyorum” (Derin, 32, k, sy).

Yurttaşlar iletişim teknolojilerinden farklı nedenlerle yararlandıklarını söylerken aynı zamanda karşılaştıkları zorlukları, kısıtlamaları ve kaygılarını da anlatıyorlar. Örneğin, dijital uçurum önemli bir kısıtlama. Görüşmelerde bu uçurumun sadece mali nedenlerle kaynaklanmadığını, yaş ve kültürel dijital uçurumun olduğunu da görüyoruz. Ailenin diğer fertleri iletişim teknolojilerini kullansa da, yaşı daha ileri kişiler ilgilenmeyebiliyor.

Yabancı dil konuşmamak da yine yurttaşları küresel web sitelerini kullanmaktan alıkoyuyor:

“İngilizcem pek yeterli değil aslında. Yeterli olmayınca da, böyle moral bozukluğu oluyor... Moral bozukluğu olunca da demoralize oluyor, motivasyonumu kaybediyorum en iyisi hiç bakmayayım” (Murat, 25, e, sy).

Yurttaşlar diğer bir engelin de yerelle küreseli buluşturmakla ilgilenmemeleri olduğunu söylüyor. Bazı yurttaşlar küresel seviyede neler olup bittiğiyle ilgilenmediklerini söylüyor. Eğer dünya gündemini öğrenip üzerine konuşmak isteyen varsa, onlar da dünya haberlerini televizyondan aldıklarını (internete ihtiyaçları olmadığını) söylüyor: “Dünya haberlerini tabii ki televizyondan öğreniyorum, günlük gazete okurum” (Ahmet, 43, e, sy). Dünya gündemine ilgi sınırlı da olabiliyor: “Dünya haberleri, valla, gazetelerin işte futbol falan olduğu için biraz bakıyoruz” (Ersin, 18, e, sy).

İnsanların bakış açılarını geliştirdiği düşüncesiyle bazı yurttaşlar küresel haberleri takip etme ihtiyacından söz ediyor. Ancak zaman yokluğu bir sorun olarak sayılıyor. Bu yokluk çok fazla çalışıyor olmak, farklı tercihlere sahip olmak, ya da ebeveynlerin internet kullanımına getirdikleri zaman sınırından kaynaklanabiliyor.

Bunların yanında, sade yurttaşlar iletişim teknolojilerinin kullanımında bazı genel kaygılara da sahip. Örneğin bazıları göz sağlığı ile ilgili kaygılardan dolayı iletişim teknolojileri kullanımını sınırladığını söylüyor. Bazı yurttaşlar çevrimiçi dünyanın herkese açık olduğunu, bu yüzden farklı niyetli bir sürü kişinin de olmasından kaygılı. Bunun internete güvenmemek ya da zaten hiç kullanmamak için önemli bir sebep olduğu anlatılıyor.

Sade yurttaşlar internetin, insanları gerçek hayattan koparıp sosyal yapmasından da endişe duyuyor. Bazıları isten-

meyen e-postalar yüzünden çevrimiçi ağlara ya da e-posta gruplarına katılmaktan kaçındıklarını söylüyor: “(İstenmeyen e-posta) geliyor ve çoğalmış. Bir dönem baktım ondan sonra da girmedim” (Murat, 25, e, sy) ya da sadece kendi adlarını korumak için bazı sosyal medya araçlarına kayıt olduklarını anlatıyorlar: “Twitter’da da bir hesap aldım kendi ismime, başkası almasın diye, o kadar” (Murat, 25, e, sy).

Bazı yurttaşlar ağlara girseler de aktif olarak katılmaktansa pasif kalıp olup biteni izlemeyi tercih ettiklerini söylüyor. Son olarak, bazı yurttaşlar da yereller için kurulan yerel ağlara katıldıklarını, bu ağların küreselle buluşmak gibi bir niyetlerinin olmadığını anlatıyor.

Küresel hissetmek

Yurttaşlar iletişim teknolojilerini kullanarak (daha) küresel hissettikleriyle ilgili birçok neden sayıyor. Nedenlerin biri yine küresel bilgi akışına erişim: “Atıyorum Haiti’de deprem oluyor sen 15 dakika sonra bilgi alabilir vaziyettesin. Daha hızlı akıyor, bir şekilde seni de daha çok şeye bağlıyor evren üzerindeki” (Nesrin, 33, k, sy). Dünyanın öteki ucundaki bir olayla ilgili bilgiye erişim dünyayı takip etmelerini sağlıyor ve dünyanın bir parçası olduklarını hissettiriyor: “Yani internet vasıtasıyla bütün dünyadaki gelişmeleri izleyebildiğim için bir parçası olarak hissediyorum kendimi” (Tahsin, 43, e, sy).

Yurttaşlar diğer yerellere çevrimiçi erişim sayesinde oraları kendi yerelleriyle kıyaslayabildiklerini böylece daha küresel bir bakış açısı kazandıklarını söylüyorlar. Teknolojiyle başka ülkelerden yurttaşlarla iletişim kurabildiklerini ve tartışabildiklerini anlatıyorlar.

Küresel iletişim, küresellik ölçütü olarak görülüyor:

“Ben e-posta adresi aldığımdan bu yana yazıştığım insanların dünya üzerinde yerlerini işaretlemeye kalksak, herhalde yazışmadığım ülke az kalmıştır. Benim yazıştığım insan atıyorum mesela Alman ama Küba’ya gitti ben dolayısıyla Küba’yla da yazışmış oluyorum. Artık sadece bir Almanya’yla değil, oradan hesapla, tüm dünyayla iletişim kurmuşumdur muhahhak ki” (Derin, 32, k, sy).

İletişim teknolojileriyle daha küresel hissetmenin bir başka nedeninin de küresel eğlenceye erişim olduğu söyleniyor. Yurttaşlar sosyal paylaşım sitelerinin küresel görünürlük sağlamasının da daha küresel hissetmek için bir neden olduğunu düşünüyor. Dijital uçurumun diğer yanında kalan yurttaşlar da televizyondan dünyayı takip ederek küresel hissettiklerini anlatıyor.

Yurttaşlar kendilerini daha küresel hissetmek için iletişim teknolojilerinden başka faktörlerin de olduğunu düşünüyor. Yurtdışı gezileri, uluslararası konferanslar, iş gezileri ve uluslararası etkinliklerin de kendilerini daha küresel hissettirdiğini iddia ediyorlar. Bir diğer görüşe göre de kendini daha küresel hissetmek için yurtdışına çıkmak şart değil. İstanbul’da da yabancı arkadaşlar edinilebilir. Bir diğer iletişim teknolojileri karşıtı fikir de insanların kendilerini daha küresel hissediyor olmalarının nedeninin herkesle aynı sorunlara sahip olarak küreselleşmenin bir parçası olmaları: “Birçok insanla aslında aynı dertleri paylaştığımı görüyorum, bütün insanların dertlerinin aynı olduğunu görüyorum hani bu da biraz küresellik ya onla alakalı” (Tansu, 22, k, sy).

(Daha) küresel olmak her görüşmede karşımıza çıkmıyor. İnsanlar daha küresel hissetmiyor ya da daha küreselleşmiyor ama küresele daha yakın hissediyor: “(İnternet) beni küresel yapmadı beni küresele yakınlaştırdı” (Mey-

da, 21, k, sy). Dünyada olup bitenlerle daha ilgili olduklarını ama küresel olmadıklarını söylüyorlar. Bazı yurttaşlar eğer dış görünüşleri genel olarak kabul gören küresel yurttaşinkine ters düşüyorsa bunun bazıları için sorun olduğunu söylüyor:

“Ben onların içinde [modern/küresel görünümlü insanlar] bir engelsem yani bir engel olarak görülüyorsam ben de diyorum ki hayır ben o ilerlemede o evrilmede kesinlikle bir engel olamam ben uyum sağlamaya çalışıyorum” (Meyda, 21, k, sy).

Bir başka görüş yurttaşların hâlâ yerel olduğu ama zamanla küreselleşeceklerini düşünüyor olmaları. Küreselleşmenin insanların kendi yerel kimlikleriyle mümkün olduğu da düşünülüyor:

“Ben özgünlüğümüzü koruyarak da küresel olgulara şeylere sahip olabileceğimizi, eğer bir ulaşılması gereken noktaysa, evrilmeyse, oraya ulaşabileceğimize inanıyorum” (Meyda, 21, k, sy).

Küresel hissetmek için bazı kısıtlamaların olduğu da düşünülüyor. Dünya gündemine ve küresel hissetmeye ilgisizlik bu kısıtlardan biri. Bunun yanında dünyayla ilgili olsalar da mali kısıtlar nedeniyle istedikleri kadar sık yurtdışı seyahati yapamadıklarını da söylüyorlar. Öğrenciler değişim programlarıyla ilgili kısıtlamalar yaşadıklarını, örneğin değişime gidilen üniversitelerde alınan kredilerin sayılmaması gibi sorunlar nedeniyle bu olanaklardan yararlanamadıklarını söylüyorlar. Öğrenciler Avrupa Birliği yüksek öğrenim değişim programı Erasmus’un da 6 aylık tatil gibi bir imajının olduğundan şikâyetçiler: “O yüzden risk almak çok zor” (Hayri, 21, e, sy).

Siyaset ile politik olanda iletişim teknolojileriyle yeni kimlikler

Kimlik, siyaset ile politik olanın iletişim teknolojileriyle etkileşiminin farklı şekillerde olduğu bir boyut. Siyaset ile politik olanın iletişim teknolojileri kullanması yurttaşlar için yeni bir kimlik öneriyor: e-yurttaş. E-yurttaşın da farklı şekilleri bulunuyor. Yurttaşlar, resmi bilgiye erişmek, çevrimiçi kamu hizmetlerinden yararlanmak, yetkililerle çevrimiçi iletişim kurmak ve çevrimiçi katılım için e-devlet uygulamaları kullanarak e-yurttaş olabilirler.

İkincisi, çevrimiçi olarak, örneğin sosyal medyada politik içerik üretmek ve paylaşmak da yurttaşlar için daha genel anlamda toplumsal ve politik bir şekilde e-yurttaş olmaları için bir alan sunuyor. İletişim teknolojilerinin böylece yurttaşlarda politik bilinci ve ilgiyi artırdığı iddia ediliyor. Papa-charissi (2002) internetin demokratik bir alan olarak politik müzakereyi yüreklendirdiğini savunuyor.

İletişim teknolojilerinin yurttaşların örgütlenmesini, iletişimlerini ve katılımlarını kolaylaştırdığı da iddia ediliyor (Clift 1998). Bimber (1999) politik ağılarda yer alan politik bilinçli sade yurttaşların iletişim teknolojileriyle hareket geçirilebileceğini düşünüyor. Blumler ve Coleman (2001) fikirlerin çevrimiçi ifadesi ve paylaşımının yurttaşların siyasete olan ilgilerini çok artırdığını söylüyor. Çevrimiçi iletişimin aynı zamanda politik hiyerarşiyi zorladığı da düşünülüyor (Rheingold 1993).

Bu son kısımda, sade yurttaşların bu alanda iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl gördüğüne bakıyoruz. Yeni kimlikler, yerel yönetimlerin e-uygulamaları ve hiyerarşiyi zorlaması, yurttaşların yerel kurumsal siyasetçilerden beklentilerini değiştirdi. Görüşmelerde ortaya çıkan yeni beklentilerden, varsayımsal bir yabancı belediye başkanı adayıyla

yurttaşların sınırlarını denemek için ilham aldım. Yurttaşlara tüm beklentilerini karşılaması durumunda yabancı bir belediye başkanı adayına oy verip vermeyeceklerini sordum. Bu test aynı zamanda *küresel hissetme* ve kurumsal siyaset kısmındaki *küresel kent*'le de bağlantılıdır.

e-Belediye kullanan e-yurttaşlar

Görüşmelerde yurttaşlar belediye web sitelerini birçok amaç için kullandıklarını söylüyor. Nedenlerden biri yerel resmî bilgiye erişim. Resmî bilgi için hem büyükşehir hem de ilçe belediye web sitelerinin referans olduklarını düşünüyorlar: “İş aramak ve evlendirme dairesinden gereken evrakları öğrenmek için (sayfaya baktım)” (Ayça, 25, k, sy). Aradıkları bilginin toplu taşıma saatinden, belediye bursu kısıtlarına, kültürel etkinliklerin takviminden, iş ilanına kadar geniş bir yelpaze olduğunu anlatıyorlar.

İkinci olarak, yurttaşlar web sitelerini çevrimiçi kamu hizmetleri için kullandıklarını söylüyorlar. Özellikle trafik durumunu öğrendikleri mobil uygulamanın çok popüler olduğu anlatılıyor. Yurttaşlar trafiğin sıkışık olduğu zamanlarda alternatif yolları gösteren kent kameralarını da kullandıklarını, çevrimiçi fatura ve vergi ödeme, burs başvurusu, deniz taşıması için bilet satın alma ve haritaları da yine büyükşehir ve ilçe belediyelerinin popüler çevrimiçi hizmetleri arasında sayıyorlar.

Görüşmelerde yurttaşların belediye sitelerini, şikâyetlerini iletmek için kullandıklarını da görüyoruz. Yurttaşlar şikâyet ya da öneride bulunmak istediklerinde ya site üzerindeki iletişim araçlarını kullandıklarını ya da web sitesini ilgili kişinin iletişim bilgilerini bulmak için kullandıklarını anlatıyor: “Anketlere katıldım, hizmetleriyle alakalı şikâyette bulundum birkaç sefer. Metrobüste duraklar yazmıyordu onla-

rı yazsınlar diye onlarla ilgili, işte Beşiktaş arası 30A'nın seferleri arttırılsın, ayrıca o eski arabalardan artık kurtulmak istiyoruz diye başvurular yaptığımı hatırlıyorum” (Meyda, 21, k, sy). Az görülen başka durumlar ise yurttaşların me-raktan belediye web sitelerine bakmaları ya da seçim öncesi kampanyalarda destek için web sitesine girmeleri.

Ancak görüşmelerde yurttaşlar e-belediye kullanımında çeşitli kısıtlamalar olduğunu da anlatıyor. Bir kısıtlama ihtiyaç olmaması. Bazı yurttaşlar (her zaman) resmî bilgiye ihtiyaçları olmadığını söylüyor. Resmî bilgiye ihtiyaçları olması durumundaysa akıllarına belediye web sitelerinin gelmediğini söylüyorlar.

Diğer bir kısıtlama eşler arasında iş bölümü. Yurttaşlar iş bölümünün fatura yatırmak, vergi ödemek gibi e-hizmetleri kullanmalarına engel olduğunu anlatıyor: “Eşim kullanıyor, onlarla ben hiç ilgilenmiyorum, ama eşim vergi vs. oradan (web sitesinden) ödüyor” (Karin, 34, k, sy). Bazı yurttaşlar söz konusu kamu hizmeti olduğunda daha muhafazakâr olduklarını söylüyor. İletişim teknolojilerine erişimleri ve becerileri olmalarına, özel ve mesleki yaşamlarında bu teknolojiyi kullanıyor olmalarına rağmen çevrimdışı hizmetleri tercih ettiklerini anlatıyorlar: “Yok (işlemler) birebir oluyor” (Ayça, 25, k, sy).

Yurttaşların belediye web sitelerini kullanmama nedenlerinden biri de bu sitelerde eski bilgilerin olduğunu düşünmeleri, “Yok hayır girmiyorum, çok *update* olduklarını düşünmüyorum” (Nesrin, 33, k, sy). Bir diğer kısıtlama da yurttaşların belediye web sitelerinin kullanıcı dostu olmadığını düşünmeleri ve bu yüzden de o web siteleri kullanma heveslerinin kırılması. Bazı yurttaşlar da genel olarak (ulusal) e-devlet uygulamalarını kullansalar da yerel seviyede böyle bir alışkanlıkları olmadığını söylüyorlar. Dijital uçurumdaki yurttaşlar e-belediyeyi duyduklarını, bildiklerini ve

çevrimiçi seçeneklerin farkında olduklarını ama yine de bu araçları kullanmadıklarını söylüyorlar.

Talepkâr yurttaşlar: Yerel siyasetten artan/yeni beklentileri

Görüşmelerde sade yurttaşların kurumsal siyasetçilerden yeni ve iletişim teknolojileriyle ilgili beklentileri doğduğunu görüyoruz. Yurttaşlar belediye başkanlarının teknolojik becerilere sahip olmasını ve kendileriyle (ve/veya belediye yetkilileriyle) e-iletişim kurabilmesini bekliyor. 15 yaşında gecekonduda yaşayan bir genç için: “İnternetsiz hayat olmuyor zaten” (Dilvin, 15, k, sy). Bu yüzden de belediye başkanlarının interneti kullanmaları gerektiğini düşünüyor.

Yurttaşlar büyükşehir ve ilçe seviyesinde başkanların iletişim teknolojileri kullanmalarının mecburi olması gerektiğini, çünkü bu teknoloji olmadan yönetimin imkânsız olacağını savunuyor. Görüşmelerde başkanların muhtemelen iletişim teknolojileri kullandıklarına dair bir varsayımı da görüyoruz. Bazı yurttaşlar teknolojik becerisi olmayan ya da kullanmayanların belediye başkanı olmaması gerektiğini düşünüyor:

“Cep telefonundan internete, e-postalarına bakmayan bir adam belediye başkanı olmasın artık. Normal bir vatandaş olarak bile benim saygım yok, onu okuma yazma bilmeyen babaannemle eşdeğer tutuyorum” (Derin, 32, k, sy).

Görüşmeler sırasında yurttaşların aklına bazı öneriler de geliyor. *Başkanların blogları olmalı... (sosyal paylaşım sitelerine atıfta bulunarak) Bir grup açıp insanları toplayıp bilgilendirebilirler... Belediyelerin kendi arama motorları olmalı ve “hatta bu işleri icat ediyor olmasını beklerim”* (Derin, 32, k, sy).

Yurttaşlar ayrıca belediye başkanlarının iletişim teknolojilerinin mantığını ve o zihniyeti anlayabilmeleri ve bilişim politikaları üretebilmeleri için kendilerinin teknolojik becerilere sahip olmaları gerektiğini düşünüyor. Yurttaşlar teknolojik becerisi olan başkanların belediyelerinin daha iyi hizmetler sunabileceğini de düşünüyor.

Görüşmelerdeki bir diğer beklenti, yurttaş-belediye başkanı e-iletişimi. Yurttaşlar e-iletişimin hem belediye web sitelerinde hem de mobil iletişim teknolojilerinde mümkün olmasını istiyor. Başkanların düzenli olarak e-posta kullanmalarını bekliyor, chatleşmek ister miydin diye sorulduğunda “yani evet” (Dilvin, 15, k, sy) cevabı veriyorlar.

Yurttaşlar bu tür bir iletişimin yurttaş-belediye başkanı statüsünü eşitleyeceğini ve yöneten-yönetilen ilişkisini normalleştireceğini düşünüyor:

“Bu topraklar üzerinde 600 yıllık bir imparatorluk olmuş. Oradan, ‘Padişahım çok yaşa’ noktasından birden demokrasiye geçmişler. Yüksek makamda olan insanlara bir tapınma arzusu bizim genetik kodlarımızda var. Eğer yerel yönetimlerden başlanarak halka iletişim, iletişim teknolojileriyle ya da başka şekillerde sağlanırsa onların aslında bizden farklı olmadığını, sadece görevlerinin bizden farklı olduğunu görebiliriz” (Feryal, 27, k, sy).

Yurttaşlar, başkanlar ve yurttaşlar arasındaki etkileşimin daha iyi bir yönetişimin önünü açacağını, daha çok bilgiye erişim sağlayacağını da düşünüyor. Daha çok bilgiye erişen yurttaşların siyaset hakkında daha çok fikre sahip olacağı da iddialar arasında. Birçok yurttaş yolladıkları e-postalara yanıt alamadıklarını söyleseler de doğum günleri, ulusal ve dinî bayramlarda belediyeden cep telefonlarına kısa mesaj almaktan mutlu.

Bazı yurttaşlar belediye başkanlarının tamamen çevrimi-

çi erişilebilir olmaları gerektiğini ama bunun belirli zaman aralıklarında olması gerektiğini düşünüyorlar. Bazı yurttaşlar da başkanların yurttaşlarla bizzat çevrimiçi iletişim kurması gerektiğini, bu iletişimi bir başkasına devretmemesi gerektiğini düşünüyor.

Ancak çoğunluk e-iletişimin doğrudan başkanlarla değil bir ekip tarafından sağlanması gerektiği görüşünde. Bir ekibin yurttaşlar ve başkan arasında köprü gibi çalışmasını, bu ekibin başka işlerle meşgul olan başkanlara yurttaşların iletilimlerini rapor etmesini öneriyor. Yurttaşlar başkanın en önemli mesajları seçip onlara bizzat yanıt vermesini, daha az önemli mesajlara asistanlarının da yanıt verebileceğini de düşünüyor.

Bazılarına göre de “Normal bir vatandaşsam (yanıt) vermeyebilir yani onu belki kalemi verir” (Ayça, 25, k, sy). Bazı yurttaşlar da önemli olanın yurttaşlarla kurumun arasındaki etkileşim olduğunu kimin yanıt verdiğinin o kadar önemli olmadığını düşünüyor.

Sade yurttaşlar sınırların da farkında. Örneğin ilk beklentide yaşa dayalı dijital uçurumu görüyorlar. Belediye başkanlarının belirli bir yaşı üstünde olduklarını ve bu yüzden de iletişim teknolojileri becerilerinin daha düşük seviyede olduğunu kabul ediyorlar. Yaşa dayalı dijital uçurum iletişim teknolojilerini kullanmamak için kabul edilebilir bir sebep olarak algılanıyor.

Yurttaşlar ikinci beklentinin, yurttaş-başkan e-iletişiminin, İstanbul’da kolay bir iş olmadığını düşünüyorlar. Yüksek nüfusun düzenli bir e-iletişim için çok zorlayıcı olduğunu teslim ediyor ve 15 milyonluk bir kentte belediye başkanından e-postaları bizzat yanıtlamasını beklemenin adil olmadığını belirtiyorlar. Ayrıca her zaman her yerde çevrimiçi erişilebilir olmanın uygun olmadığı da düşünülüyor. Bu görüşe göre aksi halde başkanların yurttaşlar için çalışacak

zamanları kalmaz, verimleri düşer ve sağlıklarını da kaybederler.

İletişim teknolojilerine dayalı taleplerin yanı sıra yurttaşlar İstanbul'da görmek istedikleri belediye başkanıyla ilgili başka beklentiler de listeliyor. Bu beklentiler, politikalar, kamu hizmetleri, beceriler ve kişilikle ilgili. Belediye başkanı figürü üzerinden yerel kurumsal siyasetten beklentilerini sayarken, yurttaşlar İstanbul'daki yerel kurumsal siyasette demokrasi olmamasından da şikâyet ediyorlar. Karar alma süreçlerinde katılım olmaması, kurumsal siyasetçiler ve yurttaşlar arasında iletişim/etkileşim olmaması ve yolsuzluktan şikâyetçiler.

Politikalar seviyesindeyse siyasetçilerin yolsuzlukla mücadele eden, katılımcı yönetim modeli getiren, yurttaşlarla etkileşime giren ve kent insanlarının çıkarlarını gözeten politikalar üretmeleri bekleniyor. Yurttaşlar, yerel siyasetçilerin sürdürülebilir çözümler üretmelerini, yoksullukla mücadele etmelerini ve kentteki herkese eşit mesafede olmasını bekliyor:

“Belediye başkanı sadece seçkin kendi adamlarından kendi görüşündeki insanlardan danışman değil, halkın içinden bir ayakkabıcıyı, bir simitçiyi, bir fabrikatörü, bir ufak esnafı, bir bakkalı, bunlardan da danışman almalı” (Ahmet, 43, e, sy).

Kamu hizmeti olarak yaşam kalitelerini artıracak hizmet bekleniyor: “(Yaptıklarının) kalıcı, akılda kalması lazım. Yani hani birinin iyi bir başkan olduğunu kanıtlaması açısından...” (Milo, 30, e, sy). Yurttaşlar ayrıca İstanbul'da daha çok sosyal, kültürel ve dinlenme etkinliği/hizmeti bekliyor.

Belediye başkanlarından beklenen beceriler de iyi örgütsel beceriler, iyi zaman yönetimi becerileri, kent hakkında bilgi ve itibarlı bir meslek olarak sayılıyor.

Yurttaşların, siyasetçilerin kişilikleriyle ilgili beklentileri olduğunu da görüyoruz. *Dürüst, adil, güvenilir, hesap verebilir, ahlaklı, politik hırslardan arınmış ve saydam* gibi birçok kelimeyle dürüstlüğün önemi ifade ediliyor. Yurttaşlar, *akıllı, iyi eğitilmiş, oturmayı kalkmayı bilen, çalışkan, karizmatik, kendine güvenli, güçlü siyasetçi ve belediye başkanı* istediklerini anlatıyor.

Görüşmelerde *laik, solcu, milliyetçi, bağımsız* gibi bazı politik görüşlerin de tercih edildiği görülüyor. Belediye başkanlarının ailelerinin, eğitimlerinin ve davranışlarının çok önemli olduğunu düşünen yurttaşlar da var.

Yurttaşların sınırları:

Varsayımsal yabancı belediye başkanı

Yurttaşlara tüm beklentilerini karşılayan, başka bir ülkeden bir belediye başkanı adayına oy verip vermeyeceklerini sorduğumuzda üç çeşit yanıt alıyoruz: Evet (tabii ki), şu şartlarla evet (belki) ve hayır (asla).

Bir yabancıya oy verecek olanlar şimdiki ya da geçmişteki başkanlara güvenmediklerini ve/veya onlardan memnun olmadıklarını söylüyor. Henüz seçmen yaşında olmasa da bir yurttaş şöyle ekliyor: “Sırf Türk diye birine güvenmek saçma” (Ayşe, 14, k, sy). Yabancı bir adaya oy vermenin bir başka nedeni de bireysellik ve bireysel çıkar: “Kesinlikle (oy) verirdim çünkü mühim olan bu kentte yaşayan biri olarak benim çıkarım. Eğer aday benim çıkarlarım için doğru adaysa Türk mü değil mi umursamam” (Hayri, 21, e, sy). Yurttaşlar milliyetin bu konuda önemli olmadığını çünkü siyasetçilerden başka beklentileri olduğunu söylüyor.

Bazı yurttaşlar belediye başkanları ve yurttaşların zaten birbirinden kopuk olduğunu söylüyor. Kendilerinin de zaten kurumsal siyasetçilerden kopuk olduğunu, o yüzden bir

yabancıya oy vermenin bir şey değiştirmeyeceğini düşünüyorlar:

“Kadir Topbaş’ın, (şu anki belediye başkanı) ne kadar ailesini tanıyorum, ya da kimliği adına neyi biliyorum? Sadece Türk olduğunu biliyorum, o zaman da sadece işte Amerikalı olduğunu bileceğim o kadar. Yani onun dışında sadece yaptığı politikayla ilgileneyeceğim, soykırım yapıp yapmamasına, yani böyle bir endişem yok” (Murat, 25, e, sy).

Bazı yurttaşlar bu seçeneği yeni bir fikir olarak algılayıp “Neden olmasın?” diyerek deneme yanlısı görünüyor. Bazı yurttaşlar bu seçeneği çok iyi karşılayıp hatta belirli bazı ülkelerden sipariş veriyor: “Allahım, mesela bir İsviçreli falan olsa da şurayı bir adam etse!” (Karin, 33, k, sy) Bir görüşe göre İstanbul, ulusal kaynakların özelleştirilmesi ve ekonominin küreselleşmesiyle zaten bir süredir yabancılar tarafından yönetiliyor. Bazı yurttaşlar içinse “ırkçı olmaya gerek yok” (Ayşe, 14, k, sy) ve yabancı bir adayın da şansı olmalı.

Gelecekçi bir görüş, gelişen dünya yurttaşlığı ile gelecekte bunun çok normal olabileceği yönünde: “Nasıl bugün kadınlar belediye başkanı olsun mu diye tartışmıyorsak, geleceğin insanları da bu tür şeyleri tartışmayacak bence” (Can, 13, e, sy). Bazı yurttaşlar da İstanbul’daki kurumsal siyasette yolsuzluk olduğunu düşündüklerini, güvenilir bir yabancıyı yolsuzluk yapan bir yerliye tercih edeceklerini anlatıyor: “Bizimkiler dışarıdakilere çalışıyor, dışarıdan biri de belki bize çalışır” (Nesrin, 33, k, sy).

Yurttaşlar iletişim teknolojileri sayesinde dünyadaki farklı kent yönetim modelleriyle ilgili bilgiye eriştiklerini, farklı modellere açık olduklarını söylüyor. Ayrıca seçimlerin siyasette bir değişim yapmak için bir güç olduğunu düşünüyorlar: “Zaten bu işin belirli miadı var. İlk etapta bakarsın oy verirsin, adam işliyor mu işlemiyor mu... İşliyorsa yürütür-

sün, işlemiyorsa kesersin ama denemiş olursun yani” (Nesrin, 33, k, sy). Bazı yurttaşlar da siyasetle ilgilenmediklerini ve umurlarında olmadığını söylüyor, o yüzden de “denemeye değer” (Milo, 30, e, sy) olduğunu düşünüyorlar.

İkinci yaklaşımdaysa yurttaşlar yabancı bir belediye başkanına oy verebilmek için bazı pratik ve politik şartlar öne sürüyor. Adayın en az son 10 yıldır İstanbul’da yaşaması ve çok iyi derecede Türkçe konuşması şartı konuyor. Ayrıca adayın Türklüğü içselleştirmesi ve “Ne mutlu Türk’üm diyene” demesi bekleniyor.

Bazı yurttaşlar eğer aday İslâm’a saygılı olursa, hatta Müslüman olursa halkın güven ve sevgisini kazanacağını ve böylece gururu okşanan halkın oylarını alabileceğini düşünüyor. Siyasette, yurttaşlar adayın ikna edici politikaları olması gerektiğini düşünüyor. Adayın farklı etnik ve dinî gruplardan kişilere eşit mesafede olması gerektiğini söylüyorlar. Bir diğer politik şart da adayın geldiği ülkeyle Türkiye’nin ortak bir tarihi olmaması: “Geçmişteki düşmanlıkları asla unutmazlar” (Burak, 14, e, sy). Bunların yanında başka bir şart da karşılıklılık kuralı: Bu şarta göre adayın geldiği ülkede Türkiye yurttaşları da belediye başkanlığına aday olabilmeli.

Görüşmelerdeki son fikir bir yabancıya oy vermenin imkânsızlığı. Bu görüşteki sade yurttaşlara göre bir kenti yönetmek çok yerel bir iş, bu nedenle yalnızca yerli adaylar başkan olmalı: “Sağlıklı çözüm üretebilmek, teknik donanıma sahip olmak, bilgiye sahip olmak çok güzel de... Başka bir ülkeden olması bence son tahlilde çözüm üretmek için yeterli olmaz” (Tahsin, 43, e, sy). Bazı yurttaşlar toplumun bir yabancıya oy verebilmek için fazla yabancı düşmanı, fazla milliyetçi ve fazla paranoyak olduğunu söylüyor: “Yabancılar karşı bir alerjisi var, bu ülke buna açılmıyor” (Ahmet, 43, e, sy).

Pratik açıdan, yurttaşlar bir yabancıyı İstanbul'u yönetmek için yeteri kadar teknik bilgi ve beceriye sahip olamayacağını düşünüyor. Ayrıca yabancı bir adaya güven konusunda zorlanacağı ve o yüzden de rıza gösterilmeyeceği de düşünülüyor: "Gerçekten inanırsam (oy) atarım ama bilmiyorum inanır mıyım, ne bileyim..." (Tansu, 22, k, sy). Bazı yurttaşlar bir yabancı belediye başkanları olursa kendilerini sömürge gibi hissedeceklerini söylüyor. Başka ülkeden bir belediye başkanının kendi ülkesinin çıkarları için çalışacağı ve kötü niyetli olacağına da inanılıyor. Kültür/din fikri burada da yer alıyor, "İslâm'a geçmedikçe Türkiye'de imkânsız" (Burak, 14, e, sy). Yurttaşlar yabancı belediye başkanının "kültür uyuşmazlığı" yaratacağını da düşünüyor.

Diğer yandan bir yurttaş soruyor: "Ne başının zoru? İstanbul o kadar sorunlu bir kent ki niye aday olsun ki?" Bazı yurttaşlar bir kenti yönetebilmek için yeteri kadar yerel uzmanlığın bulunduğunu dışarıdan uzmanlık ithal etmeye gerek olmadığını düşünüyor. Dünya yurttaşlığı fikrini burada da görüyoruz, bu defa bu kavramın Amerikan çıkarları için yaratıldığı söyleniyor: "Bence dünya vatandaşlığı çok saçma ve imkânsız. Amerikalılar kendi çıkarları için öne sürüyorlar" (Can, 13, e, sy). Son olarak, bazı yurttaşlar Türkiye'nin farklı azınlıklarına oy atabileceklerini ama başka bir ülkeden birine oy vermeyeceklerini söylüyor.

Bilinçli ve sahiplenilen yurttaşlar

Yurttaşlar iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ağların kendilerini yerel siyasetle çeşitli yollarla buluşturduğunu düşünüyor. Süreçler ve bilinçlenip sahiplenme için ağlar hakkında bilgiyi internette bulduklarını söylüyorlar: "Gençlik meclisine katılım çağrısı gördüm Facebook'ta ve katıldım" (Hayri, 21, e, sy). Yurttaşlar Facebook grupları gibi çevrimiçi araç-

ların politik süreçler ve tartışmaları takip etmek için faydalı olduğunu söylüyor.

Diğer bir fikir de dolaylı bilinçlenme ve sahiplenme. Yurttaşlar siyasetle ilgili olan arkadaşları ve onların bağlı oldukları ağların kendilerini siyaset hakkında bilgilenmeye ve tartışmalara katılmaya heveslendirdiğini söylüyor:

“Arkadaşlarım vardı böyle üye oldukları, Genç Siviller’e falan üyeydi mesela arkadaşlarım. Onlar cylemler falan yapıyorlardı belli noktalarda, hani böyle söylem geliştirmeye çalışıyorlardı. Onlardan aldığım bilgiler noktasında ben de o şekilde, o gözle bakabiliyordum. Yani olayı değerlendirmek ya da olguyu değerlendirmek noktasında evet bana çok yardımcı oluyor” (Meyda, 21, k, sy).

Yurttaşlar bilgiye çevrimiçi ağlardan erişimle İstanbul’daki yaşam tarzları, politikalar ve uygulamaları diğer kentlerdeki modellerle kıyaslayabildiklerini söylüyorlar. Böylece de yerel siyasetle ilgili yeni bakış açıları kazandıklarını, yerel siyasetle ilgili bilinçlerinin ve ilgilerinin arttığını iddia ediyorlar.

Bazı yurttaşlar iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ağların kendilerini yurtdışındaki yerel siyasetle buluşturduğunu da anlatıyor. Daha önce yurtdışında yaşamış, küresel bir şirket ya da uluslararası kurumlarla çalışan yurttaşlar için iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ağların farklı yerlerdeki yerel siyaseti takip etme ve zaman zaman katılım olanağı sunduğunu öğreniyoruz. Daha önce farklı kentlerdeki yerel ağlara üye olduğunu söyleyen bir yurttaşın bu hikâyesinin ayrıntısında katılım olduğunu da okuyoruz:

“(Daha önce yaşadığı Brüksel ve işi gereği Kopenhag/Danimarka) bazı gruplarına üyeyim oradan düzenli haber geliyor, oranın yerel politikasını takip ediyorum. İkisine de

yorum yaptığım ya da oradan gelen haberlerle başkalarını uyardığım, bir şeyleri *initiate* ettiğim oluyor. Oradan hem bilgi alıyorum, hem ben bilgi veriyorum her iki kaynağa da” (Derin, 32, k, sy).

Yurttaşlar çevrimiçi ağların en önemli etkisinin katılım için motivasyon sağlamaları olduğunu düşünüyor. İletişim teknolojileriyle politik konular hakkında tartışmak için daha çok araca sahip olduklarını söylüyorlar: “Hatta insanlar tepki vermekten çekiniyor ama artık sosyal (medya) .. işliyor gibi geliyor bana” (Feryal, 27, k, sy). Yurttaşlar sosyal paylaşım sitelerinde kurulan ağların yerel siyasete katılmak için kendilerini motive ettiğini söylüyor.

Zaten siyasetle ilgili olan yurttaşlar daha çok bilgi ve daha yüksek bilinç sağladığı için iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ağlarla daha bilinçli ve sorumlu olduklarını anlatıyor. Bir görüşe göre eğer yerel politik ya da toplumsal faaliyette (iletişim teknolojileriyle) aktif olurlarsa, yurttaşlar yerel yönetimler tarafından daha çok ciddiye alınıyor:

“Belediyeye gençlik meclisi üyesi olarak gittiğimde gözleminde başka bir yerim oluyor. Beni ciddiye alıyorlar. Etik olarak herkesi ciddiye almaları lazım ama öyle olmuyor. Bu beni daha aktif olmak için motive ediyor” (Hayri, 21, e, sy).

Diğer yandan yurttaşlar yerel politik yaşamda aktif yer almak için iletişim teknolojilerinin şart olmadığını düşünüyor. Dijital uçurumdaki bir yurttaş anlatıyor:

“Onlar [Almanya’daki Alevi akrabalar] buraya geliyor ya da telefonla konuşuyoruz, bir vakfımız var onlarla da işte kaygılarımızı paylaşıyoruz, ne yapabiliriz diye konuşuyoruz, Avrupa destekli olmasa biz burada belki de o havayı yakalayamayacağız, Avrupa bize güç veriyor” (Ahmet, 43, e, sy).

Bilinçlenme ve sahiplenme üzerine bazı kısıtlamalar da görüyoruz. Bunlardan biri ilgisizlik. Yurttaşlar çevrimiçi ağlardaki erişim ve güven eksikliğinin de yine siyasete ilgiyi kısıtladığını düşünüyor. Bazı sade yurttaşlar çevrimiçi ya da çevrimdışı, siyaset konuşmaktan kaçındıklarını söylüyor: “Bazı şeyler çok başka şeylere sapıyor, siyasi olaylara sapıyor onun için çok fazla girmek istemiyorum” (Ersin, 18, e, sy).

Bir görüşe göre de demokrasinin olmaması siyasetle ilgili konuşma, politik faaliyet ya da ilgiyi sınırlandırıyor: “Geri dönüş vs olsaydı... ama nasılsa okumuyorlardır diye şey yapmıyosun. Genel kanı şey oluyor, ulan kim takıcak ki zaten seni, konuşmaya değmez şeklinde oluyor” (Karin, 33, k, sy). Bunun yanında, çok çabuk etki altında kalan ve manipüle olan bir toplumda çevrimiçi ağların tehlikeli olabileceği de iddia ediliyor. Bu tip toplumlarda iletişim teknolojilerinin tehlikeli tepkileri hızlandırabileceği düşünülüyor.

Ayrıca geleneksel medyanın baskın olduğunu da görüyoruz. Yurttaşlar politik içerikli haberleri internetten daha çok televizyondan takip ettiklerini söylüyorlar. Son olarak, yurttaşlar iletişim teknolojileri ve bunları kullanma becerilerine sahip olmanın siyasetle ilgili ve aktif olmak için yeterli olmadığını düşünüyorlar. Bunun için uygun bir sosyal çevreye sahip olmaları gerektiğini yoksa yerel politik yaşamdan kopuk olduklarını düşünüyorlar: “Sosyal bir insan değilim. Mahallemdeki bir problemi hani şöyle yapabilir miyim böyle yapabilir miyim diyecek kadar sosyal bir çevrem yok mahalleimde” (Murat, 25, e, sy).

İstanbul’da kimlik fantezileri

Son olarak, toplumsal değişimin üç alanındaki fanteziler kimlik boyutunda da mevcut. Kimlik oluşturmak ya da var olanı sürdürmek için iletişim teknolojilerini kullanmak tek-

nolojik güç fantezisi için imgeseller sunuyor. Sanal kimlik bu fantezinin bir fikri. Mekânsız siber alemde insanların küresel ya da melez kimlikler oluşturması fikri uyum fantezisini kurduruyor. Yöneten-yönetilen ilişkisindeki iletişim teknolojileriyle gelen değişim ve farklılıklar, insanların politik güç fantezisi kurmasını sağlıyor. Kimlik değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünün, sade yurttaşlar tarafından nasıl algılandığının incelemesi uyum, politik ve teknolojik güç fantezilerinin İstanbul'da da kurulduğunu gösteriyor.

Fantezi 1: İletişim teknolojileri (sanal) kimlikler oluşturuyor

Yurttaşların kimlik oluşumunda ve gelişiminde iletişim teknolojilerini kullanması, bu teknolojilerin (sanal) kimlikler yarattığı fantezisinin temelini oluşturuyor. Bu teknolojik güç fantezisi insanların iletişim teknolojilerini çevrimdışı kimliklerinden farklı alternatif (sanal) kimlikler kurmak için kullandığını, bunun da kimlikleri ve başkaları tarafından nasıl görüldükleri üzerinde güç kazandıklarını söyleyen bir senaryo.

Sade yurttaşlarla kimlikler ve iletişim teknolojileri üzerine yaptığımız görüşmeler iletişim teknolojilerinin yeni kimlikler yaratmak ve/veya var olan kimlikleri geliştirmek için daha iyi iletişim, daha iyi erişim ve diğer kolaylıklar sağladığına işaret ediyor. Görünen o ki iletişim teknolojileriyle kurulan çevrimiçi iletişim, yurttaşların kimlikler yaratmasına ya da bazı kimlikler hakkında bilgilenemesine yardım ediyor. Aynı kimliğe sahip başka yurttaşlarla iletişimin o kimliği geliştirdiği de söyleniyor. Sade yurttaşlara göre iletişim teknolojileriyle bilgiye, haberlere, dedikodulara daha kolay erişim belirli kimliklerin gelişimine faydalı oluyor. Evde internet bağlantısı olması ve iletişim teknolojilerinin düzen-

li kullanımıyla kimliklerin deđiřtiđi iddia ediliyor. Bir bařka dűřűnceye gűre bazı kimliklerin oluřturulması, geliřtirilmesi ve devam ettirilmesi için iletiřim teknolojileri daha çok araç ve olanak sunuyor.

Bu fantezinin yoksunlařması için birçok neden var. Çeřitli yűnleri ve seviyeleriyle dijital uçurumu bir kenara koyarak; dijital uçurumda olmayan yurttařların bu fanteziyi yoksunlařtıracak nedenleriyle bařlarsak: Birinci yoksunluk, tűm kimlikler için iletiřim teknolojileri ya da bilgisayarlı iletiřime atıfta bulunmuyorlar. Cinsiyet, etnik, aile gibi bazı kimlikler için yűz yűze iletiřimi tercih ettiklerini anlatıyorlar. Dinī ve milli kimlik gibi kimliklerle ilgili, diđerleriyle konuřmayı ya da fikir alıřveriřinde bulunmayı pek sevmiyorlar. Amatűr műzisyenlik gibi hobiye bađlı kimlikler için de fikrī haklar ve gizlilik gibi sorunlardan dolayı evrimii iletiřimden ve evrimii içerik yaratmaktan ve paylařmaktan kaçınıyorlar. Etnisite gibi bazı kimliklerin de iletiřim teknolojileriyle hiç ilgisi olmadıđı sűyleniyor.

Bu fanteziye sanal kimlik açısından baktıđımızdaysa yoksunluđun, sanal kimlik kavramının gűrűřmelerde yer alması olduđunu gűrűyoruz. Tek bir sade yurttař bile iletiřim teknolojileriyle oluřturduđu bir sanal kimlikten sűz etmiyor. Gűrűřmelerin kimlikle ilgili bűlűműne gelindiđinde kiřilerden akıllarına gelen ilk u kimliklerini saymaları istiyorum. Birçok bařka arařtırmanın da gűsterdiđi űzere, Tűrkiye toplumunun űnceliklerine de uygun olarak, aileyle ilgili kimlikler űne çıkıyor. Tipik Tűrkiye ailesi fertleri arasında ebeveynlerin lehine olan hiyerarřiyi dűřűnűrssek İstanbul’da gű fantezisinin sanal kimlikler yerine “anne”, “baba” gibi kimliklerle ortaya çıktıđını sűyleyebiliriz.

Gűrűřmelerde aile kimliđi ve iletiřim teknolojileri iliřkisi açısından birbirine zıt iki fikir gűrűyoruz. Bir fikre gűre iletiřim teknolojileri bu tűr kimliklerin geliřimine çok yardım-

cı olurken diğetine göre iletişim teknolojileriyle bu tür kimliklerin hiçbir ilgisi yok. Aile kimliklerini mesleki, cinsiyet, siyasî, hobiye dayalı, etnik, dinî, milli, yerel, coğrafi, ve dil kimlikleri izliyor. Bazı yurttaşlar karakter özelliklerini kimlik olarak sayıyor ya da sadece “ben” diye yanıtıyor. Bunu, ya bu soruyu cevaplamaktan kaçınıyorlar ya da kimlik kavramını tanımıyorlar diye yorumlayabiliriz. Yurttaşlar sanal kimlikle ilgili bir şey söylemedikleri gibi çevrimdışı kimlikleri ve onların çevrimiçi versiyonları arasındaki herhangi bir farka atıfta da bulunmuyorlar.

Kimlikle ilgili bu teknolojik güç fantezisi, incelemede gördüğümüz en kısıtlı fantezi ya da başka bir deyişle en az kurulan ortak fantezi. Görüşmelerdeki sohbetin en mahrem ve bu yüzden de fikirlerin paylaşılmasında en zorlanılan kısmı olduğu için, geleneksel olarak kimlik üzerinden güç fantezisinde iletişim teknolojilerine gerek duyulmadığı için ya da bir başka nedenle, diğer tüm fanteziler gibi yoksunlaşan bu teknolojik güç fantezisinin oldukça kısıtlı olduğunu görüyoruz.

Fantezi 2: İletişim teknolojileri insanlara küresel olduklarını hissettiriyor

İletişim teknolojileri yardımıyla yerelle küreseli buluşturmak, belirli bir mekânı olmayan siber alem deneyimleri, kozmopolit yurttaşlar ve iletişim teknolojilerini etkin kullanan küresel elit, iletişim teknolojilerinin insanlara küresel olduklarını hissettirdiği fikrinin imgeselini yaratıyor. Bu daha genel uyum fantezisinin bir parçası. Bu küresel hissetme fantezisini İstanbul'daki görüşmelerde de görüyoruz.

Yurttaşlar iletişim teknolojileriyle küresele, küresel bilgi ve haberler için eriştiklerini anlatıyorlar. Küresel web sitelerini iletişim ve p2p gibi paylaşım sistemlerini çevrimiçi

içerik için kullandıklarını söylüyorlar. Alışveriş ve iş arama amaçlarını da ekliyorlar. Bazı yurttaşlar yurtdışındaki akrabalar ya da diaspora üyeleriyle iletişimi dünyayla iletişim olarak algılıyor. Onlar için örneğin Almanya'daki akrabalarla çevrimiçi iletişim, yereli küreselle buluşturmak anlamına geliyor. Bu, yurttaşların iletişim teknolojilerinin kendilerini küreselle buluşturduğunu düşündükleri bir yol.

Gördüğümüz bir başka yol çevrimiçi ağlar. Sade yurttaşlar iletişim teknolojileri sayesinde bu ağlardan haberdar olduklarını ve katıldıklarını söylüyor. Bu iş için en popüler aracın Facebook olduğunu düşünüyorlar. Çevrimiçi ağların yurttaşlara küresel bir perspektif kazandıran araçlar olarak algılandığını öğreniyoruz. Daha önceden yurtdışında yaşamış ve/veya İstanbul'da uluslararası kurumlarla çalışan yurttaşların bilişim ve çevrimiçi ağlar sayesinde eski kentlerinin (ya da diğer dünya kentlerinin) toplumsal ve politik hayatına katılabildiklerini ve oradaki ilişkilerini sıcak tutabildiklerini dinliyoruz.

Başka ülkelerin kentlerinin toplumsal ve politik yaşamlarına katılma fikri aynı anda güç ve uyum fantezilerinin bir parçası. Yurttaşlar dünya kentlerinin web sitelerine çevrimiçi içerik sunduklarında teknolojik ve politik güç fantezisi kuruyorlar. Bu fikir aynı zamanda kendi yerellerini başka yerellerle buluşturarak daha uyumlu ve daha iyi bir dünya için uyum fantezisini de barındırıyor.

Diğer bir fikir de çevrimiçi ağlarda özellikle gezginlerin fotoğraflarını gördüklerinde yurttaşların dünyayı görmek için motive olmaları. Yurttaşlar ayrıca çevrimiçi ağlarda küresel eylemcilerin eşzamanlı olarak düzenledikleri küresel eylemlerden ya da diğer küresel olaylardan haber aldıklarını da söylüyorlar. Bu eylemlere yerelde katıldıklarını, böylece çevrimiçi ağlar aracılığıyla yereli küreselle buluşturduklarını söylüyorlar.

Bunların yanında iletişim teknolojilerinin kendilerine küresel olduklarını hissettirmesiyle ilgili çeşitli fikirler sıralıyorlar: Dünyanın öteki ucundaki doğal afetler gibi küresel olaylara daha hızlı erişimle dünyanın bir parçası olduklarını hissettiklerini söylüyorlar. Dünyanın farklı yerlerinden insanlarla çevrimiçi iletişim de yine bazı yurttaşlar için kendilerini küresel hissetmek için bir neden.

Yurttaşlar küresel eğlence ve sosyal paylaşım sayfalarını kullanınca da kendilerini küresel hissettiklerini söylüyorlar. Burada küreselleşme fikri yine uyum fantezisinin bir parçası. Yurttaşlar doğal afet örneğinde olduğu gibi eşzamanlı olarak bilgiye erişip kurbanlarla kendilerini özdeşleştirince bu fanteziyi kuruyorlar.

Dijital uçurumdaki yurttaşlarsa anaakım medyada gördükleri dünya haberleriyle kendilerini dünya gündemiyle daha ilgili hissettiklerini söylüyorlar. Bazılarına göre insanlar iletişim teknolojileri olmadan da kendilerini küresel hissedebilir. Yurtdışında okumak, seyahat etmek, İstanbul'da yaşayan dünya insanlarıyla ilişkiler, iletişim teknolojileri olmadan da küresel hissedebilmenin yolları arasında sayılıyor.

Ancak bu fantezi yerel kısıtlamalarla yoksunlaşıyor. En önemli kısıtlama dijital uçurum. Bu mali ama aynı zamanda kültürel bir uçurum. Diğer bir kısıtlama yabancı dil konuşulmaması. Yabancı dil bilmeyen yurttaşlar küresel bilgiye erişim yollarından mahrum kalıyor. Küresel bilgiye yerel medyadan Türkçe ya da başka yerel kaynaklardan erişebildiklerini söylüyorlar. Yurttaşlar iletişim teknolojileriyle yerel ve küreseli buluşturmanın zaman ve enerji istediğini anlatıyorlar. Becerileri ve bağlantıları olsa da zaman darlığından dilediği derecede küreselin bir parçası olamadığından şikâyet edenler var.

Diğer bir fikir de ilgisizlik. Küreselle buluşmak herkesin ilgisini çekmiyor. Bazıları için dünya gündemi futbol haber-

leriyle sınırlı. Görüşmelerde, küreselleşmek istememek, öğrenci değişim programlarının kısıtları ve dünyayı dolaşmak için yeterli mali kaynağın olmaması gibi iletişim teknolojilerinin çözemeyeceği sorunlar da yer alıyor.

Görüşmelerdeki bir önemli fikir de yurttaşların küreselleşmemesi ama küresele yaklaşmasıyla ilgili. Küreselle daha ilgililer, dünyada olup bitenlerle ilgili bilgiye daha çok erişiyorlar ve hatta bunlar üzerine tartışıyorlar ama kendileri yerel kalıyor. Bu yurttaşlar iletişim teknolojilerinin kendilerini küreselleştirmedigini düşünüyor. Bu durumda yurttaşların küreseldense “Yerel 2.0”a, yani daha çok ve kolay bağlantılı, iletişim teknolojileri aracılığıyla dünyayla etkileşim içinde olan kişilere dönüştüklerini söyleyebiliriz.¹ Bunun yanında yerel 2.0’ın kısmi *jouissance* olduğunu düşünebiliriz. Diğer tüm kısmi *jouissance*’lar gibi bu da kısa zamanda yerini tatminsizliğe bırakıp eksikliği büyütüyor. Bir döngü olarak da o eksiklikten doğan rahatsızlıklarla başa çıkmak için yeni fanteziler kuruluyor.

Fantezi 3: İletişim teknolojileriyle yerel siyasete ilgi ve sahiplenme artıyor

Son fantezi iletişim teknolojilerinin sade yurttaşları yerel siyasetle ilgilenir ve sahiplenir hale getirmesi. Siyaset gündemine erişim ve diğer yurttaşlarla etkileşim için çevrimiçi araçlar yurttaşların yerel siyasette (daha) aktif olmaları fantezisinin temelini oluşturuyor. Bu politik güç fantezisinde iletişim teknolojilerinin çeşitli özellikleri ve araçlarıyla yurttaşlar yerel politik yaşamda daha aktifler. Erişim, işlem, iletişim ve etkileşim sağlayan e-devlet/e-belediye uygulamala-

1 Yerel 2.0’ın Web 2.0 kullanan yerel medya ve yerel cylemlilik için kullanıldığı oluyor. Burada, terimi küresele bağlanan ve küreselle etkileşim içinde olan bireyler için yeni bir kimlik olarak kullanıyorum

rının, bu artan yurttaş ilgisiyle demokrasiyi güçlendirdiği savunuluyor.

Bütün yurttaşlar, dijital uçurumda olanlar dahil, kullanmasalar bile, belediyelerin web siteleri olduğunu biliyor. İletişim teknolojileri kullanan yurttaşlar bu web sitelerini çeşitli nedenlerle kullandıklarını anlatıyor. Bu web siteleri, bilgiye erişim, e-kamu hizmetlerini kullanma ve şikâyet iletmek için kullanılıyor. Görüşmelerde çiftler arasında iş bölümü gibi daha ziyade kültürel nedenlerle, normalde iletişim teknolojileri kullansa da e-belediye uygulamalarını/hizmetlerini kullanmayan yurttaşlar olduğunu da görüyoruz.

Bazı yurttaşlar ise iletişim teknolojilerini kullansalar da, belediye işlemleri söz konusu olduğunda çevrimdışı işlemleri tercih ettiklerini söylüyor. İhtiyaç duymamak ya da ilgisizlik de belediye web sitelerini kullanmama nedenleri arasında. Yurttaşlar bunların yanında alışkanlık olmaması, web sitelerinin kullanıcı dostu olmamaları, bilgilerin güncel olmaması zannı gibi nedenlerle de belediye web sitelerini kullanmadıklarını anlatıyor. Bu durumda yurttaşların henüz e-yurttaşla dönüşmediğini görüyoruz. Böylece kurumsal politikada gördüğümüz teknolojik güç fantezisi de burada yoksunlaşıyor, çünkü e-belediye aracı, yurttaşları e-belediye kullanma manasında e-yurttaşla dönüştürmekte başarısız kalıyor.

Bunun yanında yurttaşların daha talepkâr olduklarını görüyoruz. İnceleme sade yurttaşların artık yerel yöneticilerden iletişim teknolojileriyle bağlantılı yeni talepleri olduğunu da açıkça gösteriyor. Yurttaşlar yöneticilerin/siyasetçilerin teknoloji becerileri olmasını, iletişim teknolojilerini hem özel hayatlarında hem de daha iyi politikalar ve hizmet için iş hayatlarında etkin kullanmalarını istediklerini belirtiyor. Bunun yanında yönetici ve siyasetçilerle e-iletişim kurabilmek istiyorlar.

Yurttaşlarla yerel yönetimler arasında e-iletişimin yöneten-yönetilen ilişkisini normalleştireceği düşünülüyor. Yurttaşlar geleneksel olarak, yönetilenin daha üst konumda olması durumunun iletişim teknolojileriyle değişmesini dilediklerini söylüyor ve eşitleyici buldukları çevrimiçi iletişimin bu durumu değiştireceğini düşünüyorlar. Bu fikir (ki her zaman iletişim teknolojilerine bağlı değil) diğer taleplerle beraber yurttaşların demokrasi beklediklerini gösteriyor. Yurttaşlar yerel siyasette katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir yönetim istediklerini söylüyorlar. İstanbul'da bu tür bir yönetişimin var olmaması iddiaları ise daha çok fantezi kurmalarına neden oluyor.

Örneğin, yurtdışından mükemmel belediye başkanı, yurtdışından gelecek ve yurttaşların kentle ve yöneticilerle ilgili tüm taleplerine yanıt verecek biriyle ilgili bir fantezi. Bazı yurttaşlar bu yabancı belediye başkanının gelmesini istedikleri ülke adını da veriyor: "Bir İsviçreli gelse..." Bu fantezi yine görüşmelerde yurttaşların sıraladığı milliyetçilik, yabancı düşmanlığı, paranoya ve din fikirleriyle yoksunlaşıyor. Yurttaşlar bunların yanı sıra pratik açıdan dil, siyasî açıdan da kent yönetişiminin yerelliğinin önemi gibi nedenler de sunuyor.

Ancak hiçbir yurttaş bir yabancının belediye başkanı olması önündeki yasal kısıtlamalardan bahsetmiyor. Burada ilginç bir nokta, bazı yurttaşların yabancı aday sözünü duyunca kentte yaşayan etnik azınlıklara atıfta bulunması. Bu nokta açıkça başka bir araştırmanın konusu ancak burada özellikle uyum fantezilerinin yoksunluğu ya da varyasyonlarına neden olan toplumdaki dargörürlülüğü göstermesi açısından önemli bir not.

Politikayla ilgilenmeye ve aktif olmaya gelince, yurttaşlar iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ağların kendilerini çeşitli yollarla yerel siyasete bağladığını söylüyorlar. Bir fikir politik yaşamda aktif olma araçları, olanakları, süreçleriyle il-

gili bilgiye erişim. Yurttaşlar sosyal medyanın politik tartışmalardan haberdar olmaya ve bu tür tartışmalara katılmaya çok yardımcı olduğunu iddia ediyor. Bazı durumlarda politik yaşamda aktif olmaya başlamış arkadaşlarının deneyimlerinden bilgi ve aktif olmak için ilham alıyorlar.

Bir diğer fikir de yine iletişim teknolojileri yardımıyla başka yerlerdeki politik yaşamı takip ederken yaşadığı kentin politik yaşamıyla ilgili yeni ve farklı perspektifler kazanılması; dolayısıyla da yerele olan farkındalık ve ilginin artması. Yurttaşlar iletişim teknolojilerinin en önemli rolünün katılım için kendilerini heveslendirmek olduğunu düşünüyor.

Ancak sade yurttaşların bahsettiği bu katılım, karar alma süreçlerine değil, daha ziyade sosyal paylaşım sitelerindeki politik içerikli tartışmalara katılım. Yine de bu fantezi için güçlü bir imgesel oluşturuyor. Zaten politikayla ilgili olan yurttaşlar iletişim teknolojileri ve çevrimiçi ağlara ilgilerinin arttığını ve daha aktif olduklarını söylüyor. Bunun yanında eğer yerel politikayla ilgileniyor ve/veya aktiflerse, yerel yönetimler tarafından daha çok ciddiye alındıklarını da söyleyenler var. Bu fikir daha önceki, yerel yönetimlerin eylemlerden gelen e-postalara daha düzenli yanıt verildiği savını anımsatıyor. Buradan da politik hayatta aktif olmanın İstanbul'da belirli bir sosyal statü getirdiği ve bunun da güç fantezisini desteklediğini söyleyebiliriz.

Ayrıca, başka (ülkelerdeki) yerellerdeki politik faaliyetle ilgili bir alt fantezi de görüyoruz: Bazı yurttaşların çevrimiçi ağlar aracılığıyla dünyanın başka kentlerinde katılım sağladıklarını, etkinlik ve tartışmalara yol açabildiklerini dinliyoruz. Politik olana yerelötesi katılımı kurulan güç ve aynı zamanda uyum fantezisinin bir nedenini de İstanbul'da katılımın olmayışına bağlamak mümkün.

Yurttaşlar diğer boyutlarda olduğu gibi burada da yine iletişim teknolojilerinin rolünün algısıyla kurulan bu güç fan-

tezisini yoksunlaştıran sorun ve kısıtlamaları sayıyor. En önemli sorun ilgisizlik. Birçok sade yurttaş siyasetle ilgilenmediğini söylüyor. Bunun yanında, siyasetle ilgilenmek için (yeni) iletişim teknolojilerinin şart olmadığını anlatıyor, sabit telefon ya da yüz yüze iletişimin insanları hareketlendirmek için motive ettiğini düşünüyorlar. Bunun yanında çevrimiçi içeriğe güvensizlik nedeniyle, iletişim teknolojilerinin insanları siyasetle barıştırmaya yetmeyeceği düşünülüyor. Buna bağlı diğer bir fikirse çevrimiçi içeriğin tehlikeli ve manipüle edici olduğu.

İletişim teknolojilerinden bağımsız olarak yurttaşlar sosyal ya da politik hayatta bilinçlenmek ve aktif olabilmek için sosyal çevre gerekliliğine dikkat çekiyor. Bu tür bir sosyal çevrenin olmayışının, yurttaşları siyasetle ilgili bilinç ve sorumluluktan alıkoyduğunu düşünüyorlar.

Demokrasi yokluğu algısının da yine politik bilinç ve faaliyeti engellediğini görüyoruz. Yurttaşlar bunun için hevesli olmadıklarını çünkü ne derlerse desinler, yönetenler tarafından ciddiye alınmayacağını, demokrasi olmadığını düşündüklerini ve dolayısıyla siyasette aktif olmak isteseler de bunun yaşamlarında bir şey değiştirmeyeceğini söylüyor.

Žižek (1989) bilinçaltı gözden kaçmış yanılsamalar dediği ideolojik fanteziyi anlatırken şu formülü öneriyor: “Aslında işlerin nasıl olduğunu çok iyi biliyor ama yine de sanki bilmiyormuş gibi yapıyorlar.” Bu durumda bazı sade yurttaşlar, iletişim teknolojilerinin kendilerini siyaset ve politik yaşamda aktifleştirdiği fikriyle Žižekçi bir ideolojik fantezi olarak politik güç fantezisi kurarken, diğerlerinin bu fanteziden vazgeçtiğini ya da kötü fantezi kurduklarını, çünkü işlerin nasıl olduğunu çok iyi bildiklerini ve *bu yüzden de yapmadıklarını* söyleyebiliriz.

Sonuç

Toplumların çeşitli yollarla, çeşitli alan ve boyutlarda değiştiği iddia ediliyor. Bu araştırmada değişim iddia edilen üç alana odaklanıyoruz: Yerel-küresel ilişkisi, siyaset ile politik olan ve iletişim teknolojileri. Farklı bakış açılarının, bu alanlarda iddia edilen değişimi nasıl anlamlandırdıklarını görmek için üç farklı çerçeveye bakıyoruz.

İlk çerçeve, kuramsal tartışmalar. Kuramsal çerçevede, bu üç alanı hem ayrı ayrı hem de birbirleriyle etkileşim halinde oldukları boyutlar (kurumsal siyaset, eylemlilik, kimlik) üzerinden tartışıyor ve böylelikle farklı görüşleri anlamamıza yarayan kavramlara bakıyoruz. Yerel-küresel ilişkisindeki değişim iddiaları ve tartışmalar, tanımlar ve ikisi arasındaki etkileşimle ilgili. Siyaset ile politik olanda yeni siyaset ile politik olanın siyasî yaşama girişi, yeni demokrasi modelleri, katılımın farklı tanımları, kurumsal siyasetin yeni şekilleri ve politik olanın farklı türlerinin tartışıldığını görüyoruz. Son olarak, iletişim teknolojileri alanında, bu teknolojilerin toplumsal değişimdeki rolü ve bu değişimlerin toplumsal ve siyasî yaşamları nasıl değiştireceğiyle ilgili farklı bakış açıla-

rını okuyoruz. Bu üç alanın etkileşimi ile ilgili tartışmalarda bilişimin merkeze oturduğunu da görüyoruz.

İletişim teknolojileriyle bu alanların etkileşime girmesi, Castells (2000)'in tanıştırdığı *ağ toplumu* gibi kavramlarla, acaba yeni bir toplumsal yapıda mı yaşamaya başladık tartışmalarına temel oluşturuyor. Bu etkileşimin toplumda sebep olduğu değişim iddiaları üzerine birçok kuramsal bakış açısı bulunuyor. Ağ toplumu kurumsal siyaset, eylemlilik ve kimlik dahil birçok boyutu kapsıyor. Bu boyutların iletişim teknolojileriyle ilişkilerini ve bu ilişkiler sonucunda toplumun nasıl değiştiği iddialarını tartışırken akademik söylemler farklı bakış açıları sunuyor. Aynı ayrı da tartışılrsa beraber de tartışılrsa toplumsal değişim üzerine üretilen akademik söylemler, değişen toplumu anlama ve anlamlandırma üzerine farklı bakış açıları içeriyor.

İkinci çerçeve kabaca sokak. Bu çerçevede İstanbul'da yapılan görüşmelerden elde ettiğim verileri inceliyoruz. Bu incelemeyi, kuramsal çerçeveye bağlantılı olarak, kurumsal siyaset, eylemlilik ve kimlikten oluşan üç parçada yapıyoruz. Bu çerçevede İstanbulluların algılarına odaklanıyoruz. Kurumsal siyasetçilerin, eylemcilerin ve sade yurttaşların üç toplumsal değişim alanında (yerel-küresel ilişkisi, siyaset ile politik olan, iletişim teknolojileri), değişen kurumsal siyaset, eylemlilik ve kimliklerde iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algıladıklarını inceliyoruz.

Algılarda zıtlıklar

Verilerdeki fikirleri incelediğimizde, her üç grubun toplumdaki değişime birden fazla yolla anlam verdiği sonucuna varıyoruz. Değişim ve değişimde iletişim teknolojilerinin rolü üzerine çeşitli bakış açıları, algılar ve anlamlandırma yolları olduğunu görüyoruz.

İkinci olarak, grupların algılarında zıtlıklar olduğu sonucuna varıyoruz. Kurumsal siyasetçiler, eylemciler ve sade yurttaşlar iletişim teknolojilerinin rolünü farklı ve zıtlıklarla algılıyor. Zıt algılardan biri iletişim teknolojilerinin verimliliğiyle ilgili. Siyasetçiler iletişim teknolojileriyle artan verime idari açıdan yaklaşıyor, iletişim teknolojilerinin daha iyi idari işleyiş ve daha iyi kamu hizmeti için verimi artırdığını algılıyor. İletişim teknolojilerinin rolü ayrıca, e-belediye uygulamalarıyla teknolojik güçlerini artırma olarak da algılanıyor. Belediye bilgileri ve çevrimiçi hizmetlere erişimin altı çiziliyor.

İstanbul'da yerel siyaset, yerel otoritenin çokluğu ve karmaşıklığı nedeniyle ortaya çıkan kaostan etkileniyor. İncelemede siyasetçilerin iletişim teknolojilerini ne bu otoriteler arasında koordinasyonu sağlayacak araçlar olarak ne de yurttaşlarla daha iyi etkileşimi kolaylaştıracak araçlar olarak algılamadığı görülüyor. Verilerin incelemesinde eleştirel kuramsal tartışmaların yansımalarını görüyoruz: Dünyada (yerel) yönetimler iletişim teknolojilerini daha iyi idare için kullanıyor, daha iyi demokrasi için değil (Chadwick ve May 2003; Chadwick 2006; Norris ve Moon 2005 vd).

Oysa eylemciler iletişim teknolojilerinin rolünü demokratikleştirici olarak algılıyor, işlerindeki verimliliği artırdığını söylüyor, verimlilikte demokrasi unsurunun altını çiziyorlar. Eylemciler için verimlilik, diğer eylemciler, paydaşlar ve yurttaşlarla daha etkin bir etkileşim demek. Demokrasi mücadelelerinde iletişim teknolojilerinden, örgütsüz yurttaşları harekete geçirmek için faydalandıklarını anlatıyorlar. Burada yine, kuramsal tartışmalarda söylenen, iletişim teknolojilerinin yeni siyasetin değer ve ihtiyaçlarına yanıt verdiği (van de Donk ve diğerleri 2004) ve iletişim teknolojilerinin politik eylemliliğin artmasında potansiyel etkisi olduğu (Norris ve Curtice 2006) fikirlerinin izlerini buluyoruz.

Diğer bir zıtlık katılım kavramının algısında karşımıza çı-

kıyor. Siyasetçiler için e-posta katılım anlamına gelebilir-ken, eylemciler karar alma süreçlerine anlamlı katılım taleplerini hatırlatıyor. Eğer çoktan yerel demokrasiden umudunu kesmemiş ya da yerel siyasetle ilgileniyorsa, sade yurttaşlar da katılımı ilgili olarak eylemcilerin dileğine katılıyor. Bazı sade yurttaşlar iletişim teknolojileriyle siyasete ve politik olana ilgilerinin arttığını ve aktifleştiklerini söylerken, diğerleri bu alanlarla hiç ilgilenmediklerini ya da yöneticilerin kendilerini dinleyeceklerine inançlarını kaybettiklerini söylüyor. Katılımla ilgili bu farklı algılar da yine kuramsal tartışmalarda okuduğumuz farklı tanım ve yaklaşımlarla ilintili: Erişim ve/veya etkileşimle sınırlı katılım karşılık karar alma süreçlerinde yurttaşları güçlendiren katılım (Arnstein 1969; Carpentier 2011).

Küresel kent algısında da yine siyasetçilerle eylemciler ve sade yurttaşlar arasında farklılıklar bulunuyor. Küresel kent politikalarının ve yerel yönetimlerin bu hedefe yönelik faaliyetlerinin kentte yaşayan yurttaşlardan kopuk olduğuna işaret eden farklı görüşlerle karşılaşyoruz. Siyasetçiler iletişim teknolojileri sayesinde kenti küreselle buluşturabileceklerini düşünürken, eylemciler ve sade yurttaşlar İstanbul'un bunun için yapısal sorunları olduğu görüşünde.

Küresel kent kurumsal siyasetin birtakım (görüşlere göre daha ziyade finansal) amaçlarına ulaşmasına yardımcı olan bir kavram gibi duruyor ve eylemcilerden de sade yurttaşlardan da eleştiri alıyor. Bu eleştirilerin hem soyut açıdan, küresel kent kavramına karşı, hem de kurumsal siyasetin küresel kent politikasını gerçekleştirmesine yönelik olduğunu görüyoruz. İncelemenin bu küresel kentle ilgili kısmında, kuramsal seviyedeki küyerele karşı yerelötesi (Carpentier 2007), köklü kozmopolit (della Porta & Tarrow 2005 içinde Appiah 1996) ve ateş duvarı modeli (Norris ve Inglehart 2009) tartışmalarının izlerini buluyoruz.

Algılardaki bu temel farklar ve zıtlıklardan bu grupların birbirleriyle (yeteri kadar) etkileşim içinde olmadığını anlıyoruz. Kurumsal siyaset ve eylemlilik, diğer bir deyişle, siyaset ile politik olan, İstanbul'da değişen kurumsal siyaset ve eylemlilikte iletişim teknolojilerinin rolü algısında buluşmuyorlar. Görüşmelere göre, ne siyasetçiler ne de eylemciler (ne de sade yurttaşlar) iletişim teknolojilerinin bu grupları ve alanları İstanbul'un yerel politik yaşamında birbirleriyle buluşturacak bir rolü olabileceğini düşünmüyorlar.

Birden çok *jouissance* ve Ötekiler

Baktığımız üçüncü çerçeve fantezi. Toplumsal değişim algılarından çıkan fantezilere bakıyoruz, ki bu algıların ve algılardaki çeşitliliğin temelinde ne yattığını daha derin anlayabilelim. Yerel-küresel ilişkisi, siyaset ile politik olan ve iletişim teknolojileri alanlarında iddia edilen değişimler her biri yoksunlaşan (yoksunlaşacak olan) uyum, politik güç ve teknolojik güç fantezileri kuruyor. Burada tekrar hatırlatıyorum ki, bu araştırma hiçbir şekilde psikanaliz vaat etmiyor. Bu benim ne yapabileceğim ne de yapmak isteyeceğim bir şey değil.

Fantezi kavramını burada daha çağdaş ve genel bir okuma ve anlayışla, toplumsal incelemenin eleştirel bir aracı olarak, İstanbul'daki farklı grupların toplumsal değişimde iletişim teknolojilerinin rolünü neden algıladıkları gibi algıladıklarının sebeplerini anlayabilmek için kullanıyorum. Lacau ve Mouffe'un *söylem teorisi* ya da Castoriadis'in *toplum imgeseli* yerine bu çerçeveyi seçmiş olmam zaten bu çerçevelerin de Lacancı kuramdan ilham almaları ya da temeline Lacan'ı koymalarından (Stavrakakis 2007) kaynaklanıyor. Fantezi algının farklı seviyeleri arasında akışkanlığı sağlıyor ve yoksunluk unsuru da daha derin eleştirel bir inceleme yardımı ediyor.

Ayrıca, Lacancı fantezi kavramı, bir artış olsa da, hâlâ eleştirel incelemelerde, özellikle de medya ve iletişim alanında az kullanılıyor. Bütün bu nedenlerden ötürü ve daha önce anlattığım gibi görüşmelerden topladığım verinin içinde gömülü olduğu için, yerel politik hayatın değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünün algılarının eleştirel incelemesi için bu üçüncü çerçeveyi ve fantezi kavramını kullanıyorum.

Hatırlayalım, fantezi kurmanın nedeni *jouissance*'ın asla elde edilemeyeceği fikriyle başa çıkabilmek. *Jouissance* Öteki tarafından çalınıyor ve asla doldurulamayacak bir *eksik* yaratıyor. Fantezi bu eksikliği unutmak ya da bununla başa çıkmak için kurulan ve inanılan senaryo. Bu çalışmada İstanbul'un yerel politik yaşamında birçok *eksik* olduğunu görüyoruz. Toplumdaki farklı gruplar, iletişim teknolojilerinin değişimde oynadığı rolle ilgili algılarının yarattığı imgesellere dayanarak farklı fanteziler kuruyor.

Birden Çok Jouissance ve Ötekiler

	Kurumsal siyasetçiler	Eylemciler	Sade yurttaşlar
<i>Jouissance</i>	Yerinden yönetim Güçlü yerel siyaset	Katılım (yerel) demokrasi	Etkileşim (yerel) demokrasi
<i>Öteki</i>	Merkezi siyaset	Yerel siyaset Siyasî kültür	Siyasî kültür

Eksikler yerel siyasette güç olmaması, yerinden yönetim olmaması, katılım/katılımcı demokrasi olmaması, yönetenler ve yönetilenler (eylemciler ve sade yurttaşlar) arasında etkileşim/bağlantı olmaması olarak çıkıyor karşımıza. Algılardaki zıtlıklar ve fantezilerdeki çeşitlilikler, bize yerel politik yaşamda, bir Öteki tarafından çalınan ortak bir *jouissance*'ın olmadığını söylüyor.

Kurumsal siyasetçiler için *jouissance*, yerinden yönetim ve

güçlü yerel siyaset iken, eylemcilerin *jouissance*'ı katılım ve yerel demokrasi, sade yurttaşların *jouissance*'ı ise yöneticilerle etkileşim. Kurumsal siyaset için ana Öteki merkezî siyaset. Merkezî hükümet yerel yönetimlerin gücünü çalıyor. Eylemlilik ve kimlik boyutlarındaki Öteki ise temel olarak siyasî kültür ve yerel siyaset. Bu durumda tek bir *jouissance* yok ve tek bir Öteki de yok.

Bununla beraber, bir Öteki'nin yarattığı eksikle baş etmeye çalışan bir grup, aynı zamanda başka bir grubun *jouissance*'ını çalan Öteki olabiliyor. Merkezî hükümet belediyeler için Öteki olurken, yerel karar alma süreçlerine muhtarların katılımını engelleyen belediyeler de muhtarlar için Öteki oluyor.

Dijital-politik fanteziler

Bu araştırmada uyum, politik güç ve teknolojik güç fantezilerini kuramsal söylemlerde de tartıştık. Aşağıdaki tablonun özetlediği gibi kuramsal açıdan da fantezilerde çeşitlilikler olduğunu görüyoruz.

Toplumsal Değişim Fantezileri			
Değişim alanları	Yerel-küresel ilişkisi	Siyaset ile politik olan	İletişim teknolojileri
Fantezi	Uyum	Politik güç	Teknolojik güç
	Küreselleşme	Kurumsal güç	Teknolojik determinizm
	Yerelleşme	Tam katılım	Sosyal determinizm

İstanbul'da kurumsal siyaset, eylemlilik ve kimlik değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünün algısını inceledikten sonra bu algılardan çıkan fantezilere bakıyoruz. Her boyutu temsilen, her grubun, algılarına dayanarak fanteziler kurup bunları kabul ettiğini görüyoruz. İletişim tekno-

lojileri rolünün algısında, her boyutta, uyum, politik güç ve teknolojik güç fantezilerini ya tek başına ya da farklı fantazmik fikirler ve söylemler altında kombine bir şekilde buluyoruz.

Kurumsal siyaset, eylemlilik ve kimlik boyutlarıyla iletişim teknolojilerinin bütünleşmesi teknolojik güç fantezisi için imgeseller yaratıyor. Yerelle küreseli buluşturmak için iletişim teknolojilerini kullanıyor olmaksı, her boyutta, insanların uyum fantezisi kurmasını sağlıyor. Son olarak, politik yaşamda iletişim teknolojilerinden faydalanmak, her boyutun bakış açısından, politik güç fantezilerini doğuruyor.

Bu fantezilerin boyutlara göre sistemli bir şekilde ayrılmadığını da görüyoruz. Bazı alanlar farklı fantezileri bir araya getirebiliyor. Örneğin, eylemciler için teknolojik güç fantezisi politik güç fantezisiyle, siyasetçiler içinse uyum fantezisi politik güç fantezisiyle birarada olabiliyor.

Diğer bir sonuç da, algılardaki farklılık ve zıtlıkların fantezilere varyasyon olarak yansıması. Örneğin, uyum fantezisinin eylemciler arasında bir küreselleşme varyasyonu bulunuyor. Eylemciler, iletişim teknolojileri sayesinde çeşitli yollarla küresel ile buluştuklarını ve bu buluşmadan yerelde faydalandıklarını söylüyor. Sade yurttaşlar arasında uyum fantezisi, incelemedeki tartışmada Yerel 2.0 diye adlandırdığım bağlantılı yerelleşme olarak çıkıyor karşımıza. Bunun nedeni yurttaşların kendilerini (çok da) küresel değil, küresele daha yakın hissetmeleri ve küresele yaklaşırken bir yandan da yerel değerleri ve yerel kültürü korumak istemeleri.

Ayrıca siyasetçiler bir politik güç fantezisi fikri olarak yerinden yönetimi bulurken, eylemciler, politik güç fantezisini katılımcı yerel demokrasi fikriyle kuruyor.

<i>Fanteziler</i>	<i>Yoksunluk nedenleri</i>
Uyum (yerel-küresel ilişki)	Sorunlu/kısıtlı
Politik güç (siyaset ile politik olan)	Yerel-küresel etkileşimi
Teknolojik güç (iletişim teknolojileri)	Yerel demokrasi Teknolojik beceri

Her fantezi bize her boyutta *eksik*in ne olduğunu ve bu eksik nedeniyle kurulan fanteziyi neyin yoksunlaştırdığını gösteriyor. Bu incelemeyle İstanbul'daki yerel politik yaşamın siyaset, politik olan ve kimlik alanlarındaki sorun ve kısıtlamalarını da anlıyoruz. Yerel-küresel etkileşimindeki, yerel demokrasideki ve teknolojik becerilerdeki sorun ve kısıtlamaların her boyutta kurulan fantezileri yoksunlaştırdığını görüyoruz.

Özetlersek, farklı Ötekiler tarafından çalınmış farklı *jouissance*'lar İstanbul'un yerel politik yaşamında farklı *eksikler* yaratıyor. Kurumsal siyasetçiler, eylemciler ve sade yurttaşlar bu eksiklerin yol açtığı rahatsızlıklarla baş edebilmek için çeşitli fanteziler kurup bunlara inanıyor. Kurumsal siyaset, eylemlilik ve kimlik değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünün algıları bu fantezileri kurmaları için imgeseller üretiyor. Ancak tüm bu fanteziler yerel sorunlar ve kısıtlamalar ile yoksunlaşıyor.

Bütün bunlarla beraber, fantezi kurmak yanlış değil. Fantezi kurmak kötü bir şey de değil. Fanteziler farklı grupların daha iyi bir toplum ve daha iyi bir dünya için harekete geçmelerini sağlayan itici güç görevini görüyor. Özne ile *jouissance* arasındaki *mesafe* farklı grupları daha iyi bir toplum için çalışmaya ve çabalamaya devam etmeye teşvik ediyor.

Diğer yandan, birinin çıkıp yaratılan ve inanılan hikâyenin aslında bir fantezi olduğunu söylemesi hayal kırıklığı ya da umutsuzluğa da neden olmamalı. Fanteziler, fantezi

kurmaya aracı olan imgeseller, *jouissance*'a ulaşmak için kat edilmek istenen mesafe, toplumu ve sonunda dünyayı daha iyi bir yer yapabilmek için çabalamanın heyecanını ayakta tutuyor.

İstanbul'da görünen o ki, tek *jouissance* ve tek *Öteki* olmadığına göre ortak bir daha iyi toplum algısı da bulunmuyor. Siyaset ile politik olanın kavuşması da sanki imkânsız bir *jouissance* gibi duruyor. Bu ikisi fantezilerde bile kavuşmuyor. Bu durumun daha çok fanteziler kurulmasına neden olabileceğini, iletişim teknolojilerinin rolü algısının bu fanteziler için imgeseller yaratmaya devam edebileceğini söyleyebiliriz.

Bu araştırma her ne kadar İstanbul'da yapılmış olsa da sonuçlar benzer politik yaşam, siyasî kültür, tarih ve yasaların farklı grupların *jouissance*'ı çaldığı başka kentler ve yerel politik bağlamlar için de geçerli olabilir. İletişim teknolojileri yaygınlaştıkça politik yaşamdaki farklı aktörler için daha çok fanteziler kuracak imgeseller yaratacak.

Son iki paragrafı Ağustos 2011'de Helsinki'de yazmıştım. Ağustos 2013'te İstanbul'da çevirisini yaparken artık hayatımızda Gezi diye bir kavram var. Gezi'nin bütün çıkış noktası tam da katılımcı yerel demokrasinin olmaması, yurttaşların günlük yaşamlarını doğrudan etkileyen bir kararla ilgili fikirlerinin sorulmaması, ama zaten bu kararın da (sadece) yerel yönetimler tarafından alınmamış olmasına dayanıyor.

Yukarıda söylediğim siyaset ile politik olanın kavuş(a)masının ateşlediği Gezi olaylarında, bu araştırmanın üç toplumsal değişim alanıyla ilgili gözlemler yapabiliyoruz: İletişim teknolojileri alanında çoğunluğunu genç ve örgütsüz yurttaşların (sade yurttaşlar) oluşturduğu göstericiler iletişim teknolojilerini, özellikle sosyal medyayı çok yaygın ve yaratıcı kullanıyor. Aynı teknolojiyi doğal olarak eylemciler ve yerel kurumsal siyasetçiler de kullanıyor.

Siyaset ile politik olan alanında, Twitter daha ziyade hızlı/acı bilgi paylaşımı için kullanırken, Facebook'ta daha çok mizaha ve yaratıcılığa dayanan, yeni siyaset şekilleri arayışında olan kişilerden, yeni politik ifade şekilleri görüyoruz. Aynı zamanda, yurttaşların, özellikle Twitter üzerinde kurumsal siyasetçilere daha önceden benzeri görülmemiş içerik ve yoğunlukta, kamuya açık mesajlar iletildiğini görüyoruz.

Yerel-küresel ilişkisinde, Gezi sürecinde yerelin küreselle buluştuğunu da yine sosyal medya üzerinden yapılan yabancı dillerde paylaşım ve bilgilendirmeler sonucu dünyanın birçok kentinde yapılan dayanışma gösterileri ve o gösterilerden görüntülerin çevrimiçi paylaşılmasından takip ediyoruz. Dahası, İstanbul'daki göstericilerin eylemlerinin küresel ağlarda paylaşılmasıyla bu hareketin dünya gençlerine, örneğin Brezilya gençlerine ilham olmasına şahit oluyoruz.

Bütün bunlardan doğan iletişim ve içerik de yine yerel kurumsal siyasetçiler, eylemciler ve sade yurttaşlar için uyum, teknolojik güç ve politik güç fantezileri kurmak için imgeseller sunuyor. Merkezî otoritenin tepki, açıklama ve tedbirleri ise bu fantezileri şimdilik yoksunlaştırıyor gibi duruyor. Lacancı kuramda tüm fanteziler yoksunlaştığına (ya da yoksunlaşacağına) göre, merkezî otoritenin güç fantezileri de yoksunlaşacak. Sonra herkes kendi eksiğiyle baş edebilmek için ve nihayetinde daha iyi bir toplum ve daha iyi dünya için yeni fanteziler kurmaya başlayacak.

- Akdeniz, Y. (2010) *Report of the OSCE Representative on Freedom of the Media on Turkey and The Internet Censorship*, OSCE.
- Akdoğan, I. (2013) *Youth employability; bridging the employers and disadvantaged young people in Turkey*, International Young Leaders Academy Reports, İstanbul.
- Akdoğan, I. (2011) İstanbul'da e-katılım uygulamaları: IBB web sitesi analizi, Ünlü-Yücesoy, E. (2011) *İstanbul'da medya, coğrafi dağılım ve üretim*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aksoy, A. (2011) İstanbulscapes oturumunda konuşma, IAMCR 2011, İstanbul.
- Alternatif Bilişim Derneği (2013) *Türkiye'de internetin durumu - 2013*, http://www.alternatifbilisim.org/wiki/T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99DE_%C4%B0NTERNET%E2%80%99%C4%B0N_DURUMU_-_2013
- Alternatif Bilişim Derneği (2013) *Hack Kültürü ve Hactivizm, Yeni Bir Siyaset Biçimi* (e-kitap) <http://ekitap.alternatifbilisim.org/files/hack-kulturu-ve-hackti-vizm.pdf>
- Anthopoulos, L.G. & Siozos, P. & Tsoukalas, I. A. (2007) Applying participatory design and collaboration in digital public services for discovering and re-designing e-Government services, *Government Information Quarterly* 24 353-376.
- Anttiroiko, A. (2003) Building strong e-democracy – the role of technology in developing democracy for the information age *Communications of the ACM* September 2003/ cilt 46, No. 9.
- Appadurai, A. (1990) Disjuncture and difference in the global cultural economy *Theory Culture Society* cilt 7: 295-310.
- Appadurai, A. (1995) The production of locality In Fardon, R. (ed) *Counterworks managing the diversity of knowledge*, (s. 204-225) Routledge.

- Appadurai, A. (2002) Deep democracy: urban governmentality and the horizon of politics *Public Culture* 14(1): 21-47.
- Appiah, A.K. (1996) Cosmopolitan patriots In Cohen, J. & Nussbaum, M. (Eds) *For love of country: debating the limits of patriotism* (s. 21-29) Boston, Mass: beacon.
- Archibugi, D. & Held, D. (Eds) (1995) *Cosmopolitan democracy, an agenda for a new world order*, Polity Press.
- Archibugi, D. (1995) From the UN to cosmopolitan democracy In Archibugi, D. & Held, D. (Eds) *Cosmopolitan democracy, an agenda for a new world order* (s. 121-162) Polity Press.
- Ardıç, N. (2009) Friend or foe? globalization and Turkey at the Turn of the 21st Century *Journal of Economic and Social Research* 11(1) 2009, pp 17-42.
- Arnstein, S. R. (1969) A ladder of citizen participation *JALP*, cilt 35, No. 4, July 1969, pp. 216-224. Accessed online on <http://lithgow-schmidt.dk/sherry-arnstein/ladder-of-citizen-participation.html> erişim, March 2011.
- Atikkan, Z. & Tunç, A. (2011) *Blogdan Al Haberi: Haber Blogları, Demokrasi ve Gazeteciliğin Geleceği Üzerine*, Yapı Kredi Yayınları.
- Aytar, V. & Keskin, A. (2003) Constructions of spaces of music in Istanbul: Scuffling and Intermingling Sounds in a Fragmented Metropolis *Geocarrefour*, cilt 78 2/2003.
- Bailey, O. & Cammaerts, B. & Carpentier, N. (2008) *Understanding Alternative Media*, McGraw Hill/Open University Press.
- Bakardjieva, M. (2010) The Internet and subactivism cultivating young citizenship in everyday life In Olsson, T. & Dahlgren, P. (2010) *Young people ICTs and democracy* (s. 129-146) Nordicom.
- Barber, B. (1996) *Jihad vs. McWorld* Ballantine Books.
- Barber, B. (2003) *Strong Democracy, participatory politics for a new age, 20th anniversary edition*, University of California Press.
- Barber, B. R (2000) Which technology for which democracy? which democracy for which technology? *International Journal of Communications Law and Policy* Issue 6, Winter 2000/2001.
- Bardhan, P. (2002) Decentralization of governance and development, *Journal of Economic Perspectives* cilt 16, Number 4-Fall 2002: 185-205.
- Barker, C. (1999) *Television, globalization and cultural identities* Open University Press.
- Barthes, R. (1957) *Mythologies*, Seuil.
- Bauwens, M. (2006) Peer-to-peer: from technology to politics In Servaes, J. & Carpentier, N. (Eds) (s. 151-168) *Towards a Sustainable Information Society*, Intellect.
- Baym, N.K. (1995) The emergence of community in computer-mediated communication In Jones, S.G. (ed) *Cybersociety computer-mediated communication and community* pp: 138-163, Sage Publications.

- Beck, U. (1994) *The Reinvention of Politics: Towards a Theory of Reflexive Modernization* In Beck, U. & Giddens, A. & Lash, S. (Eds) *Reflexive modernization politics, traditions and aesthetics in the modern social order* (s. 1-56) Polity Press.
- Beck, U. (1997) *The reinvention of politics, rethinking modernity in the global social order*, Polity Press.
- Beck, U. (2005) *Power in the global age*, translated by Kathleen Cross, Polity.
- Bekkers, V. & Homburg, V. (2007) The myths of e-government: looking beyond the assumptions of a new and better government *The Information Society*, 23:5, 373-382.
- Bennett, W. L. (2003) Communicating global activism, strengths and vulnerabilities of networked politics, *Information, Communication & Society* 6:2 2003 143-168.
- Bennett, W. L. (2005) Social movements beyond borders: understanding two eras of transnational activism In Della Porta, D. & Tarrow, S. (2005) *Transnational protest and global activism* (s. 203-226) Rowman and littlefield publishers inc.
- Bentivegna, S. (2002) Politics and New Media In Lievrouw, L. A. & Livingstone, S. (Eds) *The handbook of new media* (s. 50-61) Sage Publications.
- Bimber (1999) The Internet and citizen communication with government: does the medium matter? *Political Communication*, 16:409-428.
- Binark, M. & Bayraktutan-Sütçü, G. (2008) Silkroad Online'da Sanal Cemaat İnşası ve Türk Klan Kimliği In *Inet-tr'08 - XIII. Proceedings of the Internet in Turkey Conference 22-23 December 2008 Middle-East Technical University, Ankara*.
- Blumler, J.G. & Coleman, S. (2001) *Realising democracy online: A civic commons in cyberspace*, London: IPPR, 2001.
- Blumler, J. G. & Gurevitch, M. (2001) The new media and or political communication discontents: democratizing cyberspace *Information, Communication & Society* 4:1 2001 1-13.
- Borja, J. & Castells, M. (1997) *Local and global management of cities in the information age*, Earthscan Publications.
- Boyd, D. & Heer, J. (2006) "Profiles as Conversation: Networked Identity Performance on Friendster." In *Proceedings of the Hawai'i International Conference on System Sciences (HICSS-39)*, Persistent Conversation Track Kauai, HI: IEEE Computer Society. January 4 - 7, 2006.
- Boyd, D. (2007) Why youth heart social network sites: the role of networked publics in teenage social life *MacArthur Foundation Series on Digital Learning – Youth, Identity, and Digital Media Volume* (ed. David Buckingham) Cambridge, MA: MIT Pre.
- Buğra, A. & Keyder, Ç. (2005) Poverty and social policy in contemporary Turkey, Boğaziçi University Social Policy Forum.
- BTK (Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu) (2013) Üç aylık Pazar verileri raporu 2013 yılı 1.çeyrek, http://www.tk.gov.tr/kutuphane_ve_veribankasi/pazar_verileri/ucaylik13_1.pdf

- Calenda, D. & Meijer, A. (2009) Young people, the Internet and political participation findings of a web survey in Italy, Spain and The Netherlands *Information, Communication & Society* cilt 12, No. 6, September 2009, 879-898.
- Cammaerts, B. & Carpentier, N. (2006) The Unbearable Lightness of Full Participation in Global Context: WSIS and Civil Society Participation In Servaes, J & Carpentier, N. (eds) *Towards a Sustainable Information Society*, (pp 17-50) Intellect.
- Cammaerts, B. (2007) Jamming the political: beyond counter-hegemonic practices, *Continuum: journal of media & cultural studies*, 21 (1) 71-90.
- Cammaerts, B. (2007b) Media and communication strategies of glocalized activists: beyond media-centric thinking In Cammaerts, B. & Carpentier, N. (Eds) (s. 265-288) *Reclaiming the media communication rights and democratic media roles*, Intellect.
- Cammaerts, B. (2008) Critiques on the participatory potentials of Web 2.0 in *Communication, Culture & Critique* 1 (2008) 358-377: 2008 International Communication Association.
- Cammaerts, B. (2009) Civil society participation in multistakeholder processes: in between realism and utopia In Stein, L. & Kidd, D. & Rodríguez, C. (Eds) *Making our media: global initiatives toward a democratic public sphere* (pp. 83-102) Hampton Press, New Jersey, USA.
- Campbell, J. (1991) *The Power of Myth*, First Anchor Book edition.
- Carpentier, N. (2007) *Translocalism, community media and the city*, Cemeso, VUB.
- Carpentier, N. (2011) *Media and participation A site of ideological-democratic struggle* Bristol: Intellect.
- Carpentier, N. (2011b) Policy's Hubris: Power, Fantasy, and the Limits of (Global) Media Policy Interventions In Mansell, R. & Raboy, M. (eds) *The Handbook of Global Media and Communication Policy*, (s. 113-128) First Edition, Blackwell Publishing Ltd. Published.
- Carpentier, N. and Cammaerts, B. (2006) Hegemony, democracy, agonism and journalism: an interview with Chantal Mouffe *Journalism Studies*, 7 (6). pp. 964-975. Cammaerts'in websitesinden erişildi.
- Castells, M. (2010) *The rise of the network society*, Wiley-Blackwell.
- Castells, M. (2008) The new public sphere: global civil society, communication networks, and global governance *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* 616: 78-93 Sage Publications.
- Castells, M. (2007) Communication, power and counter-power in the network society *International Journal of Communication*, 1, 238-266. Los Angeles: USC Annenberg Press.
- Castells, M. (2000) *The rise of network society*, Blackwell Publishers, 2nd Edition.
- Castells, M. (2000b) The information city, the new economy, and the network society" in People, cities and the new information economy In *Materials from an international conference*, Helsinki 14-15 December 2000 (s. 22-38).

- Castells, M. (1998) *The end of millenium*, Blackwell Publishers.
- Castells, M. (1997) *The power of identity*, Balckwell Publishers.
- Castells, M. & Fernandez- Ardevol, M. & Qiu, J.L. & Sey, A. (2007) *Mobile communication and society a global perspective* The MIT Press Cambridge, Massachusetts, London, England.
- Castells, M. & Hall, P. (1994) *Technolopoles of the world the making of 21th century industrial complexes*, Routledge.
- Castells, M. & Himanen, P. (2002) *The information society and the welfare state -the Finnish model*, Oxford University Press.
- Castoriadis, C. (1987) *The imaginary institution of society*, Polity.
- Cemgil, C. (2003) Internet kafeler: oyun ve cemaat, *Cogito*, sayı 35.
- Cessarini, D. & Fulbrook, M. (1996) *Citizenship, nationality and migration in Europe*, Routledge.
- Chadwick, A. & May, C. (2003) Interaction between States and Citizens in the Age of the The Internet. "e-Government" in the United States, Britain and the European Union *Governance: An International Journal Policy, Administration and Institutions*, cilt 16, no2 271-300.
- Chadwick, A. (2006) *The Internet politics states, citizens, and new communication technologies* Oxford University Press.
- Chandler, D. (1998) Personal home pages and the construction of identities on the web <http://www.aber.ac.uk/media/Documents/short/webident.html> erişim, 30 Ekim 2008.
- Chhabra, S. & Kumar, M. (2009) *Integrating e-business models for government solutions citizen-centric service oriented methodologies and processes*, IGI Global.
- CIVICUS & TÜSEV (2006) *Civil society in Turkey: an era of transition* Civicus civil society index report for Turkey, TÜSEV.
- Clark, D. (2003) *Urban world / global city* Routledge, second edition.
- Clift, S. (1998) *A to Z for E-Government and Democracy The Continuum of Government Online Support for Democracy* Publicus.Net.
- Coleman, S. (2010) Making citizens online, from virtual boy scouts to activist networks In Olsson, T. & Dahlgren, P. (2010) *Young people ICTs and democracy* (s. 71-90) Nordicom.
- Coleman, S. (2005) Blogs and the new Politics of Listening *The Political Quarterly*, 273-280 Blackwell Publishing.
- Coleman, S. (2004) Connecting Parliament to the Public via the The Internet: Two Case Studies of Online Consultations *Information, Communication and Society* 7(1): 1-22.
- Coleman, S. (2001) The transformation of Citizenship? In Axford, B. & Huggins, R. (Eds) *New media and politics* (s. 109-126) Sage Publications.
- Coleman, S. & Gotze, J. (2001) *Bowling together: online public engagement in policy deliberation* Hansard Society.

- Coleman, R. & Lieber, P. & Mendelson, A.L. & Kurpius, D.D. (2008) Public Life and the Internet: If You Build A Better Website, Will Citizens Become More Engaged? *New Media and Society*, cilt 10 (2): 179-201.
- Conway, M. (2006) Cybercortical warfare: Hizbollah's strategy In Oates, S. & Owen, D. & Gibson, R. K. (Eds) *The Internet and politics citizens, voters and activists* (s. 100-117) Routledge.
- Dahl, R. A. (1989) *Democracy and its critics* Yale University Press.
- Dahlberg, L. (1998) Cyberspace and the Public Sphere Exploring the Democratic Potential of the Net *Convergence* cilt 4 number 1 70-84.
- Dahlberg, L. (2001) Extending the public sphere through cyberspace, *First Monday* cilt 6 no 3.
- Dahlberg, L. & Siapera, E. (Eds) (2007) *Radical democracy and the The Internet interrogating theory and practice* Plagrave Macmillan.
- Dahlgren, P. (2009) *Media and political engagement, citizens, communication and democracy*. Cambridge.
- Dahlgren, P. (2004) önsöz Van de Donk, W. & Loader, B. D. & Nixon, P. G. & Rucht, D. (Eds) *Cyberprotest new media citizens and social movements*, Routledge.
- Della Porta, D. & Tarrow, S. (2005) *Transnational protest and global activism* Rowman and Littlefield Publishers Inc.
- Della Porta, D. & Diani, M. (2006) *Social movements, an introduction*, 2nd edition, Blackwell Publishing.
- Diani, M. (1992) The Concept of Social Movement *Sociological Review* cilt 40, issue 1 1-25.
- Diani, M. & Bison, I. (2004) Organizations, coalitions, and movements *Theory and Society* 33: 281-309.
- Dirlik, A. (1999) Fornations of Globality and Radical Politics *The review of education/pedagogy/cultural studies* cilt 21 No 4 301-338.
- Dirlik, A. (2003) Globalization, indigenism, and the politics of Place *Ariel: A review of International English Literature* cilt 34, No 1.
- Dirlik, A. (2004) It is not where you are from, it is where you are at: place-based alternatives to diaspora discourses In Friedman, J. & Randeira, S. (Eds) *Worlds on the move: globalization, migration, and cultural security* (s. 141-166) I.B.Tauris.
- Downey, J. (2007) Participation and /or deliberation? the the Internet as a tool for achieving radical democratic aims In Dahlberg, L. & Siapera, E. (Eds) *Radical Democracy and the The Internet interrogating theory and practice* (s. 108-127) Plagrave Macmillan.
- Downing, J. (2011) *Encyclopedia of Social Movement Media* Sage Publications.
- Dünya Bankası (1983) Decentralization in Developing Countries, World Bank Staff Working papers No: 581 *Management Development Series* No 8.
- Dünya Bankası (1998) Rethinking decentralization in developing countries, *Sector Studies Series*.

- Dünya Ekonomik Forumu (2013) *The Global Information Technology Report 2013* http://www3.weforum.org/docs/WEF_GITR_Report_2013.pdf
- Economist Intelligence Unit (2010) *Democracy Index, Democracy in retreat.*
- Emrealp, S. (2010) (o tarihte) United Cities Local Governments UCLG Istanbul, e-mail uzman görüşmesi.
- EPRI (European Parliamentarians Research Initiative) (2005) *Parliamentarians & ICTs: awareness, understanding and activity levels of European parliamentarians*, Brussels.
- Ercan Bilgiç, E. & Kalkaslı, Z. (2013) *Gencim, Özgürlükçüyüm, Ne İstiyorum?, #direngeziparkı Anketi Sonuç Raporu*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdogan, R. T. (2008) *Ben YouTube'a giriyorum, siz de girin* ntvmsnbc.com 21.11.2008.
- Esmer, Y. (2009) *Radikalizm, Aşırılık ve Toplumsal Değerler Bir Saha Araştırmasının Bulguları*, Uğur Yayınları.
- EU kids online (2013), <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%2011/Classification/Country-classification-report-EU-Kids-Online.pdf>.
- Facebook (2012) Annual Report 2012 https://materials.proxyvote.com/Approved/30303M/20130409/AR_166822/
- Faux, J. (1999) Lost on the third way *Dissent* 46/2 pp 67-76.
- Ferdinand, P. (Ed) (2000) *The Internet, democracy and democratization* Routledge.
- Foster, D. (1996) Community and identity in the electronic village In Porter, D. (Ed) *The Internet culture* (s. 23-37) New York: Routledge.
- Fraser, N. (1989) *Unruly Practices: power, discourse, and gender in contemporary social theory*, University of Minesota Press.
- Freedom House (2012) *Freedom on the Net* <http://www.freedomhouse.org/report-types/freedom-net>.
- Friedman, J. (2004) Globalization, transnationalization, and migration: ideologies and realities of global transformation in Friedman, J. & Randeira, S. (Eds) *Worlds on the move: globalization, migration, and cultural security* (s. 63-90) I.B.Tauris.
- Fung, A. (2002) Identity politics, resistance and new media technologies A Foucauldian approach to the study of the HKnet, *New Media & Society*, cilt 4 (2):185-204, Sage Publications.
- Fung, A. (2003) Associations and Democracy: between Theories, Hopes, and Realities *Annual Review Sociology*, 29: 515-39.
- Fung, A. (2006) *Empowered participation: reinventing urban democracy*, Princeton University Press.
- Fung, A. (2006b) Varieties of participation in complex governance *Public Administration Review* (December 2006) This Revision: June 2006 erişim, Şubat 2011.
- Fung, A. & Wright, E. O (2003) *Deepening democracy, institutional innovations in empowered participatory governance*, Verso.

- Furlong, A. & Cartmen, F. (2007) *Young people and social change new perspectives* 2nd edition, McGraw Hill , Open University Press.
- Gasco, M. (2003) New Technologies and Institutional Change *Public Administration Social Science Computer Review*, Feb 2003; 21: 6-14.
- Gauld, R. & Goldfinch, S. & Horsburgh, S. (2010) Do they want it? Do they use it? The 'Demand-Side' of e-Government in Australia and New Zealand, *Government Information Quarterly* 27 (2010) 177-186.
- Gerodimos, R. (2008) Mobilizing Young Citizens in the UK A content analysis of youth and issue websites *Information, Communication & Society* cilt 11, No. 7, October 2008, 964-988.
- Giddens, A. (1991) *Modernity and self-identity self-identity in the late modern age* Stanford University Press.
- Giddens, A. (1998) *The third way, the renewal of social democracy* Polity Press.
- Glynos, J. & Stavrakakis, Y. (2008) I am and political subjectivity: fantasy and enjoyment in the psychoanalysis and political theory, *Subjectivity* 24, p 256-274, Palgrave MacMillan.
- Gould, C.C. (2008) Negotiating the global and the local: situating transnational democracy and human rights In Chatterjee, D. K. (ed) *Democracy in a global world* (pp 71-87) Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Graham, S. (1999) Towards urban cyberspace planning: grounding the global through urban telematics policy and planning In Downey, J. & McGuigan , J. (Eds) *Technocities* Sage.
- Graham, S. & Marvin, S. (1996) *Telecommunications and the city electronic spaces, urban places* Routledge.
- Graham, T. (2010) Talking politics online within spaces of popular culture: the case of the big brother forum Javnost - *The Public*, cilt 17 - 2010, No. 4 25-42.
- Gray, C. H. (2002) *Cyborg citizen politics in the posthuman age* Routledge London & New York.
- Green, L. (2001) *Communication, technology and society* Sage Publications.
- Gurak, L. J. & Logie, J. (2003) The Internet protests from text to Web, In McCaughy and Ayers (Eds) *Cyberactivism: online activisms theory and practice* (s. 25-46) Routledge.
- Guttman, A. & Thompson, D. (2004) *Why deliberative democracy?* Princeton University Press.
- Gümüştekin, T. (2008) Istanbul Centre, Brüksel, uzman görüşmesi.
- Habermas, J. (1996) *Between facts and norms*, The MIT Press.
- Hacker, K. L. & Van Dijk, J. (2000) *Digital democracy issues of theory and practice*, Sage Publications.
- Hall, S. (1998) The great moving nowhere show *Marxism Today* Nov-Dec 1998 9-14.

- Hampton, K.N. & Gupta, N. (2008) Community and social interaction in the wireless city: wi-fi use in public and semi-public spaces *New Media & Society* cilt 10 (6): 831-850 Sage Publication.
- Hands, J. (2007) Between agonistic and deliberative politics: towards a radical e-democracy In Dahlberg, L. & Siapera, E. (Eds) *Radical democracy and the Internet interrogating theory and practice* (s. 89-107) Plagravc Macmillan.
- Hansard Society (2009) *MP's on Facebook*, Digital Papers issue 1 June 2009.
- Held, D. (1995) Democracy and the new international order In Archibugi, D. & Held, D. (Eds) *Cosmopolitan democracy, an agenda for a new world order* (pp 96-120) Polity Press.
- Held, D. (2002) Cosmopolitanism: ideas, realities and deficits In Held, D. & McGrew, A. (Eds) *Governing globalization: power, authority and global governance*, (s. 305-324) Polity Press.
- Held, D. (2006) *Models of democracy* Polity Press.
- Held, D. & Archibugi, D. (Eds) (1995) *Cosmopolitan democracy, an agenda for a new world order*, Polity Press.
- Heyns (2012) BM Hukuk Dışı, Keyfi ve Yargısız İnfazlar Özel Raportörü Christof Heyns'in Türkiye Ziyareti Raporu (26-30 Kasım 2012), http://www.ihop.org.tr/dosya/ceviri/ChristofHeyns_TurkiyeZiyaretiRaporu_Tr.pdf
- Hill, K. A. & Hughes, J. E. (1998) *Cyberpolitics citizen activism in the age of The Internet* Rowman and Littlefield Publishers.
- Hofmeister, H. & Breitenstein, A. P. (2008) Contemporary Processes of Transnationalization and Globalization *International Sociology*, cilt 23 (4): 480-487.
- Holzer, B. & Sorensen, M. (2001) Subpolitics and subpoliticians *Arbeitspapier 4 des SFB 536 Reflexive Modernisierung*, München, July 2001.
- Hoşgör, A. E. (2001) İnternet ve Demokratik Katılım *Mülkiye* cilt XXV sayı 230.
- Howarth, D. & Norval, A., & Stavrakakis, Y. (2000) *Discourse theory and political analysis, identities, hegemonies, and social change*, Manchester University.
- International Association of Public Participation IAP2 (2007) *Spectrum of public participation*.
- Isin, E. F. (2000) *Democracy, citizenship and the global city* Routledge London & New York.
- ITU (International Telecommunication Union) (2010) *The World in 2010 ICT Facts and Figures*.
- ITU (International Telecommunication Union) (2013) ICT facts and figures, <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2013.pdf>
- Jackson, N.A. & Lilleker, D.G. (2009) Building an Architecture of Participation? Political Parties and Web 2.0 in Britain, *Journal of Information Technology & Politics*, cilt 6, No. 3. (2009), 232-250.
- Jacobs, I. & Walsh, N. (2004) Architecture of the World Wide Web, *Volume One W3C recommendation* 15 December 2004 <http://www.w3.org/TR/webarch/>

- Jones, Q. (1997) Virtual-communities, virtual settlements & cyberarchaeology: A theoretical outline *Journal of Computer-Mediated Communication*, 3 erişim Mart 2011 <http://www.ascusc.org/jcmc/cilt3/issue3/jones.html>
- Jordan, T. (1999) *Cyberpower: the culture and politics in cyberspace and the Internet* Routledge.
- Kahn, R. & Kellner, D. (2004) New Media and the Internet Activism: From the 'Battle of Seattle' to Blogging *New Media Society* cilt 6 (1) 87- 95 Sage.
- Kahn, R. & Kellner, D. (2007) Globalization, technopolitics, and radical democracy In Dahlberg, L. & Siapera, E. (Eds) *Radical democracy and the Internet interrogating theory and practice* (s. 17-36) Plagrave Macmillan.
- Kavada, A. (2005) Civil society organizations and the Internet: the case of Amnesty international, Oxfam and the world development movement In In de Jong, W. & Martin, S. & Stammers, N. (Eds) *Global activism global media* (s. 208-222) Pluto Press.
- Kavada, A.(2009) Email lists and the construction of an open and multifaceted identity, The case of the London 2004 European Social Forum *Information, Communication & Society* cilt 12, No. 6, September 2009, 817-839.
- Kavanaugh, A. & Joon Kim, B. J. & Pe'rez-Quin' ones, M. A. & Schmitz, J. & Isenhour, P. (2008) Net Gains in Political Participation, Secondary effects of The Internet on community *Information, Communication & Society* cilt 11, No. 7, October 2008, pp. 933-963.
- Kaye, B. K. & Johnson, T. J. (2002) Online and in the know: uses and gratifications of the web for political information *Journal of Broadcasting and Electronic Media* 46 (1) pp. 54-71.
- Kazgan, G. (ed) (2007) *Istanbul Gençliği, Gençlik Değerleri Araştırması 2004* 2.edition, Istanbul Bilgi University Press.
- Keane, J. (2000) Structural transformations of the public sphere In Hacker, K. L & Van Dijk, J. (Eds) *Digital democracy issues of theory and practice* (s. 70-89) Sage Publications.
- Keating, M. & Salmon, T. (2001) *The dynamics of decentralization: Canadian federalism and British devolution* Montreal, McGill-Queen's University Press.
- Kennedy, H. (2006) Beyond anonymity, or future directions for the Internet identity research *New Media & Society*, cilt 8 (6):859-876, Sage Publications.
- Kentel, F. & Ahıska, M. & Genç, F. (2009) *Millletin Bölünmez Bütünlüğü Demokratileşme Sürecinde Parçalayan Milliyetçilik(ler)*, TESEV.
- Keyder, Ç. (Ed) (2000) *Istanbul küresel ile yerel arasında* Metis Yayınları (Istanbul between the Global and the Local).
- Keyder, Ç. (2011) *Istanbulscapes Oturumunda Konuşma*, IAMCR 2011, İstanbul.
- Keyman, E. F. & İçduygu, A. (2003) Globalization, Civil Society and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses *Citizenship Studies*, cilt 7, No. 2, 2003.

- Keohane, R.O. (2000) Sovereignty in International Society in Held, D. & McGrew, A. (Eds) *The Global transformations reader: an introduction to the globalization debate* (s. 109-123) Polity Press.
- Kidd, D. (2003) Indymedia.org: A new communications commons In McCaughey and Ayers (Eds) *Cyberactivism: online activism's theory and practice* (s. 47-70) Routledge.
- King, R. & Kendall, G. (2004) *The State, democracy and globalization* Palgrave Macmillan.
- Kocacık, F. (2003) Bilgi Toplumu ve Türkiye C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2003, cilt 27, no: 1, 1-10.
- KONDA (2007) *Yeni Türkiye'yi Anlamak*, İstanbul.
- KONDA (2008) *Biz Kimiz? Hayat Tarzları Araştırması* İstanbul (Who are we? Study of lifestyles).
- Konda (2013) *Gezi Parkı Araştırması: Kimler, Neden Oradalar ve Ne İstiyorlar?*, http://www.youtube.com/watch?v=5zP6TnfALQU&list=FLg5Th1FqdoH0GU91F7LIMTA&feature=mh_lolz.
- Kriesi, H. and Wisler, D. (1999) The impact of social movements on political institutions: a comparison of the introduction of direct legislation in Switzerland and the United States In Giugni, M. and McAdam, D. and Tilly, C. (Eds) *How social movements matter* (s. 42-65) University of Minnesota Press.
- Kumar, K. (1987) *Utopia and Anti-Utopia in Modern Times*, Oxford, Basil Blackwell.
- Kumar, K. (1991) *Utopianism*, Buckingham, Open University Press.
- Kymlicka, W. (2001) *Politics in the vernacular: nationalism, multiculturalism and citizenship* Oxford University Press.
- Lacan, J. (1964) *Four fundamental concepts of psychoanalysis* Penguin Books.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (1985) *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics* Verso.
- Laclau, E. (Ed) (1994) *The Making of political identities*, Verso.
- Ladeur, K-H. (2004) Globalization and Conversion of Democracy to Polycentric Networks: Can democracy survive the end of Nation-State? In Ladeur K-H (Ed) *Public governance in the age of globalization*, (s. 89-120) Ashgate.
- Lasswell, H. D. (1948) The structure and function of communication in society, *The Communication of Ideas*, L. Bryson ed. New York: Harper, 37-51.
- Latour, B. ve Weibel, P. (Eds) (2005) *Making things public: atmospheres of democracy* MIT Press.
- Lie, R. & Servaes, J. (2000) Globalization: consumption and identity In Wang, G. & Jan Servaes, J. & Goonasekera, A. (Eds) *The new communications landscape demystifying media globalization* (s. 307-332) Routledge.
- Lindell, I. (2009) "Glocal" movements: place struggles and transnational organizing by informal workers *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 91 (2): 123-136.

- Lipschutz, R. D. (2005) Networks of knowledge and practice: global civil society and global communications In de Jong, W. & Shaw, M. & Stammers, N. (Eds) *Global activism global media* (s. 17-33) Pluto Press.
- Livingstone, S. (2008) Taking risky opportunities in youthful content creation: teenagers' use of social networking sites for intimacy, privacy and self-expression *New Media and Society*, cilt 10 (3):393-411, Sage Publications.
- London, S. (1995) Teledemocracy vs. Deliberative Democracy: A Comparative Look at Two Models of Public Talk *Journal of Interpersonal Computing and Technology*, 3(2), 33-55.
- Luke, T.W. (1995) New world order or neo-world orders: power, politics and ideology in Informationalizing Glocalities In Featherstone, M. & Lash, S. & Robertson, R. (Eds) *Global modernities* (s. 91-107) Sage Publications.
- Lusoli, W. & Ward, S. (2004) Digital Rank-and-file: Party Activists' Perceptions and Use of the Internet *The British Journal of Politics & International Relations* cilt 6 Issue 4 453-470.
- Lusoli, W. & Ward, S. (2006) Protest online in the countryside alliance, In Oates, S. & Owen, D. & Gibson, R. K. (Eds) *The Internet and politics citizens, voters and activists* (s. 59- 79) Routledge.
- Lüküslü, D. (2008) Bilişim Teknolojileriyle Örgütlenen Gençlik Hareketleri ve Yeni Bir Siyaset Arayışı *Inet-tr'08 XIII. Proceedings of the Internet in Turkey Conference 22-23 December 2008 Middle-East Technical University, Ankara*.
- Lüküslü, D. (2011) Bilişim Teknolojileriyle Örgütlenen Gençlik Hareketleri ve Yeni Bir Siyaset Arayışı, *Katılımın e-hali, derleyen Telli Aydemir* ,s:48-67.
- Mann, M. (2002) The end of the rise of the nation-state? In Held, D. & McGrew A. (Eds) *Governing globalization: power, authority and global governance* (s. 136-148) Polity Press.
- Marvin, C. (1988) *When old technologies were new: thinking about electric communication in the late 19th century*, Oxford University Press.
- Mayo, M. (2005) *Global citizens social movements and the challenge of globalization* CSPI.
- McCaughey, M. & Ayers, M. D. (2003) *Cyberactivism: online activism in theory and practice* Routledge.
- McKenna, K.Y.A. & Bargh, J.A. (1998) Coming Out in the Age of the Internet: Identity "Demarginalization" Through Virtual Group Participation *Journal of Personality and Social Psychology by the American Psychological Association Inc.* cilt 75, No. 3, 681-694.
- McLuhan, M. (1964) *Understanding media: the extensions of man*, Sphere Books.
- Meeks, B.N. (1997) Better democracy through technology *Communications of the ACM* February 1997/cilt 40, No. 2.
- Melucci, A. (1985) The symbolic challenge of contemporary movements *Social Research* cilt 52 no 4 789- 816.

- Miles, I. & Rush, H. & Turner, K. & Bessant, J. (1988) *Information horizons the long-term social implications of new information and communication technologies*, Edward Elgar Publishing Ltd.
- Miller (2000) *Citizenship and national identity*, Polity Press in Association with Blackwell Publishers Ltd.
- Mitchell, W. J. (1998) *City of bits space, place and the infobahn*, The MIT Press.
- Mitchell, W. (2005) E-topia: information and communication technologies and the transformation of urban life In Castells, M. and Cardoso, G. (Eds) *The network society: from knowledge to policy* (s. 325-336) Washington, DC: Johns Hopkins Center for Transatlantic Relations.
- Moeglin, P. (1994) Communication and democracy a challenge to the notion of new public space In Splichal, S. & Calabrese, A. & Sparks, C. (Eds) *Information Society and Civil Society Contemporary Perspectives in the Changing World Order* (pp 103-134) Purdue University Press.
- Moffett, S. E. (1907) *The Americanization of Canada*, Columbia University Press.
- Mouffe, C. (2000) *Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism* Reihe Politikwissenschaft Political Science Series, Institute for Advanced Studies, HIS, Vienna.
- Mouffe, C. (2005) *On the Political* Verso.
- Mouffe, C. (2005b) *The Return of the Political* Verso.
- Mouffe, C. (2009) *The Democratic Paradox* Verso.
- Musso, J. & Weare, C. & Hale, M. (2000) Designing Web Technologies for Local Governance Reform: Good Management or Good Democracy? *Political Communication*, 17:1-19.
- Nakamura, L. (2002) *Cybertypes: race, ethnicity, and identity on the Internet*, Routledge.
- Negi, O. & Kluge, A. (1993) *Public sphere and experience: toward an analysis of the bourgeois and proletarian public sphere*, University of Minnesota Press.
- Norris, D. & Moon, M. J. (2005) Advancing E-Government at the Grassroots: Tortoise or Hare? *Public Administration Review* January/February 2005, cilt 65, No. 1 64-75.
- Norris, D. & Coursey, D. (2008) Models of E-Government: Are They Correct? An Empirical Assessment, *Public Administration Review* May | June 2008 523-536.
- Norris, P. & Curtice, J. (2006). If You Build a Political Web Site, Will They Come? The Internet and Political Activism in Britain *International Journal of Electronic Government Research*, 2 (2), 1-21. Hershey: IGI Global.
- Norris, P. & Inglehart, R. (2009) *Cosmopolitan communications cultural diversity in a globalized world* Cambridge University press.
- OECD (2001) *Engaging citizens in policy-making: information, consultation, and public participation*.
- OECD (2008) *IT Policy Questionnaire 2008, Turkey* prepared by state planning organization, Information Society Department.

- Olsson, T. (2008) The Practises of The Internet Networking – a Resource for Alternative Political Movements *Information, Communication & Society* cilt 11, No. 5, August 2008, 659-674.
- Olsson, T. & Dahlgren, P. (Eds) (2010) *Young people ICTs and democracy*, Nordicom.
- Oommen, T.K. (1997) *Citizenship, nationality and ethnicity* Polity Press.
- Owen, D. (2006) The Internet and Youth civic engagement in the United States In Oates, S. & Owen, D. & Gibson, R. K. (Eds) *The Internet and politics citizens, voters and activists* (s. 20-38) Routledge.
- Öğünç, P. (2010) Ramazan Gelcli, Absürt Geldi, *Radikal*, 14.8.2010.
- Öncü, A. (2000) *Istanbullular ve Ötekiler, Küreselcilik Çağında Orta Sınıf Olmanın Kültürel Kozmolojisi* In Keyder, Ç. (Ed) *Istanbul Küresel ile Yerel Arasında: 117-144* Metis Yayınları.
- Öncü, A. (2011) *Istanbulscapes Oturumunda Konuşmas*, IAMCR 2011, Istanbul.
- Özbudun, E. (2007) *Çağdaş Türk Politikası, Demokratik Pekişmenin Önündeki Engeller*, Doğan Kitap.
- Özkırmlı, U. (2008) *Milliyetçilik ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, TESEV.
- Padovani, C. & Tuzzi, A. & Nesti, G. (2007) Communication and (e)democracy: assessing European e-democracy discourses In Cammaerts, B. & Carpentier, N. (Eds) *Reclaiming the media communication rights and democratic media roles* (s. 31-65) Intellect.
- Papacharissi, Z. (2002) The virtual sphere the the Internet as a public sphere *New Media and Society* cilt 4 (1) 9-27.
- Pateman, C. (1970) *Participation and democratic theory* Cambridge University Press.
- Patomäki, H. (2003) Problems of democratizing global governance: time space and the emancipatory process *European Journal of International Relations*, cilt 9 (3)347-376 Sage Publications and ECPR - European Consortium for Political Research.
- Pieterse, J. N. (1995) Globalization as hybridization In Featherstone, M. & Lash, S. & Robertson, R. (Eds) *Global modernities* (s. 45-68) Sage Publications.
- Pieterse, E. (2000) *Urban management program participatory urban governance Practical Approaches, Regional Trends and UMP Experiences* for UMP joint program of WB, UNDP and UNCHS.
- Polat, K. R. (2005) The Internet and Political Participation: Exploring the Explanatory Links *European Journal of Communication* cilt 20(4): 435-459.
- Poster, M. (1997) Cyberdemocracy the The Internet and the public sphere In Holmes, D. (Ed) *Virtual politics: identity and community in the cyberspace* (s. 212-228) Sage Publications.
- Poster, M. (2007) The Internet piracy as radical democracy? In Dahlberg, L. & Siapera, E. (Eds) *Radical democracy and the The Internet interrogating theory and practice* (s. 207-225) Plagrave Macmillan.

- Putnam (2001) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* Simon & Schuster New York.
- Preston, P. (2001) *Reshaping communication technology, information and social change* Sage Publications.
- Proudfoot, S. (2002) *MP's Got Mail... And It's a Problem*, http://www.hillwatch.com/Publications/Bulletins/MPs_Got_Mail.aspx.
- Prud'homme, R. (1995) The Dangers of Decentralization *The World Bank Research Observer* cilt 10, no. 2 (August 1995), 201-20.
- Qualman, E. (2009) *Socialnomics how social media transforms the way we live and do business* Wiley.
- Reddick, C. G. (2005) Citizen interaction with e-government: from the streets to servers? *Government Information Quarterly* 22:38-57 Elsevier.
- Reilly, P. (2006) The Internet and terrorism: Northern Ireland in Oates, S. & Owen, D. & Gibson, R. K. (Eds) *The Internet and politics citizens, voters and activists* (s. 118-135) Routledge.
- Resnick, D. (1998) Politics on the The Internet: the normalization of cyberspace in Toulouse, C. & Luke, T. W. (Eds) *The politics of cyberspace* (s. 48 -68) Routledge.
- Resnick, P. (2001) Beyond bowling together: sociotechnical capital In Carroll, J. (Ed) *HCI in the New Millennium* (s. 647-672) Addison-Wesley.
- Rheingold, H. (1993) *The Virtual Community*, e-book, <http://www.rheingold.com/vc/book/intro.html>.
- Rice, E. R. (2002) Primary issues in the Internet use: access, civic and community involvement, and social interaction and expression In Lievrouw, L. A. & Livingstone, S. (Eds) *The handbook of new media*, Sage Publications.
- Robertson, R. (1995) Glocalization: Time-Space and Homogeneity – Heterogeneity In Featherstone, M. & Lash, S. & Robertson, R. (Eds) *Global modernities* (s. 25-44) Sage Publications.
- Rosenau, J.N. (2002) Governance in a new global order In Held, D. & McGrew, A. (Eds) *Governing globalization: power, authority and global governance*, Polity Press.
- Rosenau, J.N. (2004) Emergent Spaces, New Places, and Old Faces: Proliferating Identities in a Globalizing World In Friedman, J. & Randeria, S. (Eds) *Worlds on the move: globalization, migration, and cultural security* (pp23-62) I.B.Tauris.
- Russell, A. (2005) Myth and the Zapatista movement: exploring a network identity *New Media and Society*, cilt 7 (4):559-577, Sage Publications.
- Said, E. (1978) *Orientalism* New York: Pantheon Books.
- Saka, E. (2011) Blogging ve Gençliğin Internet üzerinden Katılım süreçleri üzerine bir deneme, Telli Aydemir, A. (der) *Katılımın e-hali, Gençlerin Sanal Alemi*, Alternatif Bilişim Derneği, s. 331-342.
- Sandıkçı, O. & Ömeraki, S. (2007) Globalisation and Rituals: does Ramadan turn into Christmas? *Advances in consumer research* volume 34.

- Sassen, S. (2001) *The global city* New York, London, Tokyo, Princeton University Press.
- Sassi, S. (2000) The controversies of the The Internet and the revitalization of the local political life In Hacker, K.L. and Van Dijk, J. (Eds) *Digital democracy issues of theory and practice* (pp 90-104) Sage Publications.
- Saward, M. (2000) A critique of Held In Holden, B. (Ed) *Global democracy key debates* (s. 32- 46) Routledge.
- Schlehe, J. (2004) Localization of Global Media in Indonesia in Asian Modernity – Globalization Processes and Their Cultural and Political Localization *Documentation of a workshop of the Heinrich Böll Foundation, held on July 6th 2004 in Berlin Heinrich Böll Foundation*.
- Scott, J. K. (2006) "E" the People: Do U.S. Municipal Government Web Sites Support Public Involvement? *Public Administration Review* May | June 2006 cilt 66 issue 3 341-353.
- Sevim, S. (2013) Sosyal medya ve ifade özgürlüğü, *Perspectives*, 5 (13) s. 61:62.
- Shah, D. & Cho, J. & Eveland, W.P.Jr. & Kwak, N. (2005) Information and Expression in a Digital Age Modelling The Internet Effects on Civic Participation *Communication Research*, cilt 32. No. 5 531-565.
- Shah, D. & Schmierbach, M. & Hawkins, J. & Espino, R & Donovan, J. (2002) Non-recursive Models of The Internet use and Community Engagement: Questioning Whether Time Spent Online Erodes Social Capital *Journalism and Mass Communication Quarterly* cilt 79. No.4 964-987.
- Sharpe, L.J (1988) The growth and decentralisation of the modern democratic state *European Journal of Political Research* cilt 16 issue 4 pp 365-380.
- Shih, C. (2009) *The Facebook Era*, Prentice Hall.
- Smith, M.P. (2001) *Transnational urbanism locating globalization*, Blackwell Publishers.
- Snellen, I. (2001) ICT, Bureaucracies and the future of democracy *Communications of the ACM* cilt 44 Issue 1.
- Soysal, L. (2011) *Istanbulscares oturumu konuşması*, IAMCR 2011, Istanbul.
- Soysal, Y. (1996) Changing citizenship in Europe: remarks on post-national membership and nation state In Cessarani, D. & Fulbrook, M. (Eds) *Citizenship, nationality and migration in Europe* (s. 17-29) Routledge.
- Soysal, Y. N. (1994) *Limits of citizenship migrants and postnational membership in Europe*, University of Chicago Press.
- Sparks, C. (2000) The global, the local and the public sphere In Wang, G. & Servaes, J. & Goonasekera, A. (Eds) *The new Communications landscape demystifying media globalization* (s. 75:96)Routledge.
- Sparks, C. (2005) Media and the global public sphere In de Jong, W. & Martin, S. & Stammers, N. (Eds) *Global activism global media* (s. 34-49) Pluto Press.
- Stavrakakis, Y. (1999) *Lacan & the political* Routledge.

- Stavrakakis, Y. (2007) *The Lacanian Left psychoanalysis, theory, politics state* University of New York Press.
- Strauss, A. & Corbin, J. (1998) *Basics of qualitative research techniques and procedures for developing grounded theory* Second Edition, Sage Publications.
- Streck, J. M. (1998) Pulling the plug on electronic town meetings: participatory democracy and the reality of the Usenet In Toulouse, C. & Luke, T. W. (Eds) *The politics of cyberspace* (s. 18-47) Routledge.
- Street, J. (1997) Remote Control? Politics, Technology, and "electronic democracy" *European Journal of Communication*, cilt 12 (1) 27-42 Sage Publications.
- Stromer-Galley, J. (2002) New Voices in the Public Sphere: A Comparative Analysis of Interpersonal and Online Political Talk, *Javnost - The Public* cilt 9 - 2002, No. 2 23-42.
- Stryker, S. & Burke, P.J. (2000) The Past, Present, and Future of an Identity Theory *Social Psychology Quarterly*, cilt 63, No. 4, 284-297.
- Stokes, M. (2000) "Kültür Endüstrileri ve İstanbul'un Küreselleşmesi" in Keyder, Ç. (derl.) *İstanbul Küresel ve Yerel Arasında* (s: 145-168) Metis.
- Sunstein, C. (2001) *Republic.com* Princeton University Press.
- Sunstein, C. (2009) *Republic.com 2.0* Princeton University Press.
- Şahin, H. & Aksoy, A. (1993) Global Media and Cultural Identity in Turkey *Journal of Communication*, Spring 1993 43:2 31-41.
- Şener, G. (2011) Türkiye'de Barış Hareketinde İnternetin Kullanımı:..
- Küresel BAK Örneği Telli Aydemir, A. (der) *Katılımın e-hali, Gençlerin Sanal Alemi, Alternatif Bilişim Derneği*, s. 233-259.
- Tan, K-C. (2008) Global democracy: International, not cosmopolitan In Chatterjee, D. K. (Ed) *Democracy in a global world* (s. 161- 180) Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Tarrow, S. (2005) *The new transnational activism* Cambridge University Press.
- TBD (2012) Bilişim 2012 değerlendirme raporu http://www.tbd.org.tr/usr_img/raporlar/TBD_2012-Degerlendirme%20Raporu.pdf.
- Therborn, G. (1995) Routes to /through modernity In Featherstone, M. & Lash, S. & Robertson, R. (Eds) *Global modernity* (s. 108-123) Sage Publications.
- Telli Aydenir, A. & Apak, B. S. (2010) Young Political e-partners of Turkey In Dahlgren, P. & Olsson, T. (Eds) *Young citizens, ICTs and democracy* (s. 171-190) Gothenburg: Nordicom.
- Telli Aydemir, A. (2008) CIVICWEB: Gençlik, İnternet ve Katılım *Inet-tr'08 - XIII. Proceedings of Internet in Turkey Conference 22-23 December 2008 Middle-East Technical University, Ankara*.
- Telli Aydemir, A. (2011) Neden Gençlerin Sanal Alemi, bu kitabın çıkış sorunsalı, Katılımın e-hali Telli Aydemir, A (der) *Katılımın e-hali, Gençlerin Sanal Alemi, Alternatif Bilişim Derneği*, s. 11-20.
- Telli Aydemir, A. (2011b) Değerlendirme ve Sonuç, Telli Aydemir, A (der) *Katılımın e-hali, Gençlerin Sanal Alemi, Alternatif Bilişim Derneği*, s. 373-402.

- Thompson, J. (1998) Community identity and world citizenship In Archibugi, D. & Held, D. & Köhler, M. (Eds) *Re-thinking political community: studies in cosmopolitan democracy* (s. 179-197) Polity Press UK.
- Toffler, A. (1980) *The third wave*, Bantam Books.
- Toksöz, F. (2009) *Yerel Yönetim Sistemleri Türkiye Ve Fransa İspanya İtalya Polonya Çek Cumhuriyeti*, TESEV.
- Tomlinson, J. (1991) *Cultural imperialism*, Continuum.
- Toprak, A. & Yıldırım, A. & Aygöl, E. & Binark, M. & Börekçi, S. & Çomu, T. (2009) *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: "Görülüyorum Öyleyse Varım"*, Kalkedon.
- Touraine, A. (1985) An Introduction to the study of social movements *Social Research* cilt 52, No.4 749-787.
- Tsagarousianou, R. (1998) Electronic democracy and public sphere: opportunities and challenges In Tsagarousianou, R. & Tambini, D. Bryan, C. (Eds) *Cyberdemocracy technology, cities and civic networks* (s. 167-178) Routledge.
- Tufte, T. & Enghel, F. (2009) *Youth engaging with the world media, communication and social change* Nordicom.
- Turgut, S. R. (2004) *İstanbul'un Yönetimi Bir Kent Planlama Yönetimi Denemesi Anahtar Kitaplar*.
- Turkle, S. (1996) *Life in the screen, identity at the age of the Internet* The Orion Publishing Group.
- Turkle, S. (1992) *Psychoanalytic politics Jacques Lacan and Freud's French revolution*, 2nd edition The Guilford Press.
- Turner, B. & Hamilton, P. (1998) *Citizenship critical concepts* cilt 1 Routledge.
- TÜSİAD & TBV & Deloitte (2007) *e-Devlet Yolunda e-belediye Kıyaslama Çalışması*, İstanbul.
- TÜSİAD (2012) e-devlet/e-belediye kullanıcı memnuniyet araştırması 2012, http://www.tusiad.org/_rsc/shared/file/e-Devlet-eBelediye-Rapor.pdf.
- TÜİK (2012) Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1028.
- Uçkan, Ö. (2011) Gençlik, Bilgi Toplumu, Yönetişim, Sansür ve Türkiye, Telli Aydemir, A (der) *Katılımın e-hali, Gençlerin Sanal Alemi*, Alternatif Bilişim Derneği, s. 105-140.
- Uluslararası Af Örgütü (2012) Uluslararası Af Örgütü Türkiye Raporu 2012, http://www.amnesty.org.tr/ai/system/files/UluslararasıC4%B1%20Af%20%C3%96rg%C3%BCt%C3%BC%20Y%C4%B1ll%C4%B1k%20Rapor%202012%20-%20T%C3%BCrkiye_0.pdf.
- Uğur, A. & Geyisi, E. (2002) Hede Hödöler ne yer ne içerler- Ekşi Sözlük Üzerine, *Cogito*, issue 30.
- UN (2008) *United Nations e-government survey 2008 from e-government to connected governance*.
- UN (2010) *United Nations E-Government Survey 2010*.

- UN (2011) *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*, Frank La Rue.
- UNDP (2008) *Human Development Report Youth Report -Turkey*.
- UNDPEPA & ASPA (2002) *Benchmarking E-government: A Global Perspective*.
- UNPAN & ASPA (2007) *Digital Governance in Municipalities Worldwide Report*.
- Urry, J. (2000) Global Flows and Global Citizenship In Isin, E. F. (Ed) *Democracy, citizenship and the global city* (s. 62-78) Routledge London & New York.
- Van Audenhove, L. (2009) iBrussels, Urbanity and Technology Conference, Organised by UAB Brussels Stadsplatform and the ETRO, SMIT and COSMOPOLIS depts. of the Vrije Universiteit Brussel.
- Van de Donk, W. & Loader, B.D. & Nixon, P.G & Rucht, D (2004) *Cyberprotest new media citizens and social movements*, Routledge.
- Van Deursen, & van A., van Dijk, J. & Ebbers, W. (2006) Why e-government usage lags behind: explaining the gap between potential and actual usage of electronic public services in The Netherlands In Wimmer, M. A. (Ed) *EGOV 2006*, LNCS 4084, (pp. 269-280).
- Van Dijk, J. & Pieterse, W. & van Deuren, A. & Ebbers, W. (2007) E-Services for Citizens: The Dutch Usage Case, M.A. Wimmer, H.J. Scholl, & A. Grönlund (Eds) *EGOV 2007*, LNCS 4656 (s. 155-166).
- Vegh, S. (2003) Classifying forms of online activism In McCaughey and Ayers (Eds) *Cyberactivism: online activisms theory and practice* (s. 71- 96) Routledge.
- Velibeyoglu, K. & Yigitcanlar, T. (2008) Understanding the Supply side: ICT experience of Marmara region, Turkey In Velibeyoglu, K. & Yigitcanlar, T. & Baum, S. (Eds) *Creative urban regions harnessing urban technologies to support knowledge city initiatives*, Hershey.
- Verba, S. (1961) *Small groups and political behaviour* Princeton University Press.
- Verba, S. & Nie, N. & Kim, J. (1978) *Participation and political equality: A seven-nation comparison* New York: Cambridge University Press.
- Wall, M. A (2007) Social movements and email: expressions of online identity in the globalization protests *New media & Society* cilt 9 (2):258-277, Sage Publications.
- Warschauer, M. (2000) Language, Identity, and the Internet In Kolko, B. & L. Nakamura, L. & G. Rodman (Eds) *Race in cyberspace* (pp.151-170) New York: Routledge.. Reproduced by permission of Routledge for Mots Pluriels.
- Wayne, M. & Petley, J. & Murray, C. & Henderson, L. (2010) *Television news, politics and young people* Palgrave Macmillan.
- Weber, L. M. & Loumakis, A. & Bergman, J. (2003) Who Participates and Why? An Analysis of Citizens on the Internet and the Mass Public *Social Science Computer Review* cilt 21 No. 1, Spring 2003 26-42 Sage Publications.
- Webster, F. (2000) *Theories of the Information Society* 2nd edition, Routledge.

- Williamson, A. & Dekkers, J. (2005). ICT as an enabler in the community and voluntary sector in New Zealand. In Irwin, G. & Taylor, W. & Bytheway, A. & Strümpfer, C. (Eds) *Proceedings of the community informatics research network 2005 conference* (pp. 408-429). Cape Town, South Africa: Community Informatics Research Network.
- Winner, L. (1998) Do artifacts have Politics? In Kraft, M.E. and Vig, N.J (Eds) *Technology and politics* Duke University Press, Durham, NC.
- Winston, B. (1998) *Media technology and society a history: from the telegraph to the The Internet* Routledge.
- Woo, J. (2006) The right not to be identified: privacy and anonymity in the interactive media environment *New Media and Society* cilt 8 (6):949-967, sage Publications.
- Wood, A. F. & Smith, M. J. (2005) *Online communication linking technology, identity, and culture*, Second Edition, Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Yardımcı, S. (2005) *Kentsel Değişim ve Festivalizm: Küreselleşen İstanbul'da Binalar, İletişim*.
- Zaretsky, E. (1995) The Birth of Identity Politics in the 1960s: psychoanalysis and the public/private division In Featherstone, M. & Lash, S. & Robertson, R. (Eds) *Global modernities* (s. 244-259) Sage Publications.
- Žižek, S. (1989) *The sublime object of ideology* Verso.
- Žižek, S. (1997) *The plague of fantasies* Verso.
- Žižek S. (1999) Fantasy as a political category: A Lacanian Approach In Wright, E. & Wright E. (Eds) *The Žižek reader* Blackwell Publishers (previously published in journal of psychoanalysis of culture and society cilt 1:2 fall 1996, pp 77-85).
- Žižek, S. (2005) *Yamuk Bahmak, Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş*, Metis Yayınları.

ilgi ve iletişim teknolojileri, özellikle de sosyal medyanın politik süreçlerdeki yaratıcı kullanımının artmasıyla politik tartışmalarda daha çok yer bulmaya başladı. Neyle karşı karşıya olduğumuzu anlamak için internet, mobil teknoloji ve çeşitli uygulamaların toplumsal değişimdeki rollerinin algısıyla ilgili daha derin incelemeler yapılması gerektiği ortada.

Itır Akdoğan *Dijital Politik Fanteziler*'de salt kuramsal çerçeveye yetinmeyip, farklı çevrelerden ve gruplardan insanlarla yaptığı derinlemesine görüşmeler aracılığıyla insanların kendi toplumlarındaki değişimde iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algıladıklarını etraflıca inceliyor.

Yerel yönetim ve siyasete katılım dijital teknolojilerin gelişiminden nasıl etkilendi? İstanbullular yerel politik yaşamın değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algılıyor ve bundan ne anlam çıkıyor? İstanbul'daki belediyeler yerel kurumsal siyasetin değişiminde, İstanbul'daki eylemciler eylemliliğin değişiminde, İstanbul'daki sade yurttaşlar kimlik değişiminde iletişim teknolojilerinin rolünü nasıl algılıyorlar?

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü hızın politik süreçlere etkisine daha yakından bakmak için önemli bir çalışma...

